

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის
საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურულ-
საგანმანათლებლო კავშირის „საზოგადოება
ცოდნის“ ჟურნალი

სიტყვა

„როცა საზოგადო მნიშვნელობის
აზრი ამოქმედებს სიტყვას, მაშინ
თვითონ თქმა ქმნად გადაიქცევა
ხოლმე“

№13-14
2011

ჟურნალ „სიტყვის“ გამოცემა გრძელდება საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირის „საზოგადოება ცოდნის“ წესდების საფუძველზე, რაც საჭირო ცვლილებებით დამტკიცებულია საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს გადაწყვეტილებით №366, 30.09.2005 წ. მოწმობა №00541/12/0293

**სამეცნიერო-კულტურულ-საგანმანათლებლო ჟურნალი
„სიტყვა“**

თუ რედაქციაში შემოსული მასალები არ ემთხვევა რედაქციის პოზიციას, გამოქვეყნებულ წერილებში მოყვანილი ფაქტების სიზუსტეზე პასუხს აგებს ავტორი

ჟურნალში გამოქვეყნებულ მასალებზე საავტორო უფლება ეკუთვნის „სიტყვის“ რედაქციას. შეუთანხმებლად რაიმეს გადაბეჭდვა კანონის ძალით აკრძალულია. ჟურნალი აიწყო, დაკაბადონდა და დაიბეჭდა საქართველოს „საზოგადოება ცოდნის“ სტამბაში

სარედაქციო კოლეგია:

ნუგზარ წერეთელი (მთავარი რედაქტორი),

ნოდარ ზედელაშვილი (პასუხისმგებელი მდივანი),

გურამ გეგეშიძე, ემზარ კვიციანი, ნიკო ლეონიძე, ტარიელ სტურუა, ნოდარ ცხვირაგაშვილი, ალექსი ჭელია, თამარ ყურაშვილი, ნინო წერეთელი.

რედაქციის მისამართი: თბილისი, მერაბ კოსტავას ქუჩა №47.

საკონტაქტო ტელეფონები:

99-00-35, 99-94-46, 93-43-10

877-52-31-31, 877-50-29-84

ISBN 5-89512-248-5

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირი „საზოგადოება ცოდნა“

შინაარსი

შესავალი

ახალი პრობლემების წინაშე 4

გამოხმაურება წერილზე - "აკაკი წერეთლის წმინდანად კანონიზების შესახებ" 8

მეცნიერება

მოსაზრებანი მთიანეთის განვითარების აქტუალურ პრობლემებზე . . . 19

ახალგაზრდობის პრობლემები და მათი დაძლევის გზები 34

სომხები ეკლესიების გადაცემას ისევ მოითხოვენ 38

სელოვნება

თემო ჯაფარიძე. ცხოვრება და შემოქმედება 43

ამაგლართა ბახსენება

ლვაწლმოსილი ადამიანის გახსენება 87

ქართველი ხალხის მეგობარი 65

ნათლობა საქართველოში 70

მართალი და საინტერესო წიგნი 75

თარგმანები

სერენდრა კრიშნა გოიალი, დაყოფა (თარგმნა მაია ნიკოლაძემ) 82

უოლტერ დე ლა მარი, ვერცხლისფერები (თარგმნა მაია ნიკოლაძემ) . . 84

სატიშ გუპტა, დიდი (თარგმნა მზია ქაბზინაძემ) 85

ლიტერატურა, ჟურნალისტიკა, კრიტიკა

რეტრო, გამოფხიზლება, გურამ რჩეულიშვილის სსოვნას 89

„შაშას რევოლუცია“ ანუ რევოლუცია ორთაჭალაში „ბამბის რიგზე“ . . 92

ბელა კოკაია, ლექსები 130

გიორგი შალამბერიძე, პატარა ბიჭის ფიქრები 135

55 წლის შემდეგ... 139

კრიტიკა

ვერ შემდგარი... ვერ შემდგარი... ვერ შემდგარი... 147

„ალავერდის“ გამარჯვებულები 156

გამოსათხოვარი

მაია ქურციკიძის გამოსათხოვარი 158

გაზაფხულზე წასული და ლექსებში დარჩენილი ლალი სურმაგას

გახსენება 159

ახალი პრობლემების წინაშე

უკვე შორეულად ქცეულ 1947 წლის დასაწყისიდან საქართველოში ფართოდ ფუნქციონირებდა და დღესაც აგრძელებს საქმიანობას კარგად ცნობილი საზოგადოება „ცოდნა“, რომელსაც დასაწყისიდანვე ჰქონდა განსაზღვრული მეცნიერული და პოლიტიკური ცოდნის გავრცელება-პოპულარიზაცია, ამ 20-21 წლის წინ კი საქართველოს სახელმწიფოს კანონების მოთხოვნათა მიხედვით საზოგადოება კავშირად გადაკეთდა და ძირითადად სამოქმედო ფუნქციებად განსაზღვრა სამეცნიერო, კულტურული, საინფორმაციო, ახსნა-განმარტებითი, სარედაქციონსაგამომცემლო მოღვაწეობა.

„საზოგადოება ცოდნის“ სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ მთელი ორგანიზაცია თავიდანვე ორიენტირებული იყო სულიერ ღირებულებებზე, უპირველესი ადგილი ჰქონდა მიკუთვნებული საქართველოს ისტორიას, ქართულ ენასა და ლიტერატურას, იურისპრუდენციას, საერთაშორისო საკითხებს, ეკონომიკას, ეკოლოგიას და ა.შ. ცნობილი დეოლოგიურ საგნებსა და დისციპლინებს თითქმის საერთოდ არ ექცეოდა ყურადღება. ჩვენ ხალხს, მით უმეტეს ახალგაზრდობას ვერავინ გააგონებდა ისტმატს, დიამატს, პარტისტორიას, სოციალისტურ ფილოსოფიას, მავნე, უინტერესო და გაუგებარ საგნებს.

როცა დრო კარდინალურად, ძირფესვიანად, ეპოქალურად შეიცვალა, „საზოგადოება ცოდნას“ უმთავრესად სწორედ იმან შეუწყო ხელი ყველა ფორმაციაში გაეგრძელებინა საქმიანობა, რომ სულიერი ღირებულებები ისევ

დარჩა და ყველა დროის წარმომადგენლებისთვის საინტერესო იყო. ეროვნული სულიერების პროპაგანდის პროცესი ბუნებრივად გრძელდებოდა. ისიც შეიძლება ითქვას, რომ საქმიანობის წარმართვაში ქვეყნის ხელმძღვანელობა მუდმივად გვიჭერდა მხარს, რასაც მოწმობს უამრავი დოკუმენტი, უმაღლესი ხელმძღვანელობის წერილები „საზოგადოება ცოდნის“ შესახებ, რაიონებისა და ქალაქების ხელმძღვანელობისადმი მითითებები „ცოდნის“ აუცილებელი დახმარებისა და საქმიანობაში ქმედითი ხელშეწყობის შესახებ. სამწუხაროდ, ბოლო წლებში ასეთი მიმართულების დახმარება შესუსტდა, თუმცა მოგვეცა თავისუფლება და ყოველგვარი საშუალება იმისა, რომ ვიფიქროთ, ვეძებოთ, ვიშრომოთ და ისე ვაკეთოთ ჩვენი ქვეყნისათვის საჭირო, სასარგებლო საქმე, ვაკეთოთ უანგაროდ და რაც შეიძლება მაღალ დონეზე, პრობლემებს ახლებურად, გაანგარიშებულად, შემოქმედებითად მივუღვეთ.

ამ უკანასკნელ პერიოდში ლექციური საქმიანობა უამრავი ხელშემშლელი ობიექტური თუ სუბიექტური ფაქტორების გამო მეტისმეტად შესუსტდა. უამრავი პარტიის ასე თუ ისე განსხვავებულმა, საკმაოდ არეულმა იდეოლოგიამ ხელი შეუწყო საზოგადოების დაქსაქსვას, გაუცხოებას, გათითოკაცებას, ხალხში არეულობის შეტანას. სწორედ ასეთი ვითარების გამო ადგილი ჰქონდა ფაქტებს, როცა ჩვენი ლექტორები დუშეთის, ქარელის თუ ახალქალაქის რაიონებში იძულებული გახადეს ლექციები ჩაემალათ და

უშედეგოდ დაბრუნებულიყვნენ. ამასთან ერთად არავის არ უნდა კარგ საჯარო ლექციაში თუნდ 40-50 ლარი მაინც გადაიხადოს, ყველა მიზეზებს ეძებს, საბაზრო ეკონომიკასა და ფინანსურ კრიზისს იშველიებს: ლექციურ-საინფორმაციო საქმიანობაში დიდი როლი ითამაშეს მრავალარხიანმა ტელევიზიებმა, კომპიუტერულმა ინტერნეტმა, ლექტორებისა და ლექციებისადმი პატივისცემა კი მოდუნდა, ამაზე მრავალ უმაღლესში ცუდ დონეზე სწავლებამაც მოახდინა ზემოქმედება. ჩვენი ლექტორებიც ძირითადად დაკავდნენ 250 თუ 300 აკრედიტებულ და არააკრედიტებულ უმაღლეს სასწავლებლებში, ახლა უკვე ქვეყნის ქალაქებსა, რაიონებსა თუ სოფლებში მივლინებით წასვლას და ხალხის გათვითცნობიერებაში მონაწილეობას ყოფილი პატრიოტები აღარც კადრულობენ. „საზოგადოება ცოდნის“ გამგეობა თუნდ ფისკალური თვალსაზრისით ძალიან მძიმე დღეშია. ერთი ან ორი ლექტორის გაგზავნას რაიონში საგრძნობი თანხა სჭირდება, ბუნებრივია, გაიზარდა მგზავრობის, სასტუმროს, კვების ანუ ე.წ. დღიური ხარჯები. „ცოდნის“ გამგეობას კი ამდენი თანხები არც გააჩნდა და მით უმეტეს არც დღეს გააჩნია. ამიტომ ჩაიშალა კავშირები ოლქებთან, ქალაქებთან, სოფლებთან, რაც სამწუხაროდ მხოლოდ ეპიზოდურ ხასიათს ატარებს. დაიკარგა აგრერიგად საჭირო სისტემატურობის ფაქტორი. თუ აღრინდელი წლების პრაქტიკის თანახმად დახმარება არ იქნება მთავრობისაგან, „საზოგადოება ცოდნის“ მთელი ქვეყნის მასშტაბით საქმი-

ანობას უბრალოდ ვერანაირად ვეღარ შეძლებს.

მიუხედავად სიძნელებისა, დღეს მაინც ტარდება ლექციები თბილისში, იმერეთში, გურიაში, აჭარაში და სხვაგან, რაც ბუნებრივია, სრულიადაც არ არის საკმარისი და ერთი დიდი მიზნისაკენ სწრაფვას ვერ ემსახურება, თანაც ეს ჩატარებული ლექციები ძირითადად არის უფასო, საქველმოქმედო, იშვიათად თუ გამოერევა ფასიანი. მიუხედავად ასეთი ცხოვრებისეული სირთულეებისა, „საზოგადოება ცოდნის“ მაინც ამუშავებს და ამზადებს ახალ, თანამედროვე სალექციო თემატიკას, ახდენს ლექტორებთან მოლაპარაკებებსა და ლექტორთა სიების შედგენას, აგრეთვე სიების შედგენას იმ ორგანიზაცია-დაწესებულებებისა, სადაც ჯერ კიდევ შემორჩა სურვილი ლექციებით აიმაღლონ თვითგანვითარების დონე და ხელი შეუწყონ მოზრდილთა უწყვეტი განათლების პროცესს, რაც მსოფლიოს ქვეყნების უმრავლესობაში წარმატებით მიმდინარეობს.

როგორც ცნობილია, ლექციურ-საინფორმაციო საქმიანობასთან ერთად „საზოგადოება ცოდნის“ ძირითადი სამოქმედო სფეროები საგანმანათლებლო და საგამომცემლო საქმიანობაა. შეიძლება ითქვას, რომ ამ უბნებზე უფრო მეტ წარმატებას მივალწიეთ. დაულალავი შრომის შემდეგ მივიღეთ ძალიან ძნელად მოსაპოვებელი სახელმწიფო აკრედიტაცია საქართველოს განათლების სამინისტროსაგან და სამი წლის წინ ასე დაარსდა „საზოგადოება ცოდნის“ ჰუმანიტარულ-ფარმაცევტული ინსტიტუტი, შემდგომ კი სასწავლო უნივერსიტეტი. „ცოდნის“

შენობის გამოუყენებელი და უვარგისი ნაწილების გასხვისების საშუალებით მიღებული თანხებით მთლიანად გავარემონტეთ კუთვნილი სართული და სალექციო დარბაზი, შევიძინეთ ოთხი ლაბორატორიისათვის საჭირო მოწყობილობა, ასობით წიგნი და ჟურნალი ბიბლიოთეკისათვის, საჭირო ინვენტარი: კარადები, მაგიდები, სკამები, შევქმენით კომპიუტერული ცენტრი, ჩამოვაყალიბეთ ფარმაცევტული სკოლა, სადაც ასწავლიან მთელი ქვეყნის მასშტაბით საუკეთესო პროფესორ-მასწავლებლები. ფარმაციის სპეციალობის არჩევა იმან განაპირობა, რომ საქართველოში არ გვყოფნიდა კვალიფიციური კადრები – მშენებლები, ფარმაცევტები და სხვა დარგების წარმომადგენლები. ჩვენც შევეცადეთ გარკვეულწილად ხელი შევეწყო ამ ცხოვრებისეული პრობლემისათვის და მოვემზადებინა ახალგაზრდა ქართველი ფარმაცევტების მაღალკვალიფიციური კადრები, რაც დარწმუნებული ვართ, უკვე შევძელით და მომავალში კიდევ უფრო მეტ თვალსაჩინო წარმატებებსაც მივაღწევთ.

„საზოგადოება ცოდნის“ სასწავლო უნივერსიტეტის ფარმაცევტულ ფაკულტეტზე სტუდენტებს ასწავლიან ისეთი ცნობილი, აღიარებული პროფესორები, როგორებიც არიან დღევანდელი ქართული ფარმაციის პატრიარქად წოდებული აკადემიკოსი ბიძინა ჭუმბურიძე, ფარმაცევტული და მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორები, სრული პროფესორები ნაილი შენგელიძე, თამაზ ჭუმბურიძე, ელდარ როინიშვილი, თამაზ მურთაზიშვილი, ნანა გორგასლიძე, ნელი ფხალაძე და სხვები, რომლებიც ახალგაზრდებს ყოველდღიურად აზიარებენ

სწავლისა და შრომის საუკეთესო თანამედროვე მიღწევებს.

აღსანიშნავია, რომ ჩვენი სასწავლო უნივერსიტეტის მეორე ფაკულტეტი, ანუ განათლების სამინისტროს აკრედიტაციის ეროვნული ცენტრის მიერ ფილიალად წოდებული უმაღლესი სასწავლებელი ფუნქციონირებს ახალქალაქში. ძირითადად სომხურენოვან რეგიონში მოქმედებს ქართული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტი, სადაც ქართველი ახალგაზრდები სწავლობენ და პროფესორ როინ ყავრელიშვილის კოლეჯის ქართველ სტუდენტებთან ერთად ქართულ სიტყვას ახმიანებენ მაღალმთიან ახალქალაქში. ძალიან მკაცრი ზამთრისა და სიმორის მიუხედავად, ქართველი ახალგაზრდები მაინც მიდიან ამ რთულ რეგიონში და ცდილობენ დაეუფლონ არჩეულ სპეციალობას. თუმცა, შემდეგ ბევრი უკან ბრუნდება, სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში გადადიან, მაგრამ საქმე მაინც კეთდება - ქართული სიტყვა მკვიდრება სომხურენოვან მაღალმთიან რეგიონში, რაც მაღალკვალიფიციური კადრების მუშაობის პირობებში კარგ პერსპექტივებს სახავს.

აქტიურად მოქმედებს „საზოგადოება ცოდნის“ მესამე ორგანული მიმართულებაც, როგორცაა სარედაქციო-საგამომცემლო საქმიანობა. დრო იყო „საზოგადოება ცოდნაში“ მეცნიერების, ლიტერატურის, ხელოვნების თუ ტექნიკის სფეროდან 120-ზე მეტი დასახელების ბროშურა გამოდიოდა, რაც ხელმოწერის საშუალებით ურიგდებოდათ ჩვენი ქვეყნის ქალაქებისა და რაიონების მცხოვრებლებს. „ცოდნის“ ხაზით გამოდიოდა წიგნებიც,

ჟურნალებიც, ბიულეტენებიც: „მეცნიერება და ტექნიკა“, „გულახდილი დიალოგი“, „კითხვა, პასუხი, პრობლემა“. ეს გამოცემებიც ფართო მკითხველი საზოგადოების საკმაო პოპულარობით სარგებლობდნენ. შემდგომ განვლილი წლების მანძილზე კვლავაც გასხვისების გზით მიღებული თანხებიდან შევიძინეთ აუცილებელი მანქანა-დანადგარები, კომპიუტერები და ჩამოვაყალიბეთ საქართველოს საერთაშორისო „საზოგადოება ცოდნის“ გამომცემლობა, სტამბა, რისი უფლებაც საზოგადოება ცოდნას დაარსებიდან გააჩნია.

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირის „საზოგადოება ცოდნის“ ეგიდით უკვე ჩვენი ლექტორების, პროფესორ-მასწავლებლების, სპეციალისტებისა თუ თანამშრომლების მრავალი საინტერესო წიგნი გამოდის. აქ თუნდაც მხოლოდ სახელმძღვანელოებსა და დამხმარე სახელმძღვანელოებს დავასახელებთ: ზ. ჭანტურია - ფარმაციის ორგანიზაცია და ეკონომიკა, ნაწილი 1 (სახელმძღვანელო); ზ. ჭანტურია - ფარმაციის ორგანიზაცია და ეკონომიკა, ნაწილი 2 (სახელმძღვანელო); მ.ბახია, ა.მანჯავიძე - ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი, (სახელმძღვანელო); თ.ალექსიძე, ნ.რუხაძე - საქართველოს ფიზიკური გეოგრაფია (პრაქტიკული-სემინარული სამუშაოსათვის); ს.ჩოჩიშვილი - წარმოების ეფექტიანობის ამალგების მიმართულებები (დამხმარე სახელმძღვანელო); ქრობაქიძე, ბაბაშიძე - ჯიშთმცოდნეობა, (ვაზის, ხილ-ბოსტნეულისა და მარცვლეული კულტურების), სახელმძღვანე-

ლო; ა.თხელიძე, რ.ლიპარტელიანი - სოფლის მეურნეობის ქიმიზაცია და გარემოს დაცვა (სახელმძღვანელო); ს.გიორგაძე, თ.ქაცარავა - ჭარბტენიანი მიწების მელიორაცია (დამხმარე სახელმძღვანელო); ს.თურმანიძე - შრომის ეკონომიკა (დამხმარე სახელმძღვანელო); ზ.ბერიძე - ხარისხის მენეჯმენტი (დამხმარე სახელმძღვანელო); ი.ნადირაძე - ინკოდერმატოლოგია (სახელმძღვანელო).

ამასთან ერთად აღვადგინეთ ან უფრო ზუსტად არ დავკარგეთ ჩვენი ტრადიცია და 2006 წლიდან გამოვსვლა დაიწყო „საზოგადოება ცოდნის“ ორგანომ სქელტანიანმა სამეცნიერო-კულტურულ-საგანმანათლებლო ჟურნალმა „სიტყვამ“, რომლის მოცულობა 150-200 გვერდით არის განსაზღვრული და აქვეყნებს მეცნიერების, მწერლების, სხვადასხვა დარგის სპეციალისტების საყურადღებო ნაშრომებს, სამეცნიერო გამოკვლევებსა და წერილებს. უკვე გამოვიდა ჟურნალის 14 ნომერი, მზადდება მეთხუთმეტე ნომერი, ისიც უნდა ითქვას, რომ ეს სოლიდური, გაწონასწორებული გამოცემა უკვე სარგებლობს მკითხველების მოწონებით.

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირი „საზოგადოება ცოდნა“ დგას ახალი პრობლემების, თანამედროვე გამოწვევების წინაშე და მონდომებით ცდილობს მაღალ დონეზე წარმართოს საკუთარი საქმიანობა.

გამომავლობა წერილში - "აკაკი წერეთლის
წმინდანად კანონიზების შესახებ"

გასული წლის დეკემბერში, საზოგადოების იმ ნაწილთან ერთად, რომელიც მიწვეული იყო საპატრიარქოში აკაკი წერეთლის ქართული ეკლესიის წმინდანად კანონიზების დისკუსიაზე, ჩვენც გვხვდა პატივი მონაწილეობის მიღებისა. დისკუსიას წარმართავდა მეუფე დანიელი, ესწრებოდა მეუფე ანანია და ოპონირებას უწევდა ჩვენთვის უცნობი სამღვდლო პირი. კამათის თემა ერთი იყო-ეკუთვნის თუ არა აკაკი წერეთელს შერაცხილი იქნეს ქართული ეკლესიის წმინდათა რანგში. ცხრა გამომსვლელთაგან რომელთა შორის იყვნენ ფილოლოგები, ისტორიკოსები, თეატრის მოღვაწე და ეკლესიის ისტორიის მკვლევარი, ცხრავემ დადებითი დამოკიდებულება გამოხატა აღნიშნული საკითხის მიმართ. ოპონენტად მოწვეულმა სამღვდლო პირმა, თავის მოკლე გამოსვლაში, წინ წამოსწია უკვე ცნობილ საკითხთა წრე, რომელიც აკაკი წერეთლის ვნებათაღელვიან ცხოვრებას უკავშირდება და შეგვახსენა, რომ ამ მიზეზთა გამო მის წმიდათა რანგში შერაცხვას შესაძლებელია სერიოზული წინააღმდეგობა შეხვდეს. ეს კითხვა ამ დისკუსიაზე უნდა დასმულიყო და დაისვა კიდევაც.

ხელისშემშლელი მიზეზები, რომლებიც ოპონენტმა ზოგადად გაახმოვანა, თითქმის ყველასათვისაა ცნობილი და მათ ჩამოთვლას აზრი არ აქვს, თუნდაც იმიტომ, რომ რაიმე დოკუმენტური მასალა ამ ბრალდებათა

შესახებ არ არსებულა, არც არსებობს და იმ ორმოცდაათზე მეტ წიგნში, რომლებიც აკაკის შესახებაა დაწერილი, ასობით მოგონებასა თუ "პორტრეტში", რომელთა შორის აკაკის არაკეთილმოსურნე ავტორებიც ერივნენ, ვერავინ შესძლო რაიმე არსებითი დოკუმენტური მასალა წარმოედგინა რაც პოეტის ცნობილ "დანაშაულებებს" დაადასტურებდა.

ესაა მარადიული ჭორი, რომლის გავრცელებისთვის საგანგებო სამსახურები არსებობდა და არსებობს, იქ მომუშავე ადამიანებს დავალებები ქონდათ მიცემული, რომელთა კარგად შესრულებისათვის საზოგადოებაში წინაურდებოდნენ, თანამდებობებს აღწევდნენ, პარტიულ ინტერესებს ატარებდნენ და ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, ასეთი სამსახურისათვის ხელფასს იღებდნენ., რაც ასე სჭირდება ადამიანს ყოველდღიური არსებობისათვის. სხვათაშორის ამ ინსტიტუციის არსი მთელი სიღრმით წარმოაჩინა ჩვენმა სასიქადულო მწერალმა ჭაბუა ამირეჯიბმა თავის "დათა თუთაშხიაში". ესაა უღმობელ ადამიანთა გაერთიანება, რომლებიც კერძო ინტერესებისათვის ყველაფერს კადრულობენ, ილია ჭავჭავაძე მოკლეს, ხოლო აკაკი წერეთელი ლოთად და მექალთანედ გამოაცხადეს. ეს ერთხელ აგორებული ჭორი აგერ უკვე საუკუნეზე მეტია დაგორავს ჩვენს შორის —უსაბუთოდ, ულოგიკოდ, ადამიანის ღირსებებისა და დამსახურების მიმართ ღიანგური

აზროვნებითა და ნიჰილისტური დამოკიდებულებით. მისი ქმედითობა არა თუ ძველი ინერციითაა გამოწვეული, არამედ ახალთახალი მხარდამჭერებითაა გაძლიერებული და იგი მანამდე არ მოიშლება, სანამ ჩვენს საზოგადოებაში არსებობს ეროვნული ინტერესების გაბიბრუების საჭიროება და ამ ინტერესების სამსახურში ჩამდგარ ადამიანთა ვნებანი. ამიტომ, ამ მიზეზთა გამო, ანუ სრული საგამომძიებლო პროცედურების ჩამოუყალიბებლად, სათანადო მამხილებელი დოკუმენტაციის წარმოუდგენლად და ყველა დანარჩენი არსებითი გარემოებების გამოუკვლევად, უზნეობად მიგვაჩნია აკაკის ბრალეულობათა შესახებ კამათი და უფლებას ვიტოვებთ, არ გავიზიაროთ ისინი. ასეთი იყო და არის ჩვენი რწმენა, ასე შევეყურებით ამ საკითხს მუდამ და არასოდეს მოგვსვლია აზრად, ამ არასა-

სიამოვნო ოპუსებისაგან დაგვეცვა ჩვენი დიდი მგოსანი.

ამას არც ახლა ვაპირებთ, მაგრამ შეუძლებელია არ გამოვენმაუროთ ცნობილი თეოლოგის, ბატონი ედიშერ ჭელიძის წერილს – "აკაკი წერეთლის წმინდანად კანონიზების შესახებ". უფლებას ვერ მივცემთ ჩვენს თავს ბატონი ედიშერი მივიჩნიოთ იმ წრის წევრად, რომლის შესახებ ზემოთ იყო ლაპარაკი. პირიქით, იგი გვეგულება საქართველოში თეოლოგიური მეცნიერების საუკეთესო წარმომადგენლად, საეკლესიო მწერლობის ჩინებულ მცოდნედ და, ზოგადად, ჩვენი ეკლესიის ძლიერების მოსურნედ.

ვფიქრობთ, რომ ამ სურვილმა უკარნახა მას დაეწერა წერილი, რომელიც უფრო ვრცელი დასკვნის სახითაა წარმოდგენილი, ვიდრე დასაბუთებულ გამოკვლევად და მიზნად ისახავს პასუხი გასცეს აკაკის კანონიზაციასთან დაკავშირებული დისკუსიის ყველა იმ მონაწილეს, რომელმაც მხარი დაუჭირა პოეტის წმინდანად შერაცხვას, უფრო სწორი იქნება, თუ ვიტყვი, რომ მას სურს, ეკლესია ააცილოს გარკვეულ უხერხულობას და, ამავე დროს, როგორც ეკლესიის საკითხების ყველაზე მეტად მცოდნემ წონიანი სიტყვით თავის ადგილას დააყენოს "საერო სახელგანთქმულობის მქონე ავტორიტეტები", რომლებიც უფრო ხშირად ასეთ საკითხებს არა ცოდნით, არამედ საკუთარი "გუნება-განწყობილების მიხედვით სწყვეტენ".

ჩვენ გუნება-განწყობილებასა და სახელგანთქმულებაზე არაფერს მოგახსენებით, ყველას აქვს უფლება, თავისი

აზრი გააჩნდეს სხვა ადამიანთა შეძლების ან შეუძლებლობის შესახებ, მაგრამ ის კი ნამდვილად გაგვეკვირვებია, ედიშერ ჭელიძეს როგორ იოლად გადაუჭრია თავისი ექვსგვერდიანი წერილით აკაკის უზარმაზარი მეძველდრების ათეისტურობის საკითხი, უფრო მეტიც – პოეტის მტრობამდე მისული დამოკიდებულება ქრისტიანობისადმი, რომელსაც თითქოს "ვანდალური სიშლეგით ფანატიკურად გაუნადგურებია წარმართული საქართველოს დიდი კულტურა." ვისაც თუნდ ერთი წერილი წაუკითხავს აკაკისა, როგორ დაიჯერებს, რომ ეს სასტიკი ფრაზა მას ეკუთვნის და თუ არ ეკუთვნის და ამას ბატონი ედიშერი პოეტს მიაწერს, მაშინ უფლებას ვიტოვებთ, მის პოლემისტურ სამართლიანობაში ეჭვი შევიტანოთ. სხვათა შორის, ბატონი ედიშერი საქართველოს წარმართულ კულტურაზე ერთობ უარყოფითი წარმოდგენისაა და, საერთოდ, კატეგორიულად წინააღმდეგია წარმართული და ქრისტიანული კულტურების ურთიერთმიმართებისა. იგი არ აღიარებს ქართველთა ქრისტიანულ ყოფაში რაიმე გადმონათების არსებობას და მიაჩნია, რომ ასეთი შეხედულებანი ჩვენი მეცნიერების "ზედაპირული ხედვის ნაყოფია".

ადრეულ წერილებში გატარებული ეს აზრი მას სურს, ეფექტურად გამოიყენოს აკაკის წინააღმდეგ, რომლის "დანაშაული" მხოლოდ ისაა, რომ პოეტი წარმართული ხელოვნების და, მასთან ერთად, ქართული ზეპირსიტყვიერების მნიშვნელობაზე ლაპარაკობს, რომელიც შესაძლოა თავისი იდეურობის გამო

ქრისტიანობამ გაანადგურა. ბატონი ედიშერი თეოლოგიის გარდა ისტორიულ მეცნიერებასაც რომ სწყალობდეს უთუოდ ეცოდინებოდა, რომ ეს აზრი ეკუთვნის ჩვენს დიდ ისტორიკოსებს და არა აკაკის, რომელიც ბატონი ედიშერისგან განსხვავებით, პატივს სცემდა ქართველ მეცნიერთა ნაღვაწს, საუკეთესოდ იცოდა საქართველოს ისტორიის წყაროები და თავისი ეპოქის ქართული ისტორიოგრაფიის მიღწევანი.

როგორც უკვე ითქვა, ბატონი ედიშერი თეოლოგია და "პირადი გუნება-განწყობილების პერსონებთან" შედარებით, ორი თუ არა ერთი თავით მაინც მაღლა დგას. უპირატესობის ასეთი განცდით მოსილი შეგვაგონებს, რომ "მართლმადიდებელ ეკლესიაში კანონიზებული წმინდანი უპირველესად, ჭეშმარიტი სარწმუნოებრივი უზაკველობისა და მართალმადიდებლური აღმსარებლობისადმი თავდადების ნიშნით უნდა ხასიათდებოდეს და არა მარტოდენ პატრიოტულ თუ საქველმოქმედო საქმეთა სიმრავლით. ამასთან, ამა თუ იმ პირთან დაკავშირებით როდესაც, ვთქვათ ასი ფაქტიდან ოთხმოცდაცხრამეტი მის ღირსებაზე მეტყველებს მაგრამ, ერთი ფაქტი საწინააღმდეგოა, ამგვარი პირის კანონიზება არ ხდება". ბატონი ედიშერს აქ რომ ერთი სიტყვით მაინც ეთქვა, რომ ეს ეხება საეკლესიო მოღვაწეს, დავეთანხმებოდით და მართალიც იქნებოდა, რადგან ასეთი საეკლესიო პირი ჭეშმარიტად სამაგალითო უნდა იყოს თავისი განვილი მოღვაწეობით, ასევე გასაგებია

მისი მოტანილი მაგალითი კირილე ალექსანდრიელისადმი თეოდორიტე კვირელის კრიტიკული დამოკიდებულების წმინდანად არშერაცხვისა, მაგრამ ავიწყდება, რომ აქ ლაპარაკია ეკლესიის ორი დიდი მოღვაწის შესახებ, რომლებთაც ერთმანეთში უთანხმოება ჰქონდათ ნესტორის მწვალებლური დოგმატის ირგვლივ ანუ ქრისტიანობის უძირითადესი საკითხის – რწმენის სიმბოლის განმარტებასთან დაკავშირებით (თეოდორიტე ნესტორის მწვალებლობას იცავდა) და მიუხედავად იმისა, რომ თეოდორიტემ მოგვიანებით შეცდომა მოინანია, ეკლესიამ მას მაინც არ აპატია და წმიდათა რანგში არ აიყვანა. დანაშაულს უთუოდ გააჩნია თავისი კატეგორია, რასაც ეკლესიის კანონიკური წყობა საუკეთესოდ აყალიბებს და არავითარ შემთხვევაში არ დაუშვებს კომპრომისს იქ, სადაც მისი მორალის ავტორიტეტულობას ეხება საქმე.

რაც შეეხება საერო პირებთან დამოკიდებულებას აქ ეკლესიის მიდგომა ცოტა უფრო სხვანაირია, ვიტყვოდით, რომ უფრო შემწყნარებელია. შესაძლოა, კანონმდებლობაში ასეთი რამ ასახული არ იყოს, მაგრამ ეკლესიის პრაქტიკული ცხოვრება ამის უამრავ მაგალითს გვთავაზობს. კლესიის ძალისა და, თუ გნებავთ, შემწყნარებლობის სიძლიერე სწორედ ისაა, რომ მას აქვს უფლება აპატიოს და შეუდოს საერო ადამიანს თავისი შეცოდება. ქართული ეკლესიის მესვეურებს შეუძლებლად რომ მიეჩნიათ ამ საკითხის გადაწყვეტა და აკაკი ჩაეთვალათ ისეთივე მკრეხელად, როგორც ედიშერ

ჭელიძე თვლის, მაშინ საერთოდ არ დააყენებდნენ განსახილველად. ის რომ ეკლესიამ თავის დროზე დაუშვა საერო პირთა წმინდანებად აღიარების პრეცედენტი, აუცილებლად გაითვალისწინა საერო პირთა ცოდვილობის შესაძლებლობაც. როგორი ორთოდოქსული მიმართულებისაც უნდა იყოს ეკლესია, მას გააჩნია თავისი საეკლესიო დიპლომატია, წინდახედულება და პრაქტიკული განჭვრეტა. ეკლესია თავს ვერ მოიზღუდავს ხალხისაგან, ვერ აღმართავს გამყოფ ბარიერს "სუსტ" საერთო ფენასა და ასკეტ მორწმუნეებს შორის. ქრისტიანობას რომ ამ განჭვრეტით არ დაეწყო თავისი ისტორია იგი სათავეშივე დამარცხდებოდა. რა თქმა უნდა, ეს არ ეხება მის მორალსა და დოგმატს. ეს ეხება მისი მოწყობის საკითხს, საყოფაცხოვრებო ყოველდღიურობასთან მის დამოკიდებულებას. ქრისტიანობა იქ პოულობს თავის გამართლებას, სადაც სულიერად ამყარებს უფლებას მორწმუნეებზე, ამისთვის კი საჭიროა არა ასკეტური მოღვაწეობის საყოველთაოდ დაკანონება, არამედ საზოგადოების ანუ უბრალო ადამიანთა შესაძლებლობის განსაზღვრა და იმ წრეში მოქცევა სადაც მათთვის ღმრთის სამსახურის აღსრულება ტანჯვად არ იქცევა. სულიერი მოღვაწეობის უმაღლესი ხარისხი ყველასთვის როდია მისაღწევი. ეკლესიის ისტორიის მკვლევართა შეხედულებით, აღმოსავლეთის მართლმადიდებლობას არასდროს უარუყვია ორი ხელისუფლების იდეა, ესაა ე.წ. "ბიზანტიური სიმფონია" და იგი გარკვეულწილად აისახა საეკლესი-

სიო და საერთო ხელისუფალთა კანონმდებლობაში. ეს იყო აუცილებელი პრაქტიკულობით ნაკარნახევი პრობლემა რისი მოგვარების აუცილებლობას კარგად ხედავდნენ – როგორც საეკლესიო ისე სასულიერო ხელისუფალნიც. უფრო მეტის თქმაც შეიძლება – ეს პროცესი შეიმჩნევა თვით ადრეულ ქრისტიანობაშიც – ასკეტური მოღვაწეობის შიგნით. ბერ-მონაზვნობის საფუძვლების ჩამყრელი ანტონი დიდი, ოცდათხუთმეტწლიანი ასკეტური ცხოვრების შემდეგ გამოვიდა მღვიმიდან და დაარსა ბერ-მონაზვნობის კინოვიური ფორმა რომელიც შემდგომში განავრცო და კანონიკურ ჩარჩოებში მოაქცია პახომი დიდმა.

მაკარ მეგვიპტელს დიდი სურვილი ჰქონდა ბოლომდე განდევნილი ასკეტ ბერად დარჩენილიყო, მაგრამ ანტონის მითითებით იგი სათავეში ჩაუდგა სამონასტრო მოძრაობას, დააფუძნა ბერ-მონაზვნობის ფართო კორპორაციები – "ღმრთის შვილებისა და შვილიშვილების" გამოსაზრდელად, რაც ქრისტიანობის გაძლიერების პრაქტიკული მიზნებით იყო გამოწვეული. უდიდესი საეკლესიო მამის ბალის დიდის ცნობილი თეზა "ქრისტიანული სრულყოფა", რაც გულისხმობს საზოგადოების ყველა ფენის ქრისტეში ერთიანობას, არის უგონიერესი დამოკიდებულების ნიმუში ეკლესიის გამარჯვების გზაზე. შეუძლებელია ჭეშმარიტება განსაკუთრებული ეთიკის სფერო იყოს ორთოდოქსი ასკეტი ბერებისათვის და გაუგებარი დანარჩენი ქრისტიანებისათვის, ვისაც არ შეუძლია იყოს გმირი – შეუძლებელია

ამისათვის დაისაჯოს და სამუდამოდ დაეხშოს სალოცავის კარები. დიდმა ასკეტმა გრიგოლ ნოსელმა ცოლი მხოლოდ იმიტომ მოიყვანა, რომ მორწმუნეთათვის დაენახებინა ამ მოქმედების უდანაშაულობა და ეკლესიას კი არ მოწვევია დაქორწინებულნი არამედ დაუახლოვა მას.

სხვათაშორის, ანახორეტული პედანტიზმის საპირისპიროდ, ქართულ ეკლესიას განსხვავებული თვისება ჩამოუყალიბდა, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის კირიონ II სიტყვებით რომ ვთქვათ: "გიორგი მთაწმინდელი ეკლესიაში წეს – ჩვეულებების სიზუსტეს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას არ ანიჭებდა, იგი უფრო ჭეშმარიტ-ქრისტიანულ, ნამდვილ-ქრისტიანულ განწყობილებასა და სულიერებას აფასებდა, ქრისტიანულ სიყვარულში ერთიანობის გულისათვის მზად იყო შემწყნარებელი ყოფილიყო".

საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტია: სასულიერო პირთა ერთ-ერთ შეხვედრაზე. რომელიც რუსი ეგზარხოსის მეთაურობით მიმდინარეობდა, ეს მაღალი სამღვდლო პირი აღუშფოთებია იმ გარემოებას, რომ წმ. ნინოს სასწავლებელში პატარა მეჩეთი ყოფილა მუსულმანთათვის და როცა მას აღშფოთებულს – განმარტება მოუთხოვია ამის თაობაზე მეუფე კალისტრატეს (ცინცაძე), რომელიც მაშინ მღვდლის ხარისხში ყოფილა, მიუგია რომ ეს ფაქტი სავსებით ნორმალურად მიაჩნია, რომ ადამიანები ღმერთს ლოცვას აღუვლენენ თავიანთი შეგნების, ცოდნისა და განვითარების შესაბამისად, ტაძარი და მეჩეთი ერთი

ცარგვალის ქვეშაა და არაფერია აქ გასაკვირიო.

ყველა აქ მოხმობილი მაგალითი ნიშნულია წინდახედულობის, პრაქტიკულობის, ტოლერანტობის, შემწყნარებლობის, ადამიანთა სუსტი ბუნების თანაგრძნობის და თუ რამდენად სცილდებიან ისინი "უცვლელი დოგმატიკის სფეროს" ამის გარკვევას ბატონ ედიშერ ჭელიძეს მივანდობთ.

ბატონი ედიშერ ჭელიძის მოტანილი მაგალითები აკაკის "სარწმუნოებრივი მდგომარეობის სრული შეუსაბამობისა მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდანის ხარისხთან", მეტი რომ არ ვთქვათ სუსტია, რამდენადმე პროვოკაციული და მოკლებულია კეთილგანწყობას. ჩვენ ვეთანხმებით ოპონენტს, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში აკაკის პუბლიცისტიკას "სახუმარო ტონი", "შეუფერებელი სილაღე" მართლაც ახასიათებს მაგრამ მას ავიწყდება, რომ აკაკი თავის ფელეტონების პერსონაჟია, რომლის პოზიცია არავითარ შემთხვევაში არ ეთანადება მისი მწერლურ-მართლმადიდებულ პოზიციას, იგი საუბრობს თავის მობაასე – მოპაექრებთან, იმ ენითა და ენაკვიმატობით, რომელიც ყოველდღიურობას ახასიათებს, ამას ემატება კალმის ლაფსუსებიც, რომლისაგან არავინ არაა დაზღვეული. ყველაზე მეტად აკაკიმ იცოდა თავისი პუბლიცისტიკის ეს ნაკლი და თავის თხზულებაში არაერთგზის აქვს გულისტკივილით ნათქვამი, რომ მას როგორც ცხოვრების შუაგულში მოტრიალე კაცს, ძალაუნებურად უწევდა ისეთ კითხვებზე პასუხის გაცემა, ისეთი ინტერესების

დაკმაყოფილება და ისეთ საქმეებში ჩართვა მის სულიერ მიდრეკილებებთან არავითარი კავშირი რომ არ ჰქონდათ, ამიტომ ჩემს ნაწერებში მეათედიც კი არაა იმის ღირსი, ყურადღებას რომ იმსახურებდესო" – ეს ნათქვამი ბატონმა ედიშერ ჭელიძემ მიიღოს აკაკის მონანიებად, ოღონდ გვაპატიოს თუ ვერ დავუზუსტებთ გარდაცვალებამდე ერთი წლით ადრე თქვა თუ ერთი საათით. კი შეგვახსენებს; "მღვაწეს შეიძლება სრულად შეენდოს ბევრი რამ უღირსი ნამოქმედარი ადრეული ცხოვრებიდან, თუ მან ისინი შემდგომში გულწველად მოინანია". სამწუხაროდ, აკაკის ასეთი რამ არ გაუკეთებიაო – ქვეტექსტით გვაწვდის ავტორი. როგორც ბატონ ედიშერს აქვს იმის საბუთი, რომ აკაკის თავისი შეცოდებანი არ მოუნანიებია სიკვდილის მიწურულს, ისევე ჩვენ გვაქვს დოკუმენტი, რომ 1915 წლის 2 თებერვალის, სხვიტორის მაცხოვრის ამალლების ეკლესიის მღვდელმა ვლადიმერ აბრამიშვილმა მას შეუნდო თავისი შეცოდებანი . . .

როგორც ცნობილია, საქართველოს ეკლესიის წმინდანმა, ცოტნე დადიანმა, კონტასთავის შეთქმულების შემდეგ კიდევ დიდხანს იცოცხლა და როგორც საერო კაცს, შესაძლებელია ცხოვრების მიწურულს დაეშვა შეცდომა. ეს შეიძლება გავრცელდეს თამარ მეფეზე, დავით აღმაშენებელზე, ექვთიმე თაყაიშვილზე და თვით ილია ჭავჭავაძეზეც, რომელიც მოწამეობრივად კი არ აღესრულა, არამედ მოკლეს. რა გვეონია, ბატონ ედიშერზე ნაკლებ პატივს სცემდნენ "უცვალელები დოგმატის" საკ-

ითხებს ქართული ეკლესიის მამები, როცა ჩამოთვლილი საერთო მოღვაწენი წმინდათა რანგში აამაღლეს. მაშ რა იყო ამ შემწყნარებლობის, მიმტვევბლობისა და აღიარების მიზეზი? – რა თქმა უნდა სამშობლოსთვის გაღებული ღვაწლი, ვალდებულება ქვეყნისა და ერის წინაშე რაც მათ პირნათლად აღასრულეს. თუ მართლმადიდებლობა და ქართველობა ჩვენში ერთმანეთს დაეჭოლა, როგორც ილია მართალმა ბრძანა, მაშ რითაა აკაკი წერეთელი ისეთი სუსტი თავისი ქართველობით, რომ ღირსეულ მართლმადიდებლად ვერ ქცეულა. საბედნიეროდ აკაკის ყველა უმნიშვნელოვანეს ნაშრომში ღვთის ნებაა გაცხადებული, ვის არ შესძრავს "ბაშიაჩუკში" მოთხრობილი სიზმარი მოძღვრისა და წმინდა მხედრის ხატისა, ქართულ სიწმინდეს დაუფლებულ ურჩხულს რომ უგმირავს გულს. "თორნიკე ერისთავისა" და "ჩემი თავგადასავალი"-ს მხატვრული ქსოვილი, რომელიც მართლმადიდებლური რწმენისადმი უფაქიზესი ნიუანსებითაა ნაკერი. აკაკის არ ავიწყდება გვითხრას თუ როგორ განიცდიდა დედამისი, როცა როსტომი (მისი მეუღლე) სახარების კითხვისას ქრისტეს აღსრულებულ საქმეებს თავისი კომენტარებით ამკობდა და თვლიდა, რომ ასეთი რამ მიუღებელი იყო წმინდა წიგნის მიმართ. ასეთი დედის გაზრდილი აკაკის ნამდვილად მეტი კეთილგანწყობა ექნებოდა მართლმადიდებლობის მიმართ, ვიდრე ამას ბატონი ედიშერ ჭელიძე წარმოგვიდგენს.

ბატონი ედიშერი თავის წერილში ერთ გვერდს უთმობს იმის ახსნას

თუ რა დაემართება დიდი მგოსნის სულს თუ მას წმინდანად შერაცხავენ. ამ ძიძიე სტილით დაწერილი შებრალების ოპუსიდან იმ აზრის გამოტანა შეიძლება, რომ აკაკის წმინდანად აღიარების შემთხვევაში, მისი სახელის ეკლესიური მოხსენიება, კანონიკიდან გამომდინარე, უნდა შეწყდეს. იგი ამ აქტით ვერც წმინდანობას მიაღწევს როგორც უღირსი, და ჩვეულებრივი მოკვდავთათვის დანიშნულ საპაშვილო მსახურებასაც დაკარგავს. სამწუხაროდ, ამ აზრს ბატონი ედიშერს ვერც გულმოწყალებად ჩავუთვლით და ვერც თანაგრძნობად; ეს უფრო ირონიაა – უადგილო და შეუფერებელი.

გაკვირვებას იწვევს ჩვნი ოპონენტის საყვედური – აკაკის თეატრალურ ხელოვნებასთან დამოკიდებულების შესახებ. ესაა ყოველად უსაფუძვლო, ეჭვით დამძიმებული ბრალდება, რომელსაც ბატონი ედიშერ ჭელიძე ასე აყალიბებს: "აკაკის მიერ მხოლოდ ხელოვნება, მათ შორის თეატრალური, მიჩნეულია ყველაზე რჩეულ საქმედ, ხოლო ხელოვანნი, მათ შორის თეატრალები, "მომავალი აღთქმის მოციქულ წინასწარმეტყველებად", რომლებითაც პოეტი მიერ ფაქტობრივად ხდება ეკლესიის ჩანაცვლება, რადგან მხოლოდ ისინი ცდილობენ თურმე კაცობრიობის "სულისა და გულის გასაქუთავებას" და ამას აღწევენ სცენაზე, რაც აკაკის თქმით "სწორედ რომ ტრაპეზია". ეს აზრი სრულიად უცნოა ეკლესიისათვის. გვაპატიოს ღმერთმა თუ ვცდებით, მაგრამ ამ სიტყვებში შუა საუკუნეების ინკვიზიცი-

ის ინტონაცია იგრძნობა. გამოდის, რომ თუ აკაკი თეატრალურ ხელონებას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა ეს აუცილებლად იმას ნიშნავს, რომ იგი ამით მართლმადიდებლობის როლს ამცირებდა. არა და აქ სულ საპირისპირო ვითარებასთან გვაქვს საქმე: აკაკი სცენას აღარებს წმინდა ტრაპეზს, ხოლო თეატრალურს მომავალი აღთქმის ახალ მოციქულწინასწარმეტყველებს უწოდებს. რა არის აქ დასაძრახი და შეუფერებელი. თუ ადამიანი ღმერთის სახედ და მის მსგავსად შეიქმნა და ამით ღმერთი არ მცირდება, მაშ რატომ უნდა დამცირდეს ასეთი შედარებით წმინდა ტრაპეზი და მოციქულები. აკაკიმ ესეც თქვა: "ჩემი ხატია სამშობლო"-ო, ამ კონტექსტიდან გამომდინარე მაშ ხატის მიმართაც მისი უპატივცემულობა უნდა ვაღიაროთ.

გვსურს მკითხველს შევანსენოთ, რომ ეს სიტყვები დაწერილია ქართული ეკლესიის დამცრობის ხანაში, რუსული ეკლესიის ბატონობის დროს, მართლმადიდებლური სიწმინდეების განადგურებისა და დატაცების ჟამს (სხვათაშორის ამ ნადგურცემაში ზოგიერთი ქართველი სამღვდლო და საერო პირიც იღებდა მონაწილეობას). ქართველ მოღვაწეთა საუკეთესო ნაწილი ცდილობდა არ შეგუებოდა ამ ვითარებას და ვისაც როგორ შეეძლო და ხელეწიფებოდა ისე იღვწოდა ქართველთა შეურაცხყოფილი ავტორიტეტის დასაცავად. სამღვდლო პირთაგან ამის ქრესტომატიული მაგალითი გვიბობა დიდმა სამღვდლო პირმა, ქართული ეკლესიის წმინდანმა, იმერე-

თის ეპისკოპოსმა გაბრიელმა, რომელიც ოცდათხუთმეტი წლის განმავლობაში არნახული ძალმოსილებით, უკიდურესად არახელსაყრელ პირობებში, არა თუ ქართველები, მუსულმანი აფხაზების დიდი ნაწილიც მოაქცია ქრისტიანობაზე, მან ხალხის ენაზე გასაგები ქადაგებით, გონიერებითა და წინდახედულობით (და არა დეკლარაციული და ხისტი გამოხვედრებით) მოახერხა აელორძინებინა ერში მართლმადიდებელი რწმენის უპირატესობა და ნიპილისტურად განწყობილი ხალხი ქრისტიანული სულიერებისაკენ შემობრუნა.

გაბრიელ ეპისკოპოსი სასულიერო ასპარეზზე მოღვაწეობდა და იღვწოდა ისე, როგორც ჭეშმარიტ სასულიერო პირს შეეფერება, აკაკი საერთო ასპარეზზე გამოდიოდა და წინ წამოსწევდა ისეთ თემებს, რაც საზოგადოების ფართო ფენების ინტერესებში შედიოდა. ადამიანთა საზოგადოებას რელიგიის გარდა სხვა რამეც რომ ესაჭიროება ეს ფაქტია და იმ პერიოდში, ანუ ისევ და ისევ რუსული მმართველობის ჟამს, როცა ჩვენს ენას და კულტურას ასე უჭირდა, თეატრი იყო ერთადერთი თუ არა ერთ-ერთი უძლიერეს სფერო, საიდანაც არა მხოლოდ ქართული სიტყვა გაისმოდა, არამედ მთელი ერის პატრიოტული სულიცკვეთება იღებდა სათავეს. ამ აზრის დასტურად მკითხველს შევანსენებ თუ როგორი რეზონანსი ქონდა "სამშობლოს" დადგმას ქართული თეატრის სცენაზე, როგორი სული შთაბერა ამ ერთმა სპექტაკლმა მაშინდელ საზოგადოებას და რამდენი რწ-

მენაშერყეული ადამიანი შემოაბრუნა ეროვნულობისაკენ.

თეატრის ეს უდიდესი მნიშვნელობა ქონდა აკაკის მხედველობაში მაშინდელი საქართველოსათვის და ამიტომაც უწოდებდა მის მოღვაწეებს "ახალ მოციქულებს". გაბრიელ ეპისკოპოსიცა და აკაკი წერეთელიც, სხვადასხვა ასპარეზზე მოღვაწეობით, ერთ საქმეს ემსახურებოდნენ – ქართველობასა და მართლმადიდებლობას. მართლმადიდებლობასა და ქართველობას – "ერთმანეთს დატოლებულთა და განუყრელთ", ამიტომ არიან ისინი თანაბარი სიდიდის მოღვაწენი.

საბოლოოდ აღვნიშნავთ, რომ ბატონი ედიშერ ჭელიძის წერილი, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, "ნაჩქარევად, გამოუძიებლად და სულსწრაფობითაა" დაწერილი. მან ძალიან იოლად შებედა აკაკის, შებედა ამაყობით და არავითარ ნიშანს არ ატარებს მისი წერილი, რომ ასეთი საპასუხისმგებლო განაჩენის გამოტანის წინ, გულდასმით, დაკვირვებითა და კეთილგანწყობით წაიკითხა აკაკის ის თხუთმეტი ტომი, სადაც მეტნაკლები სისრულითაა წარმოდგენილი პოეტის დიდი მემკვიდრეობა. ყველაფრიდან ჩანს, რომ ბატონი ედიშერის წარმოდგენები ამ მიმართულებით დამყარებულია იმ მავნე ტრადიციაზე, აკაკისთან დაკავშირებით, რომ ჩაუყარეს საფუძველი მისსაკვე სიცოცხლეში და ასე უანგარიშოდ იმეორებს ყველა არაკეთილმოსურნე. ღიმილის მომგვრელია ბატონი ედიშერის მუქარა როცა გვაშინებს: აღარ ვიკადრე აკაკის შემო-

ქმედების დაწვრილებითი ჩხრეკა და მძიმე ციტირებისაგან თავს ვიკავებ თორემ სრულიად ვაჩვენებდი "მისი სარწმუნოებრივი მდგომარეობის სრულ შეუსაბამობას მართლმადიდებლური ეკლესიის წმინდანობასთანო". მართლაც რომ სწორუპოვარი დიდისულოვნებაა, ამაზედაც მაღლობელნი ვართ რომ დანდობის გრძნობა გასჩენია და ოდნავი საჭიროება უგრძნვია ზომიერების დაცვისა.

ჩვენ არ ვიცით ვინაა ბატონი ედიშერისათვის ყველაზე დიდი ავტორიტეტი ქართველ საერო მოღვაწეთაგან, მისი აზრი რომ მოგვეტანა აკაკის შესახებ, მაგრამ იქნებ გაეხსენებინა აკაკის მოღვაწეობის შეფასება მის თანამედროვეთაგან, ხომ არ იცნობდნენ ისინი მასზე უკეთესად აკაკის "ცოდვა-ბრაღიან" ცხოვრებას და თუ იცნობდნენ, რატომ არ წერდნენ ასე ხელალებით მისი "ულმერთობის" შესახებ?!

იაკობ გოგებაშვილმა თქვა: "აკაკი პატარა საქართველოა", თუ ვისმეს გონია, რომ ამ თქმაში მხოლოდ ქება იგულისხმება ძალზე შემცდარა. აკაკი თავისი ბედითა და ცხოვრებით გავს საქართველოს, იგი მიკრომოდელია თავისი ქვეყნისა – ნიჭიერებით, იმედგაცრუებით, წარმატებით, ტანჯვით და ნაკლით. აკაკი არც სიმონ მესვეტეა და არც სალამან მღუმარე, მათსავით არადამიანური ნებისყოფით რომ მოეპოვებინა ქრისტიანული დიდება.

ადამიანური თვალსაზრისით იგი იყო ჩვეულებრივი მოკვდავი, მისთვის დამახასიათებელი ნაკლით, ისეთივე როგორც თითოეული ჩვენთაგანი, მა-

გრამ თავისი მიზანმიმართულებით იყო შეუმცდარი, თავის სამშობლოსთან იყო მართალი.

აკაკი წერეთლის მთელი შემოქმედების მიზანს, მისი დაუშრეტელი და მაძიებელი სულის საგანს სამშობლო წარმოადგენს. იგი განსაცვიფრებლად მიზანდასახულია, რადგან ამორჩეული ყავს თავისი სათაყვანო და როგორც პილიგრიმი, ჯიუტად მიაბიჯებს ხიფათით სავსე გზებზე – "აღთქმული ქვეყნისაკენ" – რათა გულმხურვალეთ ილოცოს მისთვის.

მას შეურყევლად სჯერა თავისი ქვეყნის სიდიდისა და პოეზიის ლითონიდან აღნობს სტრიქონებს – "ჩემი ხატია სამშობლო". ამ მიმართებით უმტკიცესია მისი ნება და საზოგადოებრივი ცხოვრების დუდილი, რომელიც ძალუმაღ ისვრის ჭუჭყიან ქაფს, სამშობლოს უღელი შეურყვნელად და ფაქიზად აქვს გამოტარებული. აკაკი შენივთებულია თავის სამშობლოს, როგორც გრიგოლ რობაქიძე ბრძანებდა – "მისი ბუნება ქართველთა ბედის ნატეხია. ჩვენი ერის მებრძოლი სული მის ბუნებაში განსახიერდა. აკაკის ღიმილი ქართველთა სულის სუნთქვას აუცნაურებდა და რუსთაველის შემდგომ, ქართველთა სიტყვის პირველი ხელოვანი აკაკია".

XIX-XX საუკუნეთა საქართველოს გონებრივი ცხოვრება წარმოუდგენილია აკაკი წერეთლის შემოქმედების გარეშე. მისი მოღვაწეობის პერიოდში არ ყოფილა საზოგადოებრივი ცხოვრების არც ერთი სფერო, ყურადღების მიღმა რომ დარჩენილიყო. მწერალმა თამაზ ჭილაძემ აკაკის "წელ-

ში გაწყვეტილი, ხელებდაკოჭრილი, მშრომელი ადამიანი" უწოდა და ეს შეფასება არის ყველაზე მართალი, რომელიც კი ოდესმე უთქვამთ მისი მოღვაწეობის შესახებ, ჩვენი ერის ბედნიერება იყო ის, რომ ამ პრაქტიკას შეერწყა "ღვთიური სიმსუბუქით მქროლავი სიტყვის მაგია პოეტისა და აკაკი იქცა ახალი პოეზიის წინამორბედად" (გ. რობაქიძე).

ძნელია ჩვენს მწერლობაში დასახელდეს მეორე პოეტი, რომელიც ისე ახლო ყოფილიყო ხალხთან, როგორც აკაკი. მისი შემოქმედების ზეობის საფუძველს ხალხის ყოფა-ცხოვრების ღრმა ცოდნა და საქართველოს სულიერ კულტურასთან თანაზიარობა წარმოადგენდა.

თუ ადამიანი ნამდვილი გულით არ მიეცემა თავისი ოცნების საგანს, თუ არაა სრულყოფილი და გულწრფელი იგი ვერასდროს დაიმკვედრებს დიდებას. ერი გულთამხილავის ძალით გრძნობს ჭეშმარიტი სიმაღლის შემოქმედს, მას უყვარს თავისი დამფასებელი, ეროვნული სულიერების დამცველი და გამღვივებელი, არ არსებობს ძალა ამ სიყვარულზე ძალა რომ იდგეს. სწორედ ამ თვისებათა გამოა აკაკის პოპულარობა უმაგალითო. ამითაა იგი წმინდა კაცი.

აკაკის მოღვაწეობის ასპარეზი ვეებერთელაა, განცდათა სპექტრი მრავალფეროვანი, ინტერესთა სფერო უფართოესი, დამოკიდებულებები ვნებათაღელვით სავსე, ხოლო უმთავრესი, რითაც იგი თავის კოლოსალურ ენერგიას წარმართავს, სამშობლოს სიყვარულია. ამ გზაზე მისი ღვევი

ლაკონურია – "წინ სამშობლოსაკენ". ესაა მისი მოწოდება და გასაღები ყოველ ქმედებისა.

ეს ხმა ახლაც ზარივით რეკს ყოველი ქართველისათვის. ესაა ხმა

ჩვენი კულტურის გადარჩენისა. ეს ხმა აკაკის ხმაა, რომელსაც დადუმება არ უწერია.

ამიტომ იმსახურებს იგი, რომ შერაცხულ იქნეს ქართული ეკლესიის წმინდანთა რიგში.

*ელდარ ნადირაძე
თამაზ ტყემალაძე*

რედაქციისაგან

საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირის „საზოგადოება ცოდნის“ ორგანო ჟურნალ „სიტყვის“ სარედაქციო კოლეგია და პროფესორ-მასწავლებელთა ნაწილი, ვინც მოასწრო ჯერ კიდევ გამოქვეყნებამდე გასცნობოდა უდიდესი ქართველი პოეტის აკაკი წერეთლის კანონიზაციისადმი მიძღვნილ წერილს, სავსებით ეთანხმება საქართველოში ფართოდ ცნობილი ავტორების ელდარ ნადირაძისა და თამაზ ტყემალაძის ძალზე საინტერესო წერილში ჩამოყალიბებულ მოსაზრებებს. ამასთან სარედაქციო კოლეგია იზიარებს აზრს, რომ სრულიად უდროო და შეურაცხყოფელია ჩვენი უკვდავი წინაპრის შესახებ ერთი საუკუნისა თუ საუკუნე-ნახევრის წინათ რუსული „ოხრანკის“ ან მათი დაქირავებული აგენტების მიერ აგორებულ ჭორებს დღეს ავყვეთ. ყველა ეს ჭორი და სახალხო მნიშვნელობის სახელებსათვის სამწუხაროდ ჩრდილის მიყენება რუსეთის აგენტურის მიერ მიმართული იყო ძირითადად ეროვნულ-განმანათავისუფლებელი მოძრაობის მედროშეთა წინააღმდეგ.

ისიც გვინდა შევახსენოთ ელდარ ნადირაძისა და თამაზ ტყემალაძის წერილში სამართლიანად გაკრიტიკებულ ავტორს, რომ საკუთარი თავის წარმოსაჩენად და საკუთარი განსწავლულობის დონის აფიშირებისათვის თითქმის უგვირგვინო მეფედ აღიარებული აწ გარდაცვლილი წინაპრის ძალით მოძებნილი კრიტიკა უმადური და მიუღებელი ქმედებაა. სჯობია არ დავივიწყოთ – ქართული ეკლესიის წმინდა არეალში კანონიზაციის უმაღლეს დანიშნულე-ბასთან ერთად, რასაც ჩვენს თანამედროვეთაგან საეჭვოა ვინმემ მიაღწიოს, იგივე ეკლესიისა და საერო ცხოვრებაში მკრეხელისა და სულიერი თუ შემოქმედებითი დამნაშავეს ცნებაც არსებობს. ამიტომაც საჭირო მეტი სიკეთე, მიმტევე-ბლობა, პატივისცემა, პატიოსნება და ნებისმიერი სახის მორალური კანონის განუხრელი დაცვა.

სარედაქციო კოლეგია

მოსახრებანი მთიანეთის განვითარების აქტუალურ პრობლემებზე

საქართველო მთიანი ქვეყანაა. მისი ტერიტორიის 79% მთაგორიანია. დღეისათვის ჩვენი მთიანი რეგიონები უმძიმეს მდგომარეობაში იმყოფება: უგზოობა, უსინათლობა, ინფორმაციული ვაკუუმი, დაბალი დონის განათლების სისტემა და სამედიცინო მომსახურება, პრიმიტიული სოფლის მეურნეობა, განუვითარებელი მრეწველობა, მძიმე ეკოლოგიური ვითარება. აი, რიგი ფაქტორებისა, რომლებმაც განაპირობეს მთის სოციალურ-ეკონომიკური ჩამორჩენილობა და მოსახლეობის მასობრივი მიგრაცია. მთაში გაჩნდა გაუკაცრიელებული სოფლები, რომელთაც მეზობელი უცხო ტომების შემოჭრის გამო დაკარგვა ემუქრებათ. მხედველობაში უნდა მივიღოთ ისიც, რომ სწორედ ჩვენ მთიან რეგიონებზე გადის საქართველოს სახელმწიფო საზღვარი და სოფლებთან ერთად ტერიტორიებსაც ვკარგავთ.

დღეს მსოფლიოში აღიარებულია, რომ მთა იყო, არის და იქნება ქვეყნის უდიდესი დასაყრდენი, რადგანაც მფლობელია იმ ურიცხვი სიმდიდრისა, რომელიც ესოდენ საჭიროა კაცობრიობის არსებობისათვის. სწორედ მთაშია ამოუწურავი რესურსები მტკნარი წყლისა, ტყის მასივებისა, ეკოლოგიურად სუფთა სოფლის მეურნეობის პროდუქტებისა, მინერალური წიაღისეულისა, ეგზოტიკური ცხოველებისა და მცენარეულობისა, ულამაზესი ლანდშაფტებისა და კულტურული მემკვიდრეობისა.

მიუხედავად იმისა, რომ მთის განვითარებამ შესაძლოა საკმაო როლი შეასრულოს ქვეყნის ეკონომიკურ წინსვლაში, ჩვენი ხელისუფლება მხოლოდ მცირედენ ყურადღებას იჩენს მთისადმი. მაგალითისათვის იმის აღნიშვნაც კმარა, რომ 1999 წ. 19 ივნისს მიღებული „მთიანი რეგიონების სო-

ციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განვითარების კანონი“ დღემდე არ ამუშავებულა, ხოლო ამ კანონის დამატებები და ცვლილებები (ჩვენს მიერ შემუშავებული და გადაცემული პარლამენტში) არც განხილულა .

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მთიანეთის პრობლემათა კომპლექსური შესწავლის კომისია 1969 წლიდან იკვლევს მთაში არებულ პრობლემებს და მათ მოსაგვარებლად მეცნიერულად დასაბუთებულ მოსახრებებს აწვდის საქართველოს მთავრობას. დღეს ლაპარაკია არა ჩვენი მთიანეთის აღორძინებაზე, არამედ მის გადარჩენაზე. ჩვენ შევისწავლეთ მთაში ცხოვრებისა და საქმიანობის პრობლემები (იხ. ტაბულა № 1), რომლის ბაზაზე შემუშავდა მაკეტი მთის განვითარების კომპლექსური პროგრამისა (იხ. მაკეტი № 2).

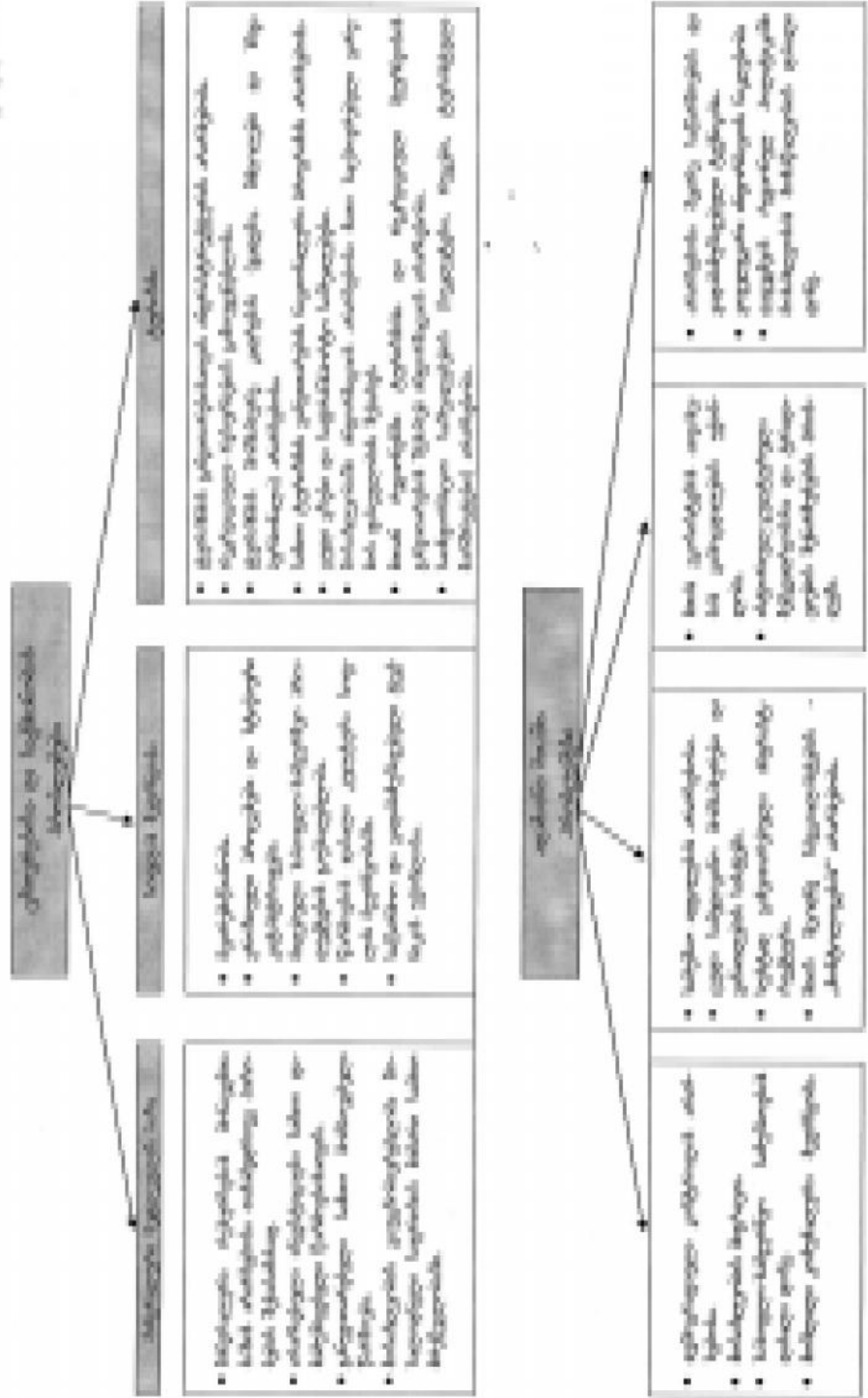
რა არის საჭირო დღეს ჩვენი მთის გადარჩენად? შესწავლამ გვაჩვენა, რომ ესაა გარემოს დაცვა, მთაში არსებული კულტურული მემკვიდრეობის, ტრადიციების, სამეურნეო ჩვევათა შენარჩუნება, ბალანსის დამყარება ქვეყნის ცენტრისა და რეგიონების ინტერესებს შორის, დეცენტრალიზაცია, მთის მოსახლეობის ეკონომიკური და პოლიტიკური განათლება, საკუთარი რესურსების რაციონალური გამოყენება, მცირე მრეწველობის განვითარება, სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოთა (მიწათმოქმედება, მეცხოველეობა) მცირე ტექნიკით მომარაგება, მთისა და მთის მოსახლეობის მიმართ მფარველობითი პოლიტიკის გატარება, ეკონომიკური დივერსიფიკაცია, რაციონალური სოფლის მეურნეობის მოწყობა, ტურიზმის ადაპტირებული ფორმების დანერგვა, კონტროლირებადი მიგრაცია, ინფრასტრუქტურაში ხანგრძლივი ინვესტიცი-

ბის ჩადება. საჭიროა შემუშავებული იქნას მთიანეთის განვითარების ეროვნული პოლიტიკა, იურიდიული, ეკონომიკური და საკომპენსაციო მექანიზმები; გადარჩენის ეკონომიკურმა პროგრამამ უნდა მოიცვას სიღარიბის დაძლევა, ტურიზმის განვითარება, ბიოლოგიური და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნება, მთის ინფრასტრუქტურა, გარემოს პრობლემები, განათლებისა და მეცნიერების როლის გაძლიერება მთის განვითარებაში, დემოკრატიული და დეცენტრალიზებული ინსტიტუტების შექმნა.

მთიანეთის პრობლემათა განხილვისას მნიშვნელოვანია მთიანი რეგიონების მოსახლეობათა თავისებური მენტალიტეტი, რაც მრავალმხრივ დაკავშირებულია გეოგრაფიულ გარემოსთან, მათ საცხოვრებელ ადგილებთან, ტერიტორიასთან. სწორედ აქაა საჭირო მოსახლეობის ჩვევების სოციალური ხელშეწყობა, მათი შეთანაწყობა ცხოვრების თანამედროვე ნორმებთან.

რადგან სოციალური და დემოგრაფიული ბუნებრივი სამყარო ბირთვია მთიელთა რეალური ცხოვრებისა, საჭიროა ვიცოდეთ მოსახლეობის გარემო, მისი თუნდაც პრიმიტიული ეკონომიკური ტრადიციები, რომელიც წარმოიშვა მთელი ისტორიის განმავლობაში და არა გარედან ჩარევით. მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობის ხასიათიც, რომელიც გამოხატულია მათ სასიცოცხლო მოქმედებაში, ურთიერთ-დამოკიდებულებაში, რელიგიურ

Балгоо-III

Булгакы № 2

<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>
<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>
<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>
<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>	<p>Булгакы № 2</p>

აღმსარებლობაში, შრომასა და ბუნების სიყვარულში.

მთის ეკოსისტემები, რომელშიც მთის მოსახლეობას უხდება ცხოვრება, განსაკუთრებულად მრავალფეროვანია, მაგრამ სხვადასხვა მიზეზების გამო (ციცაბო ფერდობები, მთის სპეციფიკა, ექსტრემალური ბუნებრივი პირობები) ისინი ძლიერ მყიფეა და ხშირად დევრადირებულიც. ეს გამოწვეულია, აგრეთვე, სოფლის მეურნეობაში მათი გამოყენებისადმი არარაციონალური მიდგომით.

საქართველოს ყველა მთის რეგიონში ჩვენ გვაქვს კრიზისული სიტუაცია სოციალურ, ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ, ენერგეტიკულ და პოლიტიკურ სფეროში. სწორედ მათ უნდა ეფუძნებოდეს რაიონისა და სოფლის მმართველობა, სინამდვილეში კი სახელმწიფოსა და რეგიონების მოსახლეობის მიდგომები ადმინისტრაციის, მმართველობისა და განვითარებისადმი სრულიად განსხვავებულია. მიგვაჩნია, რომ სოფლისა და რაიონის მართვა უნდა მოხდეს საზოგადოების სხვადასხვა ფენის ინტერესების გათვალისწინებით, უნდა აღდგეს თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისად მმართველობის ტრადიციული ფორმები. მოსახლეობის უფლებები კანონით უნდა იყოს გარანტირებული, ხოლო მოვალეობანი – განსაზღვრული.

დღეისათვის პოლიტიკური გადაწყვეტილებები, რომლებიც გავლენას ახდენენ მთის რესურსების გამოყენებაზე, მიიღება მმართველი ხელისუფლების მიერ, მაგრამ იგი კომპენსაციის სახით

არაფერს აძლევს მთის მოსახლეობას, პირიქით, ზღუდავს მას საკუთარი ბუნებრივი რესურსების მოხმარებაში.

მიზანი, რომელსაც მთის კომისია ისახავს, ისაა, რომ მთის რეგიონები იქცნენ ურთიერთშემავსებელ ტერიტორიებად, რომლებიც უნდა ვითარდებოდნენ საკუთარი რესურსების გამოყენებით მოსახლეობის საჭიროების შესაბამისად ისე, რომ პრობლემები არ შეუქმნან შთამომავლობას. მთავარი ყურადღება უნდა მიექცეს ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ და სოციალურ პრობლემებს.

საქართველოს მთიანეთის დღევანდელი ეკონომიკური მდგომარეობა სავალალოა. ყველგან, როგორც კავკასიონის სამხრეთ ფერდობებზე, ისე მესხეთ-ჯავახეთსა და აჭარაში, შეიმჩნევა მძიმე ვითარება. საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მთიანეთის კომისიამ გააანალიზა მთიანი რეგიონების დღევანდელი მდგომარეობა და დასახა მათი განვითარების პერსპექტივები. საქართველოს მთიანი ზოლის რეგიონების შინაგანი ბუნებრივ-გეოგრაფიული, სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურულ-ისტორიული თვისებების გამო, მთის განვითარების პერსპექტივები გულისხმობს დიფერენციულ რეგიონულ მიდგომას, რაც უნდა ემყარებოდეს ყველა რაიონის შინაგან ძირითად თვისებათა სრულ გათვალისწინებას.

მთის მომავალი საწარმოო-ეკონომიკური პროფილისა და სფეროების განსაზღვრისათვის აუცილებელია ერთიანი კომპლექსური სტრუქტურა

ტურის შემუშავება, რომელსაც საფუძვლად დაედება დარგობრივი პროგრამები. მხედველობაშია მისაღები, რომ რეგიონული საკვლევი კომპლექსის ნაწილები, როგორც წესი, განსხვავებულია კვლევის კონკრეტული ობიექტებითა და ხერხებით. ამიტომ ისინი უნდა დავუმორჩილოთ კვლევის ერთიან ხაზს. ყველა პრობლემა, რომელიც არსებობს მთის სოფლის მეურნეობაში, სოციალურ სფეროში, ეკონომიკაში და სხვ., უნდა განიხილებოდეს მთის განვითარების ერთიან პროგრამაში.

მთის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში ობიექტურად ისახება, ერთი მხრივ, ადგილობრივი საწარმოო ბაზის სამეურნეო და საწარმოო მიმართულება, მეორე მხრივ, ტურიზმის, ალპინიზმის, ზამთრის სპორტისა და კურორტების კომპლექსური განვითარება. აღნიშნული მიმართულებები მნიშვნელოვნად ცვლის რაიონებში არსებულ ეკონომიკურ პროფილს.

რადგან მთიანეთში არსებობს რთული ბუნებრივ-გეოგრაფიული პირობები და მეურნეობის სპეციფიკა, წარმოიქმნება ეკონომიკის პირდაპირი რეგულირების სიძნელეები. შესაბამისი ხდება სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მაკრო და შიგა განვითარების პროგრამები. საჭირო გახდა მთის აღორძინების ისეთი გრძელვადიანი გადაწყვეტილებების დამუშავება და განხორციელება, როგორცაა რესურსების მართვის მეთოდები. მთას აქვს მრავალმხრივი რესურსები, საჭიროა მათი რაციონალური მართვა, ამიტომ აუცილებელია ძირითადი

დატვირთვა მოხდეს თვითრეალიზაციაზე, ეკონომიკურ დივერსიფიკაციაზე, სასოფლო სამეურნეო დასაქმებაზე, რესურსების გამოყენების პოლიტიკაზე, ეკონომიკური და პოლიტიკური მმართველობის ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანიზაციებისათვის გადაცემაზე. რეგიონული რესურსები გამოყენებულ უნდა იქნეს, უწინარეს ყოვლისა, ადგილობრივი შემოსავლების შესავსებად.

მნიშვნელოვანია საწარმოო ძალთა შემდგომი განვითარების მიმართულებების მეცნიერული განსაზღვრა და მოსახლეობის სოციალურ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების ღონისძიებათა შემუშავება.

მთის რეგიონების განვითარების კომპლექსურ გამოკვლევაში საჭიროა ადგილობრივი მოსახლეობის სამეურნეო-საწარმოო და სოციალურ-კულტურული ორიენტაციის დადგენა, რათა ხელი შეეწყოს მოსახლეობის სოციალურ და ეკონომიკურ აქტივიზაციას და შემდგომ ღონისძიებათა სწორ შემუშავებას. დასადგენია, აგრეთვე, მთის მოსახლეობაში არსებული ტრადიციები, საწარმოო ჩვევები და გამოცდილებანი, რათა მისი სასარგებლო ნაწილი გონივრულად გამოვიყენოთ. სწორი გადაწყვეტილება კი დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორი საწარმოო მიმართულება იქნება არჩეული ამა თუ იმ რეგიონის განვითარებაში. აქ მთავარია ეკონომიკის აქტუალური პრობლემების, მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის, ბუნებრივი სიმდიდრეებისა და შრომითი რეზერვების გამოყენების,

სამეურნეო შესაძლებლობების განსაზღვრა-გაანალიზება. მთიანი ტერიტორიების ბუნებრივი გარემოს თავისებურებანი არსებით და ამასთანავე მრავალმხრივ დაღს ასვამს მათ ფარგლებში ჩამოყალიბებულ სოციალურ-ეკონომიკურ სტრუქტურას, რაც გამოხატულებას პოულობს მთიან რეგიონებში შექმნილ ეროვნულ შემოსავლაში.

მთიანი რეგიონებისათვის ერთ-ერთ მტკივნეულ პრობლემას წარმოადგენს გზა, რომელიც იქ, გარკვეულ ფარგლებში, ცხოვრების წესის განმსაზღვრელ როლს იძენს. საჭიროა გზათა ქსელის სატრანსპორტო კომუნიკაციების რაც შეიძლება რაციონალური განლაგება, მათი მიზანშეწონილი კეთილმოწყობა და მაღალი ხარისხი. ამასთან უნდა აშენდეს საბაგირო გზები, რომლებიც გამოყენებული იქნება ჯანმრთელობის, სასწავლო, კულტურულ, მეცხოველეობის, სათიბსადოვრების, მრეწველობის და სხვა კერებთან კავშირის დასამყარებლად. ყოველივე ეს ხელს შეუწყობს ტურისტული, საკურორტო, სპორტული და ალპინისტური ქსელის განვითარებას. გზების სარეკრეაციო ქსელის განვითარება, ენერგეტიკულ პრობლემებთან ერთად, გარკვეულ ცვლილებებს შეიტანს ცხოვრების არა მარტო მატერიალურ, არამედ სოციალურ სფეროშიც.

მთის განვითარების ფონზე მნიშვნელოვანია სოფლების განსახლება. განსახლების პერსპექტიულ სისტემაში უნდა განისაზღვროს თითოეული დასახლებული პუნქტის ადგილი, პერ-

სპექტივაში მოსახლეობის რაოდენობა, ჩამოსულ სტუმართა რაოდენობა (ტურისტები, მოთხილამურენი, ალპინისტები, სამკურნალოდ ჩამოსულნი და სხვ.), მომსახურე ობიექტების მოცულობა. უნდა შეიქმნას სარეკრეაციო რაიონები, რაც გულისხმობს ტურისტულ-ალპინისტური ქსელის განვითარებას. მთის რეგიონების გეოგრაფიული მდებარეობა კარნახობს ტურისტული ქსელის ხაზობრივ განვითარებას ხეობების გაყოფებით. აქ უნდა შეიქმნას ადგილობრივი მნიშვნელობის ტურისტული სასტუმროები და ბაზები, მაგრამ რადგან ტრადიციული დასახლებებიც ძირითადად ხეობების გასწვრივ მდებარეობს, ბუნებრივია, ტურისტული ქსელის საბაზო პუნქტებად შეიძლება მივიჩნიოთ არსებული ტრადიციული დასახლებები, როგორც ტურისტული რაიონის ან ქსელის მიკროცენტრები. ტრადიციული დასახლებები ხასიათდება თავისი ისტორიულ-არქიტექტურული ფასეულობებით. საჭიროა მათი შენარჩუნება გვემარებიოთი სტრუქტურის რეკონსტრუქციით.

მთის რეგიონების განვითარების ერთ-ერთი და არა ერთადერთი კომპონენტია ტურიზმი. ტურიზმი, როგორც ეკონომიკური მოქმედების სახეობა, წარმოადგენს რთულ სისტემას, რომელიც ხელს უწყობს ეკონომიკის მრავალი დარგის კოორდინაციას. ტურიზმი არ არის მარტო ეკონომიკური საქმიანობის ნაირსახეობა. მის საფუძველს წარმოადგენს ხალხის მასობრივი და კომპლექსური ურთ-

იერთქმედება, რომელსაც სჭირდება მომსახურების სფეროს ფართო სპექტრი და იგი მოითხოვს მნიშვნელოვანი ოდენობით დანახარჯებს. ტურიზმის როგორც სოციალური და ეკონომიკური, ისე ეკოლოგიური შემადგენელი კარგად უნდა იყოს კოორდინირებული, რათა მოუტანოს მოგება მოსახლეობას და დიდად არ დააზარალოს ბუნება. თუ ამ პროცესებს ფრთხილად არ წარვმართავთ, ვერც მოგებას მივიღებთ სასურველი ოდენობით და გარემო ბუნებაც ეკოლოგიურად იზარალებს. საერთოდ, ტურიზმი განიხილება როგორც მთიანი რეგიონების პროგრესული ცვლილებების კატალიზატორი, ამიტომაც გვმართებს გააზრებულად მოვეკიდოთ ჩვენში სამთო ტურიზმის განვითარებას. საჭიროა მკაცრად აღირიცხოს და მეცნიერულად დასაბუთდეს ბუნებათსარგებლობის პროცესები ყველა რეგიონის სპეციფიკის გათვალისწინებით, რადგან ტურისტული ჯგუფებით გაუაზრებელმა დატვირთვამ, რა მცირე დროშიც არ უნდა ხდებოდეს, შესაძლოა მიგვიყვანოს რელიეფის და საერთოდ ბუნების დეგრადაციამდე.

რა არის საჭირო ტურიზმის განვითარებისათვის? ა) მიმზიდველობა (ბუნების სილამაზე, მოსახლეობა თავისი ზნე-ჩვეულებებით, კულტურული მემკვიდრეობა); ბ) ხელსაყრელი მისადგომობა (გზა, ტრანსპორტი, მანძილი); გ) რეკლამა, მეგზურები; დ) მომსახურების სფერო (სასადილოები, ბაზები, გიდეები და სხვ.).

რა ეკონომიკურ ეფექტს იძლევა ტურიზმი? ა) აღიღებს ადგილობრივ შემოსავალს; ბ) ქმნის ახალ სამუშაო ადგილებს; გ) ანვითარებს წარმოების ყველა დარგს, რომელიც დაკავშირებულია ტურისტულ მომსახურებასთან; დ) ტურისტულ ცენტრებში ანვითარებს სოციალურ და საწარმოო ინფრასტრუქტურას; ე) ააქტიურებს ხალხური რეწვის ცენტრებს, ანვითარებს კულტურას; ვ) უზრუნველყოფს ადგილობრივი მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზრდას; ზ) აჩერებს მიგრაციის პროცესებს; თ) ზრდის ქვეყნის სავალუტო შემოსავალს.

ჩვენი მთიანი რეგიონები წარმოადგენენ ტურისტულ-საკურორტო მშენებლობის შესანიშნავ არეალს. ისინი ზამთარში ექსპლუატაციის მზარდი პოპულარობითაც სარგებლობენ და გააჩნიათ მრავალმხრივი სპეციალიზაცია ტურისტულ-სპორტულ-რეკრეაციული ფუნქციის სიჭარბით. ტურიზმი, სპორტი და საკურორტო ობიექტების მშენებლობა საგრძნობ ბიძგს მისცემს ჩვენი მთიანი რეგიონების არასაწარმოო ფუნქციების გაძლიერებას და ხელს შეუწყობს ჩვენს ქვეყანაში საერთაშორისო ტურიზმის განვითარებას. ტურიზმის განვითარება შესაძლებელია მხოლოდ სახელმწიფოს ხელშეწყობით. ამისათვის სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს საგადასახადო შეღავათები. მიზანშეწონილია, რომ ტურისტული მშენებლობისათვის ადგილები მსურველებს მიეყიდოს შედარებით იაფად, შეიქმნას ინვესტიციური გარემო, გაუმჯობესდეს ტურიზ-

მის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, ხელი შეეწყო იმ სამეურნეო ორგანიზაციებთან ურთიერთკავშირებს, რომლებიც ემსახურებიან ტურიზმს (კვების პროდუქტების წარმოება, ტრანსპორტი, კავშირგაბმულობა, ადგილობრივი წარმოება), კვალიფიკაციური კადრების მომზადებას, გადამზადებასა და სტიმულირებას, ტურისტული რეგიონების რეკლამირებას.

მომსახურების სფეროს განვითარება უშუალოდაა მჭიდრო კავშირში რეგიონის ეკონომიკურ სიძლიერესა და მოსახლეობის განსახლების თავისებურებებთან. მომსახურების სფერო უწინარეს ყოვლისა მოიცავს ვაჭრობასა და საზოგადოებრივ კვებას. ამ სფეროზე ზოგად წარმოდგენას გვაძლევს საცალო საქონელბრუნვის საერთო მოცულობა და საქონელბრუნვის მოცულობა რეგიონის ერთ მცხოვრებზე საშუალოდ. რაიონში ვაჭრობის მხრივ არსებული მდგომარეობის განსაზღვრის ერთ-ერთი ძირითადი პირობაა სასურსათო და არასასურსათო საქონელბრუნვას შორის თანაფარდობა. მთიანეთში ადგილი აქვს არასასურსათო საქონელბრუნვის უფრო სწრაფ ზრდას, რადგან მოსახლეობა ძირითადად პირად მეურნეობას იყენებს საკვებ პროდუქტებზე მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად. სასურსათო საქონელბრუნვის მოცულობის ზრდა კი თავის მხრივ, მოსახლეობის კვების გაუმჯობესების პროცესს ასახავს.

მოსახლეობის სავაჭრო მომსახურების ერთ-ერთი მთავარი საკითხია სავაჭრო ქსელის განლაგება. საზოგა-

დობრივი კვების ობიექტების განლაგება უშუალოდაა დაკავშირებული მოსახლეობის განსახლების თავისებურებასთან. ვაჭრობისა და საზოგადოებრივი კვების გაუმჯობესების მიზნით მიზანშეწონილია შემდეგი ღონისძიებების გატარება:

ა) ყველა დასახლებული პუნქტი უზრუნველყოფილ იქნას საზოგადობრივი კვების ობიექტებით;

ბ) დაწესდეს დატარებითი ვაჭრობა იქ, სადაც მოსახლეობის მცირე კონტინგენტი და არ არსებობს სავაჭრო წერტილები. ვაჭრობის ეს სახეობა უნდა ემსახურებოდეს, აგრეთვე, საგაზაფხულო საშუალებებს, ტურისტულ ბანაკებს, სათხილამურო ტრასებს და სხვ.;

გ) შეტანილ იქნას მეტი რაოდენობით სხვადასხვა ასორტიმენტის სასურსათო და არასასურსათო საქონელი და მისი რეალიზაცია მოხდეს არა მარტო რაიონულ ცენტრებში, არამედ სასოფლო დასახლებებშიც;

დ) სავაჭრო ქსელში შეტანილ იქნას ხანგრძლივი მოხმარების საგნები, რათა მოსახლეობას არ უხდებოდეს მათი შეძენა მხოლოდ ქალაქებში.

მთის განვითარების ძირითადი, გადამწყვეტი ფაქტორია ყველა არსებითი რესურსის რაციონალური მართვა. ამ მხრივ ძირითადი დატვირთვა მოდის ორ მიმართულებაზე: ენერგეტიკასა და სოფლის მეურნეობაზე. ცნობილია, რომ ენერგეტიკული (როგორც ჰიდრო, ისე მზის, ქარის, ბიომასები) რესურსების მაქსიმალურმა ათვისებამ შესაძლოა სრულიად შეცვა-

ლოს ადამიანთა ცხოვრება, რადგან ელექტროენერგია ძირითადი წყაროა როგორც მრეწველობასა და სოფლის მეურნეობაში, ისე საოჯახო საქმიანობაში.

ძირითად მტკივნეულ პრობლემას ჩვენ მთიან რეგიონებში წარმოადგენს სოფლის მეურნეობა. მთლიანად სოფლის მეურნეობის ინტენსიფიკაცია მიზანშეწონილია წარმართოს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობის გადიდების გზით. ცნობილია, რომ მთის მოსახლეობას თავისი მეურნეობის გაძღოლისათვის დიდი და მძიმე შრომის გაწევა უხდება, რადგან მთიანი რეგიონები მცირემიწიანობით ხასიათდება და სხვადასხვა მიზეზების გამო (ციცაბო ფერდობები, ექსტრემალური ბუნებრივი პირობები და სხვ.) ისინი ძლიერ მყიდვეა. ფერდობთა არასწორი ექსპლუატაციის გამო ეროზიის განვითარების შედეგად, მცირემიწიანობის პრობლემა კიდევ უფრო მწვავედება. მნიშვნელოვანია ნიადაგური საფარის მდგრადობაც, რომლის ვარგისიანობას განსაზღვრავს რიგი პრობ-

ლემებისა: გენეზისი, კლასიფიკაცია, გეოგრაფია, სოფლის მეურნეობაში მათი გამოყენება. ამ საკითხების გადასაწყვეტად საჭიროა შედგეს სრულყოფილი მხვილმასშტაბიანი ნიადაგური რუკა, რაც საშუალებას მოგვცემს სწორად გადავჭრათ მიწის რაციონალური გამოყენების საკითხი.

მოსავლიანობის გადიდების თვალსაზრისით, შესაძლოა დახრილ ფერდობთა დატერასება, რაც გაზრდის მიწის დასამუშავებელ ფართობს და შეაჩერებს ნიადაგის ეროზიას.

მთის მიწათმოქმედებაში ძირითადია მეკარტოფილეობა და, ნაწილობრივ, მებალეობა. მთათა ეკოლოგიური პირობების მიხედვით, მთა-ხეობათა და დაბალმთიანი ზონა (600-1200მ) წარმოადგენს უპირატესად ვაშლის, მსხლისა და ქლიავის გავრცელების არეალს. გარდა ამისა, აქ გვხვდება: კაკალი, მარწყვი, ჟოლო, მოცხარი, ხურტკმელი. 1200-1500 მ-ის სიმაღლის ზონაში იზრდება ტყემალი, ალუბალი და კენკროვანები. მაღალი მთის ზონაში (1500-1800მ) იზრდება ყინვაგამძლე საადრეო ვაშლის და მსხლის ხეები. ამრიგად, მიწის ფართობის რაციონალური გამოყენებით მთაში შესაძლებელია მებალეობის განვითარებაც. მაგრამ მთიანეთის სოფლის მეურნეობის განვითარება უპირატესად მეცხოველეობით შემოიფარგლება, რაც აიხსნება საძოვრებისა და სათიბების უპ-

ირატესობით სახნავ ფართობთან შედარებით და მთის ბუნებრივი თავისებურებებით. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების 90%-ზე მეტი ბუნებრივ სათიბ-საძოვრებს უჭირავს, სახნავი მიწები კი უმნიშვნელო რაოდენობითაა წარმოდგენილი. მეცხოველეობის წამყვანი დარგებია მესაქონლეობა (მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი) და მეცხვარეობა. თუმცა, მთიანეთში საკმაოდ კარგი პირობები გვაქვს მეთხევლობის, მეცხენეობის, მელორეობის, მეფუტკრეობის, იხტიოფაუნის და კავკასიური ნაგაზის განვითარებისათვის. სხვადასხვა ხეობაში შესაძლოა მოეწყოს ხელოვნური ტბორები საკალმანე მეურნეობისათვის. მეფუტკრეობას დიდი გასაქანი შეიძლება მიეცეს განსაკუთრებით სუბალპურ ზონებში, მომთაბარეობის გამოყენებით. მეთხევლობისათვის კი კარგი პირობებია მდინარეთა სათავეებში, სადაც ტყე არ არის, გამოიყენება საზაფხულო საძოვრებიც და ფერდობები, სადაც დიდი დახრილობაა. ზამთრის საკვები კი შეიძლება დამზადდეს ტყეში არსებული მსხვილდერიოიანი ბალახეულისაგან.

მეცხოველეობის სტაბილურ განვითარებისათვის აუცილებელია ცხოველთა ჯიშების შერჩევა, ადგილობრივი ჯიშებისა და სახორცე ჯიშის კუროების სამრეწველო შეჯვარება, რაც გაზრდის მთის რეგიონებში ხორცის წარმოებას. რამდენადაც საქართველოში ფართოდაა გავრცელებული ქართული მთის საქონელი, საჭიროა შეიქმნას ამ ჯიშის სანაშენე მეურნეობა, ფართოდ გავრცელდეს ხელოვნური განაყოფიერება, სანაშენე საქმე, ცხოველთა ხელოვნური დათესვის სახელმწიფო სადგურები.

მეცხოველეობაში საჭიროა გამოყენებულ იქნას დანადგარები ტექნოლოგიური პროცესების ელექტრომექანიზაციისათვის. საჭიროა შესაბამისი ღონისძიებების გატარება ფურების უნაყოფობის წინააღმდეგ.

მთიან რეგიონებში ზამთრობით ხორციელდება ცხოველთა ბაგური კვება. ბაგური კვების პერიოდი სხვადასხვა ადგილებში 180-210 დღე გრძელდება. გასათვალისწინებელია, რომ მთაში ზაფხულის პერიოდში საკვების ბაზა ზამთრის პერიოდისას 7,5-ჯერ აღემატება, რაც მეცხოველეობის რაციონალური გაძღოლის თავისებური სისტემის შემუშავებას მოითხოვს. ცხოველთა ბაგური კვების ხანგრძლივობის გამო გროვდება ბევრი ნაკელი ცხოველთა სადგომებთან. ეს კი, სათანადო გადაამუშავების შემდეგ, საუკეთესო საკვებია. ის იაფფასიანიცაა და საკმაოდ გავრცელებულია უცხოეთში.

საქართველოს ზოგიერთ მთიან რეგიონში (თუშეთი, ხევი) მესაქონლეობის ძირითად მიმართულებას მეცხვარეობა წარმოადგენს. თუშეთში, ცნობილ თუშურ ცხვართან ერთად, მნიშვნელოვანია ნაზმატყლიანი მერინოსული ჯიშიც. სვანეთში ცნობილი იყო იმერული ცხვრის სვანური პოპულაცია, რომელსაც ყარაჩაულის გავლენაც ეტყობოდა. საქართველოს ცხვრის ჯიშების ძვირფასი თვისებაა მაღალი ხარისხის ხორცი, მრავალნაყოფიერება (ზოგიერთი ჯიშისა), მატყლის ძვირფასი ხარისხი და სხვ.

მნიშვნელოვანია ჩვენს მთიანეთში ისეთი ქართული ენდემური ჯიშის ცხენების მომრავლება, როგორებიცაა თუშური, ხევსურული და მეგრული. როგორც ცნობილია, მთაში ძირითად გამწვევ ძალად გამოიყენებოდა ხარები. ამან განაპირობა ცხენების თავისებური სპეციალიზაცია მხოლოდ საჯდომ-საპალნედ მეცხოველეობის ფერმებში, სპორტში და დღესასწაულებზე. ცხენი დღესაც ერთადერთი საშუალებაა ისეთ ადგილებში შეღწევისა, სადაც ტექნიკური საშუალებებით შესვლა შეუძლებელია. ტურიზმის განვითარებასთან ერთად ცხენი შესაძლოა ჩაერთოს ტურისტულ მეურნეობაშიც, რამდენადაც მთაში გვაქვს ცხენით სავალი შესანიშნავი ტრასები, შეუდარებელი სილამაზის ლანდშაფტები, რაც განუმეორებელ შთაბეჭდილებას ახდენს ცხენით მოგზაურ ტურისტზე. მეცხენეობის განვითარება უეჭველად გახდის მას შემოსავლიან დარგად, ამასთან შეგვიანარჩუნებს ზემოთ ნახსენებ უნიკალურ ჯიშებს.

მთაში მეცხოველეობის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია საკვები ბაზა. ამისათვის აქ არსებობს ყოველმხრივ ხელსაყრელი პირობები ალპური და სუბალპური საზაფხულო საძოვრების სახით. ალპური საძოვრები დიდ ფართობზეა გადაჭიმული, მაგრამ ზოგიერთ მთიან რეგიონში უგზობის გამო ათასობით ჰექტარი საძოვარი სრულიად აუთვისებელია (ხევსურეთი) ან ნახევრადაა ათვისებული. მესაქონლეობაში მნიშვნელოვანია საძოვრების ხარისხი, მათი ნოყიერება. ჩვენ მთიანეთში საძოვრების ბოტანიკური შედგენილობა

მდარეა, მისი გამოყენების კოეფიციენტი კი მცირე. დაბალია აგრეთვე სათიბების საჰექტარო მოსავლიანობა. უგზობის გამო გამოუყენებელი რჩება მექანიკური თიბვისათვის ვარგისი სუბალპური ზონის ვაკე სათიბები. ანთროპოგენური მოქმედების შედეგად, დიდ ფართობებზეა წარმოდგენილი მეორადი მდელოები, რომლებიც უმთავრესად გვხვდება მიტოვებულ სახნავ-სათიბ მიწებზე. ამგვარი მდელოები მცირემოსავლიანია. ეკოსისტემების დარღვევა იწვევს მცენარეულობის დეგრადაციის შეუქცევადობას. სუბალპურ და ქვედაალპურ სარტყლებში გავრცელებულია ფართოფოთლიანი, ნაირბალახოვანი მდელოები. აქ მოსავლიანობა დიდია, მაგრამ დაბალია კვებითი ღირებულება. საჭირო ხდება ხელოვნური სათიბების მოწყობა. შესწავლის საფუძველზე, შესაძლებელია მემცენარეობის განვითარების პროგნოზირება და ეკოსისტემების პოტენციური შესაძლებლობების გამოყენების ოპტიმალური დონის შერჩევა ისე, რომ უზრუნველყოფილ იქნას ეროზიული პროცესების მაქსიმალური შეკავება. აღსანიშნავია მთის საძოვრების მცირე პროდუქტიულობა, რაც გამოწვეულია მათი უსისტემო ექსპლუატაციით, აგროტექნიკურ ღონისძიებათა გაუტარებლობით, ეკალ-ბარდებისა და ქვებისაგან გაუწმენდაობით, ხშირ შემთხვევაში უგზობითაც.

მთის საზაფხულო საძოვრები, ინტენსიური დასერილობისა და დახრილობის გამო, მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვისათვის ხშირად მიუდგომელია და არსებითი საძოვრე-

ბის დიდი ფართი მთლიანად გამოყენებული რჩება. მთის საძოვრების გაუმჯობესებისათვის უნდა შემუშავდეს ბალახთესვის, საძოვრების კორდის შექმნის, ბოტანიკური შედგენილობის გამდიდრების, ბალახისა და თივის ალების ტექნოლოგიის, სამთო ტექნიკისა და მისი გამოყენების, სავარგულთა ზედაპირული დამუშავების კულტურულ-ტექნიკურ ღონისძიებათა სწორი სისტემა, ეროზიის საწინააღმდეგო ღონისძიებანი. სათიბ-საძოვრები უნდა გაიწმინდოს სარეველა ბალახებისაგან, მოხდეს კვების მაღალი თვისებების მქონე ბალახების მომრავლებით შეთესვა, ნაკვეთმორიგეობითი ძო კება, სათიბ-საძოვრული ბრუნვის შემოღება.

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ჩვენს მთიანეთში სხვადასხვა რაოდენობით იზრდება ძვირფასი სამკურნალო მცენარეულობა: დიდი, ღეზურა, ხბოშუბლა, ტილჭირი, ძირმწარა, სამყურა, ძალყურძენას სახეობები და სხვ. მაგალითად, წამწამოვანი სათითურა უნიკალური სამკურნალო ნედლეულია გულსისხლძარღვთა დაავადებისათვის.

განვიხილეთ რა ის პრობლემები, რომლებიც მთიანი რეგიონების გადარჩენასა და აღორძინებას შეეხება, საჭიროდ მიგვაჩნია აღვნიშნოთ, რომ ჩვენს მიერ შემუშავებული მაკეტი მთიანეთის განვითარების კომპლექსური პროგრამისა (ტაბ. № 2) ეფუძნება სწორედ ისეთ ძირითად კომპონენტებს, როგორცაა ეკონომიკა, ეკოლოგია, ენერგეტიკა და სოციალური სფერო. ბუნებრივი რესურსების შეფასებისას კი ძირითადი მნიშვნელობა ენიჭება

ისეთ პრობლემებს, როგორც არის სოფლის მეურნეობა, ენერგეტიკა, ტურიზმი და წარმოება (მცირე მრეწველობა).

ეკოლოგია მოიცავს გარემოს ფიზიკურ მდგომარეობას, რომლის დეგრადაცია დაუშვებელია. აქ შედის ბრძოლა ეროზიასთან, ფერდობთა არამდგრადობის ზრდასთან, ნიადაგების ნაყოფიერების დაცემასთან, გარემოს ქიმიურ დაბინძურებასთან, ტყის გადაჭარბებულ ჭრასთან, საძოვრების დაბალ ნაყოფიერებასთან, არსებული რესურსების არარაციონალურ გამოყენებასთან.

ეკონომიკური კომპონენტი – ეს სამეურნეო საქმიანობის გამოსახულებაა, რომელიც დამოკიდებულია ტექნიკის განვითარებაზე, თანამედროვე ინფრასტრუქტურაზე და სხვა ფაქტორებზე.

სოციალური კომპონენტი გულისხმობს დაბალანსებულ დემოგრაფიულ სტრუქტურას, რეალურ შემოსავლებს, მაღალ მყიდველობითუნარიანობას, შრომისა და ცხოვრების უსაფრთხოებას, აუცილებელ სოციალურ ინსტიტუტებს, პირობებს კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებისათვის და სხვ.

მთის ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებაში ძირითადი მნიშვნელობა ენიჭება წარმოებას, რომელიც უნდა იყოს კონკურენტუნარიანი და საშუალება მისცეს ადგილობრივ მოსახლეობას მიიღოს ნორმალური ანაზღაურება. წარმოების სტრუქტურა ისეთი უნდა იყოს, რომ გამორიცხოს უმუშევრობა და უზრუნ-

ველყოს ეკონომიკის მყარი განვითარება. შესამუშავებელია სპეციალური პროგრამები, თუ სად და როგორ განვითარდეს სხვადასხვა ტიპის მცირე საწარმოო ობიექტები, რომლებშიც დასაქმებული იქნება ძირითადად ადგილობრივი მოსახლეობა. აუცილებელია, რომ მოსახლეობამ მონაწილეობა მიიღოს რესურსების რაციონალურ განაწილებასა და მათი ტრადიციული მექანიზმების რეგულირებაში, კომუნიკაციების მშენებლობასა და მომსახურების ყველა დარგში. ეს წარმოადგენს დღევანდელი უპირველეს ამოცანას. მხოლოდ ადგილზე დასაქმება და ცხოვრების ნორმალური პირობების შექმნა შეაჩერებს მთაში მიგრაციულ პროცესებს.

მთის აღორძინება და იქ არსებული პრობლემების მოგვარება ვერ განხორციელდება სახელმწიფოს ხელშეწყობის გარეშე. ვფიქრობთ, რომ დროა ჩვენმა ხელისუფლებამ გაითავისოს მთის დიდი მნიშვნელობა ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში, გამოუყოს მთიანეთს შეღავათიანი კრედიტები, მისცეს მის რეგიონებს ეკონომიკური ავტონომია, მთის მოსახლეობის მიმართ გაატაროს მფარველობითი (პროტექციონისტული) პოლიტიკა, მოახდინოს მთის რეგიონების ეკონომიკური დივერსიფიკაცია. ინფრასტრუქტურაში ჩადოს ხანგრძლივი ინვესტიციები და ხელი შეუწყოს მათ მოზიდვას დიდი მასშტაბით, მთის მოსახლეობისა და იქ არსებული წარმოებების მიმართ გაატაროს შეღავათიანი საგადასახადო პოლიტიკა, მოახდინოს მთაში მეტყენარეობისა და მეცხოველეობის პროდუ-

ქტების წარმოებაზე მოსახლეობის წახალისება ფულადი დახმარებისა და გარკვეული შეღავათების სახით; უზრუნველყოს მთის მოსახლეობის დაკავშირება ცენტრალურ ბაზრებთან და მთაში არსებული პროდუქციის ადგილზე კოოპერაციული შესყიდვა და სხვ. ესაა ის ძირითადი, რაც ჩვენმა ხელისუფლებამ უნდა მოავგაროს, რათა საქართველოს მთიანეთი იქცეს განვითარებულ (ტურისტულ და რეკრეაციულ), ქვეყნის ეკონომიკისათვის მნიშვნელოვან მხარედ.

ყველამ ერთსულოვნად უნდა გავითავისოთ ის უცილობელი ჭეშმარიტება, რომ მთიანეთის აღორძინება ქვეყნის ეკონომიკური სიძლიერის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საწინდარია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. მ. რჩეულიშვილი. – საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მთის პრობლემებისადმი მიძღვნილი სესიის თეზისები. თბილისი, 1982.

2. ბ. გოიშვილი, ვ. ჩხეიძე. – „საქართველოს სასაზღვრო სივრცის გეოგრაფია“. სახელმძღვანელო. გამომც. „განათლება“, თბილისი, 2001.

3. თ. ონიანი, ბ. გოიშვილი. – „საქართველოს მთიანეთი და მისი როლი ქვეყნის ეკონომიკაში“. კრებული „საქართველოს რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მიმართულებები გარდამავალ პერიოდში“. ბათუმი-თბილისი, 2001.

4. ბ. გოიშვილი. – „მთები და კანონმდებლობა“. კრებული „მთიანე-

ახალგაზრდობის პრობლემები და მათი დაძლევის გზები

ცხოვრება უამრავ თავსატეხს გვიჩენს. სულ უფრო ადრეულ ასაკში ვხვდებით ისეთ პათოლოგიურ გამოვლინებებს, როგორცაა ნარკომანია, ლოთობა, პროსტიტუცია, ქურდობა, მკვლელობა, ბოროტი ხულიგნობა, თვითმკვლელობა, ძალადობა და ა. შ. თუ ამას დავამატებთ კომპიუტერზე და აზარტულ თამაშებზე ძლიერ დამოკიდებულებას, სურათი მეტიმეტად არასახარბიელო გამოდის. შევეხოთ განსაკუთრებით მასობრივად გამოვლენილ პათოლოგიებს.

პირველ რიგში, ეს არის ნარკომანია. იგი ყველგან უბედურებად ითვლება, ჩვენნაირი მცირე ერისთვის კი შეიძლება კატასტროფად გადაიქცეს. საქართველოში ასიათასობით ნარკომანს ითვლიან. ისინი საზოგადოების თითქმის ყველა კატეგორიას წარმოადგენენ: ექიმები, პოლიტიკოსები, სახელმწიფო მოხელეები, სამხედროები, სტუდენტები, მოსწავლეები. რაც ყველაზე საგანგაშოა, მათი ასაკი თანდათანობით კლებულობს და 12-13 წლიანებსაც კი შეეხო.

ნარკომანია ბუნებრივად დაუკავშირდა ნარკობიზნესს და სხვა სახის დანაშაულებებს. მიიჩნევენ, რომ ამ მიზეზითაა განპირობებული დანაშაულთა 80-90%. ეს არც უნდა იყოს გასაკვირი, რამდენადაც ნარკომანს ყოველდღიურად დიდძალი თანხა ესაჭიროება თავისი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. ეს თანხა მილიონებით იზომება. თუ ამას დავამატებთ მორალურ,

ფსიქოლოგიურ და გენეტიკურ დამახინჯებებს, ერის კატასტროფის პერპეტუა ძნელი დასანახი არ უნდა იყოს.

ადრევე დაისვა საკითხი, ნარკომანია დანაშაულია თუ ავადმყოფობა? თითქოს მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ ნარკომანი ავადმყოფია, მაგრამ მას ხშირად ექცევიან როგორც დამნაშავეს. იჭერენ იმის გამო, თუ ნარკოტიკს ინახავს ან გადააქვს. მას უჭირს დაამტკიცოს ამას თავისთვის აკეთებს თუ გამოიყენებს გასაღებისთვის.

სწორია, როცა ნარკომანს ავადმყოფად თვლიან და უნიშნავენ მკურნალობას, თუმცა გატარებული ღონისძიებები არ მიგვაჩნია ადეკვატურად. მკურნალობისას, ძირითადად, სამი გზა გამოიყენება. პირველ შემთხვევაში იყენებენ შედარებით მსუბუქ საშუალებას, მაგალითად, მეტადონს. მეორე ვარიანტში ყურადღება ექცევა სამკურნალო დაწესებულების ტექნიკურ აღჭურვილობას, კვებას, სანიტარულ-ჰიგიენურ პირობებს, პერსონალის ყურადღებიანობას, გართობის ორგანიზებას. მესამე გზა ყველაზე მკაცრია, როცა ე. წ. მშრალ ულუფაზე ჰყავთ ნარკომანები. მათ ნებაყოფლობით თუ იძულებით საიმედოდ ჩაკეტავენ, რათა აბსტინენციის შეტევისას არ ჰქონდეს ნარკოტიკის მიღების საშუალება. ავადმყოფს აიძულებენ რამდენიმე ხნის განმავლობაში გაუძლოს საშინელ ტანჯვას, ამასობაში კი სუსტდება ორგანიზმის ტოლერანტობა და ბოლოს ქრება კიდევ.

გარკვეული დროის შემდეგ ნარკომანს ეხსნება აბსტინენცია, შეგნებულიც აქვს, თუ რაოდენ დამლუპველი იქნება მისთვის ნარკოტიკის მცირე დოზით მიღებაც კი და თითქოს მტკიცე გადაწყვეტილებაც აქვს მიღებული. ბევრი რამოდენიმე წელსაც კი უძლებს ცდუნებას, მაგრამ ბოლოს მაინც უბრუნდება ნარკოტიკს. ნარკომანთა უმრავლესობა ძალზე სწრაფად უბრუნდება ჩვეულ ამბლუას.

ბუნებრივია, დაისვას კითხვა, რა შია საქმე? თუ ზემოთ აღნიშნული გზით ნამკურნალევი ადამიანს გავსინჯავთ, აღმოჩნდება, რომ მისი „ორგანიზმი სუფთაა“, ე. ი. ფიზიოლოგიური დამოკიდებულება მოხსნილი აქვს. აქედან ნათლად ჩანს, რომ ასეთ მკურნალობას აზრი არა აქვს. ამ ვითარებამ საჭირო გახდა ახალი გზის ძიება.

კვლევა-ძიებამ მიგვიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ ნარკომანია დაავადე-

ბა კი არაა, არამედ ავადმყოფობის სიმპტომი. რეალური დაავადება არის ფსიქიკური აშლილობა, ხოლო ნარკომანია მისი გამოვლენის ერთ-ერთი ფორმა.

სამედიცინო გზით ხდება სიმპტომის მკურნალობა და არა ავადმყოფობის გამომწვევი რეალური მიზეზისა. ჩვენ პაციენტს ვუცნობიერებთ თავისი პრობლემის გამომწვევ მიზეზს, ვასწავლით მისი ალკვეთის საშუალებას, რასაც შედეგად მოყვება ნარკოტიკულ ნივთიერებებზე მოთხოვნილების ალკვეთა.

ამგვარად, სახეზეა მნიშვნელოვანი თეორიული და მეთოდური სიახლენი, რომელთა სისწორე პრაქტიკით იქნა დადასტურებული. ჩვენი ჯგუფის მიერ არაერთი ნარკომანი იქნა განკურნებული, თუმცა არ შეიძლება არ ვთქვათ გარკვეული სიძნელების შესახებ. ცნობილია, რომ ფსიქოთერაპიული მკურნალობისას პაციენტი თავისდა უნებურად გვიწევს წინააღმდეგობას. ამიტომ სიძნელის აღმოცენების დროს მან შეიძლება მიმართოს ნარკოტიკს, რომ იგრძნოს შვება. თუ ნარკომანს არ აღმოაჩნდა სათანადო მოტივაცია და ნებისყოფა, იგი შეიძლება საერთოდ არ მიუბრუნდეს მკურნალობას. ამიტომ დღეს შექმნილ ვითარებაში საუკეთესო გამოსავალი შეიძლება იყოს ნარკომანთა მკურნალობა სასჯელალსრულების დაწესებულებებში, სადაც ნარკოტიკის მიღების საშუალება არ არის. ნარკომანია ფიზიკურად ანადგურებს ადამიანს, მაგრამ არანაკლები უბედურების მომტანია აზარტული თამაშები.

დღეს უამრავი ახალგაზრდა მიჯაჭვულია კომპიუტერულ თამაშებს, სლოტ კლუბებს თუ კაზინოებს, რომელთა გარეშე ცხოვრებაც კი ვერ წარმოუდგენიათ. ზოგი ცდილობს კიდევ თავის დაღწევას, მაგრამ ხშირად უშედეგოდ. ამ შემთხვევაში მიყენებულ მატერიალურ და მორალურ ზარალს ხშირად მოყვება ქურდობა, მკვლელობა, თვითმკვლელობა და ა. შ.

თითქოს რა საერთო აქვს ერთმანეთთან ნარკომანიას და აზარტულ ქმედებებს? ვითარების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ორივეს ერთი საერთო მიზეზი აქვს, ხოლო ვლინდება სხვადასხვა სიმპტომის სახით. მიზეზი არის ფსიქიკური აშლილობა, რომელსაც გამოვლენის უამრავი ფორმა აქვს. ამიტომ ვამბობთ, რომ აშლილობა ედება საფუძვლად, როგორც ნევროზს თუ ფსიქოზს, ასევე ფსიქოსომატურ დაავადებებს და ანთისოციალურ ქცევებს.

ფსიქიკური აშლილობის ფორმირება ხდება ექვს წლამდე ასაკში პათოლოგიური განწყობის სახით. იგი არაცნობიერი და შინაგანი წინააღმდეგობის შემცველია, რის გამოც ადამიანს უჭირს პრობლემაში გარკვევა და სწორი გადაწყვეტილების მიღება. ეს განწყობა მას მუდმივად სტრესულ მდგომარეობაში ამყოფებს. ამიტომ ცდილობენ იყვნენ დაკავებული საქმით ან გართობით, ანდა გათიშულები.

ვითარებიდან გამოსვლის ძიებისას ბევრი საშუალებაა ნაცადი. ტარდება აქციები, როცა ცნობილი ადამიანები მოუწოდებენ ცხოვრების ჯანსაღი წესისაკენ. ხდება ნარკომანიის,

აზარტული თამაშების და მსგავსი ქმედებების დაგმობა და აქცენტის გადატანა სპორტზე, სწავლაზე, შემოქმედებაზე. ცხოვრება გვიჩვენებს, რომ ასეთ მორალურ სენტენციებს შედეგი არ მოაქვს, რამდენადაც ზნეობა თვითონაა ფსიქიკაზე დამოკიდებული.

მეორე მხრივ, მშობლები ცდილობენ დატვირთონ შვილები სწავლით, სპორტით, ცეკვით, სიმღერით და კომპიუტერითაც კი, რათა არ ჰქონდეთ თავისუფალი დრო ქუჩაში გასასვლელად. აღმოჩნდა, რომ არც ესაა გამოსავალი.

ოფიცოში ცდილობს მკაცრი დასჯით შეაშინოს ახალგაზრდები. ხდება კანონების გამკაცრება. სჯიან ნარკორეალიზატორებს, აზარტული თამაშების დაწესებულებათა მფლობელებს, ნარკომანებს და მოთამაშეებს, მაგრამ ვითარების გაუმჯობესებას პირი არ უჩანს.

არსებობს მხოლოდ ერთი გამოსავალი – ფსიქიკური სიჯანსაღის მიღწევა, რაც უნდა განხორციელდეს ფსიქოთერაპიის საშუალებით. ჩვენი სამკურნალო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ ფსიქიკური აშლილობის განკურნება წამლებით შეუძლებელია და მხოლოდ სიტყვიერი ზემოქმედებაა რეალური შედეგის მომტანი.

ჩვენ ჩამოვაყალიბეთ ახალი ფსიქოთერაპიული მიმდინარეობა „ანთროპოანალიზი“. იგი ემყარება პრინციპს, რომ პრაქტიკულად ყველა ადამიანს ესაჭიროება ფსიქოთერაპეუტის დახმარება, ზოგს კი – სერიოზული მკურნალობა.

„ანთროპოანალიზი“ სამპლანიანი სისტემაა. პირველი პლანია ინდივიდუალური თერაპია, რომელიც გამოიყენება ყველაზე მძიმე პაციენტების შემთხვევაში.

მეორე პლანს წარმოადგენს ჯგუფური თერაპიის მოდერნიზებული ვარიანტი და გამოიყენება შედარებით მსუბუქი ნევროზებით და ფსიქოსომატური დაავადებების მქონე პაციენტებთან. მისი მთავარი მიზანია ბევრი ადამიანის ერთდროული დახმარება. ეს მეთოდი წარმატებით გამოიყენება სპორტსმენებთან, მძღოლებთან, ძალოვნებთან, გახდომის მსურველებთან და ა. შ. ასეთი დახმარება ყველასთვის სასურველია.

მესამე პლანი კიდევ უფრო ფართო კონტიგენტს მოიცავს. ეს არის „ბავშვთა ფსიქოპროფილაქტიკა“. რამდენადაც აშლილობას საფუძველი ბავშვობაში ეყრება, ჩვენ შშობლებსა და

აღსაზრდელებს ვასწავლით როგორ უნდა მოახდინონ ფსიქიკური ტრავმების განეიტრალება. მეთოდის მასობრივი გამოყენება შეიძლება საბავშვო ბაღებში და დაწყებით კლასებში.

შედეგი ყველა შემთხვევაში დადებითია და, რაც მთავარია, საჭირო კონდიციამდე მიყვანის შემთხვევაში ხელახალ რეციდივებს ადგილი არა აქვს.

ვითარების უფრო დაწვრილებით გასაცნობად გთავაზობთ ლიტერატურას:

1. გ. მერაბიშვილი. ფსიქოთერაპია. თბ., 1999 წ.
2. გ. მერაბიშვილი. ბავშვთა ფსიქოპროფილაქტიკა. თბ., 1999 წ.
3. გ. მერაბიშვილი. ფსიქიკური სიჯანსაღის ფორმულა. ანთროპოანალიზი. თბ., 2005 წ.
4. გ. მერაბიშვილი. ფსიქიკისა და სხეულის ჰარმონია. თბ., 2009 წ.

გივი მერაბიშვილი
ფსიქოლოგიის მეცნიერებათა
დოქტორი

ბონდო არკველამი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემიის ნადვილი წევრი, გამოჩენილი ქართველი არმენოლოგი, საქართველოს საერთაშორისო „საზოგადოება ცოდნის“ გამგეობის წევრი და ლექტორი, მიხეილ ჯავახიშვილის სახელმწიფო პრემიისა და ივანე მაჩაბლის პრემიების ლაურეატი, მრავალი მეცნიერული წიგნის მონოგრაფიისა და პუბლიკაციების ავტორი.

სომხები ეკლესიების გადაცემას ისევ მოითხოვენ

საქართველოს სომხურმა ეპარქიამ, რა თქმა უნდა, ეჯიმიანის დასტურით, ინტერნეტის საშუალებით, ამ დღეებში გაავრცელა პრესრელიზი, რომელშიც ისევ მოითხოვა რამდენიმე ეკლესიის გადაცემა. ეს მოთხოვნა არ ახალია, ძველია, მაგრამ მას ისე როგორც მათ ადრინდელ მოთხოვნას დასაბუთება აკლია. სანამ ულტიმატუმის ტონით წამოყენებულ ამ პრესრელიზის შესახებ ვიტყვი, მანამდე მსურს მკითხველი საზოგადოების ყურადღება მივაპყრო ერთ თვალშისაცემ გარემოებაზე. ამ სადავო ეკლესიების შესახებ სომხური ეპარქია კაი ხანი ხმას არ იღებდა და გაყუჩებული იყო, მაგრამ რუსეთის აგრესიის შემდეგ, როცა რუსულმა ავიაციამ და ტანკებმა მიწასთან გაასწორეს ქართული სოფლები და ქალაქები, რამდენიმე ათასი ქართველი საკუთარ სამშობლოში ლტოლვილად აქციეს და მოახდინეს ქართული ტერიტორიის გარკვეული ნაწილის ოკუპაცია, მაშინვე წამოყო თავი სომეხ პოლიტიკურ მოღვაწეთა ერთმა წყებამ და სისინი დაიწყო. მათგან განსაკუთრებით გამ-

ოირჩევა სომხეთის ნაპრეზიდენტალი ლევონ ტერ-პეტროსიანი. მან არც აცვივა, არც აცხელა და ამ ომში საქართველო ცალსახად დაადანაშაულა და რუსეთის ფაშისტური აგრესია გაამართლა. ზოლო რუსეთის დუმის დეპუტატმა სიმონ ბაღდასაროვმა ცინიკური გულახდილობით განაცხადა – „სომხები მანამ არ მოისვენებენ, სანამ საქართველოს არ დაშლიან“. ქართველი ხალხის ამ ტრაგიკულ დღეებში საეჭვოდ გააქტიურდა სომხეთის პრეზიდენტი სერჟ სარქისიანი. მან დაშინაკების საუკუნოვანი ოცნების პროექტი არქივიდან ამოიღო და მოითხოვა საგზაო დერეფანი – მელრი-ერევანი-გიუმრი-ნინოწმინდა-ახალქალაქი-ახალციხე-ბათუმი. სამწუხაროდ, ამ მოთხოვნას დაეთანხმა საქართველოს პრეზიდენტი. ამ დრო სასწრაფოდ ჩავიდა ერევანში რუსეთის ფედერაციის საგარეო საქმეთა მინისტრი სერგეი ლავროვი, იგივე თბილისელი სერიოჟა ქლანთარიანი. ამ ვიზიტის დასრულებისთანავე ერევანს მიაშურა რუსეთის

პრეზიდენტმა დიმიტრი მეღველევმა და სერჟ სარქისიანთან რაღაც საქმეები მოაკვარახჭინა. დათბა, საუკუნოვანი მოსისხლე მტრების თურქეთსა და სომხეთს შორის ურთიერთობა. ძალიან დიდი ეჭვია, ეს დათბობა საქართველოს საზიანოდ ხდება.

აი, ამ მოვლენების ფონზე გააქტიურდა საქართველოს სომხური ეპარქია და სასწრაფოდ პრესრელიზის ფორმით საქართველოს საპატრიარქოს ულტიმატუმი წაუყენა და ეკლესიები მოითხოვა. აქ არ შეეუდგები ამ სადავო ეკლესიების ისტორიის თხრობას. თუმცა ერთი უნდა ვთქვა. ამ რამდენიმე წლის წინ პროფ. ს. კარაპეტიანმა საქართველოში სომხური ეკლესიების ფანტასტიური რაოდენობა – 650 მეტი ეკლესია და საეკლესიო ნაგებობა „აღმოაჩინა“ (დაწვრილებით იხ. ჩვენი წიგნი – „სომხური“ თუ ქართული ეკლესიები საქართველოში“, 1996, ქართ. ინგ. რუს. ენებზე).

ასეა თუ ისე სომხური ეკლესიების არსებობა საქართველოში ფაქტია, რაც სომეხი ხალხი ტრაგიკული ბედით უნდა აიხსნას. ეს კია ასე, მაგრამ ბუნებრივად ჩნდება კითხვა – ქართული კანონმდებლობის დაცვით არის კი აშენებული საერთოდ სომხური ეკლესიები საქართველოში?

აი, ამ ძირითად კითხვას უნდა გასცეს პასუხი სომხურმა მხარემ. მათ უნდა წარმოადგინონ ყოველი სომხური ეკლესიის აშენების შესახებ იურიდიული ძალის მქონე დოკუმენტი. ეს უნდა იყოს ქართველი მეფის წერილობითი საბუთი, ბრძანება ან სიგელი. თუ ამგვარ დოკუმენტს არ წარმოადგენენ, მაშინ 1801 წლამდე, რუსეთის მიერ საქართველოს სამეფოს გაუქმებაზე არსებული სომხური ეკლესიები საქართველოში, კანონმდებლობის დარღვევით ე. ი. უკანონოდ არის აშენებული.

შემდეგ, ქართველი მეფის ნებართვის გარეშე, მტრის ხელით გავერანებული რომელიმე ქართული ეკლესიის გადაკეთება, მასზე დაშენება, მიშენება ანდა --- ეკლესიის დანგრევა და მისი მასალით სომხური ეკლესიის აგება და სომხურ წესზე კურთხევა არასამართლებრივი აქტია და კვალიფიცირდება ძალადობად – სხვის ტერიტორიაზე, სხვისი საკუთრების მიტაცე-

ბით. ასეთი ქმედება ყველა დროის კანონით მიუღებელია.

არის აგრეთვე მთარული თქმულება – ქართველი მეფეები გაჭირვების უამს თითქოს ეკლესიებს მდიდარ სომხებზე ყიდდნენო. საზგასმით უნდა ითქვას, ზებირ მასალას მაშინ აქვს ღირებულება, როცა მას რაიმე ფაქტობრივი არგუმენტით ან დოკუმენტით გაამაგრებ, თორემ ასეთი საბუთის გარეშე მისი გამოყენება მიუღებელია, როგორც სამართლებრივი ისე მეცნიერული თვალსაზრისით.

ზემო აღნიშნულიდან გამომდინარე, საქართველოს საპატრიარქო უფლებამოსილია ასეთი სომხური ეკლესიები შეხედულებისამებრ განკარგოს.

ეს რაც შეეხება სომხების მიერ ქართული ეკლესიების მიტაცების პირველ პერიოდს (1801 წალმდე). ახლანდით როგორ განვითარდა ქართული ეკლესიების მისაკუთრების პროცესი შემდგომ პერიოდში. რუსეთმა არ იკმარა ქართული სამეფოს ანექსია და 1811 წელს ყოველგვარი სასულიერო კანონების დარღვევით გააუქმა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია და მას სათავეში ჩაუყენა რუსის ეგზარხოსები. ცარიზმმა არამარტო ქართული ეკლესია, არამედ მთელი საქართველო პოლიტიკურად და ეკონომიურად სავალალო მდგომარეობაში ჩააგდო.

რუსის ეგზარხოსებმა კი ქართული ეკლესიის ქონება გაძარცვეს და გაფლანგეს. საქართველოს ცენტრალურ ისტორიულ არქივში დაცული საბუთები მეტყველებენ, რომ ქართულ ეკლესი-

ბს რუსის ზოგიერთი ეგზარხოსი სომხურ ეპარქიას გადასცემდა.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ზოგიერთი სომხური ეკლესია რუსის იმპერატორის ან გენერალ-გუბერნატორის ნებართვით არის აგებული საქართველოში. თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ რუსეთის იმპერიის, არც რომანოვების და არც ლენინსტალინის, სამართალმემკვიდრე დამოუკიდებელი საქართველოს რესპუბლიკა არ არის, მაშინ ამ ნებართვას თუ ბრძანებას დღეს კანონიერი ძალა არ აქვს და იგი იურიდიული თვალსაზრისით ბათილია.

ამდენად, ამ საკულტო ძეგლების კანონიერი პატრონი ქართველი ხალხია.

ვფიქრობ, აღნიშნულის შემდეგ, შეიძლება დავასკვნათ: საქართველოს სომხური ეპარქია რომ მოითხოვს ეკლესიების გადაცემას (ვგულისხმობ 650 „სომხურ“ ეკლესიას) საჭიროა, ჯერ დოკუმენტურად დაამტკიცოს სხვის ქვეყანაში მათი აშენების კანონიერება. ამ ქვეყნის კანონმდებლობის სრული დაცვითაა აშენებული ისინი შემდეგ, შეიძლება დაისვას მათი გადაცემა არ გადაცემის საკითხი. აქვე დავძენ, – საქართველოში სომხური ეკლესიების აშენების შესახებ სომეხ მეცნიერთა შრომებში წარმოდგენილი ხარჯალრიცხვა – რამდენი ურემი კირი, სილა, აგური და სხვა საამშენებლო მასალა დაიხარჯა ამათუიმ ეკლესიის აგებაზე, მათი კანონიერი აშენების დასამტკიცებლად არ გამოდგება.

საქართველოს სომხურ ეპარქიის მესვეურთ შევანსენებ, ქართულ მხ-

არესაც აქვს სამართლიანი მოთხოვნა ეჯიმიანის მიმართ. ქართველი ბოლშევიკების ეროვნული უნიათობის გამო ლორე-ტაშირი მოექცა სომხეთის საზღვრებში. ეს მხარე კი უძველესი ქართული მიწაა, სადაც განთავსებულია ძველი ქართული ეკლესიები. ეს ეკლესიები რომ ქართულია, ამას სომეხი მეცნიერებიც არ უარყოფენ (პროფ. ლ. მელიქსეთბეგი პროფ. პ. მურადიანი და სხვ.) სახელდობრ, ეს ეკლესიებია – ახტალა (XIII), თეფარიუქი (XII-XIII), ჰნევანქი (XII-XIII), ქობერი (XII-XIII), ოსკიპარი (XII-XIII), შაჰნაზარი (XI-XII) და სხვ.

საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდა სინოდის 2006 წლის 7 თებერვლის დადგენილებით აქ აღდგა ქართული ეპარქია და ეწოდა – აგარაკ-ტაშირის ეპარქია. ეს ქართული ეკლესიები ამ ეპარქიაში შედის. ამდენად, საქართველოს საპატრიარქო უფლებამოსილია მოითხოვოს ლორე-ტაშირში არსებული ქართული ეკლესიების გადმოცე-

მა. მართალია, ქართული მრევლი აღარ არის იქ, მაგრამ ამ სავანეებში შეუძლიათ გააჩაღონ სასულიერო მოღვაწეობა ქართველმა ბერ-მონაზვნებმა.

პრესრელიზში ლაპარაკია რაღაც ანტისომხურ განწყობასა და სტატიებზე საქართველოში. ამას ჰქვია – „გაღმა შეედავე, გამოღმა დაგჩეხო“. მეხუთე საუკუნეიდან დღემდე სომეხი სწავლულები ქართველი ხალხის ისტორიის შეჭრა-შემოჭრა და მითვისებაში არიან დაოსტატებულნი. სწორედ, ასეთ სომეხ მეცნიერთა მხილებაა ილიას „ქვათა ღაღადი“. ამ საქმეში XX ს-ში თავი ისახელეს პ. მურადიანმა, ს. კარაპეტიანმა, ალ. ქანანიანმა და სხვებმა. უფრო მეტი ს. კარაპეტიანმა უკადრებელი იკადრა და საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II შეურაცხყო (იხ. „მისი საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკა და სომხური კულტურის ძეგლები“, 2000).

ამ მოთხოვნაში ერთგვარი მუქარის ტონით ლაპარაკია ქართული მხარის რაღაც პასუხისმგებლობაზე. სომეხ მაღალ სასულიერო პირებს შევასხენებ: ვიდრე სხვის პასუხისმგებლობაზე დაიწყებენ ლაპარაკს, უმჯობესია ჯერ თვითონ აიღონ პასუხისმგებლობა მათი სულიერი შვილების ბაგრამიანის სომხური ბატალიონის წევრების მიერ აფხაზეთში ჩადენილ მხეცურ დანაშაულზე. (იხ. ბონდო არველაძე, თეიმურაზ მიხრუანი – „ბაგრამიანის სომხური ბატალ-

იონი და ქართველთა ეთნოწმენდა აფხაზეთში“, 2007 წ.).

აქვე აღნიშნავ, ქართულ პერიოდიკასა და საზოგადოებაში არავითარი ანტისომხური განწყობა არ არის – როგორც პრესრელიზშია აღნიშნული. თუ რამე ქვეყნდება ეს არის ერევნის ჟურნალ-გაზეთებსა და ცალკეულ გამოცემებში გამოქვეყნებულ ანტიქართულ შრომებზე პასუხი. შემოდგომა მთელი პასუხისმგებლობით განვაცხადო საქართველოში სომეხი ხალხის დამამცირებელი ერთი სტრიქონიც არ გამოქვეყნებულა. ამ დროს სომხეთში სისტემატურად იბეჭდება ქართველი ერის ღირსების დამაკნინებელი და შეურაცხმყოფელი შრომები. ამის დასტურად სურენ აივაზიანის სტატიებიც კმარა. თავდასხმა ტრადიციულად მოდის სომეხი მეცნიერებიდან და სომხეთიდან. გავიხსენოთ 1919 წლის დეკემბრის ომი, რომელიც სომხეთის დაშნაკურმა მთავრობამ წამოიწყო

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ. ეს ომი დაშნაკური სომხეთის დამარცხებით დამთავრდა.

მოგმართავთ თქვენ – სომხეთის უმაღლეს სასულიერო პირებს – დროა თუ დაგვიანებული არ არის – შეაგნებინოთ თქვენ სულიერ შვილებს – სიმონ ბაღდასაროვს, ანდრანიკ მიჰრანიანს, არტურ ჩილინგაროვს, ედუარდ აბრამიანს და მათ მსგავს შხამიან დაშნაკებს დიდი ოვანეს თუმანიანის ანდერძი: – საქართველოს უბედურება, სომხეთს ბედნიერებას არ მოუტანს და პირიქით. ამ რუსულ რუბლზე სულგაყიდული კაცუნების იმედი ამაოა – ქართველი ერის დაშლას ვერ ეღირსებიან. საქართველო მალე აღიდგენს ტერიტორიულ მთლიანობას და სამუდამოდ დაიმკვიდრებს კუთვნილ ადგილს ცივილიზებულ ევროპულ სამყაროში.

თემო ჯაფარიძე
ცხოვრება და შემოქმედება

ახალ მცნებას გაძლევთ თქვენ:
რათა გიყვარდეთ ერთმანეთი,
როგორც მე შეგიყვარეთ თქვენ,
თქვენც ისე გიყვარდეთ ერთმანეთი.
იოანეს სახარება. 13:34

თემო ჯაფარიძე

გასული 2010 წლის ბოლოს რუსთაველის პროსპექტზე მდებარე მაგთის ოფისში მოეწყო გამოჩენილი ქართველი მხატვრის თემო ჯაფარიძის მხატვრული ალბომის პრეზენტაცია.

მაგთის მიერ გამოცემული ალბომი მაღალ პოლიგრაფიულ დონეზეა გადაწყვეტილი. აქ ნაჩვენებია ის ნაყოფიერი გზა, რაც უშეცდომოდ გაიარა მხატვარმა დასაწყისიდან დღემდე.

იმის გამო, რომ თემო ჯაფარიძის ალბომისადმი ინტერესი ძალიან დიდია, ჟურნალ „სიტყვის“ სარედაქციო კოლეგიამ გადაწყვიტა გამოაქვეყნოს ხელოვნებათმცოდნე ნანა შერვაშიძის შესანიშნავი წერილი გამოჩენილი მხატვრის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ, რათა დაინტერესებული მკითხველი გაეცნოს თემო ჯაფარიძის მიერ განვლილ დიდ შემოქმედებითს გზას.

ვრცელი შესავალი წერილის წამკითხველი კიდევ უფრო მეტს გაიგებს და დარწმუნდება, თუ რატომ უყვარდა და რატომ გრძნობდა თემო ჯაფარიძესთან სულიერ ნათესაობას 26 წლის ასაკში ტრაგიკულად, გმირის სიკვდილით დაღუპული დიდი ქართველი მწერალი, ქართული ლიტერატურის კლასიკოსი გურამ რჩეულიშვილი, ვინც ბუნებით იყო დისიდენტი და ძალიან უყვარდა სხვაგვარად მოაზროვნებთან მეგობრობა.

მთავარი რედაქტორი

თემო ჯაფარიძე დაიბადა თბილისში 1937 წლის 27 მარტს და მთელი ცხოვრება ამ ქალაქში გაატარა. მისი შემოქმედების ერთ-ერთი

მახასიათებელი სწორედ თბილისის ატმოსფეროსა და კოლორიტის ღრმა და სევდიანი განცდაა, რაღაც წარმავლის, უკვე არარსებულის და თანაც

ასეთი ძვირფასის ნოსტალგიური განცდა.

თემო ჯაფარიძემ სწავლა ვაჟთა მე-12 სკოლაში დაიწყო. შემდეგ ვერაზე, ხოშტარიას ქუჩაზე გადასახლდნენ და სწავლა მე-7 ვაჟთა (ახლანდელი 53-ე სკოლა) სკოლაში განაგრძო. ხატვა დედის, ვალენტინა ტულუშის დაჟინებით დაიწყო. პირველი ნახატი ბიბლიოთეკიდან გამოტანილი წიგნის, ჟიულ ვერნის „კაპიტან გრანტის შვილების“ ყდა იყო. ბავშვობაში ცელქსა და მოუსვენარს მეგობრებთან თამაშისას წიგნის ყდა შემოეხა. ბიბლიოთეკის თანამშრომლების საყვედურითა და დედის რჩევით წაქეზებულმა თავად დახატა გემი ყდაზე და პირველი შექებაც დაიმსახურა. ამის შემდეგ დიდხანს არ მიჰკარებია ფანქარსა და ფუნჯს. მწერლობამ გაიტაცა. ჯერ კიდევ ყმაწვილმა გაიცნო პოეტი ანზორ სალუქვაძე, რომელიც მის მეზობლად ცხოვრობდა. სწორედ მან წაიყვანა პირველად ვერის ბაღში, რომელიც იმ დროს სხვაგვარად მოაზროვნეთა თავშესაფარი იყო. აქ იკრიბებოდნენ მხატვრის მომავალი მეგობრები, მასზე უფროსები, უფრო გამოცდილები და ანტისაბჭოთა იდეებით განსჭვალულნი: შოთა ჩანტლაძე, ერლომ ახვლედიანი, ედიშერ გიორგაძე, ბესიკ ადუიშვილი, ირაკლი რამიშვილი, ლევან მაღაზონია, გურამ რჩეულიშვილი, ზურაბ კიკნაძე ... ვერის ბაღი ფაქტობრივად ანტისაბჭოთა კლუბი იყო. „ეს ხრუშჩოვის დროს ე.წ. დათბობის პერიოდში ხდებოდა, თორემ მანამდე ქუჩაში ორი კაცი სალაპარაკოდ რომ

დადგებოდა პოლიციელი მივიდოდა და დაიშალეთო – ეტყოდა“, – იგონებს მხატვარი. თემო ჯაფარიძის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებისა და მისი ლიტერატურული თუ მხატვრული შემოქმედების ფორმირებისთვის ეს პერიოდი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. იგი სიყმაწვილიდანვე გრძნობდა სიცრუეს, რომელშიც მთელი ქვეყანა ცხოვრობდა: სიყალბე და შიში, დამკვიდრებული საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში, მასში გაუცნობიერებელ პროტესტს ბადებდა. იცოდა „საბჭოთა კავშირი არ უნდა ყოფილიყო“. ახალგაზრდა ინტელექტუალებთან ურთიერთობა, მათთან ერთად დისკუსიებში მონაწილეობა კი უჩვენებდა გზას ამ სიცრუისგან თავდასახსნელად. თემო ჯაფარიძისთვის ამ გზად საკუთარი შემოქმედება იქცა.

პირველი ლექსები ანზორ სალუქვაძესა და შოთა ჩანტლაძეს წააკითხა. „კარგი რამ მითხრა, – იგონებს ამ უკანასკნელს მხატვარი, – გრძნობა არის, მაგრამ ფორმა არ არისო... აი, ასე დაიწყო ჩემი ფორმასთან ჭიდაობა“. განსაკუთრებული მნიშვნელობა თემო ჯაფარიძისთვის გურამ რჩეულიშვილის აზრს ჰქონდა. ლექსებს ხშირად უკითხავდა, მასაც მოსწონდა და აქეზებდა. გურამ რჩეულიშვილის საოჯახო ალბომში მეგობრების ფოტოებს შორის თემო ჯაფარიძის ფოტოც ინახება, რომელიც მწერლის მრავალტომეულში გურამის დის მარინე რჩეულიშვილის მინაწერითაა დაბეჭდილი: „მხატვარი თემო ჯაფარიძე თავის სახელოსნოში. გურამზე უმცროსი.

გურამს იგი განსაკუთრებით უყვარდა და აფასებდა მის ნიჭს, შემართებას, უნარს“. თაობის ლეგენდასთან თემო ჯაფარიძეს სულიერი სიახლოვე აკავშირებდა. აკი ამიტომაც ასე მძიმედ განიცადა მეგობრის მოულოდნელი ტრაგიკული სიკვდილი. კარჩაკეტილი ცხოვრება დაიწყო. გურამ რჩეულიშვილთან ერთად ამ თაობისთვის დამთავრდა რაღაც ძალიან მნიშვნელოვანი და ღირებული. „დამალული თაობის ცხოვრებით ვცხოვრობდი, რასაც ჩემს ლექსებსა და მოთხრობებში ავსახავდი“, – წერს მოგვიანებით თემო ჯაფარიძე. ეს განწყობა აშკარად ჩანდა მის ნაწერებში, რაც ცენზურის თვალსაც არ გამოეპარა. ჟურნალ „ცისკრის“ რედაქციაში ლექსები მოუწონეს, მაგრამ არ დაუბეჭდეს – პირქუში განწყობილებითაა დაწერილი და საბჭოთა ოპტიმიზმს არ შეეფერებაო. ბედნიერი ქვეყნისა და საზოგადოების მშენებლობა ხომ საბჭოთა იდეოლოგიის მთავარი მითი იყო. 1960-იანი წლების დასაწყისში ამავე რედაქციაში მოთხრობა „პატრიოტი“ მიიტანა და ოტია პაჭკორიას აღფრთოვანება გამოიწვია. მოთხრობა ჩაუშვეს დასაბეჭდად, მაგრამ მალე ბეჭდვა შეაჩერეს. ჟურნალი ხელახლა დაბეჭდეს, ოღონდ ამჯერად „პატრიოტის“ გარეშე. 1961 წელს მაგული ხურციავაზე დაქორწინდა. ქალიშვილი ლელა შეეძინათ. სწორედ ამ პერიოდში თემო ჯაფარიძის ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი ფაქტი მოხდა, რამაც გარკვეულწილად განსაზღვრა კიდევ მისი ცხოვრების გზა. კინოთეატრ „სპარტაკში“ ფრან-

გული კინოს ფესტივალი ჩატარდა. ფილმი მოდილიანის შესახებ თემო ჯაფარიძისთვის ძლიერი იმპულსი აღმოჩნდა ფერწერით გატაცებისთვის: „იმ უსამართლო გარემოში განმაცვიფრა მოდილიანის გამბედაობამ, შეუსრულებელი სიყვარულის გამოხატვამ; ეს რაღაც ისეთია, რომელიც სათითაოდ ყველას გვინდა. მაგრამ ცხოვრებაში თითქოს არ გამოდის: განსხვავებული ფორმით გადმოცემულმა ქალურობამ და კაცებში დიდმა სულიერებამ ჩემზე ძალიან იმოქმედა. მოდილიანისადმი სიყვარულიც დამეხმარა იმაში, რომ გამებედა და ხატვა დამეწყო“. თუმცა, ფერწერისადმი შინაგან მიდრეკილებას ყოველთვის გრძნობდა. 1960-იან წლებში მართალია, იდეოლოგიური წნეხი და ტერორი შესუსტებული იყო, „არაოფიციალური“ ხელოვნება ძალებს იკრებდა, მაგრამ „რკინის ფარდა“ ჯერ კიდევ მჭიდროდ იყო დახურული, ინფორმაცია დასავლური ხელოვნების შესახებ კი – ძალზე მწირი. ნებისმიერი შეხება დასავლურ კულტურასთან მასთან ზიარების იშვიათ შესაძლებლობას იძლეოდა. თემო ჯაფარიძემ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ინგლისური ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტი დაამთავრა. საეციალური სამხატვრო განათლება არ მიუღია. თანამედროვე მხატვრულ მიმდინარეობებს ძირითადად მეგობრების მიერ შეძენილი მხატვრული ალბომების მეშვეობით ეცნობოდა. სახვითი ხელოვნება მას საზოგადოებასთან კომუნიკაციის, მისთვის საკუთარი აზრის, ნაფიქრალის გაზიარების სა-

შუალეხას აძლევდა. პირველი წარმატება და პირველი დაპირისპირება ოფიცოზთან 1964 წელს უნივერსიტეტის სააქტო დარბაზში მოწყობილმა

გამოფენამ მოუტანა, სადაც სწორედ მოდილიანის გავლენით შესრულებული ფერწერული პორტრეტები იყო გამოფენილი. მნახველთა აღფრთოვანება და კრიტიკა ერთმანეთს ცვლიდა. არადა, ამ დროს განსაკუთრებული არაფერი გაუკეთებია. უბრალოდ, მისი ადამიანები მოკლებული იყვნენ საბჭოურ პათეტიკას. თემო ჯაფარიძის მიერ შექმნილი მხატვრული სახეები ლირიზმითა და ემოციურობით გამოირჩეოდა. ოფიციალურმა კრიტიკამ გამოფენას ანარქიზმი უწოდა. შეფასება პარადოქსული, მაგრამ დროის ადეკვატური იყო: „დააკვირდით თემოს ნახატებს. მის ადამიანებს – ასეთი გამხდარი, უსუსური ადამიანები სოციალიზმს და კომუნიზმს ააშენებენ?!“ მაგრამ იყო რადიკალურად განსხვავებული შეფასებანიც მათგან, რომელთა აზრსაც თემოსთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. გამოფენის შემდეგ მოწყობილი განხილვისას ახალგაზრდა მხატვარი ხელოვნების მუზეუმის დირექტორმა შალვა ამირანაშვილმა დაიცვა: „რა ანაქრონიზმზე და ბურჟუაზიულ სამყაროზეა ლაპარაკი?! ესაა ქართულ ნიადაგზე წარმოშობილი ნიჭიერი მხატვრობა“. ლადო გუდიაშვილი მოგვიანებით წერდა: „უნივერსიტეტის სააქტო დარბაზში ვინახულე ახალგაზრდა მხატვრის თეიმურაზ ჯაფარიძის სურათების გამოფენა. მეტად გამაკვირვა და გამაოცა მისმა ტალანტმა. ერთი თვალის მოვლებით დავნებდი კედელზე ექსპონირებულ ხელოვნებას. წარმოდგენილ ბრწყინვალე ნამუშევრებს და არც გამკვირვებია, რადგან ჩვენი სამ-

შობლო მდიდარია ნიჭიერი ახალგაზრდობით. თემო ჯაფარიძეს უდავოდ მტკიცედ აქვს ნაპოვნი თავისი სახე ფერწერაში. ფერის გამოყენებას, კომპოზიციის აგებასა და თემის გაშლას იგი ახერხებს მუდამ მისთვის ჩვეული ოსტატობით. თანამედროვეობას ხელოვნებაში გადმოგვცემს დამაჯერებლად, მხატვრული გამომგონებლური ნიჭით იცავს საჭირო სიზუსტესა და შესატყვისობას მოვლენებისა და სახეების გახსნაში“.

1960-იანი წლების მეორე ნახევარში თემო ჯაფარიძე აბსტრაქტული ხელოვნებით დაინტერესდა. საკუთარი მხატვრული ენის ძიებისას მხატვარი თანამედროვე დასავლური ხელოვნების მიმდინარეობების მხატვრულ-სახეობრივ სტრუქტურებს შეისწავლის. მის შემოქმედებაში აბსტრაქტული და სიურეალისტური ხელოვნების ტენდენციების გააზრებასა და მათთვის ახალი ჟღერადობის მინიჭების საინტერესო ვარიაციებს ვხვდავთ. მხატვარს თავის ფერწერაში ახალი სახვითი ფორმები და ელემენტები შეაქვს. ცდილობს გამოხატოს „არსის რეალური შეგრძნება განზოგადებული ფორმებითა და ფერთა ლაქებით“. 1968 წელს თემო ჯაფარიძემ მეგობრების დახმარებით თავისი ნამუშევრები საზღვარგარეთის ქვეყნებთან კულტურული ურთიერთობის კომიტეტის შენობაში გამოფინა. საბჭოთა სივრცეში აბსტრაქტული ხელოვნების ერთ-ერთი პირველი გამოფენა ბუნებრივად იწვევდა სუკის განსაკუთრებულ ინტერესს. ხელოვნებაში „ფორ-

მალისტური“ ძიებები ამ დროს უკვე თავგანწირვა თუ არა, სისტემის წინააღმდეგ პოზიციის დაფიქსირება იყო. ახალი სახვითი ენის ძიების უკომპრომისო გზა იყო. გამოფენა სამ დღეში დაიხურა, მაგრამ ქართულ სახელოვნებო სივრცეში ეს თემო ჯაფარიძის, როგორც ნიჭიერი, თვითმყოფადი შემოქმედის პირველი გამოჩენა იყო. „გამოფენის გახსნა, უშიშროების კომიტეტმა, იგივე სუკმა კატეგორიულად აკრძალა, მაგრამ მანამდე ხალხმა ნამუშევრების დათვალიერება მაინც მოასწრო – ჩარაზული კარი ხალხის ტალღამ რამდენჯერმე შეამტვრია“, – იგონებს მხატვარი.

თემო ჯაფარიძე მაძიებელი მხატვარია. მისი ხელოვნება ექსპერიმენტულია. ნაფიქრ-ნააზრების სრულყოფილად გამოსახატავად იგი მუდამ ახალ გზას, ახალ ფორმებსა და მასალას ეძებს, რომლებიც მას თემის გააზრებისა და ფერწერული თუ საგნობრივი ფაქტურით „მანიპულირების“, „თამაშის“ საშუალებას აძლევს. 1972 წელს მხატვარმა შექმნა მოცულობით-ფაქტურული ფერწერის ნიმუში „საიდუმლო სერობა“. ამ სურათის ბედი მართლაც რომ ტრაგიკულია. მხატვარი იგონებს: „ჩემმა მეგობარმა, მწერალმა თამაზ ჩხენკელმა მათხოვა თავისი ჯერ კიდევ დაუმთავრებელი ბინა ხილიანის ქუჩაზე, მეხუთე სართულზე. აი იქ ვაკეთებდი „საიდუმლო სერობას“. უკვე „საეჭვო“ ადამიანად ვიყავი მიჩნეული და „კა-გე-ბე“-ც ხშირად ტრიალებდა ჩემს სიახლოვეს“. საიდუმლო სერობის თემა იტევს ადამიანთა განცდები-

სა და გრძნობების უღრმეს შრეებს. XX საუკუნეში ტექნოლოგიურმა პროგრესმა მოიტანა საუკუნეების მანძილზე ფორმირებულ ღირებულებათა გაუფასურება, ადამიანის, როგორც ინდივიდის მნიშვნელოვნების ნიველირება. შედეგი საზოგადოებაში გამეფებული ნიჰილიზმია.

თემო ჯაფარიძისთვის კი ადამიანი სამყაროს ცენტრია. მასში იგი, უპრველეს ყოვლისა, შინაგან სილამაზესა და ღირსებას, სულიერ სიწმინდეს ეძებს. ამიტომ იყო ეს თემა ასეთი მნიშვნელოვანი „საიდუმლო სერობაში“. მისი მხატვრული განსახიერება კი – ამგვარად შთამბეჭდავი. ნამუშევარი დასრულების შემდეგ მხატვრის მეგობრის მალხაზ გორგაძის ავტოფარეხში ინახებოდა და მის სანახავად ბევრი დაინტერესებული პირი, მათ შორის, უცხოელი მოდიოდა. დასავლეთ გერმანიის ერთ-ერთ გაზეთში სტატიაც დაიბეჭდა სათაურით – „ქრისტე ავტოფარეხში“. ოტია პაჭკორია, ქართველი მწერალი და კრიტიკოსი წერდა: „... მნახველში სურათი, დამოუკიდებლად მოწონებისა ან დაწუნებისა, გულწრფელი პატივისცემისა და მოწიწების გრძნობას ბადებდა“. სამწუხაროდ, „საიდუმლო სერობა“ 1991-1992 წლებში, სამოქალაქო ომის დროს. „მხატვრის სახლთან“ ერთად დაიწვა, მანამდე კი, 1988 წელს, „მხატვრის სახლის“ დირექტორ თემო გოცაძის ინიციატივით ეს ნამუშევარი თემო ჯაფარიძის პერსონალურ გამოფენაზე იყო ექსპონირებული, რომელმაც დიდი წარმატებით ჩაიარა.

საზოგადოების წინაშე წარმოდგენილი იყო მხატვრის მრავალწლიანი შემოქმედებითი ძიებებით აღსავსე ხელოვნება: აბსტრაქტული კომპოზიციები, რელიეფური ფერწერა, „მუქი ფერწერა“, პეიზაჟები, ნატურმორტები, ფერწერული და გრაფიკული პორტრეტები, სახვით ენაზე ამეტყველებული მხატვრისეული კონცეფცია სამყაროს არსისა და ადამიანთა ურთიერთობის მარადიული პრობლემების შესახებ ქართულ ხელოვნებაში თანამედროვე და ორიგინალური ხელწერის მქონე მოაზროვნე შემოქმედის სერიოზული განაცხადი იყო. მის ნამუშევრებში ვერ ვნახავთ გარეგნულ დინამიკას. მოძრაობის ექსპრესიულობას. მაგრამ ამ „სიჩუმის“ მიღმა იგრძნობა სახეობრივი თუ ფორმალური საშუალებების ავტორისეული მხატვრული წესრიგი, რომელშიც ცხადდება მხატვრულ სახეთა შინაგანი ენერგია და ექსპერსია. ეს სახელმწიფო საგამოფენო სივრცეში მხატვრის პირველი ვერნისაჟი იყო, რომელმაც მას ოფიციალური აღიარება მოუტანა. თემო ჯაფარიძემ ახალ ქართულ ხელოვნებაში ადგილი დაიმკვიდრა როგორც ქართული ნონკონფორმისტული ხელოვნების აღიარებულმა ოსტატმა, თვითმყოფადმა, ნიჭიერმა შემოქმედმა, მომდევნო წლებში თემო ჯაფარიძე საკმაოდ აქტიურად მონაწილეობდა საქართველოსა და მის საზღვრებს გარეთ გამართულ გამოფენებში.

თემო ჯაფარიძე მრავალმხრივი შემოქმედი. მისი ინტერესთა სფერო სახვით ხელოვნებასთან ერთად ლიტ-

ერატურასაც მოიცავს. უკანასკნელ ათწლეულებში ხშირად იბეჭდებოდა მისი მოთხრობებისა და ლექსების კრებულები, ესეები და ყველგან თემო ჯაფარიძისთვის – შემოქმედისა და პიროვნებისთვის უმთავრესი ხელოვნებაში არის რწმენა ადამიანის მიმართ, რწმენა სიკეთისა და მაღალხეობრიობისა.

ხელოვნება თემო ჯაფარიძისთვის არის ერთგვარი გზავნილი საზოგადოებას, მისი „ჩუმი ნახატის“ ჰუმანისტური კონცეფცია კი – პიროვნული საწყისის მხატვრულად განსახიერებელი შემოქმედებითი სამყარო: „თუკი, თუნდაც ერთი ადამიანის წინაშე გავიხსენი ჩემი მხატვრობით ისე, რომ თვალთმაქცობას არ დაინახავს ჩემში, ნდობით აღივსება და დამითმობს ყურადღებას, ჩავთვლი, რომ ჩემი პიროვნების შემოქმედებითი განხორციელება შედგა. ვოცნებობ, ერთ ადამიანს მაინც მივცე ჩემს მხატვრობაში ყოველგვარი მზაკვრობისგან განწმენდილი თავშესაფარი, სიტბო და სიყვარული“, – წერს თემო ჯაფარიძე.

თემო ჯაფარიძის მხატვრული ხედვა ყოფიერების ფილოსოფიურ გააზრებასა და ადამიანის პიროვნული მნიშვნელოვნების წარმოჩენას ემყარება. მისი ხელოვნების კრედიო საკუთარი სულიერი განცდების მხატვრულ ფორმებად გადაქცევაა. „მხატვრული აქტი სამყაროს არსისა და მასთან ადამიანის (შემოქმედის) არამატერიალური შერწყმის, სიყვარულის ცხადყოფის აქტია“. ავტორიტარული რეჟიმისთვის ტიპიური, კლიშეო ქცეუ-

ლი, ხელოვნების საპირისპიროდ მხატვარი ახდენს პიროვნული განცდის ადეკვატურ მხატვრულ განხორციელებას და შემოქმედების განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე სრულიად განსხვავებულ ფორმალურსა თუ სახეობრივ რეალიზებას გვთავაზობს. უცვლელი რჩება მხოლოდ სამყაროსადმი მხატვრის დამოკიდებულება, რომელიც ყოველთვის უაღრესად ინდივიდუალური და ღრმად კონცეპტუალურია.

თემო ჯაფარიძის შემოქმედება მხატვრულ ინტერესთა მრავალფეროვნებითა და ნოვაციისადმი სწრაფვით ხასიათდება. მხატვრის პრობლემატიკა ხშირად კონცეპტუალური თვალსაზრისით იდენტურია, მაგრამ სტილური თუ ფორმალურ-სახეობრივი გადაწყვეტის მოულოდნელობითა და გაბედულებით თანამედროვე ქართულ ხელოვნებაში, უდავოდ გამორჩეულია, მისი სახვითი ენა წლების განმავლობაში ვითარდება და ახალ ჟღერადობას იძენს. ფერწერის პლასტიკური პრინციპები თანდათან ყალიბდება, მოცულობით-რელიეფურიდან საზოგადოებრივ-სიბრტყობრივისკენ ისწრაფვის.

შემოქმედების დასაწყისში თემო ჯაფარიძე გატაცებული იყო აბსტრაქტული ფერწერით, სიურეალიზმითა და კოლაჟით. აბსტრაქტულ ფერწერაში იგი ცდილობს ფერთა და ფორმათა კომბინაციების გარკვეული ინდივიდუალობის მქონე სისტემის შექმნას – ხან გეომეტრიული აბსტრაქციის მხატვრულ ტენდენციებს ეყრდნობა და რიტმულად ორგანიზებულ მკაფიო სტრუქტურას აგებს, ხან ფერადოვანი

გადაწყვეტის თავისებურებებით ფორმის შლადობის შთაბეჭდილებას ბადებს, ზოგ შემთხვევაში კომპოზიციათა გამომსახველობა ფერის ლაქისა და მონასმის პლასტიკურობის, ფაქტურულობის ხარჯზე მიიღწევა, რაც ხან-

დახან პუანტილის გამოყენებასაც გულისხმობს. განსაკუთრებით შთაბეჭდავია კომპოზიციათა ჯგუფი, რომლებშიც ავტორი თითქოს მუსიკალური ნოტებისა თუ ინსტრუმენტთა სიმებისა და კლავიშების დინამიკურად მოძრავი ნახატიტ ქმნის პლასტიკურ წესრიგს. ამ ნამუშევრებში მხატვრის ამოცანა „პლასტიკური ფორმებით მუზიციერებაა“. სახვითი ელემენტების გააზრებული კომპონირება, თავშეკავებული ფერადოვნება, ფორმისა და ფერის მართლაცდა მუსიკალური რიტმიკა ერთიანობაში ქმნის უაღრესად საინტერესო და ორიგინალურ მხატვრულ სტრუქტურას. გეომეტრიული ფორმებით ორგანიზებული სიბრტყე თავისთავად გულისხმობს მხატვრის მიერ წინასწარ განსაზღვრულ კომპოზიციურ სტრუქტურას და, ამავე დროს, იმპროვიზირების დიდ წილს შეიცავს. აბსტრაქტული ხელოვნება მხატვრისთვის მასალისა და ფორმის დაუფლების საშუალებაა. ამასთანავე, თ. ჯაფარიძე აბსტრაქტული ხელოვნების საკუთარ სისტემას ქმნის. სიურრეალისტური „შეუცნობლის შეცნობის მეთოდი“ თემო ჯაფარიძის ამ პერიოდის ნამუშევართა ჯგუფში ვლინდება. „აბსტრაქტული ფორმებიც კი ცნობადია, გაურკვეველი ფორმებით იქმნება მხატვრული გარემო, რომელშიც მხატვარი გადმოსცემს თავის სუბიექტურ განცდებს ... ცნობადია სიურრეალისტების უცნაურობებიც. უბრალოდ მათ სურთ, რომ მათი ფორმების ცნობადობა იწვევდეს უცნაურის, გაუცნობიერებელის, სიზმრისეულის, არამყარის, ბუნ-

ლოვანის, ველურისა და შეუთვისებლურ, არალოგიკურის განცდას“. ადამიანთა და მათი განცდების მხატვრისეული ფანტაზიები ამ კომპოზიციებში შთაბეჭდავ მხატვრულ სახეებად გარდაიქმნება. „მეტაფიზიკური“ ფიგურების სახის ნაკვთები ხშირად მხოლოდ თვალის შავი ხვრელით განისაზღვრება, ფორმათა სქემატიზმამდე მისული გამარტივება – დეფორმაციით გადმოცემული ფიგურები ქმნის „უცხოთა“ იდეალურ სამყაროს, რომელსაც მუდამ ახლავს განგაშის შეგრძნება. მხატვარი ამ ნამუშევრებში არასდროს აკონკრეტებს გარემოს. ფიგურათა ფონი ნეიტრალური, ფართო მონასმებიანი აბსტრაქტული კომპოზიციის სახით წარმოგვიდგება, რაც კიდევ უფრო ამძაფრებს სურათთა ექსპრესიულ გამოხატულებას. 1960-იანი წლების დასასრულს ეს კომპოზიციები მხატვრის შემოქმედებაში უკვე დამოუკიდებელი ფერწერული სურათების სახითაც გვხვდება. მოგვიანებით ფერწერული ნამუშევრების უმნიშვნელოვანესი ციკლი „მუქი ფერწერა“ სწორედ ამ კომპოზიციებში გამოყენებული მუქი კოლორიტით არის ინსპირირებული.

თემო ჯაფარიძის მიერ 1970-იანი წლებიდან დღემდე განვლილი შემოქმედებითი გზა სავსეა მოულოდნელი და ორიგინალური ექსპერიმენტებით. მხატვარი ეძებს და იყენებს ახალ სახვით ხერხებსა და მასალას საკუთარი მსოფლმხედველობისა და პოზიციის მხატვრული განსახიერებისთვის. 1960-იანი წლების ბოლოს ეს ძიება ფერწ-

ერის, სკულპტურის, კოლაჟისა და პოპარტის ელემენტების ურთულეს სინთეზში გამოვლინდა. სურათი გადაიქცეოდა ერთგვარ სამგანზომილებიან მატერიალურ ობიექტად და რელიეფურობას იძენდა. მოცულობით-ფერწერული კომპოზიციები, ჰორელიეფები (პორტრეტები და თემატური კომპოზიციები) ქართულ ხელოვნებაში ნოვაცია იყო. ამ ნამუშევრებით თემო ჯაფარიძე საქართველოში ვიზუალური ხელოვნების ახალ ესთეტიკას ქმნიდა. სურათთა სერიაში – „მოცულობა და ფერი“ მხატვარი შორდება სუფთა აბსტრაქციას და ეს ბუნებრივია, რადგან თემო ჯაფარიძის შემოქმედების მთავარი იდეა მატერიალური სამყაროს, ადამიანისა და მისი გარემომცველი ნივთიერი სუბსტანციის უპირატესობაა – ადამიანური სიკეთისა და ნივთიერი სამყაროს „გაადამიანურების“ შემოქმედებითი პროცესი. თემო ჯაფარიძის კონტრელიეფებში მხატვრული სახის ღრმა ფსიქოლოგიზმი და შესრულების ძალზე ორიგინალური მანერა ქმნის განსაკუთრებულ ექსპრესიულ გამოხატულებას. აქ თანაარსებობს მხატვრულ სახეთა კონკრეტულობა და სკულპტურულ-პლასტიკურ ფორმათა აბსტრაქტიზება. მხატვრის ეს ძიებები სრულყოფილად გამოვლინდა დიდი ზომის სურათში „საიდუმლო სერობა“ (1972). „ფერთ ინტერპირებული მოცულობის მხატვრული მეთოდი“ – ასე უწოდებს ამ ნამუშევარს თავად მხატვარი. მან შეძლო სპეციფიკური მასალისა და მხატვრულ სახეთა განსაკუთრებული გამოხატუ-

ველობის საშუალებით თემის ღრმად და დამაჯერებლად გახსნა. სიბრტყისა და მოცულობიანი ფორმების კონსტრასტებით იქმნება ნამუშევრის განსაკუთრებული, დრამატული დინამიკა.

1970-იან წლებში თემო ჯაფარიძე კვლავ უბრუნდება სუფთა ფერწერულ ენას, უცვლელი რჩება მისი დამოკიდებულება სამყაროსა და ადამიანისადმი, მარადიული ადამიანური ღირებულებები, სახარებისეული ცნებები თ. ჯაფარიძის შემოქმედების ამოსავალი წერტილია. მისი „მუქი ფერწერა“ (92-130) ფერებითა და ფორმებით გამოხატული სამყაროს თანაგანცდაა. ეს მხატვრის ფილოსოფიურ-ფერწერული ოპუსებია, რომლებშიც ძუნწი სახვითი ხერხებითაა გაცხადებული საბჭოთა რეჟიმით დამძიმებული საზოგადოების შინაგანი დრამატიზმი, ეგზისტენციალური შეგრძნება ადამიანის სიმარტოვისა სამყაროში: „ადამიანები, რომლებსაც „მუქი ფერწერით“ გამოვხატავდი, საბჭოთა სივრცისაგან გარიყული, გადაკარგული, შეიძლება ითქვას, გადაყრილი არსებები იყვნენ. ისინი გამოირჩეოდნენ სრული უასპარეზობით. მიუხედავად დიდი შეჭირვებისა, საცოდავები არ იყვნენ, რადგანაც გააჩნდათ ღირსება და მძლავრი პიროვნულობა. ამ ნახატებში რეალობა უფრო საგრძნობი გახდა. ვცდილობდი თბილისის არაოფიციალური გარემოს გამოხატვით შემექმნა საქართველოს ჭეშმარიტი ყოფის რეალობა. ეს ოცნება იყო და რამდენად შევძელი მისი განხორციელება, არ ვიცი“. ფორმათა განზოგადება, გამოსახულ-

ბათა გამარტივება-პირობითობა, ცივი მონაცრისფრო-ლურჯითა და ოქროსფრით ნიუანსირებული მუქი კოლორიტი ქმნის ინტიმურსა და სევდიან ატმოსფეროს, ბინდით მოცული გარემოდან მომზირალი, თითქოსდა შინაგანი ოქროსფერი შუქით გასხივონებულ ადამიანთა პლასტიკურად დამუშავებული სახეები კომპოზიციათა აზრობრივსა და ფერადოვან აქცენტებს ქმნის და მაყურებელთან უშუალო კონტაქტს ამყარებს. კოლორიტი და მხატვრულ სახეთა ღრმა ფსიქოლოგიზმი განსაზღვრავს თემო ჯაფარიძის დროში გარინდული სამყაროს დრამატულობას, რაც ასე ძლიერ არის საგრძნობი მაყურებლისთვის.

თემო ჯაფარიძისთვის ნატურის გამხატვრულება მის აბსტრაქტიზმულ, ყოველგვარი აღწერითი, მეორეხარისხიანი ელემენტებისგან გაწმენდილ ფორმას გულისხმობს, რომელშიც გაცხადებულია საგნის, ობიექტის ძირითადი სტრუქტურა. მხატვრის სუბიექტური ნება განაპირობებს ობიექტის ინტერპრეტაციის ვარიანტებს. სიბრტყეზე ფორმისა და ფერის „თამაში“ მისთვის არასდროსაა თვითმიზანი, უმთავრესი მათი მეშვეობით ადამიანის სულიერი პლასტიკისა თუ საგნობრივი სამყაროს სახასიათო ვარიანტების რეალიზებაა. თემო ჯაფარიძის მხატვრული ხედვა განაპირობებს მხატვრული სახეების დრამატულობასა თუ ლირიზმს. მისი სურათოვანი რეალობის მთავარი მახასიათებელი სწორედ ეს გრძნობაა. მიუხედავად ცხოვრებისეული სირთულეებისა, თან-

ამედროვე სამყაროში გამეფებული უსამართლობისა და აგრესიისა, მუდამ არსებობს სიკეთე და ადამიანური ფასეულობები, რომლებიც შინაგანი სინათლით ასხივოსნებს ადამიანურსა თუ ნივთიერ სამყაროს. თემო ჯაფარიძის თეორიული მსჯელობანი ხელოვნებისა და მისი დანიშნულების შესახებ სახვით ხელოვნებაში მისი ძიებების კიდევ ერთი დასაბუთებაა: „რამდენადაც ძნელია სულიერი სიწმინდის ცხოვრებაში განხორციელება, მით უფრო მისასწრაფია და სანატრელი, რამეთუ სულიერ გზაზე დამდგარი ადამიანი გრძნობს, რომ სიყვარული თუ შეიძლება, სულიერი სიწმინდის სიყვარული შეიძლება“.

1970-იანი წლების ბოლოს დრამატულ „მუქ ფერწერას“ ცვლის „ნათელი ფერწერა“. ეს რა თქმა უნდა, მხოლოდ პალიტრის ცვლილებას არ გულისხმობს და სამყაროსადმი მხატვრის დამოკიდებულობის გამომხატველი მნიშვნელოვანი მახასიათებელია. ადამიანისა და სამყაროს თანაარსებობის ურთულესი კოლიზიები მხატვრის შემოქმედების განმსაზღვრელი თემაა, მაგრამ აქ უკვე სინამდვილის ინტერპრეტაციისას დრამატიზმს პოეტურობისა და ლირიზმის განწყობა ერთვის.

თემო ჯაფარიძის პორტრეტული სახეები განზოგადების მაღალი ხარისხით ხასიათდება. მხატვარი მიმართავს ფორმის აბსტრაქტიზმს, გამარტივებას, მაგრამ ინარჩუნებს ნატურის სახასიათო ნიშნებს, მის ინდივიდუალობასა და განუმეორებლობას. ყოველი ადამიანი

მხატვრისთვის დამოუკიდებელი სამყაროა. პორტრეტებში ნატურის სუბიექტურ დახასიათებასთან ერთად მისადმი თავად მხატვრის დამოკიდებულება ჩანს – თბილი, ემოციური და ლირიკული. სურათების კოლორიტს მოქროსფრო ელფერებით გამდიდრებული ყავისფერი გამა განსაზღვრავს, რომელშიც ნათელი ფერების მცირე აქცენტები ცხოველხატულ ეფექტებს ქმნის. საღებავის ფენა თხელია, ისე რომ, ხანდახან სახვით ფუნქციას თავად ტილოს სტრუქტურა ასრულებს. მატულობს წერის მანერის იმპროვიზაციულობა. „მუქი ფერწერის სახეთა პლასტიკური დამუშავებისგან განსხვავებით, „ნათელი ფერწერის“ კომპოზიციური გადაწყვეტა ხაზობრივ-სიბრტყობრივობით გამოირჩევა. გამოსახვის ხერხები – დენადი ხაზი, სიუჟეტის ექსპრესიულობა და მხატვრულ სახეთა მელანქოლიზმი ამ ნამუშევრებს მოდილიანის ესთეტიკასთან აახლოებს. იგივე სტილისტიკა ახასიათებს ამ პერიოდში შესრულებული ნატურმორტებისა და პეიზაჟების სერიას. რეალური საგანი, ობიექტი, ხშირად ტრანსფორმირებული და სტილიზებული სახით გადმოცემული, ყოველთვის ინარჩუნებს ვიზუალურ ცნობადობას, რასაც ნახატში კონკრეტული ადამიანური განწყობა შეაქვს. ნატურმორტებში მხატვარი გულდასმით არჩევს ყოველ საგანს. ეს ერთი მხრივ, უბრალო საგანია. მისი სახასიათო, სპეციფიკური მხატვრული ნიშანი, ჯაფარიძისთვის ჩვეული მანერით შესრულებული. ამასთანავე, ამკარად საგრძნობია, რომ

ნებისმიერ საგანს, იქნება ეს ქოლგა, ყურმოტეხილი ფინჯანი თუ ძველი ფეხსაცმელი, საკუთარი ისტორია აქვს. ყველა ნატურმორტი საკუთარ ამბავს მოგვითხრობს და მაყურებელს მხატვრის განწყობისა და ჩანაფიქრის თანაზიარს ხდის. მისი ნატურმორტის ყველაზე უბრალო ყოფითი ნივთიც კი განსაკუთრებული მნიშვნელოვნებისა და სულიერების შეგრძნებას იწვევს. ნივთი მხოლოდ რეალური საგნის მხატვრული ნიშანი კი არ არის, არამედ გარკვეული კონცეპტუალური საწყისის მატარებელი, ხასიათი – დროისა და მისდამი მხატვრის განწყობის, დამოკიდებულების მაჩვენებელი. „ნივთ-

ბის სამყაროთი ადამიანმა შექმნა მეორე ბუნება, გეომეტრიულ-კრისტალური რეალობა. იგი გამსჭვალულია ყოველივე ადამიანურით, ადამიანურის გამომხატველია არა მხოლოდ იმით, რომ მისი პირშეშოა, არამედ იმითაც, რომ იმსჭვალება ადამიანთა ურთიერთობით, დროით. ნივთის ბუნება... გამსჭვალულია იმ ადამიანების ისტორიებით, რომლებთანაც ურთიერთობა ჰქონია. მათში საიდუმლო, მელანქოლიური კვალი არის ჩამყუდროებული... მე ვცდილობ ნატურმორტში ნივთი უპირველესად კომპოზიციის შემადგენელი ფორმა იყოს. ვცდილობ შექმნა ნივთის უწყინარობის ადეკვატური მხატვრული მდუმარება, რომელიც გამსჭვალული იქნება ადამიანურობით“, თემო ჯაფარიძის ქალაქური პეიზაჟები თემის ინტერპრეტაციის გამომსახველობით ხასიათდება. თბილისის ძველი უბნების კოლორიტს, მის განუმეორებელ პოეტიკას მხატვარი ღრმა ლირიზმითა და სევდით აღსავსე კომპოზიციებით გადმოგვცემს. ნებისმიერ შემთხვევაში მის ნამუშევრებს გამოარჩევს ერთი შეხედვით ჩვეულებრივი ძველი ქალაქის ერთი რომელიმე კუთხის გასაოცარი სიმყუდროვე და განუმეორებელი ხიბლი. თემო ჯაფარიძის სახვითი ენის მინიმალიზმი ეფუძნება თემისა და მხატვრული სახის განზოგადებას, ძლიერ სახასიათო ფორმასა და თავშეკავებულ კოლორიტს. რბილი, ფერადოვანი ნიუანსებით გამდიდრებული მცირე ზომის მოცისფრო-ვერცხლისფერი და ოქროსფერი ფერთა ლაქებით აგებული კოლორიტი ქმნის

სურათის თითქოს ვიბრირებულ, მოცი-
მციმე ზედაპირს.

თემო ჯაფარიძე არასდროს კმაყ-
ოფილდება მიღწეულით. მისი სახვი-
თი თუ ფაქტურული ძიებები გაბედუ-
ლი და მოულოდნელია, შედეგი კი —
ძლიერი ემოციური მუხტის მატარებე-
ლი. მასალით ექსპერიმენტირება, კო-
მპოზიციების სახვით თუ ფორმალურ
სტრუქტურაში დეფორმაციის, სტილი-
ზების, გროტესკისა და იუმორის
თანაარსებობა, მხატვრულ სახეთა სტი-
ლური თუ სახოვანი მრავალფეროვნე-
ბა თემო ჯაფარიძის 1990-იანი წლების
ნამუშევრებს დინამიკურობასა და სი-
ცოცხლისუნარიანობას ანიჭებს. მისი
სახვითი ენის ორიგინალობას ლა-
კონურობა და სიზუსტე განსაზღვრავს.
ძუნწი სახვითი ხერხებით მხატვარი
საკუთარი ჩანაფიქრის მხატვრულ
რეალიზებას მაყურებლისთვის მოუ-
ლოდნელი და საინტერესო გადაწ-
ყვეტით ახერხებს.

1990-იანი წლებში შესრულებულ
პორტრეტებში მხატვარი ფერწერის
საფუძვლად ახალ მასალას — დაჭმუ-
ჭნილ ტილოს იყენებს. იგი მხ-
ატვრისთვის საშუალებაა საკუთარი
ხედვის ახალი ინტონაციების გადმო-
საცემად. დანაოჭებული ტილო
წინააღმდეგობრივ ფონს ქმნის. ტილოს
ნაკეცი და ბზარები გაუხეშებული
და გაუფასურებული სამყაროს სიმ-
ბოლური გამოსახულებაა, ხოლო ად-
ამიანის სახე ამ დაბინძურებული გარე-
მოდან მზირალი მისი ნათელი ხატი.
მხატვარი იყენებს მასალის ფაქტუ-
რულ თავისებურებებსა და ობიექტის

ზუსტ სახვით-კონცეპტუალურ ნიშანს,
თეთრი, დაგრუნტული ტილო, უხეშად
დაკრული მუქ ყავისფერ ჩარჩოზე, დაჭ-
მუჭნულია და დამსკდარი ისე, რომ
ცარცის გრუნტის ქვემოთ ყავისფერი
ბზარები ჩანს. კომპოზიციური ელე-
მენტების მაქსიმალურად თავშეკავებუ-
ლი ნაკრები და კოლორიტი, რომლებიც
ეფუძნება ტილოს ფონის ხელუხლებელ
თეთრსა და ფიგურულ გამოსახულე-
ბათა მორუხო-ყავისფერს, მხატვრის
კონცეფციის ადეკვატურ მხატვრულ
რეალიზებას წარმოადგენს. იგი
ჩანაფიქრის დამაჯერებელ, ორიგინალურ
მხატვრულ ვარიანტს გვთავაზობს. ამავე
სტილით არის შესრულებული ნატურ-
მორტებისა და პეიზაჟების სერია.
1990-იანი წლების ბოლოს შექმნილი
სერიის — „მდგომარენი და წაქცეულე-
ბი“ კომპოზიციები მეტაფორული გა-
მოსახულებაა ყოფიერებისა, სადაც ვი-
ლაც ყოველთვის დგას, ვილაც კი ეცე-
მა. ამ თემის რეალიზებისთვის მხატ-
ვარი შეგნებულად მიმართავს პრიმი-
ტივისტული ხელოვნებისთვის დამახ-
ასიათებელ მხატვრულ-სახეობრივსა და
კომპოზიციურ სტრუქტურებს. კო-
მპოზიციათა პირობით-სიბრტყობრივი
გადაწყვეტა, ფორმათა დეფორმაცია,
ფანტასტიკური მოტივებისა და წარ-
წერების გამოყენება ამ ნამუშევრებს
გარკვეულ გულუბრყვილობას სძენს და
იმავედროულად, ამჟღავნებს ავტორის
ერთგვარ ირონიულ დამოკიდებულებას.
ამავე პერიოდს მიეკუთვნება მისი კიდევ
ერთი საინტერესო ექსპერიმენტი. ჯერ
კიდევ შემოქმედების დასაწყისში მხ-
ატვარმა ალბერტო ჯაკომოტის გავ-

ლენით შეასრულა მცირე ზომის ქანდაკება. 1990-იან წლებში ჯაფარიძემ იმავე სტილისტიკით შესრულებული ფიგურები სიბრტყესთან დააკავშირა და რელიეფური სურათის ახალი ვარიანტი შექმნა. ძელზე შემოხვეული, დაჭმუჭნილი ტილოს მუქი და ნათელი, აბსტრაქტიზებული ფიგურები წაგრძელებული კიდურებით ქმნის ექსპრესიულ შთაბეჭდილებას. მხატვარი ამ ნამუშევრებით ადამიანთა, მათი განცდებისა და გრძნობების გადმოცემის ახალ ვარიანტებს გვთავაზობს. სერიაში „ოდისევსის ახალი მოგზაურობა“ მხატვრის „მთავარ კონცეფტს ქმნის ბორბალზე შემდგარი, ქმედებაში მყოფი ადამიანის ფიგურა. დღეს ოდისევსი თანამედროვე მაძიებელ ადამიანს გულისხმობს. ეს ბორბლიანი ფიგურა დაქრის ყველგან. ლოგიკურ და ულოგიკო სივრცეებში... იგი ფორმის მიღმა მყოფ უხილავ სივრცესაც ეძებს და ყოფიერების სხვადასხვა გამოხატულების წიაღებსაც. ოდისევსისგან განსხვავებით ის ადამიანის შინაგან სამყაროში ცდილობს შესვლას. მაძიებელი კონცეფტი უბრალო სახვითი ნიშანია. იგი პატარაა ზომით და იუმორის ნიშნით აღიქმება“. თემის ინტერპრეტაცია თავისთავად ალოგიკური და, გარკვეულწილად, ტრაგიკულია, ისევე

როგორც, სამწუხაროდ, ალოგიკურია თავად რეალობაც. თემო ჯაფარიძის ეს ფერწერული ნააზრევი მაყურებელსაც აქტიურად რთავს სურათის აღქმისა და თემის ინტერპრეტაციის პროცესში და საკუთარი ჩანაფიქრის თანაზიარს ხდის.

თემო ჯაფარიძე ქართული ნონკონფორმისტული ხელოვნების ერთ-ერთი პირველი და ამკარად გამოხატული თვითმყოფადობის მქონე მხატვარია. მისი ყველა ნაწარმოები არის პასუხი სამყაროში ადამიანის არსებობის ურთულეს საკითხებზე. ყოფიერებისა და ადამიანის დანიშნულების ფილოსოფიური განსჯა მისი ნამუშევრების ძირითადი ტექსტია. ჯაფარიძის შემოქმედების კონცეპტუალური საფუძველი ყოველთვის მწვავეა და აქტუალური, ხოლო მხატვრული გადაწყვეტა – უსაზღვროდ საინტერესო და ორიგინალური. მისი „ნახატი ჩუმი“ და უწყინარი. იგი შეუმჩნევლად ჰკიდია კედელზე და ელის ადამიანებს, რომელთაც სიტყვით გამოუთქმელის თანაგანცდა ძალუძთ. ისინი კაცობრიობის ღრიანცელს გაურბიან და სამყაროს შინაგანი არსის ღიმილს, ანუ უბრალო, მაგრამ უანგარო სიყვარულს დაეძებენ“.

ნანა შერვაშიძე
ხელოვნებათმცოდნეობის
დოქტორი

ღვაწლმოსილი აღამიანის ბასსენება

ერთ-ერთი ასეთი პიონერთაგანია მე-20 საუკუნის ქართველ არქიტექტორთა შორის დამსახურებული არქიტექტორი ზაქარია ილიას-ძე მინდორაშვილი. მისი ღვაწლი დიდია ქართულ არქიტექტურაში. ნახევარ საუკუნეზე მეტ ხანს უმწიკვლოდ ემსახურა თავის ქვეყანას და თავის ხალხს. მას ძლიერ უყვარდა საკუთარი საქმე და უდიდეს სიამოვნებას ანიჭებდა გეგმარება. ოსტატურად უთავსებდა ერთმანეთს იმ პერიოდისათვის დამახასიათებელ ჩარჩოებში მოთავსებულ გეგმარებას და ნაგებობის სილამაზეს. ზაქარია მინდორაშვილი ყველა მის ახლობელს ახსოვს თავდახრილი მომუშავე თავის განუ-

შორებელ დაფასთან, ჩაფლული ნახაზებში, ჟურნალებში, წიგნებსა, თუ ცნობარებაში. მუშაობდა დღეც და ღამეც, თითქმის დილაამდე, ისვენებდა ძალიან ცოტას. შუქი, თითქმის არ ქრებოდა მის სამუშაო ოთხში. როდესაც პროექტი დასაცავად გაჰქონდა, ასე ამბობდნენ, მის პროექტს რად უნდა დაცვა, იგი თავის თავს თვითონვე იცავსო.

ზაქარია მინდორაშვილი იყო რესპუბლიკის დამსახურებული არქიტექტორი, არქიტექტორთა კავშირის წევრი 1935 წლიდან, მრავალი პრემიის ლაურეატი, დიდად განათლებული, დახვეწილი ინტელიგენტი, მორიდებული, საქმისადმი ერთგული პატიოსანი, პუნქტუალური, გულისხმიერი ამხანაგებისა და მეგობრებისადმი, სამაგალითო ქართველი და დიდი პედაგოგი, რომელმაც არა ერთი კარგი არქიტექტორი აღზარდა, ფლობდა რამდენიმე უცხო ენას, ბრწყინვალედ იცოდა გერმანული ენა. მან დაიმსახურა განსაკუთრებული პატივისცემა „საქსახპროექტის“ კოლექტივში, სადაც მუშაობდა 1935 წლიდან სიცოცხლის ბოლომდე. ზ. მინდორაშვილის მოღვაწეობა ხასიათდება დიდი პროდუქტიულობითა და უმაღლესი ხარისხით. მისი მრავალწლიანი ნაყოფიერი შრომა შეფასებულია უამრავი ჯილდოებითა და პრემიებით. ზაქარია მინდორაშვილის სახელი შეტანილია – „მსოფლიოს ხალხთა ხელოვნების“ ენციკლოპედიაში – „ისკუსტვო სტრან ი ნაროდოვ მირა

ზაქარია ილიას-ძე მინდორაშვილი

– არხიტექტურა, ჟივოპის, სკულპტურა, გრაფიკა, დეკორატივინოე ისკუსესტ-ვო. მოსკვა – 1962 გ.“

„მოვალეობისადმი უაღრესად კეთილსინდისიერი დამოკიდებულებით, თავმდაბლობით, პატიოსნებითა და პრინციპულობით ზ. მინდორაშვილმა თანამოსაქმეთა სიყვარული და პატივისცემა დაიმსახურა“ – წერდა 1982 წელს გაზეთი „თბილისი“, რომელიც გამოეხმაურა მის იუბელეს.

1982 წ. 12 ნომბერს „საქსახ-პროექტმა“ და „სახმშენმა“ ზ. მინდორაშვილს გადაუხადეს დაბადებიდან 80

და მუშაობის 55 წლის იუბილე, რასაც ახლდა მისი შემოქმედებითი ნამუშევრების და ფოტოების გამოფენა.

ზ. მინდორაშვილის უშუალო ხელმძღვანელობით და ავტორობით შესრულებულია მთელი რიგი პროექტებისა, როგორც სამოქალაქო, ასევე სამრეწველო მშენებლობის დარგში, ყველა მისი პროექტი შესრულებულია ნატურაში.

„ბატონი ზ. მინდორაშვილის შემოქმედებას ქართულ არქიტექტურაში საპატიო ადგილი აქვს მიჩნეული. იგი არა ერთი დიდი პროფესიული კონკურსის მონაწილე და ჯილდოს მფლობელია, მრავალი მნიშვნელოვანი ობიექტის ავტორია. ქ. ჭიათურის დაგეგმარება-განაშენიანება და ცალკეული ობიექტები, თბილისში საცხოვრებელი სახლები, დასასვენებელი სახლები და სანატორიუმები, საქართველოს ფარგლებს გარეთ მრავალი მნიშვნელოვანი კულტურულ-საგანმანათლებლო ობიექტი, ქარხანა და სხვა“.

არქიტექტორთა კავშირის პრეზიდენტი – აკადემიკოსი ბატ. ვახტანგ დავითაია.

შეუძლებელია ყველა გაზეთიდან, ჟურნალიდან და წიგნიდან გავაკეთოთ ამონარიდი. მის შესახებ თითქმის ყველა გაზეთში იბეჭდებოდა: „კომუნისტი“, „ახალგაზრდა კომუნისტი“, „ზარია ვოსტოკა“, „სოფლის ცხოვრება“, „თბილისი“, „ვეფერნი ტბილისი“, ჟურნალებში – „მეცნიერება და ტექნიკა“, „დროშა“ „იზვესტია“, „ტრუდ“, „ოგონიოკი“ და სხვა მრავალი.

მისი მრავალწლიანი ნაყოფიერი შრომა შეფასებულია უამრავი ჯილდოთი, მედლებით, საპატიო სიგელებით, ფულადი პრემიებით და სხვა.

ზ. მინდორაშვილის სახელი შეტანილია წიგნებში: 1. „ჭიათურა“ – ჯაოშვილი, 1959 წ. 2. „თელავი“, 1963 წ. 3. „თბილისი – 1961 წ. მოსკოვი – კვირკველია“, 4. « » – 1951 .

– ვ. ბერიძე, შ. ქურდიანი, ლ. რჩეულიშვილი, 5. « » –

- 1954.

6. „სოციალისტური თბილისის ხუროთმოძღვრება“ – 1983 წ. – თბილისი, ხელოვნება – ნიკოლოზ ჯაში.

და სხვა და სხვა ...

ზაქარია მინდორაშვილის ბიოგრაფიაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ულიანოვსკის ავტოქარხანას („ზავოდოუპრავლენიე“), რომლის 12 სართულიანი ადმინისტრაციული შენობის სიგრძე 100 მ-ია, ფართობი 93 000 კვადრატული მეტრი. ეს შენობა აღჭურვილია კონდიციონერებით, ჩქაროსნული ლიფტებით, ტექნიკის სახლით, კინო-საკონფერენციო, საგამოფენო დარბაზებით, სასადილოთი და სხვა. დაგეგმარებულია უახლესი ტექნიკით. როდესაც დამთავრდა ამ უზარმაზარი შენობის მშენებლობა და გადაეცა საექსპლოატაციოდ, ულიანოვსკელები აღფრთოვანებულები იყვნენ. აჭრელდა გაზეთები და ჟურნალები – არქიტექტორმა დიდი ეკონომია მისცა სახელმწიფოს მინდორაშვილმა დაიმსახურა მაღალი პრემია და

მასთან ერთად მსუბუქი მანქანა საჩუქრად, აღნიშნულ ქარხანაში აწყობილი.

ქართველ მემახტეთა ქალაქში – ჭიათურაში ძნელია დავასახელოთ რომელიმე ობიექტი, რომლის პროექტის ავტორი არ იყოს ბატონი ზაქარია ჭიათურის და თელავის კეთილმოწყობას მან 40 წელზე მეტი მონაღომა.

მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ჭიათურის პერევისის სამხრეთ საბაგიროს, რომელიც აკავშირებს: 1. ნაგუთის ცენტრალურ კვარტალს, 2. რუსთაველის ქუჩას და 3. პიონერთა სახლს (ერთმანეთს), ამიტომ ეს საბაგირო ითვლება უნიკალურად.

ჟურნალი „დროშა“ 1956 წ. წერდა: „ამ ტიპის საბაგირო გზა პირველია საბჭოთა კავშირში. კიდევ 7 ასეთი საჰაერო გზა აღიმართება და ამგვარად ჭიათურის ძირითადი ტრანსპორტი იქნება ჰაერში დაკიდებული“.

გაზეთი „კომუნისტი“ 1980 წ. აღნიშნავდა: „50 მლნ მგზავრი გადაიყვანეს ჭიათურის ბაგირგზებმა. ერთი მეორის მიყოლებით ამოქმედდა ახალი გზები. მათ დაუკავშირეს ქალაქის ცენტრი გარეუბნებს, შორეულ საბაღოებს“.

საბაგიროების ქვედა და ზედა სადგურების არქიტექტურული ნაწილი ეკუთვნის ზ. მინდორაშვილს, ხოლო – ტექნოლოგიური – ბატონ გიორგი ფანცულაიას.

„(ჭიათურის ცენტრს ამშვენებს ადმინისტრაციული შენობა) „ჭიათურის ცენტრალურ მოედანზე აშენდა ოთხსართულიანი ადმინისტრაციული

*საცხოვრებელი სახლი 5 სართ.
69 ბინიანი, თბილისი, თამარ
მეფის 19, აშენებული 1950 წ.*

კორპუსი არქ. ზ. მინდორაშვილი. ფას-ადების გადაწყვეტაში გამოყენებულია ნაციონალური ფორმები და ორნამენტები, რომელშიც კარგადაა ჩაწერილი შენობის კომპოზიციურ მთლიანობაში. შენობის კუთხე თავისი მსუბუქი კომპოზიციით მკაფიოდ საზღვრავს მთელი არქიტექტურული მოცულობის მასშტაბს, ელფერს აძლევს შენობის მხატვრულ მხარეს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია შენობის პროპორციულობა, მისი მთლიანობა და სილუეტის კარგი გამოსახულება ქალაქის ყველა კუთხიდან. შეხედვისთანავე იპყრობს მნახველის ყურადღებას. გემოვნებითაა გადაწყვეტილი ფასადების ფრონტალური კომპოზიცია. ყოველი დეტალი თავის ადგილზეა და დიდ როლს თამაშობს ფორმათა საერთო ანსამბლში. მის გვერდით მალე აიგება 42 ბინიანი საცხოვრებელი სახლი ამავე არქიტექტორის მიერ. არქ. ზ. მინდორაშვილი ღრმად ჩასწვდა ქართული ხუროთ-

მოდვრების ნიმუშებს და შესძლო მათი ახლებურად გააზრება. ამან უზრუნველყო არქიტექტურის შემოქმედებითი გამარჯვება“. **აკადემიკოსი გ. შანიძე**

„ჭიათურის მარგანტრესტის ადმინისტრაციული შენობა, რომელიც აშენდა 1955 წ. ცენტრში, ულამაზესია, უკანა პლანზე მისი ბელვედერი ოსტატურადაა ჩასმული „საშეგარდნე“ კლდის ფონზე, სადაც პატარა კარსტულ ღრმულებში დღესაც ბუდობენ შეგარდნები. ამ კლდის თავიდან იწყება მარგანტრესტის საბადოებით მდიდარი ზეგანი“.

გაზეთი „მადაროელი“

არქიტექტორ ზაქარია მინდორაშვილის მიერ უმაღლესი ოსტატობითაა დაპროექტებული:

3. ჭიათურის საცხოვრებელი სახლები: 52 ბინიანი და სხვ.

4. საერთო საცხოვრებელი, გაუმჯობესებული სასტუმროს ტიპის 280 ადგილზე, 11 სართულიანი, ცენტრალურ ქუჩაზე;

5. საერთო საცხოვრებელი სასტუმროს ტიპის 300 ადგილზე 11 სართულიანი;

6. მიწისქვეშა გასასვლელები რკ/გზ ქვემოთ, ერთ-ერთ გასასვლელში – კულტ-საყოფაცხოვრებო დანიშნულების 8 სექციაა დაგეგმარებული;

8. ჭიათურის სპორტული კომპლექსი:

ა) სტადიონი 10 000 მაყურებელზე გადახურული ტრიბუნებით;

**ჭიათურის სამეზაგრო საბაგირო
გზის ზედა სადგური**

- ბ) სპორტდარბაზი ორი განათებით;
- გ) გადახურული საცურაო აუზი. 1964 წ. 24 ოქტომბერს გაიხსნა ეს სპორტული კომპლექსი.
- 8. ჭიათურის საშუალო სკოლა;
- 9. ჭიათურის ცენტრალური ნაწილის გეგმარება და რეკონსტრუქცია;
- 10. საცხოვრებელი კვარტლების განაშენიანება;
- 11. ჭიათურის მიმდებარე ტერიტორიების – ნაგუთი, დარკვეთი, ბუნიკაური, საფარა – გეგმარება;
- 12. ჭიათურის ცენტრალური ნაწილის განაშენიანება 1978 წ.
- 13. ჭიათურის საინჟინრო ლაბორატორიული კორპუსის გრკ.
- 14. ჭიათურის ადმინისტრაციულ-საყოფაცხოვრებო კორპუსი – „ჭიათურმარაგანეცი“;
- 15. ჭიათურის საავადმყოფოს კომპლექსი (ნაგუთი) 200 ადგილზე;
- 16. ჭიათურა-შუხრუთი – კულტურის და დასვენების ცენტრალური პარკი.

სამთო კარიერის ველის 18 ჰა ფართზე რეკულტივაციის პროექტი – მთ. არქ. ზ. მინდორაშვილი.

საჩხერის რაიონის კურორტი კვერეთი მდებარეობს ჭიათურიდან 20 კმ-ის დაშორებით მდ. ჩიხურას ხეობაში, მთებში.

აქ აშენდა დასასვენებელი და გამაჯანსაღებელი კომპლექსი უდიდესი მნიშვნელობის, სამი საცხოვრებელი (სადილე) კორპუსი, სააბაზანო, კინო-თეატრი, სპორტული კომპლექსი, სასადილო, პავილიონებით, საბაგიროთი, პატარ-პატარა ხიდებით, საცურაო აუზით და სხვ. ირგვლივ დაბურული ტყეებია ფოთლოვანი და წაბლის, რაც ზღაპრულ იერს აძლევს ამ პაწაწინა ადგილს, რომელსაც ძალიან შესაფერისად უწოდეს „სამოთხის ნაწილი“.

დიდი ჩამონათვალია ზ. მინდორაშვილის საავტორო პროექტების: ჭიათურის სამრეწველო კვანძების გეგმარება, განაშენიანება, რეკონსტრუქცია და სხვ., ხაშური, ლენტეხი, ბზიფი, აკარმარა, აჯანტურა, დაშქესანი, ტყიბული, ტყვარჩელი, სამტრედია, ახალქალაქი, წყალტუბო, კასპი, ნაგუთი, დარკვეთი, ბუნიკაური, საფარა, შუხრუთი, აჯამეთი, ზესტაფონის ფეროშენადნობი ქარხნის გენერალური გეგმები და დასახლების საცხოვრებელი განაშენიანება, დასახლების, „ახალი-ითხვისი“ და სხვა ადგილების გეგმარება, განაშენიანება, რეკონსტრუქცია.

თელავი – თელავს ლამაზი მდებარეობა აქვს და ბორცვიანი რელიეფის წყალობით განაშენიანების მეტად

**წყალტუბო, სანატორიუმი
600 ადგილზე**

ეფექტურ სურათებს იძლევა. თელავი, როგორც ქალაქი, მე-2 საუკუნიდან მოიხსენიება.

ზაქარია მინდორაშვილს უნდოდა შეენარჩუნებინა ქალაქის ძველი ფეოდალური ხანის კოლორიტი, რომელსაც ჰქმნის ერეკლე II-ის საზარბაზნე ბურჯები, XVIII საუკუნის 70-იან წლებში ქვითკირით ნაგები და უფრო ადრინდელი გალავანი – ზღუდე. ამ ძველი ქალაქის ერთგვარ რომანტიკულ იერს უპირისპირდება ახლად რეკონსტრუირებული ქალაქის ცენტრი მოასფალტებული ქუჩებით თანამედროვე ქალაქისათვის დამახასიათებელი მოედნებით, მრავალსართულიანი სვეტებიანი საზოგადოებრივი დანიშნულების შენობებით, მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლები ბელვედერებით, სკვერებით, პრომენადით, რომელიც მიემართება „ერეკლე ბატონიშვილის“ ზღუდის გასწვრივ და გვაკავშირებს კინო-თეატრთან.

1. 1947 წ. მოხდა თელავის მოედნის, ცენტრალური ნაწილის გეგმარე-

ბა-რეკონსტრუქცია ზ. მინდორაშვილის მიერ.

2. თელავის სამრეწველო კვანძის გეგმარება;

3. თელავის „თავისუფლების მოედნის“ რეკონსტრუქცია მიმდებარე ქუჩებით;

4. საცხოვრებელი სახლები ცენტრალურ პროსპექტზე 48 და 46 ბინიანი – 2 კორპუსი;

5. კომბინირებული საცხოვრებელი სახლი მაღაზიებით.

6. კინო-თეატრი 350 ადგილზე;

7. ადმინისტრაციული შენობა;

8. გამწვანება და განაშენიანება მთლიანად „თელავის შემოგარენის“ ჩათვლით.

ძალიან დიდი მოწონება დაიმსახურა თბილისში აშენებულმა საცხოვრებელმა სახლმა 1950 წ. თამარ მეფის ქ-ზე №19 (ყოფილი ჩელიუსკინელების ქუჩა), რომლის შესახებაც გაზეთი „ზარია ვოსტოკა“ წერდა:

„ჩელიუსკინელების ქუჩაზე აღიმართა ლამაზი 5 სართულიანი 69 ბინიანი საცხოვრებელი სახლი, აშენებული არქიტექტორ ზ. მინდორაშვილის პროექტით. შენობის ფასადი გადაწყვეტილია სადა და მძლავრ ფორმებში, რომელიც პირველი შეხედვისთანავე იპყრობს მნახველის ყურადღებას. ჩანაფიქრი გადაწყვეტილია მიმზიდველი გემოვნებით“.

1957 წ. „ზარია ვოსტოკა“ – აღნიშნავდა: „საქართველოს დედაქალაქის ერთ-ერთი ქუჩა ჩელიუსკინელების, უკანასკნელ წლებში გარდაიქმნა. ამ დღეებში დაამშენა ახალმა ნაგე-

კვერეთის დასასვენებელი სახლის მთავარი კორპუსი

ბობამ – 5 სართულიანმა შენობამ. მან დაამშვენა ამ ქუჩის არქიტექტურული ანსამბლი. არქ-ი ზ. მინდორაშვილი“.

ჩამონათვალის გარდა ზაქარია მინდორაშვილის თავდადებული მუშაობის შედეგად ქვეყანაში გაკეთდა:

2. საცხოვრებელი სახლი 24 ბინიანი – ცენტროლიტი;
3. აბრეშუმსაქსოვი ფაბრიკის რეკონსტრუქცია კოსტავას ქუჩაზე;
4. „საქბავირგზების“ ლაბორატორიული და საინჟინრო კორპუსების კომპლექსი – ჯიქიას ქუჩაზე;
5. „სახკომსპეცტრანსი“ –
« » – კომპლექსი.

სამტრედია – წყალთა მეურნეობის სამინისტრო

კასპი – ცემენტის ქარხნის დასახლება – გენერალური გეგმა
ტყიბული – ა) ადმინისტრაციულ-საყოფაცხოვრებო კომბინატი (- -)).

ბ) საცხოვრებელი სახლი 18 და 24 ბინიანი – 2 კორპუსი.

ტყვარჩელი – გენერალური გეგმა და რეკონსტრუქცია.

ახალქალაქი – საცხოვრებელი კვარტლის გენერალური დაგეგმარება და განაშენიანება.

წყალტუბო – 1. ცენტრალური კვარტლის გეგმარება.

2. სანატორიუმი 150 ადგილზე (ნავთობის მრეწველობის სამინისტრო)

3. თავდაცვის სამინისტროს სანატორიუმი.

„სანატორიუმების კომპლექსი 600 ადგილზე“ – საკონკურსო. II პრემია – 9 000 მან.

სამუშაოთა ჩამონათვალის შემდეგ მოკლედ შევეხებით სახელგანთქმული არქიტექტორის ბიოგრაფიულ მონაცემებს; დიდი ქართველი არქიტექტორი და საზოგადო მოღვაწე, სახელოვანი მამულიშვილი ზაქარია ილიას-ძე მინდორაშვილი დაიბადა 1902 წ. 2 ნოემბერს შეძლებულ ინტელიგენტ ოჯახში, ქ. თელავში, სადაც დასახლდა მისი ოჯახი პეტერბურგიდან დაბრუნების შემდეგ.

მამა – ილია მინდორაშვილი იყო მშენებელი და აწარმოებდა მშენებლობას თელავში.

დედა – ნინო მინდორაშვილი იყო ცნობილი ხელოვანი, მეტად სათნო ადამიანი.

ილია მინდორაშვილის და ილია ჭავჭავაძის ოჯახები მეგობრობდნენ რასაც ადასტურებენ ფოტოსურათები, (ინახება თელავის მეფე ერეკლეს მუზეუმში).

დაწყებითი განათლების მერე ოჯახს დიდი უბედურება დაატყდა თავს. გარდაიცვალა მამა, ბურჯი ოჯახ-

ისა. გარდაცვალების მიზეზი იყო ქვეყნის არეულობა და თავს დატეხილი განცდები.

1926 წელს ზაქარიამ ჩააბარა თბილისის სამხატვრო აკადემიაში არქიტექტურულ ფაკულტეტზე. ორი წლის შემდეგ გადავიდა თბილისის ახლად ჩამოყალიბებულ ინდუსტრიულ ინსტიტუტში (ამჟამად ტექნიკური უნივერსიტეტი) სამშენებლო ფაკულტეტზე არქიტექტურის განხრით. დამთავრებისთანავე ინსტიტუტმა გაგზავნა მოსკოვის არქიტექტურული ინსტიტუტის ასპირანტურაში, სადაც სწავლასთან ერთად, პარალელურად, კითხულობდა ლექციებს და მუშაობდა სადისერტაციო თემაზე, ამის გამო დიდ კმაყოფილებას გამოსთქვამდა მისი ხე-

ლმძღვანელი – მოსკოვის არქიტექტურის ინსტიტუტის დირექტორი – პროფ. სეროჟენკინი, რომელიც უმაღლეს შეფასებას აძლევდა მომავალი დიდი არქიტექტურის ნიჭსა და შრომისმოყვარეობას.

1935 წ. ზ. მინდორაშვილი ჩამოვიდა თბილისში და დაიწყო მუშაობა „საქსახპროექტში“, სადაც იმუშავა სიცოცხლის ბოლომდე მთავარ არქიტექტორად.

იგი გარდაიცვალა 84 წლის ასაკში 1987 წელს.

დიდი არქიტექტორისა და დიდი ადამიანის ხსოვნა კი სამუდამოდ დარჩა ეროვნული არქიტექტურის ისტორიასა და მაღლიერი ქართველი ხალხის ხსოვნაში.

*მელეა და ღავით ჯა-
ფარიძეები*

ქართველი ხალხის მემობარი

გასული 2010 წლის ბოლოს, დეკემბრის თვის დასაწყისში, შემადრწუნებელი ამბავი მოვიდა ამერიკის შეერთებული შტატებიდან. ნიუ-იორკში გულის შეტევით მოულოდნელად გარდაიცვალა საგამომცემლო გაერთიანება „ნოვა საიენს პაბლიშინგის“ პრეზიდენტი, ცნობილი გამომცემელი, მწერალი და პუბლიცისტი, 35 წლის მანძილზე ჩემი უახლოესი მეგობარი, ქართველი ხალხის, საქართველოს დიდად მოყვარული ფრენკ კოლამბუსი. ის 70 წელს იყო გადაცილებული, აზროვნებითა და შემოქმედებითი მუხტით სავსე დღედაღამ შრომობდა, ახალი ინიციატივებითა და იდეებით იყო სავსე, უამრავი ჩანაფიქრი ჰქონდა განსახორციელებელი, სიკეთე და შექმნა მისი ნაყოფიერი ცხოვრების მამოძრავებელი ძალა იყო.

ფრენკ კოლამბუსი 1974 წლის ზაფხულში გავიცანი, როდესაც საქართველოს საავტორო უფლებების სააგენტოს ანუ მინისტრთა საბჭოს მთავარი სამმართველოს უფროსად სულ

რამდენიმე თვის გადაყვანილი ვიყავი და უკვე მოსკოვს გამომიძახეს საკმაოდ ხანგრძლივი მივლინებით. ერთ-ერთი დეპარტამენტის უფროსთან ვიზიტისას გავიცანი ფრენკი, გამოცემების საკითხებთან დაკავშირებით ამერიკის შეერთებული შტატებიდან, ქ. ნიუ-იორკიდან მივლინებით ჩამოსული მსხვილი გამომცემლობის ახალგაზრდა ვიცე-პრეზიდენტი. მაშინ ჩვენ კარგა ხანს ვისაუბრეთ, მერე რამდენიმეჯერ სუფრაზეც შევხვდით და ჩვენს მთავალ მეგობრობასაც მყარი საფუძველი ჩავუყარეთ.

ფრენკ კოლამბუსი იყო მაღალი, კომუნიკაბელური, კაცურად ლამაზი, უაღრესად კულტურული, თბილი, დაუღალავად მოფუსფუსე, ყურადღებიანი, ნაღდი სიკეთითა და კეთილშობილებით სავსე ინტელიგენტური პიროვნება, მასთან მეგობრული ურთიერთობა და საუბარიც კი ძალზე სასიამოვნო იყო.

1975 წლიდან მოსკოვში, ე. წ. სახალხო მეურნეობის მიღწევათა გამოფენის ერთ-ერთ დიდ პავილიონში მუშაობა დაიწყო წიგნის საერთაშორისო გამოფენა-ბაზრობამ. ჩვენ თითქმის 20-25 წლის მანძილზე ვმონაწილეობდით ამ ღონისძიების მუშაობაში, ასევე ფრენკ კოლამბუსი, ჯერ გამომცემლობის ვიცე-პრეზიდენტი, შემდეგ კი უკვე ამერიკის შეერთებული შტატების ქ. ნიუ-იორკის ცნობილი საგამომცემლო გაერთიანების პრეზიდენტი. სექტემბრის თვეში 15, 20, ხანდახან კი მთელი თვეც მოსკოვს გვიწვედა ჩასვლა და დამქანცავი საქმი-

ფრენკ კოლამბუსი და ნუგზარ წერეთელი, თბილისი, 2004 წ.

ანობა, სანამ ეს მართლა დასაქცევი თიხისფეხება კოლოსი საბჭოთა კავშირი არ დაინგრა და საბოლოოდ არ დასამარდა.

წიგნის პირველი საერთაშორისო გამოფენა-ბაზრობის მუშაობის დროს, კერძოდ 1975 წლის სექტემბერში ფრენკ კოლამბუსმა გაიცნო საავტორო უფლებების კომიტეტის მხატვრული ლიტერატურის დეპარტამენტის ექსპერტი მალალი, სათნო და ულამაზესი ნადია გოცირიძე, მოსკოვში მცხოვრები ქართველი გოგონა, საქართველოს სახელმწიფო ფილარმონიის ყოფილი დირექტორის, მოსკოვის დიდი თეატრის ყოფილი სოლისტის, ცნობილი მომღერლის სერგო გოცირიძის ქალიშვილი. გულიან და უღალატო ფრენკს მთელი არსებით შეუყვარდა ქართული სილამაზითა და ღირსებით სავსე ნადია გოცირიძე.

ჯერ კიდევ ტოტალიტარიზმით უხვად გაჟღენთილ ეპოქაში ძნელი იყო იმის გაცნობიერება და შესრულება, რომ

უთავბოლო საბჭოთა კავშირის მოქალაქე ცოლად გაჰყოლოდა ბურჟუაზიულ ყოფაში ჩარჩენილ „დამპალი“ კაპიტალისტური ქვეყნის წარმომადგენელს, რის წინააღმდეგაც მაშინდელი სახელმწიფო სახელმწიფოში ანუ მრისხანე „კგბ“ ხმალამოღებულ იბრძოდა და მონდომებით ცდილობდა ჩაეშალა ყველა ამგვარი კეთილშობილური სურვილი. ჭეშმარიტმა სიყვარულმა მაინც თავისი გაიტანა და 1981 წელს ნადია გოცირიძე და ფრენკ კოლამბუსმა იქორწინეს. ახალგაზრდა ცოლ-ქმარი იმ წელსვე თბილისში ჩამოვიდა და აქაც მეგობრული სუფრებით აღვნიშნეთ ახალი შშენიერი ოჯახის შექმნა. მალე ახალგაზრდა ცოლ-ქმარს შვილები შეეძინათ, ჯერ მაია მოევიდნა ამ ქვეყანას, შემდეგ კი ალექსანდრა. რუსეთსა თუ საქართველოში აქამდე მარტო ჩამოდიოდნენ, 1990 წელს კი უკვე ორი შვილით ეწვივნენ საქართველოს, სადაც უწმინდესისა და უნეტარესის, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ლოცვაკურთხევით ბავშვები ქრისტიანული წესით მონათლეს. ამ ფაქტის შესახებ 1990 წლის გაზეთ „თბილისის“ ფურცლებზე დავებეჭდე წერილი „ნათლობა საქართველოში“, რომელსაც ქვემოთ ვაქვეყნებთ და ამიტომაც მოკლედ შევეხე ამ საუცხოო ფაქტს.

წლების მანძილზე ფრენკ კოლამბუსი ხშირად ჩამოდიოდა თბილისში, აინტერესებდა ქართველი მეცნიერების ახალი შრომები, მეც სისტემატურად ვენმარებოდი და ფაქტიურად ერთად გვიწვედა მუშაობა. გამოცემლობა „ნოვა საიენს პაბლიშინგს“ ხელშეკრულება

*ნადია და ფრენკ კოლამბუსები,
თბილისი, 2004 წ.*

ჰქონდა გაფორმებული „საზოგადოება ცოდნასთანაც“, ინგლისურ-რუსულ ენებზე ვუგზავნიდი ქართველი მეცნიერების, მთარგმნელების თუ საზოგადო მოღვაწეების ნაშრომებს. ამ ქმედითი გზით განვლილი ოცი წლის მანძილზე ამერიკაში ქართველი ავტორების სამოცამდის მონოგრაფია, წიგნი თუ ბუკლეტი დაიბეჭდა, ასევე დაიბეჭდა სტატეები ფრენკ კოლამბუსის ხელმძღვანელობით გამოძავალ ორ სოლიდურ ჟურნალში.

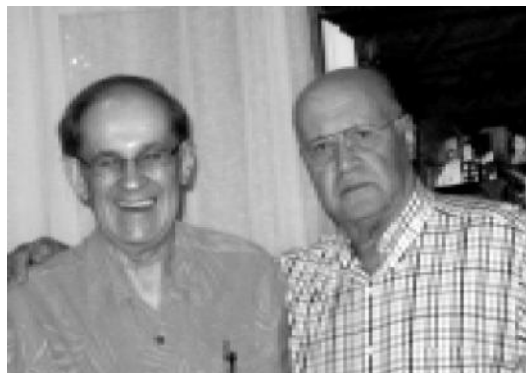
მეუღლეები, ნადიაც და ფრენკიც, ერთნაირად თბილები, ადამიანურები, კეთილები და სიკეთის გამცემები იყვნენ. განვლილი წლების მანძილზე არ ყოფილა არცერთი მნიშვნელოვანი თარიღი – შობა, ახალი წელი, აღდგომა თუ დაბადების დღე, რომ წერილობით არ მოელოცოთ ან არ დაერეკოთ. ყოველწლიური ვიზიტების დროს მუდამ ახსოვდათ ოჯახის ყველა წევრი, დიდიც, პატარაც და სამახსოვრო საჩუქრები ჩამოჰქონდათ.

როდესაც დაშლილ-დანგრეული საბჭოთა კავშირისაგან თავდაღწეული

საქართველო საშინელ გაჭირვებაში ჩავარდა ფრენკი ნადიასთან ერთად ამას ძალიან განიცდიდა, ხშირად მირეკავდა, მეკითხებოდა რა გვჭირდებოდა, განსაკუთრებით ახალი წამლები ჩემთვის, წიგნები და სხვა რამ.

ამასთან დაკავშირებით რამდენიმე ფაქტი მინდა გავიხსენო. იმ საშინელ 90-იან წლებში ნიუ-იორკის ქართველთა სათვისტომოში ფრენკმა გაიცნო შვილებთან სტუმრად ჩასული ჩემი სტუდენტობის ახლო მეგობარი და მეზობელი, ცნობილი ჟურნალისტი, ტელეფილმების ყოფილი სტუდიის მთავარი რედაქტორი სოსო კორინთელი. საუბრისას ფრენკს უკითხავს ნუგზარ წერეთელს ხომ არ იცნობო. როცა სოსოს უთქვამს ჩემი მეგობარიაო, ძალიან გახარებია და უთხოვია რაღაც მინდა გაგატანოთო. მართლაც სოსომ ჩამომიტანა სრულიად ახალი წამლები და თანხა, რაც იმ გაჭირვების წლებში მართლა ძალიან გამომადგა.

ასეთი შემთხვევები ხშირად ხდებოდა. ერთხელ ცნობილი მეგზვე, საავტომობილო გზების სამეცნიერო-კლევ-

*ფრენკ კოლამბუსი, ნუგზარ წერეთელი,
თბილისი, 2007 წ.*

ითი ინსტიტუტის უცვლელი ღირეპტორი აკადემიკოსი თამაზ შილაკაძე შეხვედრია. მისთვისაც უკითხავს ნუგზარ წერეთელს ხომ არ იცნობო, როცა გაიგო დიდი ხნის ამხანაგები ვიყავით, ძალიან გახარებია და მასაც გამოატანა ძალიან საჭირო წამლები და ნივთები, რაც იმ დროს საქართველოში საერთოდ არ იშოვებოდა.

ასეთი მეგობრული, ადამიანური ფაქტების განხილვა დაუსრულებლად შეიძლება.

2002 წელს თბილისში ჩამოსვლისას მისახსოვრა ნიუ-იორკში უმაღლეს დონეზე გამოცემული რომანი რუსეთში ჩატარებული 37 წლის სისხლიანი პერიპეტეების შესახებ, რაც მისი ძვირფასი მეუღლის ოჯახს მთელი სიმწვავეთ დაატყდა თავს. მე სამწუხაროდ ვერა, მაგრამ ინგლისური ენის დიდი ხნის პედაგოგი ჩემი მეუღლე გაეცნო წიგნს და მოეწონა. ფრენკს ვუთხარი, რადგან შენს რომანში ქართული ამბებიცაა აღწერილი მთლიან ვთარგმნოთ და ქართულ ენაზეც გამოვცეთ-მეთქი. ძალიან გაუხარდა, ეს ჩემთვის ყველაზე სასიამოვნოა, თან უაღრესად საპასუხისმგებლოც, რადგან ქართველი ხალხის და მათ შორის ჩემი ნათესავების ყველაზე მეტად მერიდებაო. ჩვენ მართლაც ვთარგმნეთ და 2004 წელს სოლიდური ტირაჟით გამოვეცით შესანიშნავი რომანი მოხდენილად გადმოტანილი სათაურით „ყირამალა რუსეთი“. წიგნს კარგი გამოხმაურება მოჰყვა და ფრენკ კოლაბუხისიცი კმაყოფილი დარჩა.

ამ წიგნის საკმაოდ ვრცელ წინასიტყვაობასაც რეტროს სახით ვაქვეყ-

ნებთ ჩვენი ჟურნალის ამავე ნომერში, ამიტომ მეტს აღარ ვილაპარაკებ, რადგან მკითხველი თავად გაეცნობა ყველა საინტერესო ფაქტს და რაც მთავარია, ამით მოხდება ფრენკ კოლაბუხის უფრო სრული დახასიათება, დახასიათება იმ ადამიანისა, ვისაც მთელი გულით უსაზღვროდ უყვარდა საქართველო, ქართველი ხალხი. ამ სიყვარულის დასტური იყო ის, რომ ფრენკმა თბილისში, ყიფშიძის ქუჩაზე საკუთარი სამოთახიანი ბინაც კი შეიძინა, რომ შვილებთან და მეუღლესთან ერთად უფრო მეტი ხანი დაეყო მისთვის ძვირფას საქართველოში, თბილისში და საქართველოს ყველა კუთხე მოეწვლო. იდეაც ჰქონდა საქართველოს ყველა კუთხის ცნობილი წარმომადგენლებთან ინტერვიუების გზით, ყოფაცხოვრების, გეოგრაფიისა თუ ისტორიის ასახვით გამოეცა სქელტანიანი საინტერესო წიგნი, რაც დიდ დახმარებას გაუწევდა ინგლისურენოვანი სამყაროს წარმომადგენლებს საქართველოს უკეთ გაეცნობასა და შემდგომი დაახლოება-დამეგობრების საქმეში.

რამდენიმე წლის მანძილზე საქართველოს „საზოგადოება ცოდნაში“ სისტემატურად მიგზავნიდა საკუთარ გამომცემლობაში დასტამბულ ბრწყინვალედ გამოცემულ წიგნებს, ძირითადად სამეცნიერო-ტექნიკური, საბუნებისმეტყველო, პოლიტიკური სფეროდან. იმდენი წიგნი დაგროვდა, რომ ფრენკ კოლაბუხის სახელით 200 ტომი საჩუქრად გადავეცი საქართველოს სამეცნიერო-ტექნიკურ ბიბლიოთეკას.

როდესაც საქართველოში რამდენიმე წლის წინ სამწუხაროდ ცნობილი

მიწისძვრა მოხდა, ალელეებისაგან მის-
ამართი ველარ ეპოვა და ჩემს სახ-
ელზე სასწრაფო წერილი საქართვე-
ლოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო-
ში გამოეგზავნა. წერილში თანაგრძნო-
ბის გამოხატვასთან ერთად დიდი
თხოვნა ჰქონდა სასწრაფოდ მეცნობე-
ბინა დახმარების მიზნით რა და რა
იყო საჭირო. მერე მართლაც გამოგ-
ზავნა წამლები, კარვები თუ სხვა სახ-
ის საჭირო მასალა. ამ ფაქტის შესახებ
წერილიც დაიბეჭდა გაზეთში, რისი
პოვნაც ველარ მოვახერხე.

კიდევ ერთხელ დიდი გულისტ-
კვილითა და გაუნელებელი მწუსარე-
ბით მინდა ვთქვა, რომ ასეთი გამორ-

ჩეული, დიდბუნებოვანი, კეთილი და
კეთილშობილი ადამიანი წავიდა ჩვენ-
გან, ადამიანი, რომელსაც უსაზღვროდ
უყვარდა საქართველო და მისთვის
ბევრი სასიკეთო საქმის გაკეთებაც
ჰქონდა მიზნად დასახული.

როგორც აღვნიშნე, დაუვიწყარი
ფრენკ კოლამბუს შესახებ დაწერილ
მრავალ წერილთაგან ორს განმეორე-
ბით ვაქვეყნებთ. შეიძლება ზოგიერთი
ფაქტის თუ მოვლენის გამეორებას
ჰქონდეს ადგილი, თუმცა ვფიქრობ, ეს
უფრო განამტკიცებს სათქმელს და რაც
მთავარიასრულად წარმოგვიდგენს
ბრწყინვალე ადამიანსა და უღალატო
მეგობარს დაუვიწყარ ფრენკ კოლამ-
ბუსს.

ნუგ ზარ წერეთელი

ნათლობა საქართველოში

1989 წლის 22 ივლისს გაზეთ „თბილისში“, ტრადიციული რუბრიკით „დედამიწის ზურგზე“, გამოქვეყნდა „ამერიკის ხმის“ ქართული განყოფილების ერთ-ერთი გადაცემის შინაარსი სათაურით „ნიუ-იორკის ქართულ სათვისტომოში“. აქ სხვა საინტერესო ფაქტთან ერთად აღნიშნული იყო, რომ ... „ნიუ-იორკის ქართულმა სათვისტომომ საქართველოს დამოუკიდებლობის 71-ე წლისთავი ივნისის დამდეგს აღნიშნა. გადაცემის ავტორი წარმოგვიდგენს სამახსოვრო შეხვედრის მონაწილეს ფრენკ კოლომბოს, (უნდა იყოს კოლამბუსს – ნ.წ.). ერთ-ერთი გამომცემლობის პრეზიდენტს, რომელიც ქართველი მათემატიკოსებისა და ფსიქოლოგების წიგნებს გამოსცემს ამერიკაში. აი, როგორ ახსნა მან სათვისტომოში იმ დღეს თავისი მცირეწლოვანი შვილების მიყვანის ფაქტი: „მართალია ჩემი გოგონები ამერიკაში დაიბადნენ და აქ იზრდებიან, მაგრამ მათ ხომ დედა ქართველი ჰყავთ. ძალიან მინდა ისინი ქართველი ერის ტრადიციებზე აღიზარდონ. ჩემი აზრით, ამას ახლავე უნდა ჩაეყაროს საფუძველი, სანამ ჯერ კიდევ პატარები არიან“. შემდეგ მისმა გოგონამ – პატარა მაიამ დამსწრეთა თვალწინ ათამდე დაითვალა ქართულად, მადლობაც ქართულად გადაიხადა და თქვა, მომავალში უკეთ ვისწავლი ჩემი დედიკოს მშობლიურ ენასო.

ამერიკელი გამომცემელი ფრენკ კოლამბუსი 1975 წელს მოსკოვის წიგნის საერთაშორისო პირველ საცდელ გამოფენა-ბაზრობაზე გავიცანი.

მაშინ ეს ახალგაზრდა, სიმპათიური, ენერგიული და საქმიანი კაცი ნიუ-იორკის მსხვილი გამომცემლობის „პლინუმ პაბლიშინგ კორპორეიშნის“ ვიცე-პრეზიდენტი იყო.

ფრენკი კარგად ლაპარაკობდა რუსულად, მასთან კონტაქტი ადვილად მყარდებოდა, ურთიერთობა სასიამოვნო იყო და ჩვენ მალე დავმეგობრდით.

ოდნავ მოგვიანებით, რამდენიმე წლის შემდეგ, მოხდა მეტად სასიამოვნო ამბავი, ფრენკ კოლამბუსის ცხოვრების თანამგზავრი გახდა მშვენიერი ქართველი ქალი ნადია გოცირიძე, რომელიც მაშინდელ საკავშირო საავტორო უფლებების სააგენტოში – ვააპში უფროს კონსულტანტად მუშაობდა და, როგორც ინგლისური ენის სპეციალისტი, გამოფენა-ბაზრობების მუშაობაში სისტემატურად მონაწილეობდა. მასთან უკვე კარგა ხნის მეგობრობა მაკავშირებდა.

ნადიას მამა, საქართველოს სახალხო არტისტი სერგო გოცირიძე, წლების მანძილზე დიდი თეატრის სოლისტი იყო, ბინაც მოსკოვში მიიღო და ამჟამად, თავის ოჯახთან ერთად იქ ცხოვრობს. ნადიას ძმა გოგი ერთხანს თბილისში მუშაობდა სიმფონიური ორკესტრის დირიჟორად, შემდეგ – ოდესასა და მოსკოვში, ამჟამად კი საზღვარგარეთ მოღვაწეობს.

მე თითქმის თორმეტი წლის მანძილზე ვხელმძღვანელობდი საქართველოს საავტორო უფლებების რესპუბლიკურ დაწესებულებას. როგორც ცნობილია, ყოველ ორ წე-

ლიწადში ერთხელ იმართებოდა დიდი ეკონომიკური და კულტურული ხასიათის ღონისძიება – წიგნის საერთაშორისო გამოფენა-ბაზრობა, ყველა ათივე გამოფენის მონაწილე ვიყავი და სისტემატურად ვხვდებოდი ცოლ-ქმარ კოლამბუსებს. მეგობრობასთან ერთად გვქონდა ერთობლივი სამუშაო, მოლაპარაკებები, წიგნებსა თუ ცალკეულ სტატიებზე კონტაქტებისა და ოფიცირების გაფორმება, სამუშაო გეგმების შედგენა, სასურველი მიმართულებების განსაზღვრა.

გარდა ამისა, ისინი თითქმის ყოველწლიურად ჩამოდიოდნენ მოსკოვში და, ერთი სიტყვით, ჩვენს მეგობრულ, საქმიან შეხვედრებს სისტემატური ხასიათი ჰქონდა.

განვლილი წლების მანძილზე ფრენკ კოლამბუსი და მისი ძვირფასი ქართველი მეუღლე ხუთ-ექვსჯერ მაინც იყვნენ საქართველოში. 1980 წლის შემდეგ გვქონდა მთელი რიგი კონტაქტები. მაგალითად მან გამოაქვეყნა ცნობილი ფიზიოლოგის, პროფესორ გიორგი მჭედლიშვილის ვრცელი მონოგრაფია თავის ტვინის შესახებ, აგრეთვე სხვა მეცნიერთა შრომები და გამოკვლევები.

1981 და 1983 წლებში ფრენკი, მისი მეუღლე და საკავშირო საავტორო უფლებების სააგენტოს – ვაპის წარმომადგენელი თბილისში ჩამოვიდნენ. ჩვენ მაშინ კონტაქტების დასამყარებლად ვიყავით საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში, აგრეთვე რამდენსამე სამეცნიერო-კვლევითს დაწესებულებაში. იქ გვქონდა კონკრეტული მოლაპარაკება, რომ ამერიკელი გამოძევი-

ლისათვის ინგლისურ ენაზე გამოსაქვეყნებლად შეერჩიათ წიგნები თუ სტატიები, მოემზადებინათ სარეკლამო მასალა, შესაბამისი საინფორმაციო წერილები. დანიშნული დროისათვის გაირკვა, რომ შეპირებული მასალა მოლაპარაკებული მხარის დიდ უძრავლესობას არ ჰქონდა მზად და არც მომავალში გაგზავნით შეუწუხებიათ თავი.

ამის გამო სისტემატური შრომისა და შეთანხმებათა ზუსტი შესრულების უსაზღვროდ მოყვარულ ფრენკ კოლამბუსს ცოტა გულიც მოუვიდა და მითხრა: „არ გეწყინოს, ქართველები ბრწყინვალე ხალხი ხართ, გულთბილი, სტუმართმოყვარე, მიღებაც საუცხოო იცით, მაგრამ მიზანდასახული, ყოველდღიური შრომა არ გიყვართ; ამერიკაში როგორი გულმოდგინე შრომაც არის, იმას თქვენთან ვერ ვხედავო“.

არ მწყენია, სრულ სიმართლეს მეუბნებოდა, გული კი დამწყდა ...

თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენი სამუშაო პირობებიც საკამოდ განსხვავებული იყო და არის. მით უფრო იმ წლებში მიმოწერა და მასალების გაგზავნა საკამოდ იყო გართულებული, შესაბამისი ორგანოს ბლანკის გაგზავნა გვეკრძალებოდა, წესიერი კონვერტიც კი არ იშოვებოდა, უცხოური შრიფტით გაწყობილ საბეჭდ მანქანაზე ფიქრიც ზედმეტი იყო, საფოსტო ხარჯებიც ისე გაიზარდა, რომ მასალების გზავნისათვის თანხების შოვნას ვეღარ ავუდიოდით.

თანაც მასალებს ვგზავნიდით საკავშირო საავტორო უფლებების სააგენტოში, პირდაპირი გაგზავნა

შეზღუდული იყო, ამის გამო უამრავი ქართული მასალა იკარგებოდა, ხშირად შეგნებულადაც ეშლებოდა ხელი საქართველოდან გაგზავნილი წიგნის, სტატიების გამოცემას თუ მუსიკალური ნაწარმოების შესრულებას. ცენტრი არ იყო დაინტერესებული ჩვენი ავტორების ფართო პოპულარიზაციით, უცხოეთის ქვეყნებში სისტემატური გამოცემით. ამიტომაც ძალიან ხშირად ჩვენ არ ვემორჩილებოდით დადგენილ წესებს, თვითონ ვგზავნიდით რეკლამას თუ მასალებს და ხშირად უშუალოდ ვაფორმებდით კონტრაქტებს. ამის გამო, არცთუ იშვიათად, ავტორებისათვის კუთვნილი ჰონორარის მიღებაში ხელს გვიშლიდნენ ... ახლა მდგომარეობა მკვეთრად შეიცვალა და თანამშრომლობის გაფართოებისათვის ახალი პერსპექტივები გაიშალა.

ამასობაში ფრენკ და ნადია კოლამბუსების ცხოვრებაში დიდი, სასიხარულო ძვრები მოხდა: ფრენკი გახდა ნიუ-იორკის ერთ-ერთი თვალსაჩინო გამომცემლობის „ნოვა საიენს პაბლიშინგის“ პრეზიდენტი, ნადია კი ვიცე-პრეზიდენტი და საქართველოს განყოფილების ხელმძღვანელი. სხვა მიმართულებების გვერდით მათ მიზნად აქვთ დასახული ქართული მეცნიერების, აგრეთვე ნაწილობრივ ლიტერატურისა და ხელოვნების საუკეთესო ნაწარმოებების თარგმნა, გამოცემა და პროპაგანდა ამერიკის შეერთებულ შტატებში. გამომცემლობაში ითარგმნება და გამოიცემა ორი რუსულენოვანი ჟურნალი, უშვებენ საკუთარ ჟურნალსაც.

კოლამბუს-გოცირიძეებს შეეძინათ ორი გოგონა — მაია და ალექსანდრა,

მათთან ერთად ამ სამი წლის წინათ თბილისშიც ჩამოვიდნენ.

ფრენკ კოლამბუსს გასულ წელსაც შევხვდი მოსკოვის წიგნის საერთაშორისო გამოფენა-ბაზრობაზე. მერე ბატონ სერგო გოცირიძის ბინაშიც შევიკრიბეთ მეგობრულ სუფრაზე. იქ მოვილაპარაკეთ ჩვენი თანამშრომლობისა და კონტაქტების გაფართოება-გაძლიერებაზე. ფრენკმა მითხრა, მალე თბილისშიც ჩამოვალთ და იქ დაწვრილებით მოვიფიქროთ ჩვენი თანამშრომლობის პირობებიო.

ამჟამად თბილისში ჩამოსვლას სხვა არანაკლებ საპატიო მიზანიც ჰქონდა. საქმე ის არის, რომ კოლამბუსებმა გადაწყვიტეს მაიასა და ალექსანდრას მონათვლა ქრისტიანული წესით, საქართველოში.

ნიუ-იორკში ვიზიტით ყოფნის დროს მათ გაუცვნიათ უწმინდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია მეორე და პირადად მისთვის უთხოვიათ ამ კეთილი საქმის დაგვირგვინება.

ფრენკ კოლამბუსმა მთხოვა, რომ ჩახვალ, დაუკავშირდი კათოლიკოსს და მოახსენე ჩვენი თხოვნის შესახებო. ჩვენს საპატრიარქოში დავაზუსტეთ, რომ იქ მზად იყვნენ ნებისმიერ დროს მიეღოთ ამერიკის შეერთებული შტატებიდან ჩამოსული მეგობრები.

მართლაც ივნისის ბოლოს თბილისში ჩამოფრინდნენ ნადია და ფრენკ კოლამბუსები. თან ჩამოიყვანეს 7 წლის მაია და 5 წლის ალექსანდრა.

1 ივლისს, კვირა დღეს, ყველანი ერთად დავკესწართ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარ-

*მაია და ალექსანდრა კოლამბუსები,
თბილისი, 2007 წ.*

ქის მიერ ჩატარებულ წირვას, შემდეგ კი რეზიდენციაში მოეწყო მიღება.

ამერიკელ სტუმრებს ყველაფერი აინტერესებდათ. უწმინდესი მთელი საათი ესაუბრა მათ, აღნიშნა, რომ ჩვენს ცხოვრებაში დიდი ცვლილებები ხდება, უცხოეთის ქვეყნებთან კონტაქტებიც ფართოვდება, რომ საჭიროა ქართული კულტურის ცენტრები იყოს საზღვარგარეთის ქვეყნებში, უფრო მეტად იერუსალიმში, სადაც ქრისტიანობის ძირია ... საჭიროა სკოლებში ვასწავლოთ ფილოსოფიის, ღვთისმეტყველების საფუძვლები, რათა სკოლის დამთავრების შემდეგ მომზადებული, გონიერი, ჰუმანური ახალგაზრდობა გამოდიოდეს ასპარეზზე.

უწმინდესმა და უნეტარესმა კვლავ გაილაშქრა ადამიანის სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგ, გაიხსენა როგორ შეხვდა ერთ სიკვდილმისჯილ ახალგაზრდა ლამაზ კაცს, შემდეგ როგორ მისწერა პროტესტის წერილი

მ. გორბაჩოვს. საქართველოში ამ წერილს კმაყოფილებით შეხვდნენ, რუსეთში კი გააფთრებით.

საუბრის დასასრულს ფრენკ კოლამბუსმა ნახევრად ხუმრობით იკითხა: მონათვლის შემდეგ ჩემი შვილები ქართველები იქნებიან თუ არაო?.

ამაზე კათოლიკოს-პატრიარქმა ღიმილით მიუგო: „იქნებიან ჭეშმარიტი ქრისტიანები“.

მიღებისა და საუბრის დამთავრების შემდეგ მამა ზურაბმა გააგრძელა ეს კეთილი საქმე და სიონის საპატრიარქო ტაძარში ქრისტიანული წესის ყველა ნიუანსის დაცვით მონათლეს მაია და ალექსანდრა.

ფრენკ და ნადია კოლამბუსებმა გოგონების ნათლიებადაც ქართველები აირჩიეს. მაია მონათლა ნადია გოცირიძის უახლოესმა ნათესავმა, თბილისელმა ჯონდო რაზმაძემ, ხოლო ალექსანდრა ილია ჭავჭავაძის სახელობის თბილისის უცხო ენათა პედაგოგიური ინსტიტუტის ინგლისური ენის კათედრის უფროსმა პედაგოგმა, ჩემმა მეუღლემ აზა ანთელავამ.

ნათლობას ესწრებოდნენ აგრეთვე ფრენკისა და ნადიას მეგობრები: საქართველოს სახალხო არტისტი ავთანდილ მახარაძე და მისი მეუღლე ლერა ჩოგოვაძე.

მაია და ალექსანდრა შესანიშნავი ბავშვები არიან – ლამაზი, გონიერი, უაღრესად მოსიყვარულე გოგონები, მღერიან, ცეკვავენ, ლაპარაკობენ ინგლისურად და რუსულად. სურვილი აქვთ ჩამოვიდნენ საქართველოში, მთელი ზაფხული დარჩნენ და შეისწავლონ ქართული ენა. სამწუხაროდ, ხან-

გრძლივად მოსკოვში და ნიუ-იორკში ცხოვრების გამო დედას საკმაოდ დავიწყებული აქვს ქართული და ჯერჯერობით მათს მასწავლებლად ვერ გამოდგება ...

მშობლებს სურთ ქართული სულისკვეთებით აღზარდონ შვილები.

ფრენკმა გვიამბო: ნიუ-იორკის სკოლაში მაიასთვის საშინაო დავალებად მასწავლებელს მიუცია რომელიმე ქვეყნის დროშის დახატვა. მამის დახმარებით მას დაუხატავს საქართველოს ეროვნული დროშა. მასწავლებელს ნახატი ისე მოსწონებია, რომ უმაღლესი ნიშანი დაუწერია ...

ახლაც თან წაიღეს ამერიკაში საქართველოს სამფეროვანი ეროვნული დროშა, როგორც ქართველი ხალხის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის სიმბოლო.

ნათლობის მეორე დღეს ჩვენი მეგობრები, ახლა უკვე ნათესავები მოსკოვს მიემგზავრებოდნენ, იქიდან კი გზა ნიუ-იორკისაკენ ედოთ ...

თბილისში ყოფნისას მოვილაპარაკეთ. კონტრაქტის შესახებ, რომელიც ოფიციალურად დაიდება ამერიკის შეერთებული შტატების გამომცემლობა „ნოვა საიენს პაბლიშინგისა“ და საქართველოს საზოგადოება „ცოდნის“ ხელმძღვანელობას შორის.

ავგითოს ბოლოს უკვე მივიღეთ, ამერიკის შეერთებულ შტატებში დამზადებული ეს კონტრაქტი. მისი ხელ-

მოწერის შემდეგ და მის საფუძველზე საზოგადოება „ცოდნა“, შესაბამის დაინტერესებულ ორგანიზაციებთან ერთად, შეარჩევს ქართული სამამულო მეცნიერებისა და ტექნიკის საუკეთესო ნიმუშებს – წიგნებს, გამოკვლევებს, სტატიებს, ნაშრომებს ამერიკის შეერთებულ შტატებში გამოსაცემად, რისთვისაც, ჩვენი მოლაპარაკების თანახმად, სათანადო ჰონორარიც გაიცემა – ალბათ, ძირითადად ვალუტით, რადგან საკავშირო ვაპი ასეთ საკითხებში ჩვეულებისამებრ ვეღარ ერევა. სპეციალურ ჟურნალში, რომელსაც მთელი ინგლისურენოვანი სამყარო კითხულობს, გამოქვეყნდება შესაბამისი რეკლამაც.

ასე გაჩნდა ერთი კარგი, ქმედითი არხი ქართული ეროვნული მეცნიერების და სხვა დარგების ამერიკის შეერთებულ შტატებში საქმიანი პოპულარიზაციისათვის. საჭიროების შემთხვევაში საქართველოში გამოცემთ ამერიკელი ავტორების ჩვენთვის შესაფერის და სასარგებლო ნაწარმოებებს.

ეს არის თანამშრომლობისა და კონტაქტების განმტკიცების პირველი ეტაპი. იყო მოლაპარაკება და შემდგომ წლებში შეიძლება მოხდეს სამეცნიერო გამომცემლობა „ნოვა საიენს პაბლიშინგის“ ფილიალისა და სტამბის გახსნა საქართველოში, რითაც ორმხრივი თანამშრომლობის უაღრესად სასარგებლო საქმე გაკეთდება.

*ნუგზარ წერეთელი
გაზეთი „თბილისი“,
12 სექტემბერი, 1990 წ.*

მართალი და საინტერესო წიგნი (ქართული ბამოცემის წინასიტყვაობა)

დაშლილ-დანგრეული და უგზოუკვლოდ გამქრალი საბჭოთა კავშირის ტოტალიტარულ იმპერიაში შემაგალი ყველა ხალხის ცხოვრების უდიდესი ტრაგედია 1937 წელი რომ იყო, ეს ყველასათვის ნათელია. რა თქმა უნდა, არც ოცდაჩვიდმეტი წლის წინა თუ მომდევნო წლები იყო ნაკლებ გამანადგურებელი.

სისხლით შეღებილი წითელი ქარიშხალი საქართველოსაც მთელი სიმძლავრით დაატყდა თავს, სულიერ-ფიზიკურად მოსრა და გააცამტვერა საზოგადოებრიობა. ამ ბოლშევიკურ წარღვნას შეეწირა რჩეული ქართველი ინტელიგენცია. უდროოდ დაიღუპნენ დიდი ქართველი მწერლები, რეჟისორები, მხატვრები, ღირიქორები, მსახიობები, მომღერლები, სამამულო კულტურის გამორჩენილი წარმომადგენლები, ვინც ერის ღირსებასა და ღიღებას წარმოადგენდა.

საქართველოში იშვიათია ოჯახი, ვისაც ფანატიკოსი კომუნისტების მსახვრალი ხელი არ შეხებია, ვისაც არ დაუკარგავს მამა თუ ძმა, დედა თუ რომელიმე ახლობელი. დაჭერას ვერ გადაურჩა თუნდაც სრულიად უდანაშაულო მამაჩემი აკაკი წერეთელიც. პოეტი და ლიტერატურათმცოდნე, მწიგნობარი და ბიბლიოფილი, პატიოსანი და ზედმიწევნით განათლებული ადამიანი ათი წლით გამოამწყვდიეს ციხე-კოლონიებში, კონფისკაციით ყველაფერი

წართვეს, განთავისუფლების შემდეგ კი კვლავაც ხუთი წლით გადაასახლეს ქალაქ თბილისიდან. მსგავსი რეპრესირებული ოჯახი საქართველოში ათასობით არსებობდა, აქ მძაფრი პიროვნული ტრაგედია უზარმაზარ საზოგადოებრივ ტრაგედიაში მკვეთრად იყო გადასული.

არნახული რეპრესიების თემა ამიტომაც გახდა ორგანული მწერლობისათვის. იშვიათია კეთილი ნების ისეთი მწერალი, პოეტი თუ დრამატურგი, ვინც წარსულის ამგვარ შემადრწუნებელ სიტუაციას არ შეხებია, თავისებურად აუსახავს, ხალხის ფართო სამსჯავროზე გამოუტანია.

ეს ყველაფერი ძველ თაობებს სისხლხორცეულად ჰქონდათ შეთვისებული. ამ უკვდავი თემით ასევე აუცილებლად უნდა დაინტერესდნენ ახალგაზრდებიც, მომავალი თაობაც, რათა კარგად იცოდნენ როგორი დამთრგუნველი შიშით ცხოვრობდნენ, წერდნენ, ქმნიდნენ მათი წინაპრები, დედები და მამები, ძმები და დები.

რეპრესიების უსაშინლესი თემა ასპარეზს არ თმობს. ჯერ კიდევ არ დამცხრალა სახალხო გულისწყრომა, ჯერ კიდევ გრძელდება მრავალწახნაგოვანი მოძრაობა, რომ მსგავსი უბედურება არ განმეორდეს.

დარწმუნებული ვართ სწორედ ამ კუთხით დაინტერესებს ქართველ მკითხველ საზოგადოებრიობას ცნო-

ბილი ამერიკელი გამომცემლის, მწერლისა და ჟურნალისტის ფრენკ კოლამბუსის ამ ორიოდე წლის წინ ნიუ-იორკში მალალ დონეზე გამოცემული მართალი და მეტად საინტერესო რომანი დამაფიქრებელი სათაურით „თავდაყირა რუსეთი“.

მაშინ მართლა ყველაფერი თავდაყირა იდგა, ყველაფერი უკულმართად იყო მოწყობილი, ადამიანის სიცოცხლესა და ცხოვრებას ფასი ჰქონდა დაკარგული, ღვთიებობებულ სიკეთეს ბოროტი ძალა დაუნდობლად ართმევდა ხალხს.

საოცარ დამთხვევად, ანდა უფრო სწორი იქნება თუ ვიტყვი – ადამიანური სულების თანაზიარობად და თანალობად მომეჩვენა ერთი საინტერესო ფაქტი: როცა ჩემი მეგობარი ფრენკ კოლამბუსი ამერიკის შეერთებული შტატების ქალაქ ნიუ-იორკში წერდა თავის შესანიშნავ ნაწარმოებს, ამერიკიდან ათასობით კილომეტრით დაცილებულ საქართველოში, თბილისში მე ვწერდი რომანს ზუსტად იგივე თემაზე სათაურით „დაუსრულებელი ზამთარი“.

ახალ რომანში აღწერილი მძიმე და სასტიკი ამბები ბავშვობის წლებში უშუალოდ ცხადად განვიცადე, ანუ საკუთარ თავზე ვიწვინე. ვერ ვიტყვი, რომ მსოფლიო დემოკრატიის ციტადელად აღიარებულ ამერიკაშიც იგივე სამკვდრო-სასიცოცხლო პროცესები მიმდინარეობდა, მაგრამ დამანგრეველი რეპრესია შეეხო მის ოჯახს, კერძოდ ფრენკის მეუღლეს ნადია გოცირიძის დედას და მამას, უსაზღვროდ კეთილ,

სიმპათიურ ადამიანებს. საერთოდ კი გლობალური მასშტაბით რეპრესიები მტკივნეულად შეეხო ყველა წესიერ ადამიანს და მით უმეტეს შემოქმედის მგრძობიარე სულს.

ფრენკ კოლამბუსი ამიტომაც სრულიად ბუნებრივად იჩენს მისაბაბ ადამიანურ სიკეთეს, როცა თავის ახალ რომანს უძღვნის მეუღლის მშობლების, ანუ საკუთარი სიდედრ-სიმამრის ვალენტინა მიხეილის ასულ გოცირიძისა და სერგო ვიქტორის ძე გოცირიძის წმინდა ხსოვნას.

დამეთანხმებით ასეთი კეთილშობლიური შემთხვევა ამერიკის შეერთებულ შტატებში კი არა, საქართველოშიც ძალზე იშვიათად თუ მოიძებნება, ანდა შეიძლება საერთოდ არც მოიძებნოს. ეს მწერლის მდიდარ ბუნებაზე მიგვიჩივებს.

სანამ რომანს ცოტა უფრო ღრმად შევეხებოდე, მინდა ზოგიერთი ცხოვრებისეული რეალობის შესახებაც მოვუთხრო მკითხველს.

1959 წელს, მას შემდეგ რაც ყოფილი საბჭოთა კავშირი შეუერთდა საავტორო უფლებების საკითხებზე ჟენევის მსოფლიო კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებს, დღის წესრიგში მკვეთრად დადგა ლიტერატურისა და ხელოვნების საუკეთესო ნაწარმოებების ექსპორტ-იმპორტის ანუ გატანისა და შემოტანის საკითხი, სახელმწიფოების თუ ხალხების მეტი დაახლოების, ურთიერთნდობისა და ურთიერთგამდიდრების პროცესის განმტკიცება.

1975 წელს ჩატარდა მოსკოვის პირველი საერთაშორისო წიგნის გამოფენა-ბაზრობა. ამ საცდელ ღონისძიებაზე მსოფლიოს ორმოცდაათამდე ქვეყნის ასობით გამომცემლობის წარმომადგენლებმა მიიღეს მონაწილეობა.

გამოფენაზე მუშაობის დროს ახლოს გავიცანი ამერიკის შეერთებული შტატების ქალაქ ნიუ-იორკის საგამომცემლო გაერთიანება „პლინუმ პაბლიშიგ კორპორეიშენ ქომპანი ლიმითიდ“-ის ახალგაზრდა ვიცე-პრეზიდენტი ფრენკ კოლაბუსი, რომელსაც წინა შეხვედრებიდან უკვე ვიცნობდი. აქვე დაიწყო ჩვენი მეგობრობაც.

მე, საქართველოს მაშინდელი საავტორო უფლებების სააგენტოს ანუ კომიტეტის ხელმძღვანელს და ჩემს თანამშრომლებს სამსახურებრივად გვევალებოდა მოსკოვის წიგნის გამოფენა-ბაზრობების მუშაობაში მონაწილეობა.

სისტემატური თხუთმეტ-ოცდღიანი მუშაობის დროს რაც ყოველ ორ წელიწადში ერთხელ დიდი ზარ-ზეიმით ეწყობოდა, კიდევ უფრო დავუახლოვდი იშვიათ ინტელიგენტ ფრენკ კოლაბუსს, გამომცემელსა და შემოქმედს, სიკეთით, სითბოთი და იუმორით სავსე პიროვნებას.

ამავე დროს ყოფილი და დაშლილი საბჭოთა კავშირის საავტორო უფლებების კომიტეტში ლიტერატურული ექსპერტის თანამდებობაზე მუშაობდა ულამაზესი ქართველი გოგონა, მოსკოვის უნივერსიტეტის ახლად კურსდამთავრებული ნადია გოცირიძე, ცნობილი ქართველი მომღერლის, ომამ-

დე მოსკოვის დიდი თეატრის სოლისტის, ერთ დროს საქართველოს ფილარმონიის გენერალური დირექტორის სერგო გოცირიძის უმცროსი ქალიშვილი.

მათ ერთმანეთი შეუყვარდათ, უფრო ზუსტად რამდენიმე წელი უყვარდათ. მერე დიდი მოწადინებით დაძლიეს ყველა რთული ბარიერი, რაც აღმართული იყო უცხოეთის მოქალაქეებსა და „კომუნიზმის მშენებელ“ „ძლევაძოსილ“ საბჭოთა კავშირის მოქალაქეებს შორის, გაუძლეს დროის გამოცდას და 1981 წელს შეუღლდნენ. იმავე წელს თბილისში ჩამოვიდნენ და საზეიმოდ აღვნიშნეთ მათ მიერ ოჯახის შექმნის სასიამოვნო მოვლენა.

ფრენკ კოლაბუსი შემდეგაც იყო თბილისში უკვე ახალი გამომცემლობის საკითხთან დაკავშირებით. მაშინ საქმიანი შეხვედრები გვექონდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, პოლიტექნიკურ და სამედიცინო ინსტიტუტებსა და სხვა დაწესებულებებში სამამულო მეცნიერების საუკეთესო ნიმუშების ამერიკის შეერთებულ შტატებში პროპაგანდაგატანის მიზნით.

ზემოთ აღნიშნული გამომცემლობის შემდეგ ფრენკ კოლაბუსმა ჩამოაყალიბა ახალი მსხვილი გამომცემლობა „ნოვა საიენს პაბლიშეზ ინკომპანი“, გახდა მისი პრეზიდენტი, სადაც დღესაც წარმატებით მოღვაწეობს. ამ გამომცემლობაში ფუნქციონირებდა საქართველოს განყოფილება, მას პრეზიდენტის

*ნუგზარ წერეთელი, ქეთევან
ანთელავა, ფრენკ კოლამბუსი.
თბილისი, 2007 წელი.*

მეუღლე ნადია გოცირიძე განაგებდა და სწორედ ურთიერთგამდობის პრინციპებიდან გამომდინარე ბევრ კარგ საქმესაც ჩაეყარა საფუძველი.

საქართველო, ქართველი ხალხი კოლამბუსებს ძალიან უყვარდათ, მეორე სამშობლოდ თვლიდნენ.

1990 წელს ნიუ-იორკში ბრძანდებოდა უწმინდესი და უნეტარესი, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II. ამერიკის ქართულ სათვისტომოში კათოლიკოსს ნადია და ფრენკ კოლამბუსებიც შეხვდნენ. მათ უწმინდესს სთხოვეს ლოცვა-კურთხევა, რათა ქალიშვილები საქართველოში ქრისტიანული წესით მოენათლათ. იმავე 1990 წლის აგვისტოს დასაწყისისთვის მეუღლეები ნიუ-იორკიდან თბილისს ეწვივნენ და თან ორი მშვენიერი გოგონა ჩამოიყვანეს, უფროსი მაია და უმცროსი ალექსანდრა.

კათოლიკოსის ლოცვა-კურთხევით სიონის საკათედრო ტაძარში გოგონების ნათლობა ჩაატარა მამა ზურაბმა. უმცროსი გოგონა ალექსან-

დრა მონათლა ჩემმა მეუღლემ, თბილისის უცხო ენათა ინსტიტუტის ინგლისურის ენის ლექტორმა აზა ანთელავამ. ამ სასიამოვნო ფაქტთან დაკავშირებით მე ვრცელი წერილი გამოვაქვეყნე ქართულ რესპუბლიკურ პრესაში იმავე წელს.

ჩვენი კავშირები კიდევ უფრო მტკიცე გახდა, როგორც ნათესაური ისე შემოქმედებითი. საქართველოს საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურული კავშირის „საზოგადოება ცოდნის“ წარდგინებით გამოძეგლობა „ნოვა საიენს პაბლიშეზმა“ ქართველი ავტორების მრავალი მონოგრაფია, წიგნი, სამეცნიერო ნაშრომი თუ სტატია გამოაქვეყნა. თავად ფრენკ კოლამბუსის მიერ შენიშნული და აღნიშნული ქართული სიზარმაცე რომ არა, გამოცემების რაოდენობა შეიძლებოდა უფრო მეტი და ვრცელი ყოფილიყო.

ამავე დროს ბოლო წლების განმავლობაში გამოძეგლობა „ნოვა საიენს პაბლიშეზში“ უმაღლეს დონეზე დასტამბული წიგნები ძირითადად სამეცნიერო-ტექნიკურ მეცნიერებათა სფეროდან, დაახლოებით 200 ტომის რაოდენობით, ფრენკ კოლამბუსმა თბილისში გამომიგზავნა. აღნიშნული ტომები სათანადო შესწავლა-ჩვენების შემდეგ საჩუქრად გადავეცით საქართველოს გ. შ. მიქელაძის სახელობის სამეცნიერო-ტექნიკურ ბიბლიოთეკას, რისთვისაც მეგობარმა ამერიკელმა გამოძეგმელმა დიდი მოწონება და მადლობა დაიმსახურა.

აქვე გარკვეულწილად იმედს ვიტოვებ, რომ ფრენკ კოლამბუსის რო-

მანსა და ჩემს წინასიტყვაობას ქართველი სამეცნიერო საზოგადოებრიობის წარმომადგენლებიც გაეცნობიან. ამიტომ ვსარგებლობ შემთხვევით და კვლავ ვაცხადებ: სამეცნიერო-ტექნიკური თუ პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი მეცნიერების სფეროდან საუკეთესო, ახალი, ღირებული ნაშრომები, წიგნები თუ მონოგრაფიები ინგლისურ ან რუსულ ენებზე (რა თქმა უნდა, ჯობია ინგლისური) დაბეჭდილ-დასრულებული სახით მოგვაწოდონ ჩვენ შემდეგ მისამართზე: თბილისი, 0179, მ. კოსტავას ქუჩა №47, საქართველოს საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირი „საზოგადოება ცოდნა“. მასალები შეიძლება გადასცენ კავშირის თავმჯდომარეს ან მოადგილეებს. ყველა მასალა გაიგზავნება ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ნიუ-იორკში. გამოცემის შემდეგ საავტორო ეგზემპლარები კვლავაც აღნიშნულ მისამართზე გაიცემა, ხოლო საავტორო ჰონორარის შესახებ მოლაპარაკება მოხდება უშუალოდ ავტორებსა და გამომცემლობა „ნოვა საიენს პაბლიშერ ინ კომპანის“ ხელმძღვანელობას შორის. პრობლემისადმი საპასუხისმგებლო მიდგომით ჩვენ გვექნება საშუალება პოპულარიზაცია გავუწიოთ ქართულ სამამულო მეცნიერებასა თუ პოლიტიკას მეგობარ ამერიკის შეერთებულ შტატებში. აქვე კიდევ ერთხელ ვაცხადებთ, რომ ბოლო პერიოდში ამერიკულმა გამომცემლობამ დიდი ადგილი დაუთმო თანამედროვე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ლიტერატურას, რაც ჩვენში შეიძლება მოვი-

პოვოთ და საერთაშორისო არენაზე გავიტანოთ.

გასულ 2003 წლის ივლისის ბოლოსათვის კოლამბუს-გოცირიძეების ოჯახი კვლავ ეწვია საქართველოს უკვე ორი ქრისტიანი ქალიშვილით. თბილისის კარგად დათვალიერების გარდა ისინი იყვნენ ჭიათურაში, საჩხერეში, რაჭაში, პაპის მშობლიური სოფელი ბუგეულიც მონახულეს.

ამ პერიოდისათვის ჩემი მეუღლის დახმარებით მე უკვე წაკითხული მქონდა ფრენკ კოლამბუსის რომანი „თავდაყირა რუსეთი“. რომანი ძალიან საინტერესოდ იკითხებოდა, რეპრესიებისა და რუსეთის თემის გარდა აქ საქართველოს თემაც წინა პლანზე იყო წამოწეული. ღრმა დაფიქრებას იწვევდა ჩვენი განვლილი ურთულესი ცხოვრების ასახვა ამერიკაში მოღვაწე გამომცემლისა და მწერლის თვალთ. სწორედ ამიტომაც მოვილაპარაკეთ რომანი ქართულ ენაზეც გამოგვეცა და ქართველი მკითხველისათვის ხელმისაწვდომად გაგვეხადა, რისი განხორციელებაც უკვე მოხერხდა.

როგორც აღვნიშნე და როგორც საერთოდ ხდება, რა თქმა უნდა, გამონაკლისების გარდა, ეს მხატვრული რომანიც დოკუმენტურ მასალაზე არის აგებული.

რომანში ნათლად ჩანს მწერლის ფანტაზია, მიგნებებიც, მოსაზრებებიც, პოლიტიკური შეხედულებებიც, სიმპათიებიც და ანტიპათიებიც. თხრობა ბუნებრივია და შთამბეჭდავი, ტექსტი მიზნობრივად აღიქმება.

ამერიკელი მწერლის ნაწარმოებებში თავისებური დამაჯერებლობითაა ნაჩვენები შემადრწუნებელი 37 წელი, სისხლიანი სამაძულო ანუ მეორე მსოფლიო ომი, ომისშემდგომი რთული წლები, სტალინის, ხრუშჩოვის, ბრეჟნევის, ანდროპოვის, გორბაჩოვის ბატონობის პერიოდები.

ამ საოცარი სპექტრის ფონზე ნაჩვენებია სამაგალითო, ღირსეული ქართველი კაცის სერგო გოცირიძისა და მისი ასევე სამაგალითო, ღირსეული უკრაინელი მეუღლის ნაყოფიერი ცხოვრება.

მე ღირებულ დოკუმენტურ მასალას, ალბათ, მხოლოდ იმიტომ გავუსვი ხაზი, რომ ზოგი რამ ვიცოდი ნადია გოცირიძის მშობლების ცხოვრებიდან და პირადადაც დიდი სიამოვნებით მისაუბრია ამ დაუვიწყარ, ნათელ, გამორჩეულ პიროვნებებთან.

რომანის მოქმედება ყოფილი და დაუბრუნებლად დანგრეული საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა ადგილებში ხდება. ეს ადგილებია რუსეთი, სანკტ-პეტერბურგი, მოსკოვი, სტალინგრადი, საქართველო, თბილისი, ქუთაისი, მცხეთა. რაჭა, სოფელი ბუგეული. მოქმედების ეს საუცხოო რეტროსპექტული ცვლა მთავარ მოქმედ გმირს სანდრო სულაძეს მრავალ ცხოვრებისეულ განზომილებაში გვიჩვენებს, ხოლო ნაწარმოების მთელ მსვლელობას დინამიკურ, შთამბეჭდავ სახეს აძლევს, ამშვენებს და თხრობისადმი ინტერესს აძლიერებს.

ავტორი ბევრგან წარმატებით ცდილობს, რალა თქმა უნდა, ძირითადად

ამერიკელ მკითხველს საუკეთესო კუთხითა და თვისებებით გააცნოს საქართველო. საინტერესოა თუნდაც ნაწყვეტი სანდრო სულაძის მონოლოგიდან, როცა ის რეპრესიებს გამოქცეული დროებით ბრუნდება სამშობლოში. აქ მწერალი ცნობილ ლეგენდას იყენებს: „ქართველებს ხშირად უყვართ ხოლმე თქმა – ღმერთი მიწებს რომ არიგებდა, ჩვენ ვქეიფობდითო. ბოლოს, ნაკვიანევად, მიწისათვის ღმერთს რომ მივაკითხეთ, მიწები უკვე ჩამორიგებული ჰქონდა, ამიტომ თავისთვის დატოვებული სამოთხის მიწა მოგვცაო. ეს ლეგენდა უცხოელებსაც სჯერათ და ამას იმით ამართლებენ, რომ გული მუდამ აქეთკენ მოუწევთ. მე კი იმიტომ დავბრუნდი, რომ ამ მიწის შვილი ვიყავი, ვიცოდი აქ არ მომაკლდებოდა თავშესაფარი“.

ანდა გავიხსენოთ ამაღელვებელი პატრიოტული სულისკვეთებით სავსე აზრები რომანის დასასრულს, როცა უკვე მსცოვანი, დამსახურებული, ცნობილი ადამიანი სანდრო სულაძე მეგობრებთან გულთბილი და გულახდილი საუბრისას ამბობს: „მოსკოვში ნახევარ საუკუნეზე მეტია ვცხოვრობ, მიუხედავად ამისა, ქართველად დავრჩი და ასეთი ვიქნები ბოლომდე. უსაზღვროდ მენატრება ჩემი სამშობლო, უსაზღვრო სურვილი მავსებს იქ მოგვკვდე და ჩემს მიწას მიმბარონ. საშინელ ნოსტალგიურ გრძნობას განვიცდი. თუკი თქვენ საქართველოდან ხართ, არ შეგიძლიათ თავი სადმე სხვაგან შინაურად იგრძნოთ, რაც უნდა

ბედნიერი ცხოვრება გქონდეთ. ეს შეუძლებელია, ქართველები არ ვარგანან ემიგრანტების როლში. როგორადაც უნდა ვიყოთ ერთმანეთის მიმართ განწყობილნი, ქართველები ერთად უნდა ცხოვრობდნენ ღმერთის წილხვედრ ქვეყანაში. ვიგრძნოთ, შვიტკბოთ და ვეთაყვანოთ მისი მზის სითბოს“.

პოლიტიკურად სწორი და გამართულია ამერიკელი მწერლის მსჯელობა უსახო და უნიადაგო საბჭოთა კავშირის დაშლის შესახებ. მინდა ამ მსჯელობიდანაც ერთი ნაწყვეტი მოვიტანო: „ამდენი სხვადასხვა ტრადიციის, რელიგიის, ისტორიისა და ენების მქონე ერების ერთ სახელმწიფოში ყოფნა არაბუნებრივ მოვლენას წარმოადგენდა, ვინაიდან მსოფლიოს ქვეყნების უდიდესი ნაწილი ასე თუ ისე ერთგვაროვნებით გამოირჩეოდა. ყოველ შემთხვევაში საერთო ენა, რელიგია ან ისტორია მაინც ჰქონდათ. საბჭოთა კავშირი სხვადასხვა ხალხების გაერთიანებას ცდილობდა, რეპრესიებსაც ხშირად მიმართავდა, სინამდვილეში კი გამოვიდა შეუსაბამო „კომუნიზმის მშენებელი ქვეყნის“

უთავბოლო ნარევი. ამ უაზრო ნაკრებს არავითარი მომავალი არ ჰქონდა და ბაბილონის გოდოლივით დაიშალა“.

მოტანილი ნაწყვეტის გამოხმაურება ისმის ამერიკული გამოცემის ბოლოსიტყვაობაშიც, სადაც მცირე რეზიუმეა გაკეთებული რომანში ასახული ისტორიისა და, კერძოდ, სულამცეხის მეგობრული ოჯახის შესახებ:

„ეს რომანი ასახავს ერთი ოჯახის ისტორიას. ამ ოჯახმა ცხოვრება დაიწყო და დაამთავრა ისეთ საშინელ ქვეყანაში, რომლის მსგავსი იშვიათად თუ მოიძებნება დედამიწაზე...“ ვფიქრობთ ასეთი სახის საინტერესო და დამაფიქრებელი წიგნის წაკითხვის შემდეგ მკითხველი არ დარჩება გულგრილი.

მეც დაახლოებით იგივე მინდობა მეტქვა. რახან წიგნი ამერიკაში მოეწონათ, ჩვენთან კიდევ უფრო მეტი მოწონება უნდა დაიმსახუროს. დარწმუნებული ვარ ამერიკელი მწერლისა და ქართველი ხალხის ჭეშმარიტი მეგობრის ფრენკ კოლაშხუსის რომანი მკითხველთა ფართო წრის დიდ დაინტერესებას გამოიწვევს.

ნუგ ზარ წერეთელი
2004 წელი

მაია ნიკოლაძე ჩვენი ავტორია, ჟურნალ „სიტყვაში“ სხვადასხვა დროს გამოქვეყნდა მისი შესანიშნავი საკუთარი ლექსებიც და თარგმანებიც. მაია უცხო ენების სპეციალისტია, ინგლისური ენის განხრით დაამთავრა ინგლისური ენის ფაკულტეტი და ამ ენიდან თარგმნის. რამდენიმე წელია სხვა ენამაც გაიტაცა, სწავლობს, ეუფლება უაღრესად საინტერესო ჰინდის ენას, რომელზეც უამრავი საინტერესო ნაწარმოებია შექმნილი ინდოეთში.

გთავაზობთ მაია ნიკოლაძის მიერ თარგმნილ ორ ლექსს, ერთს ჰინდიდან და ერთსაც ინგლისურიდან. იმედი გვაქვს ნიჭიერი და შრომისმოყვარე მაია ნიკოლაძე არა მარტო ინგლისურიდან, არამედ ჰინდის ენიდან თარგმანებითაც საკუთარ წვლილს შეიტანს ქართული მთარგმნელობითი ლიტერატურის გამდიდრების საპატიო საქმეში.

სურენდრა კრიშნა გოიალი

დაყოფა

თავად დედისგან ვინ განარჩია სითბო დედისა,
რად ვაქუცმაცებთ, მაშ, ჩვენს სამშობლოს,
ერთია მიწა, სისხლიც ერთია,
სარჩოს გაყოფაც ღმერთმა გვაშოროს.

ეს ჩვენი მიწა არ ყოფილა საბრძოლო ველი,
ბრძენთა ასკეტიზმს აღუმართავს აქ თვისი ბჭენი,
სად სიყვარულის გაისმოდა ჰანგები მარად,
ძალდაშრეტილი არასოდეს ყოფილა არა.

ახლა კი ნახეთ! მეომარნი შეუპოვარნი
და შემართული მათი მახვილი.
მათ ერთმანეთის სწყურიათ სისხლი,
რადგან სიცრუემ ალაშფოთნა გულთა ძახილი.

ცალ-ცალკე მამულს თავთავისთვის მოითხოვს ყველა,
ერთად ცხოვრების სურვილიც კი მათში არ არი,
და ხომ სიცოცხლის მომცემია ეს წმინდა მიწა,
არათუ ნეშტთა უსიცოცხლო თავშესაყარი.

და მაინც, ითხოვს დაჟინებით თითოეული,
მიზომვით რომ მოქცევა უქონ,
საერთო ღროშას ინაწილებენ,
რომ ენის ტვირთი სატარებლად შეიმსუბუქონ.

სად ერთობაა, ძალაც იქ არის,
თუ ვინმეს ესმის, თუ გაიგებს ამ სიტყვებს ვინმე.
ის, რაც დაინგრა, აღარ აღდგება
შენ ერთმა მარტო როგორ უნდა იცხოვრო კიდევ?
მარტო ცხოვრების სირთულეებს თუნდ ცდიდე კიდევ.

შენ რომ დახიე, ის ბაირალი,
სირცხვილიც არის და ქსოვილს ნაგლეჯიც მხოლოდ.
და თქვენ რომელთაც შეურაცხვეთ დედის მანდილი,
ნუთუ არ გესმით, სითბოს დედურს რომ ბლალავთ ბოლოს?!

ვერცხლისფერები

ნელა და წყნარად კაშკაშა მთვარემ
ვერცხლის ქოშებით გაკვალა ღამე;
აქეთ და იქით ყველგან თვალს ავლებს
ვერცხლის ბაღჩებს და მოვერცხლილ ალვებს.
სირმებმოვლებულ ისლის ქვეშ სარკმლებს
ავლებს რიგ-რიგად ვერცხლისფერ კანტებს;
მოკალათებულს თბილ ბუნაგში ვერცხლისთათებას
ნაგაზს სძინავს და ზედ მთვარე დაჰნათის მშვიდად;
პაწაწა ბნელი სამტრედიდან თეთრი გულები –
მბრწყინავ ბუმბულში გახვეული სტვენენ – მტრედები.
სადღაც თავუნა თავის ალაფს მიაცუნცულებს
ვერცხლის ბრჭყალებით და ვერცხლისფრად აკვესებს თვალებს,
ვერცხლის ლელქაშთან გარინდული ნაკადში ვერცხლის
ელავს ფარფლები მთვარის შუქზე უძრავი თევზის.

ჟურნალ „სიტყვაში“ ვბეჭდავთ თბილისის 50-ე საჯარო სკოლის მე-12 კლასის მოსწავლის მზია ქაბზინაძის თარგმანს. მზიამ შემოგვთავაზა თანამედროვე ინდოელი მწერლის სატიშ გუპტას ჰინდი ენიდან ქართულად თარგმნილი მოთხრობა „დიდი“. მისასალმებელია, რომ მოსწავლეს მსოფლიოს ამ ერთ-ერთი უძველესი და უძნელესი ენის შესწავლა გადაუწყვეტია. საქართველოში ბევრი შესანიშნავი მთარგმნელი ქალი გვყვლია და გვყავს, რომლებმაც მსოფლიო ლიტერატურის შედეგები აამეტყველეს.

მზია ქაბზინაძეს ვუსურვებთ მისი თარგმანებიც ქართულად ისე იკითხებოდეს, როგორც წინაპარი ქალები გვთავაზობდნენ.

დიდი

მეც კი არ ვიცი, დიდის ნამდვილი სახელი რა არის? შეიძლება ჩვენს ქუჩაზე ეს არავის გაეგონოს. მისი წინა ცხოვრების შესახებ მხოლოდ წარმოდგენა თუ შეიძლება, ვიღაცა ამბობს, რომ ქვრივია, ვიღაცა ამბობს, რომ მიტოვებულია, ვიღაცა ამბობს, რომ გაუთხოვარია.

დიდი ჩვენს ქუჩაზე 15 წლის წინ მოვიდა. იმ დროს მას თეთრი, სიფრიფანა კანი ჰქონდა წითელი ლოყებით. იქნებოდა დაახლოებით 30 წლის. საკმაოდ განათლებული იყო. დიდის არ მოსწონდა სკოლაში ან ოფისში მუშაობა.

დიდემ პირველ რიგში, ქუჩიდან აიყვანა რამდენიმე ბავშვი და სახლში სწავლა დაიწყო. ნელ-ნელა მათი რიცხვი 15–20-მდე გაიზარდა. ყველა ბავშვი მას დიდის ეძახდა და მთელ ქუჩაზე დიდის სახელით იცნობდნენ. მისი

ნამდვილი სახელი კი წარსულის სიღრმეში ჩაძირულიყო.

იმ დროს პატარა ვიყავი. მამას მკირე შემოსავალი ჰქონდა, რომელიც ოფისში კურიერად მუშაობდა. სწავლაში ძალიან სუსტი ვიყავი, ამიტომ გადაწყდა, რომ ქუჩის სხვა ბავშვებთან ერთად დიდისთან უნდა დამეწყო სიარული. დიდი სწავლის საფასურად 50 რუპიას² იღებდა. სწავლისთვის დრო დანიშნული არ ჰქონდა, ბავშვი რა დროსაც მივიდოდა, მაშინ იწყებოდა სწავლა. დიდი, ძალიან დიდი მონდობით ასწავლიდა. მასწავლებელი მართო ცხოვრობდა და საოჯახო საქმეებში დამხმარე არ ჰყავდა, ამიტომ ხშირად პატარ-პატარა საქმეებში დიდის თავისივე მოსწავლეები ეხმარებოდნენ.

დიდის ამ სამყაროში, ბავშვების გარდა, სხვა არავინ ჰყავდა. არასდროს მინახავს დიდი გარეთ სხვა

ქალებთან მოსაუბრე. ყოველთვის სერიოზული იყო. როდესაც რაიმე სასაცილო ხდებოდა, მხოლოდ მოკრძალებით იღიმებოდა და აჩენდა თავის მარგალიტივით ჩაწიკწიკებულ კბილებს.

გავიდა დრო. ჩვენ ნაქირავები სახლი დავტოვეთ და საკუთარი სახლი ავიშენეთ. დროსთან ერთად ჩვენი მდგომარეობაც შეიცვალა. მამამ სოფლის მიწა გაყიდა და ოჯახში ათასობით რუპია შემოვიდა. წინათ, თუ პური გვენატრებოდა, ახლა ყველანაირი პირობა გვქონდა კომფორტული ცხოვრებისთვის. მე საჯარო სკოლა დავამთავრე და განათლება მივიღე.

რამდენიმე წელი დიდი საერთოდ არ გამხსენებია. გუშინ, როდესაც „მისტერ მასწავლებელს“ ვკითხულობდი, სულ დიდის სახე მედგა თვალწინ. საღამოს დიდიზე დიდხანს ვფიქრობდი, გადავწყვიტე მას აუცილებლად შევხვედროდი, როგორ გაუხარდება!..

დღეს, დილით, 9 საათზე გამოვიყვანე მანქანა და გავეშურე დიდისთან შესახვედრად. მანქანა ქუჩის პირას გაგაჩერე და დიდისკენ ფეხით მიმავალი ვფიქრობდი. - ნეტავ დიდი მიცნობს თუ ვერა, მისი სახლის კარი, როგორც ყოველთვის, ღია იყო, იგი თავის ძველ სკამზე იჯდა, უკვე სათვალეც ეკეთა, თმა გასთეთრებოდა, მისი ტანსაცმელი უწინდელივით აღარ გამოიყურებოდა.

დიდი ისევ ბავშვების წრეში იჯდა, წამით წარსულში დაებრუნდი. გავიდა ხანი და მან თავი ასწია, დამინახა თუ არა მისასალმებლად წამოდგა. მე რე-

ალობას დაუბრუნდი და მივხვდი, რომ ვერ მიცნო. დაწვრილებით ვუამბე ყველაფერი, რათა გაესხენებინა, ვინ ვიყავი. მთელი ჩემი სიხარული და მოლოდინი გამიცრუვდა, ვიფიქრე ტყუილად მოვედი – მეთქი. როცა მივდიოდი ვფიქრობდი, როგორც კი დიდი დამინახავდა სიხარულით გადამეხვეოდა. წამით დიდი დაიძაბული მიყურებდა, უცებ სახე გაუნათდა და სიხარულით გადამეხვია. ანუ³ შენ ხარ?! შენ დიდი სულ დაივიწყე. დიდი აფუსფუსდა მივხვდი მოხერხებულ ადვილს ეძებდა, რომ დავესვი. მივუხვდი საწადელს, და იქვე მდგომ სკამზე ჩამოვჯექი. საუბარს შევეყვით.

ცოტა ხნის შემდეგ დიდი ჩაის მოსამზადებლად შინ შევიდა.

ერთმა გოგომ დიდის სწავლის ფული მოუტანა. გარედან ხმა მკაფიოდ ისმოდა.

– მამაშენი ხომ მთელი თვე ავად იყო, ხელფასი მთლიანად აიღო?

– არა, დიდი, ჩამოაჭრეს, ნახევარი ხელფასი აიღო, –ჩუმად თქვა გოგომ.

– მაშინ ამ თვეისა არ მინდა, ჩემი გარჯა შენზე ალალი იყოს.

უცებ 15 წლის წინ მომხდარი ამბავი გამახსენდა. ერთხელ პირველ რიცხვში საღამოს, როდესაც მამა ოფისიდან ბრუნდებოდა, ძალიან აღელვებული იყო. გაირკვა, რომ მას ჯიბე გაუჭრეს და მთელი ხელფასი მოჰპარეს, სახლში ყველა შეწუხდა ამ ამბის გამო. ცოტა ხნის შემდეგ დედამ ხარჯების დაზოგვის მიზნით გეგმა შეადგინა. მან თვალი ჩემი სწავლის ხარჯებსაც დაადგა. ამიტომაც იყო, რომ

დიდისთან სასწავლებლად სიარული შევწყვიტე. ძალიან მინდოდა დიდისთან სწავლა და ვცდილობდი ეს სურვილი ჩამეკლა, მაგრამ შინაგანი ხმა არ მასვენებდა და სულ მახსენდებოდა, რა მონღომებთა და სიყვარულით გვასწავლიდა დიდი, ათჯერ რომ გეკითხა, არ გაგვიბრაზდებოდა.

დიდემ გოგო გამოგზავნა ჩემთან სახლში, მაგრამ დედაჩემმა დააბარა, აღარ ისწავლისო.

რამდენიმე დღის შემდეგ დიდი ბაზარში შემხვდა. დიდმა დამინახა თუ არა, დამიძახა და ჩვეული ღიმილით მკითხა:

– სწავლა რატომ მიატოვე?

მამაჩემს რაც შეემთხვა დაწვრილებით ვუამბე, ისიც ვუთხარი, რომ ოჯახი სწავლის საფასურს ვერ გადაიხდის – მეთქი, ამას როცა ვეუბნებოდი თვალები ცრემლებით ამევსო. დღესაც ნათლად მახსოვს მისი ქათქათა ცხვირსახოცი, რომლითაც თვითონაც ცრემლები შემიმშრალა. შემდეგ თავზე ხელი გადამისვა და მითხრა:

– სულელო, რატომ არ მითხარი? ხვალთან აუცილებლად გელოდები. გადასახადი კი ნულარ შეგაწუხებს, გაიგე?!

ასე დავბრუნდი ჩემს საყვარელ დიდისთან.

მეორე დღეს დავიწყე თუ არა სწავლა, მაშინვე ვიგრძენი, რომ დიდი ყველაზე დიდ ყურადღებას მე მაქცევდა. ალბათ, იმიტომ, რომ გადასახადის გადახდა არ შემეძლო და ეს არ მეგრძნო.

ცოტა ხანში რეალობას დავუბ-

რუნდი და სახლის დათვალიერება დავიწყე. მივხვდი, რომ დიდის ეკონომიურად უჭირდა ვიფიქრე, იქნებ წასვლისას ცოტა ფული დამეტოვებინა: გავხსენი ჩანთა და ვნახე, რომ საფულეში მხოლოდ 100-იანი ბანკნოტები მქონდა. გავიფიქრე, რატომ წვრილ კუბიურებს არ ვატარებ – მეთქი. მაგრამ გამახსენდა, რომ გუშინწინ მეორე ჯიბეში წვრილი ფული ჩავიდე. ჯერ 50-იანი ბანკნოტი ამოვიღე, მერე დავფიქრდი და 10-იანის ამოღება ვამჯობინე. ამასობაში დიდი დაბრუნდა და ჩაი მომიტანა, ჩამოვართვი თუ არა ფინჯანი, შევკრთი, რადგან პირი ჩამოტეხოდა მაგრამ მის მასპინძლობაზე უარს როგორ ვიტყვოდი.

– როგორ არის სკოლის საქმე?

– სადღაა სკოლა?

– ცოტაოდენი ღუმილის შემდეგ თქვა:

– დღესდღეობით გოგოებმა წერაკითხვა კი იციან, მაგრამ საწყლებმა როგორ გამოიყენონ ეს ცოდნა არ იციან. რამდენიმე ბავშვს აიყვანენ და სწავლას იწყებენ. ფიქრობენ, რასაც გადაუხდიან, ისიც კარგი იქნებაო.

მე საათს დავხედე, დიდი დრო გასულა, ამიტომაც ავდექი და დიდის ვუთხარი: – დიდი ახლა უნდა წავიდე – მეთქი 10 ბანკნოტი ხელში ჩავუდე. მერე დიდხანს ხელში ჭერისგან დასველებული. მასწავლებელმა ფული აიღო და მითხრა:

– ერთი წუთი მომიცადე.

როცა დაბრუნდა, 20-იანი ბანკნოტი ხელში ჩამიღო და მითხრა:

– შენი დიდი, მართალია ძალიან

ღარიბია, მაგრამ ეს შენ გქონდეს. ამდენი წლის შემდეგ ჩემს სანახავად რომ მოხვედი.

ისეთ გუნებაზე დავდექი, თითქოს ჩემთვის სილა გაეწნათ, მივხვდი, რომ დიდისგან კიდევ ბევრი რამ მქონდა სასწავლი.

სატიშ გუბტა: დაიბადა 1951 წ. პენჯაბში, (ინდოეთი). განათლებით ისტორიკოსია, წერს ჰინდიზე, გამოქვეყნებული აქვს მრავალი მოთხრობა და კრიტიკული სტატიები.

სატიშ გუბტა
1994 წელი

თარგმნა ჰინდიდან
მზია ქაბზინაძემ

რეპორტი

გ ა მ ო ფ ხ ი ზ ლ ე ბ ა
გურამ რჩეულიშვილის ხსოვნას

შენ ახლაც 26 წლის ხარ. 26 წლის ასაკში ყველაზე მეტად ვფიქრობ შენზე და გეძებ ყველგან, შინ თუ გარეთ, ქუჩაში, სამსახურში, ყველგან, ძიუდოს სამყაროში. ეს შენ ხარ, ჩემი თვალების შუქში, ჩემს მზერაში, ასი ათასი წელი რომ დაგატარებ, დაბადებამდე თუ დაბადების შემდეგ, ასე მაღალს და ასე მიუწვდომელს, როგორც იდეალს ჩემი თაობის ახალგაზრდა კაცისა.
„შენ ხარ ჩემამდე და კიდევ...
შემდეგ...
შენა ხარ სიტყვა, რომელიც ვერ ვთქვი...“

სიტყვა, ალაზნის ველზე გაჭრილ თეთრცხენიან მხედარზე თუ ალავერდის გუმბათზე ავარდნილ რაინდზე, ერის გამოსაფხიზლებლად მოვლენილზე, მოვლენილს საშველად ჩვენთა, ვისაც ბევრი უნდა გეთქვა ჩვენთვის გაუცაცობასა და სიყვარულზე, დაბრკოლებათა გზაზე გავლისას იდუმალის უკეთ შეცნობაზე (შენი გმირები ხომ ან მწვერვალზე ილუპებიან ან ზღვაში კვდებიან), ზღვარდაუდებელ სიკეთეზე, სიამაყესა და პირდაპირობაზე, ბუნებრიობაზე, თვალშეუდგამ სიმაღლეზე („ის თავიდანვე, დასაწყისიდანვე იტყვდა თავის ბუნებაში სიმაღლეს...“).

უნდა გეთქვა, მით უფრო დღეს, როცა პოეტის თქმისა არ იყოს დრო „რუსულ გარმონივით გაიწვლა“ და ყველაზე დიდი – სიკეთის შუქი თვალებში თითქოს გაუჩინარდა... ქრება, გურამ, და მე მეშინია, ალავერდის ტაძარზე აღმართული ის შენი ხატებაც აღარავის ახსოვს, გურამ, და მე კიდევ უფრო მეტად მეშინია, მე თითქმის ვეღარ ვხედავ შენს მსგავსებას, აი, ისეთებს, ოტია პაჭკორია რომ წერდა შენზე: „ჩვენ ერთ ქუჩაზე ვცხოვრობდით და მე მიყვარდა ცქერა, როგორ დაუყვებოდა ხოლმე იგი დაღმართს ოდნავ დარწეული, თავისუფალი ნაბიჯით, ლაღად მხრებგამოღილი, მზით გარუჯული, გახსნილი საკინძითა და

ბაგეთა კუთხეში ჩაწოლილი ირიბი ღიმილით. დაგინახავდა, ამაყი თავაზით ოღნავ მოიდრეკდა ქედს და გამოვიწვდიდა უხეშ, ძლიერ მარჯვენას.

იგი იმათგანი იყო, ვისაც ყოველთვის გრძნობ, წამოგეწევა გზაზე და ინაბები, თითქოს დგახარ ზურგით ზღვისკენ და შენს უკან დაბადებული ტალღის მოსვლას ელი“.

საოცარი შედარებაა, მართლაც, ტალღის მოსვლას ჰგავდი შენს ნაწერებში მოზღვავებული ეროვნული ტრაგედიის განცდა. თუ როგორც მერაბ კოსტავა წერდა შენზე, „ალავერდობაშ“, ქვეცნობიერად მახვილივით ამოწვდილი კვინტ-სენსაცია გვიჩვენა შენი არსებისა და დაგვანახა, თუ როგორ ვლინდება ერის სულის ხასიათი მის საუკეთესო შეილებში. იქ, აფხაზეთში, კიდევ შეიძლება სამშობლოს სამსხვერპლოზე შეწირული ვაჟკაცების ზილვა. ცოცხალი რომ იყო, შენც იქ იქნებოდი, იმ რჩეულთა ლაშქარში და ისე უყოყმანოდ შეუშვებდი მკერდს ტყვიას, ერთი არ დაგცდებოდა მიშველეთო, როგორც მაშინ, შავი ზღვის ტალღებთან ბრძოლაში, სხვები რომ გადაარჩინე და საკუთარი სიცოცხლე დათმე, როგორც მაშინ არ თქვი, მიშველეთო, მაგრამ შენი სიკვდილით კი ყველაფერი გვითხარა.

და მე ახლა უფრო ძლიერ მიჭირს რაიმეს თქმა შენზე, ვინც წერდა:

„მე ისევ ბავშვი დავრჩი და ვერაფრით ვერ ვეგუები იმ აზრს, რომ ჩემ ტოლებს შვილები ყავთ!“

მიჭირს რაიმეს თქმა შენზე, ვისაც „სიყვარული ერთი ჰქონდა, განუმეორებელი და გულიანი, როგორც საერ-

თოდ სჩვეოდა. მისი ბუნება ვერ იტანდა ამჩატებას, ცვალებადობას, დაუსრულებელ ოხვრა-წუწუნს. ისევე როგორც შშობლები, წინაპრები, ახლო მეგობრები, ქალის სიყვარულის ფენომენიც უწმინდეს, უზენაეს მოვლენად მიაჩნდა და ღალატი ვერ წარმოედგინა“ *(ნუგზარ წერეთელი)*.

ისევე შეგეძლო „სიყვარული გაზაფხულზე, როგორც ზამთარში“ (შენი სიტყვებია) და შეგეძლო გყვარებოდა როგორც ანა კარენინა, ვინც „ვერ დაეტია თავის სიყვარულში“, ისე ის გოგო, წაბლისფერი თმითა და ღიდი, გაკვირვებული თვალებით, ყოველთვის რომ გაშინებდა...

იარაღის კი არ გშინებია, ან რა შიშზე შეიძლება საერთოდ ლაპარაკი შენი სახელის გვერდით, როცა საკუთარ სიცოცხლეზე მეტად სხვისას უფრო ხილდებოდი, სხვაზე ფიქრობდი. „იმათზე ილოცე, დედავ, მე თვითონ გავიტან თავს“, მღევარს დასხლტომილი ეუბნები ტაძარში მლოცველ ქალს და ალავერდის გუმბათისკენ მიისწრაფი, სადაც ასვლას იშვიათად თუ ვინმე შეიძლებს... ისევ სხვაზე მინიშნება, შენ ისევ მარტო რჩები განსაცდელის წინაშე, როგორც 1960 წლის 23 აგვისტოს, გაგრაში, სხვების საშველად რომ შეებრძოლე ტალღებს, მაგრამ მღევარისაგან განსხვავებით, მათ ვეღარ აჯობე. შენი სხეული მეოთხე დღეს გაგრიდან 17 კილომეტრის მანძილზე იპოვეს. ხანდახან მგონია, რომ შენი ტრაგედია შემთხვევითი არ არის და ისიც გაგრასთან, რომ ბიბლიურად წყალში სიკვდილი დაბრუნებას და განახლე-

ბას ნიშნავს, რომ დღეს შენი წასვლიდან 33 წლის შემდეგ აფხაზეთში გმირულად დაცემული ვაჟკაცები შენი სულის გამოძახილია, გურამ, შენი დაბრუნების მაუწყებელია და ჩვენი დიდი გამოფხიზლების დასაწყისი. შენ თუ ერთი იდექ ალავერდზე, ახლა ათასები ღვანან და ეს უკვე რაღაცას ნიშნავს... ბევრს ამბობს მერაბ კოსტავას სიტყვებიც შენზე: „უზარმაზარი ჯვარი, მის სულში აღმართული არ ასვენებდა, გულ-ღვიძლს უღადრავდა და ამიტომაც შლეგივით გამოენთო იგი ჯვარ-გუმბათოვანი ალავერდის ციცაბო სახურავზე, ჯვარცმის პოზით, მკლავებგაწვდილი ვითარცა იესო, ალაზნის ველისკენ პირმიქცევით, ინერტული

ღვინით გაბრუებული ბრბოს წინაშე, ხომ არ გამოხატავდა ეს მესსიანური შესტი ისტორიის ჯვარზე გაკრულ იბერიის სახეს?“...

ასე ჩააფიქრე მარტო მერაბი კი არა, ყველა, ვის სულსაც შეეხე, სამუდამოდ კი 26 წლის ჭაბუკად დარჩი. „შენ ხარ ჩემამდე, და კიდევ...“ შემდეგ“, სხვანაირად არ შეიძლება, სხვანაირად უბრალოდ არსებობასაც აღარ ექნება აზრი, აზრი, რომელსაც შენი სახელი ჰქვია და მოლოდინი, რომელსაც ისევ შენი სახელი ჰქვია, რომელსაც მაინც ვბედავ და ვამხელ ჩემს ალავერდზე მარადიულად აღამართული რაინდის სახელს.

თამარ შაიშმელაშვილი
გაზეთი „თბილისი“,
17 თებერვალი, 1993 წელი

**„შაშას რევოლუცია“
ანუ
რევოლუცია ორთაჭალაში
„ბაბის რიგზე“**

26 წლის ასაკში ტრაგიკულად და გმირულად დაღუპული დიდი ქართველი მწერალი გურამ რჩეულიშვილი რომ ლიტერატურული მოვლენა და გენიალური შემოქმედი იყო, ეს გარდაცვალების შემდგომ განვლილმა ნახევარმა საუკუნემ, ხალხმა, ახალგაზრდობამ, ქართულმა კრიტიკულმა აზრმა მთლიანად დაადასტურა მისი შემოქმედება ეროვნული მწერლობის ოქროს ფონდის საკუთრებად იქცა.

ეს ფასდაუდებელი მემკვიდრეობა თითქმის მთლიანად შევიდა 2006-2007 წლებში განხორციელებული აკადემიური გამოცემის ორჯერ დასტამბულ ექვსტომეულში, რაც განხორციელდა გურამის უმცროსი დის მარინე რჩეულიშვილი-ფალავანდიშვილის რამდენიმე წლიანი თავდადებული შრომისა და საქართველოს გურამ რჩეულიშვილის საზოგადოების მცდელობის შედეგად.

უფრო ადრე, კერძოდ 1994 წელს, როცა ფართოდ აღინიშნებოდა გურამ რჩეულიშვილის დაბადებიდან 60 წლისთავის საიუბილეო თარიღი, ცალკე წიგნად გამოვიდა ფართო საზოგადოებრიობისათვის ჯერ კიდევ უცნობი ღრმა ფილოსოფიური მოთხრობა „შაშას რევოლუცია ანუ რევოლუცია ორთაჭალაში „ბაბის რიგზე“. საინტერესოა ამ საოცარი ნაწარმოების ბედი. ის დიდხანს იდო გურამ რჩეულიშვილის არქივში, იდო თითქმის ოცდაათი წელი და შემდეგ ზღაპრული განძივით გამობრწყინდა. 1984 წელს, როდესაც გურამის იუბილესთან დაკავშირებით მომზადდა მშვენიერი ერთტომეული „სად გაექცევი ზამთრის ღამეს“, „შაშას რევოლუცია“ იქაც კი არ შესულა, რადგან ჯერ კიდევ არ იყო ნაპოვნი და გაცნობილი. 1994 წელს, უკვე ჩამოვარდნილი დიდი გაჭირვებისა და უქალაღლობა-უსახსრობის მიუხედავად, არა მარტო გურამ რჩეულიშვილის შემოქმედებაში, არამედ მთელ ქართულ ლიტერატურაში ეს ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოები მაინც გამოიცა ცალკე წიგნად ათასიანი ტირაჟით, გამოიცა და სასწრაფოდ გაქრა კიდევ. მასზე ძალიან დიდი მოთხოვნილება იყო და არის, ამიტომაც ჟურნალ „სიტყვის“ სარედაქციო კოლეგიამ გადაწყვიტა კვლავაც გამოაქვეყნოს 24 წლის ბრძენი ახალგაზრდა მწერლის სულისა და გონების შემძვრელი ნაწარმოები, რომლის ბადალი ძნელად თუ მოიძებნება გნებავთ ძველ და გნებავთ ახალ თანამედროვე მწერლობაში.

ჩვენი პატარა წინათქმა გვინდა მარინე რჩეულიშვილი-ფალავანდიშვილის შესანიშნავი შესავალი წერილის ჩამაფიქრებელი დაბოლოებით დავასრულოთ:

„მაშ ასე, მკითხველო! შენ გელის მწერალ გურამ რჩეულიშვილის სულიერი სამყაროს მნიშვნელოვან დოკუმენტთან ზიარება. იქნებ შენ მაინც, ჩემგან განსხვავებით, არა მხოლოდ გაიგო, არა მხოლოდ „აღმოიკითხო“ დაფარული, არამედ, როგორც უძღები შვილი, ამ ნაწარმოების გმირის მსგავსად დაუბრუნდე შენს საკუთარ ოთახს – „სავსეს ნაცხოვრები სითბოთი“, დაუბრუნდე შენს სხეულს, როგორც მღვიმეს, როგორც ერთადერთ ადგილს, როგორც შენს კუთვნილ სივრცეს სამყაროში, რომელშიც შენი სულის ამაღლება უნდა მოხდეს“.

მთავარი რედაქტორი

შაშა აზაურაშვილი ჩქარი ნაბიჯით მოდიოდა ქვაფენილასფრილ ტროტუარზე, გაშტერებული უყურებდა ამოყრილ ქვებს შუა ჩამდგარ წყალს, ქვების შუაში ლიპი ნაფეხურები ჩანდა, შაშა ცდილობდა შიგნით ნაფეხურების შუაში ჩაედგა ფეხი, როცა ამას ვერ ახერხებდა – ნერვიულობისგან ემანჭებოდა სახე, პატარა, უსიამოვნო სუსხისაგან დალურჯებული ცხვირი შუაში გატეხილივით ექცეოდა გვერდზე; ყოველი ასეთი მოძრაობისას შაშას თვალები ხედავდნენ ცხვირის წვერზე გამოსულ, სიცივისაგან გამაგრებულ თეთრ მომწვანო-თავა მუწუკს; უსიამოვნოდ იშმუშნებოდა შაშა, გალიპული ტანისამოსი მხრებზე ეკრობოდა და ახალ შეგრძნებებს იწვევდა მის ტანში, რომელიც ხან იმართებოდა, ხან თითქმის მიწამდე ეშვებოდა – როცა მთელი ხუთი სანტიმეტრით მოკლე ფეხს ეყრდნობოდა. ყოველი ფეხის გადადგმის შემდეგ მას ეგონა, რომ შემდეგი ნაბიჯი გამოვიდოდა სწორე, ასე ეგონა ბავშვობიდან, როცა დიდებიც კი ეძახდნენ ჩოლახას, ჩოლახას ეძახდა დედაც...

ბავშვობიდანვე იშვიათად ეფერებოდა დედა შაშას და სწორედ ამ იშვიათი მოფერების დროს ეძახდა იგი მას „ჩოლახას“, შაშამ პატარა ბავშვის ინტუიციით იცოდა ეს ზედმეტი სახელი, რომელიც მის ფიზიკურ ნაკლს გამოხატავდა, მხოლოდ საალერსოდ იყო ნათქვამი და ყველაზე ძალიან ესა წყინდა, წყინდა უფრო ძლიერად კიდევ იმიტომ, რომ დედა ამ სიტყვის თქმისას თავზე ხელს უსვამდა (ამ ნაკლში გამოხატავდა მთელ სინაზეს, რაც მის დამი ჰქონდა და თითქმის ეს ნაკლი რომ არა, საერთოდ არ მოეფერებოდნენ მას), ან კოცნიდა და ისევ ვერ ახერხებდა მთელი თავისი ბუნებით გაბრაზებულიყო გულში მაინც, როცა მთლიანად უძაბუნდებოდა ბრაზიანი სევდისგან სიტყვის მოსმენის დროს შიგნით რაღაცა ყველაზე ძვირფასი, მეორე ნაწილი ამშვიდებდა, ნიღბავდა მის სამართლიან აღშფოთებას იმ მიზეზით, რომ დედა ამ სიტყვას საალერსოდ ეუბნებოდა და სწორედ ამ სიბრაზის შეკავება ათქვეცებდა მის ბრაზს, ნაღველს და მარტო დარჩენილი, ჩუმად ტიროდა ამის შემდეგ მთელი ღამე.

როცა სხვები ეძახდნენ შაშას ჩოლოხას, ის გულში მათ ათას სამაგიეროს უხდიდა, რაღაცეებს ძებნიდა შეუგნებლად თავისივე თავში ისეთს, რაც მათ არ ჰქონდათ, ეჯიბრებოდა ოცნებით, ამარცხებდა მტრებს და მშვიდდებოდა... მაგრამ დედის მოფერებისას იძულებული იყო ყველა თავისი შინაგანი გრძნობა შეეკავებინა.

დედებმა რომ იცოდნენ, რამდენ საწყენს ეუბნებიან თავიანთ შვილებს და ერთი გაუფრთხილებელი სიტყვითაც რამდენ ნაღველს, ბრაზს იწვევენ მათ პატარა გულებში, მაშინაც კი, როცა პატარებმა გონებით არაფერი იციან თავიანთი ამ გრძნობის შესახებ. დედის მიერ გაუფრთხილებელი სიტყვით გამოწვეულ წყენასთან შედარებით არაფერია მთელი უბნის ბავშვების ღაცინვა.

დიდი ხნის წინ, როცა შაშა იყო ათი წლის, მისი ძმა კი რვა წლის, ძალიან აწყენინეს მას: შაშა კედელთან მიგდებულ, ჯდომისაგან თითოქოს მიტკეპნილ ქვაზე იჯდა, მისი ძმა სხვებთან ერთად „ქუჩურ ადგილზე“ თამა-

შობდა. შაშას გული სიხარულით ევსებოდა, როცა გაიოზი „ეშტის“ ყუთს ქვას მორატყამდა და წრიდან შორს ისროდა, თვითონაც შედიოდა აზარტში, მაგრამ პატარას უფრო სუსტი ჰქონდა ფეხი, თითქმის კუტი იყო, ძლივს აათრევდა ხოლმე მოკლე ფეხს ხელების დახმარებით კიბეზე, რომლის ბოლოშიაც ახლა იჯდა. გაბრწყინებული

თვალებით უყურებდა ბიჭების თამაშს; ხაზიდან ესროლა „ქუჩურს“ ქვა მისმა ძმამ და ააცილა, სალკა შაშას ფეხთან დაეცა; წრეში ჩამდგარი „დედა“ თვალს არ აშორებდა გაიოზის „სალკას“, რომ ხაზის გადმოჭრისთანავე მოწინააღმდეგე ფეხში დაეჭრა. აქლოშინებული დარბოდა გაიოზი ხაზის გასწვრივ, ხან უცებ ფეხს შემოჰყოფდა, მიიტყუებდა „დედას“ და ისევ უკან გარბოდა, რომ სხვა მხრიდან შემოჭრილიყო. ძმის მაგიერ შიშით, სიხარულით იყო სავსე შაშას გული, თვალებს ხუჭავდა, როცა „დედას“ მისი ძმა ფეხში უნდა დაეჭირა და ისევ ებერებოდა ფილტვები, უბრწყინავდა თვალები, როცა გადარჩენილი ძმა უკან გარბოდა.

უცებ გაიოზმა პირდაპირ გადაჭრა ხაზი, მისკენ გამოქცეულ „დედას“ წინ გაურბინა, ისევ გადავიდა ხაზს იქით და ახალი ძალით გაექანა ქვისაკენ. ქვა ეგლო შაშას ფეხთან, შაშა წამოიწია, „დედა“ მოწყდა ადგილს და ისიც ქვისაკენ გაქანდა, ცოტაც და გაიოზი ფეხს დაადგამდა ქვას, მაგრამ, შაშას

მოეჩვენა, რომ დედა დაასწრებდა მის ფეხში დაჭრას. ენერგიული მოძრაობით წამოხტა ჯანსაღ ფეხზე შაშა, მეორე ფეხი ჰაერში დაეკიდა საცოდავად, დაიხარა, ხელებს დაეყრდნო და სამფეხა მოძრაობით გადახტა ქვისაკენ, წაიქცა, ძლივს მისწვდა ქვას და ძმას გადაუგდო, მაგრამ ძმა ასცდა ქვას, მან მოასწრო იმ ადგილას მირბენა, სადაც ადრე ქვა იდო: გაჩერება ვეღარ მოასწრო – დედამ თავისუფლად დასჭრა ის ფეხში, გამოქანებულივე დაეცა გაიოზი წაფორხილებულ შაშას ზევიდან და წაგებისაგან გამწარებულიმა დაუწყო ცემა მუშტებით. აღელვებული შაშა უცებ გაბრუნდა. მუშტები ხვდებოდა სახეში, ფერდებში, „უ, შე ჩოლახა, უ, შე ჩოლახა, ჩოლახა, ჩოლახა, – ეძახდა გამწარებული ძმა. „ჩოლახა, თარსო“, – იძახდნენ სხვა ბავშვები და გაიოზს აქეზებდნენ, რომელიც ზევიდან ეჯდა და სცემდა. „თავისზე დიდს ერევა“, – აღტაცებულიები იძახდნენ ისინი. შაშა ფიზიკურ ტკივილს საშინლად გრძნობდა და თითქმის არ ესმოდა სიტყვები, ის მთლიანად გაბრუნებული და გაოგნებული იყო მოულოდნელობისაგან, ის ძმა, რომლისთვისაც ამდენს ღელავდა და რომელსაც მისაშველებლად წინ გადაუგდო ქვა, ახლა ზევიდან ეჯდა და ცემდა უწყალოდ, შაშამ მლაშე გემო იგრძნო პირში, მერე თავლი აეწირპლა, გარშემო ყიჟინით დახტოდნენ ბავშვები, „ჯერ არ ტირის, არ ტირის“, – ყვიროდნენ ისინი. შაშას დაავიწყდა კიდევ, რომ ასეთ დროს ტიროდნენ. მხოლოდ ბავშვების ხმაზე გაახსენდა,

რომ ცემის დროს რაღაც ხდებოდა ხოლმე სამარცხვინო, არაკაცური, ის, რასაც მოითხოვდნენ მისგან და გაკერპდა, არ იტირა მაშინაც, როცა წიხლი მიარტყა ძმამ მუცელში და უცებ სხვა ბავშვებთან ერთად გაიქცა. მთლიანად ძალაგამოლეული, კრიჭაშეკრული აიყვანა დედამ შაშა ხელში და შინ მიიყვანა. საცოდავი სანახავი იყო იგი ამ დროს, ნაცემი, დალურჯებული, მაგრამ ამაყი გულში, ბავშვურად ამაყი, რომ ის, რასაც მისგან ელოდნენ – ტირილს – ის, რითაც ის დამცირდებოდა, ე.ი. ცრემლები, არ წამოუვიდა თვალებიდან. დედამ მობანა პირი, ცივი კომპრესი დაადო, მერე, უკვე ლოგინში ჩაწოლილს ხელი მოხვია, ოდნავ აიყვანა, აკოცა თვალებდახუჭულს ლოყაზე და ნახად ყურში უთხრა, – „ჩემი ჩოლახა ბიჭი, ჩემი ჩოლახა ბიჭი“. შაშა უკვე გაანახა დედის ალერსმა და ახლა უცებ ამ სიტყვების გაგონებისას, გაივსო, გაივსო, რაღაც დიდი, მძიმე სევდით, გაეცხო თვალები ცრემლებით და ატირდა, არ ესმოდა რატომ, მის გონებას არ გამოუყვია ერთმანეთისაგან არაფერი, მხოლოდ მისი სხეული გრძნობდა, რომ ის იყო სუსტი, რომ ამ სუსტს ეფერებოდნენ, ეფერებოდნენ მხოლოდ იმიტომ, რომ მას არ შეეძლო ეცემა მეორე – სხვა და თანაც ამ სხეულს ახსენებდნენ, რომ ის იყო მახინჯი, იყო ჩოლახა, იყო საცოდავი; შაშა უცებ ჩაეკრა დედას გულში და ატირდა, აქვითინდა. რაც უფრო ტიროდა, უფრო თრთოდა, ტანი და პატარა ფეხი დაეკრუნჩხა, დიდი ფეხი დაუგრძელდა. „ჩემი ჩოლახა ბიჭი, ჩემი ჩოლახა ბიჭი“, –

იმეორებდა დედა, ეფერებოდა, თავზე ხელს უსვამდა, „ჩოლახა“ – ბუნდოვნად ესმოდა ალერსში შამას, ვერ შორდებოდა დედის ტანს, რცხვენოდა ტირილის, თავს კალთაში მაღავდა, იმ კალთაში, რომელმაც ყველაზე მეტი შეურაცხყოფა მიაყენა, რომელმაც აიძულა იგი ეტირა და უფრო მაგრად ჩაკრული, დაღლილი, ფიზიკურად სუსტი და დედის სიტყვებისაგან სულითაც დაჯაბნული, საცოდავად თრთოდა. უნდოდა გაქცევა შორს, სადღაც, მაგრამ დედის კალთის იქით გზა არსაით ჰქონდა...

დედის გახსენებაზე უსიამოვნოდ შეიშმუნა შამა, აქამდე არ ესმოდა, რატომ ეძახდა დედაც „ჩოლახას“, ის დედა, რომლისთვისაც ახლა თავისი ხელით მიჰქონდა წამალი, „მიჰქონდა წამალი“ – ამ ორ სიტყვაზე მახვილი გააკეთა მისმა გონებამ, პატარა ფეხმა უბიძგა მთელ ტანს, გაიმართა, ისევ დაეშვა და ისევ გააკეთა ნერვიული მოძრაობა, ისევ გაიმეორა – „მიჰქონდა წამალი“, მერე ეს ორი სიტყვარიტმში ჩაუჯდა მუსიკასავით და თითქმის ხტუნაობით წავიდა. იქით, ქუჩის ბოლო ნისლში იჯდა. ქუჩა ცარიელი, ანგრეული იყო; მის შუაში მთლიანად საკუთარი თავით დატვირთული მიდიოდა შამა, ახლა თითოეული ბიძგისას, მისი გონება სამ ნაწილად იმეორებდა – „ჩო-ლა-ხა“, „ჩო-ლა-ხა“, ბოლო „ხა“ და წინა „ჩო“ მოდიოდა მარცხენა მოკლე ფეხზე, მერე ხმები გაიზარდნენ, ახლა ნისლიდან ისმოდნენ ისინი, „ჩო-ლა-ხა!“ – შამა მოულოდნელად გამხიარულდა, უცებ,

სრულიად მოულოდნელად დაასკვნა, რომ თავის ძმას სწორედ იმით სჯობდა, რომ იყო ჩოლახა, თანაც რაც უფრო მაგარი ჩოლახა იყო, უფრო ჯობნიდა, უცებ შეეცვალა დაძაბული ტანი, რომელიც კოჭლობის დამალვას ცდილობდა, მთლიანად მოეშვა, მთელ ბუქნზე ჩაჯდა და გაიმართა, ჩაჯდა და გაიმართა, გამოძწვევად აყოლა ტანი, მხრები; „აბა, რომელი ხართ ჩემსავით ჩოლახა, ა, ა,?“ – იმეორებდა მისი გონება. თვალები აენტო, ხელები მოძრაობაში მოვიდნენ, გაყინული ცხვირი გაუხურდა, გაღზვა და მოეშვა. ჟინჟვლა წვიმაში გადავიდა, შამამ გული ჩაიხსნა, თვალები უფრო გაუელვარდა, აენტო, განხურებული მკერდით ცდილობდა თვითონ დაჯახებოდა წვიმას, განგებ მაგრად ედებოდა მოსახვევებში გალიპულ თიხის კედლებს, ჯაგარივით თმა დაუსველდა, წყლით გაევესო, შუბლზე წურწურით წამოუვიდა წვიმის წყალი, გაბრუებული წავიდა წინ. მოსახვევთან გაჩერდა, სუნთქვაც შეაჩერა, ამოსული ჰაერი სახეში მიაწვა, „ფუუ“, – დაიძახა უცებ, ბავშვივით აენტო ისევ თვალები, მთელი მისი ტანი მოძრაობაში მოვიდა. ნისლით ჩაგუბებულ, უფერულ, გალიპულ ქუჩაში საოცრად აღელვებული და ამინდისათვის შეუფერებელი მოძრაობით მიდიოდა შამა.

არიან ნატურები, განსაკუთრებით ფიზიკურად მახინჯები, რომლებშიაც ასეთი ამინდი უკუმეგრძებას იწვევს. ისინი თითქოს არღვევენ ტრადიციულ დამოკიდებულებას ბუნების ზემოქმედებასა და საკუთარ განწყობას შორის

და რაღაც სიმეტრიულობაში რჩებიან მასთან; თუ ამინდი ცუდია, თვითონ კარგ ხასიათზე დგებიან, ხოლო თუ ამინდი კარგია, იწყენენ, ეშვებიან, შესაძლოა, ეს იმიტომაც ხდება, რომ სხვები კარგ ხასიათზე არიან ამ უკანასკნელ შემთხვევაში და მას, როგორც საერთოდ დაჩაგრულს, ე.ი. მათგან გამორჩეულს ცუდი მხრით, ისეთივე განწყობილების საშუალებას არ აძლევენ თავიანთი გარეგნობით, რომელიც განსაკუთრებით ძლიერად, ქვეშეცნეულად მოქმედებს მგრძობიარე ნატურებზე და რომელმაც ამ შემთხვევაში იმოქმედა შაშაზე.

რაღაც სიტყვების ლულულით დაეშვა, შაშა ვიწრო, დაქანცულ შუკაში, ყოველი ნახტომ-ნახტომით სულ უფრო ხურდებოდა ის. თითქმის გაუბრუნდა, უჩვეულო სიმედგრე შეიგრძნო, ვაჟკაციური მელოდია დაიბადა მის გულში, რომელიც მისი ტანის არიტმულ მოძრაობას აჰყვავდა, აყვავდა. წინ გადაგდებულ მოკლე ფეხს დადმართზე გალიპულ თიხაში აცურებდა და ტლაპოს წყვეტილ ხაზებსა ტოვებდა. „ჩვენ და ჩვენ ევენ, წავაალთ იქ, მოვალთ და მოვაალთ“ — დუდუნებდა მისთვისვე აზრით გაუგებარ სიტყვებს, მაგრამ არაჩვეულებრივად ნაცნობს ფიზიკურად, რადგან ამ სიტყვებში თვითონ სიტყვებს კი არ ჰქონდათ მნიშვნელობა, არამედ მელოდიას, რომელიც მასში იბადებოდა, მისთვისვე უჩვეულო სიმედგრეს, რომელსაც არავითარი საბაბი არა ჰქონდა, გარდა იმისა, რომ ის იყო თავის თავში სხვა, ამაღლებულ ხასიათზე და ეს იყო ყველაზე

მნიშვნელოვანი. ასეთი გახურებული, ალგზნებული შევიდა თავიანთ ვიწრო ქუჩაში შაშა. ეს ქუჩა ორ პარალელურ დიდ ქუჩას აერთებდა, შუაში შეგრეხილი იყო პატარა მოედნად, რაც მას დამოუკიდებელ სახეს უქმნიდა. ქუჩა ცნობილი იყო „ბამბის რიგის“ სახელით.

რამდენიმე ნახტომი კიდევ ისეთივე ალგზნებით გაიარა შაშამ და უცებ მოეშვა, რაღაც უხერხული გაუხდა მოძრაობა, წყლის წვეთები საცოდავად დაეკიდნენ შუბლზე, მკერდის შესაკრავად წაიღო ხელი, ქვაფენილისაკენ გადაუხვია, კედლებს მიეკრო და შეეცადა რაც შეიძლება შეუმჩნეველად გაეგლო თავისი ქუჩა. აქ, ამ ქუჩაზე, სადაც ის გაიზარდა, ყველა იცნობდა მას და ყველაფრის ეუხერხულებოდა თვითონაც. აქ ყველამ იცოდა, რომ ის კოჭლი იყო და „ს“-ს მაგიერ „შ“-ს ამბობდა, აქვე იცოდნენ, რომ რამოდენიმეჯერ სცემეს უსამართლოდ, მას კი თავის დაცვა არ შეეძლო, ამ ქუჩაზე მიჰქონდა ნაგავი შაშას გადასაყრელად და ყოველდღე გრძობდა, როგორ უყურებდნენ და დასცინოდნენ თვალები მას, ეძახდნენ უკნიდან რაღაცებს.

ამიტომ შეეცადა ის, რაც შეიძლება ჩუმად გაეგლო ქუჩის ეს მონაკვეთი, რომ არავინ არ შეხვედროდა; სულ ახლანდელი ალგზნებული ხასიათის შემდეგ განსაკუთრებით მძიმე იქნებოდა ეს მისთვის, მით უმეტეს, რომ კარგს არავინ არაფერს ეტყოდა. ეტყოდნენ გაემეორებინა რაიმე უკვე ათასჯერ ნათქვამი, ისიც უარს ვერ ეტყოდა, იმდენად იყო დამოკიდებული სხვებზე.

ყოველი მისი გამეორებული სიტყვის შემდეგ დაიწყებოდა ხარხარი, რომელსაც პირდაღებული უყურებდა თვითონ, სიცილი მატულობდა – „შუ“, „შუ“, – ეუბნებოდნენ პირზე თითის მიღებით მოცინარენი ერთმანეთს, თვალებს აპაჭუნებდნენ და ახალი ძალით იგუდებოდნენ სიცილისაგან.

შაშას უცებ წამოახურა, წამლის შუშა საწვიმარ მილს წამოსდო, ფეხი აუცდა და ძლივს შეიკავა თავი. აივნიდან ძაგანია, ქერა, გაწუმპული მეგრელი შუშის მოძრავი თვალებით იყურებოდა ქუჩაში. განსაკუთრებით არ სიამოვნებდა შაშას ამ თვალების დანახვა, მაგრამ ისე იყო დამოკიდებული მათზე, რომ ავადმყოფურად უჯერებდა მის პატრონს ყველაფერს, რის შემდეგაც დამცირებისა და სირცხვილის გრძობისაგან მთელი ღამე აღარ ეძინა. მეორე დღეს კი ისევ ეძებდა მათ, ცდილობდა ახლოს ყოფილიყო მათთან, ყოველთვის ემინოდა არ დაეკარგა ისინი მხედველობიდან.

განსაკუთრებით ულმობელი იყო ძაგანია შაშას მიმართ, ის მეწაღე ალექსასავით გულუბრყვილოდ არ ეუბნებოდა მას ეთქვა თავისი სახელი, მერე თვითონ გაემეორებინა „შაშა“, „შაშა“ და სიცილი დაეწყო; ძაგანია ყოველთვის წესიერად მიმართავდა – საშა, მოდი აქ, გენაცვალე, დღეს მშვენიერი საუზმე მაქვს და დამეწვიე, დღედაშენისგან ნებართვა ავიღე, რომ ჩემთან ისაუზმებ. მერე უღებდა კერძს, რაც შეიძლება ცხარეს, პირდამწვარი შაშა ცრემლებს ჰყრიდა, სიმწრისაგან კოჭლ ფეხზე დახტოდა, ძაგანია მთელი არ-

სებით ერთობოდა, მაგრამ არ იტყობდა. მაშინ, როდესაც მისი სახე ალტაცებული იყო, თავის თავში ვერ ეტეოდა, მისი ხმა ირონიული სერიოზულობით ამბობდა – ოო, ღმერთო ჩემო, პირი დაგეწვა, ოი, მოვკლავ ქეთოს ასეთი კერძის დამზადებისათვის.

შაშამ არ იცოდა, რომელ სიტყვაზე უნდა გაბრაზებულიყო, მაგრამ ელოდა რაღაც განსაკუთრებით მკაცრს და დამცინავს მისგან. ელოდა და თითქოს ცნობისმოყვარეობა – სადამდე მივიდოდა ამ კაცის სისაზიზღრე – საშუალებას არ აძლევდა მას უარი ეთქვა და არ გაყოლოდა სადილად, ან შეურაცხყოფის მიყენების მეორე დღეს თვითონვე არ დაეწყო მისი ძებნა. რაც უფრო დიდი იყო მისგან მიყენებული შეურაცხყოფა, უფრო გამწარებული ეტებდა მეორე დღეს. იყო წამები, როცა შაშას ეკარგებოდა ამ სიძულვილის ზღვარი, უჩლუგდებოდა, იძენად შორს მიდიოდა ძაგანიას დაცინვა და თითქოს ყველაფერს ეგუებოდა რაც არ უნდა ექნა იმ კაცს, რადგან იმაზე მეტი შეურაცხყოფის ატანა, რაც მან – შაშამ ბავშვობაში ნახა მისგან, არ შეიძლებოდა, მაგრამ მან აიტანა ის და აიტანა სრულიად მშვიდად. ამ დროს მას (შეურაცხყოფას) არ ჰქონდა ისეთი ძალა, ხოლო შემდგომში მისი ყოველი გახსენება, გაცილებით მეტად მოქმედებდა შაშაზე. ამ შეურაცხყოფაში თანაბარი წვლილი ედოთ როგორც ძაგანიას, ისევე დედამისსაც, მაგრამ დედა – დედა იყო, მასზე მხოლოდ მისი გრძობები ვრცელდებოდა, დედას შეეძლო ეტირებინა იგი, იმ კაცს კი პირიქით, მხ-

მივიდა საწოლთან, სადაც დედის გვერდით, მის ადგილას – ძაგანია იწვა. მხოლოდ შიშველი თავი მოჩანდა მისი. ძაგანიამ ყურებზე თოკებით მისამაგრებელი სათვალე გაიკეთა, თავი წამოყო საწოლიდან, შაშა კი სულ ეჭიდებოდა და ეჭიდებოდა მის საბანს, უნდოდა ეტირა, ეყვირა, მაგრამ ტკბილი ჰქონდა მიმხმარი ყელზე და არ

ოლოდ მისი გრძნობების გაქვავება შეეძლო სიძულვილისაგან. იმ შორეულ შეურაცხყოფაზე ფიქრს ყოველთვის გაურბოდა შაშა, არასოდეს არ ცდილობდა მთლიანად აესახა ის გონებაში. უბრალო გახსენებაც კი სრულიად საკმარისი იყო მისთვის. ეს დიდი ხნის წინანდელი ამბავი გახლდათ, მაშინდელი, როცა სამი-ოთხი წლის შაშა ძლივს დაფორთხავდა ერთი ფეხით და ხელებით...

ერთხელ იმ დროს მივიდა მათთან ძაგანია, საშა დედის გვერდით რომ იწვა ლოგინში. ძაგანიას სახე დაპრანჭული ჰქონდა, მან ფოჩიანი კანფეტი მისცა შაშას, მერე ხელში აიყვანა და თითქმის გადააგლო კუთხისკენ. საშას ცრემლები ყელში მოაწვა, მაგრამ ფოჩიანი კანფეტის ლოღნა დაიწყო. სიტკბომ ჯერ ყელი ჩაუწმინდა, მერე მიახმა ჭუჭყთან ერთად ლოყებზე, წინსაფარზე, თითებზე, რომლებსაც ენით ილოკავდა; მთლიანად იტენიდა პატარა მუჭას პირში, მერე შეეცადა ორივე ერთად ჩაეტენა, ბოლოს ფორთხვით

შეეძლო; გული გაებერა საწყალ ბავშვს, საშინელმა შეურაცხყოფამ შეიპყრო, ხელებზე აიწია და საბანს მოჭიდებული, ცალ ფეხზე გაიმართა და თათით სცადა მოეპორტყნა ძაგანიას სახე, დედა იქით გადაბრუნებული, ჩუმად იწვა. შაშამ ნახა, რომ დედა არ იყო მის მხარეზე, რომ არაფერს არ ეუბნებოდა ამ თავტიტველა კაცს – ცრემლები აღრჩობდა. როცა დედა გადმობრუნდა, მასაც ცრემლები ჰქონდა სახეზე, შაშას ძალიან მოუნდა ჩაკეროდა დედას, ეკოცნა მისთვის, მაგრამ ეს გააკეთა ძაგანიამ, თვითონ ჩაეკრა და კოცნა დაუწყო შაშას დედას უსიამოვნო ცივი ხმით, მწ-მწ. „ბავშვი, ბავშვი, ბავშვთან“, – ლულულულებდა დედა. „ბავშვს რა ესმის, დღეს ნახა ხვალ – დაავიწყდება“, – უმტკიცებდა ძაგანია, რაღაც ძალიან დიდი, უცნობი გრძნობისაგან გაბერილი ცრემლებით სავსე უპეებით იჯდა ბავშვი საწოლის ფეხით და ახლად მიცემულ კანფეტს ლოღნიდა თავისი ფოჩებით. ძაგანია ისეთივე ჩუმი ნაბიჯებით

გაიპარა ოთახიდან, როგორც მოვიდა; პატარა, ხმელი ხელი ნიკაპში ამოარტყა შაშას, მწუ – უთხრა, მერე ლოყაზე უჩქმიტა, „კოჭლი დაიბადა, არა?“ – იკითხა თავისთვის და ოთახიდან გავიდა. დედა საწოლიდან გადმოიწია, ბავშვი ხელში აიყვანა და მკერდზე მიიკრა. მისი ცრემლები ლოყაზე ეღვრებოდა შაშას და სატირლად იწვევდა. უცებ წავიდა ბუნდოვანში და წარსულში იმ ძიას ამბავი. მხოლოდ მისი დანახვისას იღვიძებდა უზარმაზარი შეურაცხყოფისა და რაღაცნაირი უსიამოვნო სიტკბოს გრძნობა, რომელსაც ვერავითარ სახელს ვერ არქმევდა. შემდეგ უკვე მიხვდა, რა მოხდა მაშინ, საერთოდ რატომ ვერ იტანდა ძაგანის და რაც უფრო ეზრდებოდა სიძულვილი, მით უფრო დაქვემდებარებული ხდებოდა იმ კაცისგან.

ახლაც ძაგანის ერთი დაძახება საკმარისი იყო, რომ შაშა მასთან ასულიყო და ათასი ახალი შეურაცხყოფა აეტანა, დაეგროვებინა თავის გულში, გაეზარდა საკუთარი სიძულვილი რაღაცისთვის – რისთვის, თვითონაც არ იცოდა კარგად, უბრალოდ სხვანაირად მოქცევა არ შეეძლო. ძაგანის კამოდზე ახლაც ეწყო ხოლმე ფოჩიანი კანფეტები.

* * *

მთელი ამ ხნის განმავლობაში შაშას ერთხელაც არ უგრძნია, რატომ ეჭირა წამლის შუშა ხელში და რატომ მიდიოდა ასე გამალებული სახლისკენ. არაჩვეულებრივად მსუბუქად გაიარა ვიწრო, ბნელი კორიდორი, სა-

დაც უცებ შეუხვია, რათა გაქცეოდა ძაგანის მზერას.

სიბნელეში, როცა არავინ არ უყურებდა, გაცილებით უკეთ ხმარობდა კოჭლ ფეხს. მერე გავიდა ოთხკუთხა, ცარიელ ეზოში, მთელი ქანით მივიდა ონკანთან, საიდანაც ოდნავ წვეთავდა წყალი, ნერვიული მოძრაობით მოუჭირა ონკანი, მერე ამოგდებული აგური ჩასვა ისევ შივნიტ მექანიკურად, თითქმის უაზროდ და უკიბოდ შევიდა ოთახში.

ოთახში შესამჩნევად ბნელოდა. მხოლოდ კარის ფანჯარა იყო გაჭრილი, რომელზედაც ჭუჭყიანი ტილო გააკრა შაშას დედამ. თავად შაშასაც ასე ურჩევნოდა ბნელში ჯდომა, როცა მისკენ მიქცეულ თვალებს არა გრძნობდა; ახლაც უცებ იგრძნო სამშვიდობოს თავი და პირველად მთელი გრძელი, ნერვიული გზის შემდეგ დაისვენა. ის ფეხდგომელა ისვენებდა, როგორც მგელი, რომელიც გრძნობს, იცის, რომ ეს დასვენება მხოლოდ რამდენიმე თავისუფალი ამოსუნთქვაა, რის შემდეგაც ყველა კუნთი უნდა დაჭიმოს და გაექცეს რაღაც უხილავს, მძიმედ, ოღონდ შეუჩერებლივ, საშიშად. ცოტა ხანს ისვენებდა შაშა ნახევრად ბნელ ოთახში, რომლის ბუნდოვანი განათებაც გარკვეულ დრომდე ამშვიდებდა მას, შემდეგ ისევ ამოძრავებდნენ მისი ნერვები – წამლის შუშა მაგიდის კიდეში დადგა, მაშინვე სტაცა ხელი და შუაში გადაიტანა, ცოტა ხანი დაუდგმელად ეჭირა და რაღაცას ყურს უგდებდა, მერე განგებ ტკაპანით დადგა.

– ოო – მოისმა შირმის უკნიდან. შაშა უცებ დაამშვიდა ამ ხმამ. „შეიძლებოდა მომკვდარიყო აქამდე“ – გაურბინა თავში და სიჩუმეში გაგონილი უაზრო ბგერებიდან ფიზიკურად შეიგრძნო, რომ მართლა შეიძლებოდა საერთოდ არ გაეგონა ეს ბგერები, იმდენად ყრუ და უაზრო იყვნენ ისინი, მაგრამ იმ ამბავმა, რომ საერთოდ მანც გაიგონა ეს ამოკვნესა, რომელსაც გაბმული ზმუილივით ხმა მოჰყვა – იგი დაამშვიდა, რომ შეუძლია ცოცხალი ადამიანი წარმოიდგინო მკვდრად, და მას, რასაც აქვს ხმა – ის აღარა ჰქონდეს. ერთხანს ასე უგდებდა გაბმულ კვნესას ყურს და ელოდა. მის გონებაში შექმნილი სიჩუმის მთელი სიმეტრია დაირღვა – დედა ცოცხალი იყო და კვნესოდა, კვნესის ხმა მოდიოდა შირმის უკნიდან და ავსებდა მთელ ოთახს. ავსებდა შაშას უსიამოვნო შიშით, რომ ეს კვნესა არ გათავდება არასოდეს და ვერასოდეს ვერ იქნება შაშა მშვიდად, თავისთვის, როგორც იყო სულ რამდენიმე წუთის წინ, როცა ოთხში იდგა სიჩუმე; ესეთი წუთები იშვიათი იყო მის ცხოვრებაში – როცა სულ მარტოა, მაშინ მშვიდად არ არის, როცა ვინმე წევს და ხმას არ იღებს სიმშვიდე მაშინაა. ცოტა ხნის შემდეგ კვნესა ისევ მიწყდა და ოთახი განსაკუთრებით ჩაჩუმდა. შაშა დაჭიმული იდგა ჯანსაღ ფეხზე, ბარძაყზე საცოდავად ჩამოკიდებული მოკლე ფეხი უაზროდ უქანავებდა. პირველად თავის დაზარალებულ, უფერულ ცხოვრებაში შაშამ შეიგრძნო, რომ ცრემლები აწვებოდა ეელში და თვითონაც იბერებოდა რა-

ღაცა დიდი, მძიმე დარდისაგან, რომელიც თითქოს მისგან დამოუკიდებლად, საერთოდ არსებობდა უხილავად, მუდმივად და რომელიც მხოლოდ ახლა შეიგრძნო მან. ეს ცრემლები არა ჰგავდნენ იმათ, რომლებსაც ის კარგად იცნობდა, რომლებსაც ის მაღავედა სხვებისაგან; ისინი არ ჰგავდნენ სხვაზე წყენისაგან გამოწვეულებს, რომლებითაც ის ტიროდა ჩუმად, მორიდებით, რომლებითაც ის სამაგიეროს უხდიდა ვიღაცეებს, რომლებმაც მას პირადად აწყენინეს.

ეს ახალი დიდი ცრემლები არ იყო არავიზე ჯავრი, არც წყენა, ამიტომ არ მაღავედა მას შაშა, ამიტომ არ მაღავედა ის თავის ხმას, თავის სიცოცხლეში პირველად ხმამაღლა, ზმუილით ტიროდა შაშა, დიდ თავს უაზროდ აქანავებდა ცალ ფეხზე დამდგარი, საცოდავად ეხლებოდა მაგიდას მისი ავადმყოფი, მოკლე ფეხი, თრთოდნენ და „უჰუ, უჰუ, უჰუ“, – ზრიალით, ყფისნაირ იძახდნენ მისი დიდი, ოთხკუთხა მხრები. ერთხანს ასე იდგა, ის ვერ არჩევდა თავის ხმას, იმდენად ერთი იყო ის მის გრძნობასთან. შემდეგ სადღაც იგრძნო, რომ ის, რაც აწვალბდა შეუმჩნეველად – გაქრა, მხოლოდ მყიფე ხმა დარჩა მარტო-უცრემლოდ, რომელიც მას გამოეყო და შორიდან მოესმა თვითონაც. უჰუჰ, უჰუჰ – გააკეთეს მისმა ფილტვებმა. მან მშრალ თვალებზე მოისვა ხელი და გაუკვირდა, რომ ეს ხმა მას ეკუთვნოდა. ახლა ის, რასაც ელოდა, შეიგრძნო ერთი სიტყვით – „მოკვდა“, ახლა იგი ამ სიტყვაში ვეღარა ხედავდა ვერავითარ უაზრობას, რასაც რაიმე გრძნობა შეი-

ძლებოდა გამოეწვია მასში; გრძნობებიც, განცდებიც სადღაც შორს, უკან დარჩნენ, წინ კი იღო ცარიელა სიკვდილის გაგება, ოთახი დედის სხეულით.

შაშამ ოთხკუთხა თავი მხრებში ჩააგდო, ტუჩები მოებრიცა და მოულოდნელი უცნაური ირონია გამოეხატა ზედ. მერე ისევ ამოწია თავი მხრებიდან და უკანვე ჩააგდო შიგ „ჰფი“ – დაუსტვინა ნელა. ხმა ყურისმომჭრელი სიმკვრივით გაისმა ოთახში. „ჰფი“, – გაიძეორა საშამ და თვითონვე გაუკვირდა, რომ ამ ხმამ არავითარი ზემოქმედება არ მოახდინა მასზე. ისევ დაუელამდა ტუჩები, თმები ჩამოეწეწა შუბლზე, გაეღიმა და არაჩვეულებრივი სიმსუბუქე იგრძნო ტანში.

– შვილო მე ვკვდები, – მოისმა შირმის უკნიდან დედის ჯანსაღი, გაუყოფელი ხმა.

– წამალი ვერ ვიშოვე, – ისეთივე ტონით უპასუხა შაშამ. მთელი მისი განცდები უკვალოდ გაქრნენ, მხოლოდ იმ განცდის მშრალი მოგონებები ჩარჩა მის გონებაში.

– წელან შენ რატომ ტიროდი? – ცივად იკითხა დედის ხმამ.

შაშას გაახსენდა, რომ ის მაშინ ატირდა, როცა იგრძნო – დედის ხმას ველარასოდეს გაიგონებდა და მშვიდად უპასუხა – მე მეგონა მოკვდი, კენესა როცა შეწყვიტე მის შემდეგ.

– მაგას მნიშვნელობა არა აქვს, მოიტანე სამფეხა საწოლთან, ან არა, ჯობია იდგე! სად არის, ა?

– ვინ? – უფიქრებლად იკითხა საშამ და მაშინვე დაავიწყდა დედის კითხვა. მივიდა საწოლთან, დადგა, ისევ

ჩააგდო თავი მხრებს შუაში და ირონიულად დაუწყო დედას ყურება. თვალები გაუცოცხლდნენ, აუმოძრავდნენ – „სულ ეგ იყო სიკვდილი“, – ფიქრობდა ის და უცებ შეშინდა, უნებურად დაიხია უკან, თავი ველარ შეიკავა, „შირმა“ გადაყირავდა, ის ზედ დაეცა, მერე ცალ ფეხზე აიწია, ისევ დასუსტდა და დაეცა, მთელმა იმ სიმშვიდემ, რომლითაც ის ელაპარაკებოდა მკვდარ დედას და რომელიც თითქოს გამოიგლოვა, თავისი გავლენა იქონია მის მგრძნობიარე ნატურაზე და უცებ გამოაცალა მთელი ენერგია; „შირმაზე“ საცოდავად დავარდნილი, გამდნარი სანთლისაგან გაკეთებული ჭადრაკის ცხენივით წელში მოხრილი – თრთოლა, ისედაც დიდი თავი შიშისა და გაოცებისაგან სულ გაეზარდა, პირზე ლორწო მოადგა და კანკალი დაიწყო. ნელა, ფორთხვით სცადა უკან გახიზნება, მაგრამ დედის ცივმა ხმამ შეაჩერა.

– რას კანკალებ? ახლავე დაჯექი სკამზე, თუ დგომა არ შეგიძლია მაგ ჩოლახა ფეხზე.

– ?! – თავისგან მოულოდნელად ამოუშვა საკმარისზე ძლიერი ბგერები საშამ და უფრო შეიშმუნა.

– შაშამ! – მოისმა დედის ცივი, მბრძანებლური ხმა.

შაშა სკამთან მიფორთხდა, წინ გაწეული თავით და დაღებულ პირით მიაშტერდა დედას.

– შაშამ, მე შენ ყოველთვის მეჯავრებოდი შენი სიმახინჯისთვის, ახლაც მძულხარ იცოდე, არ გეგონოს, რომ ვტყუივარ, იმიტომ რომ ახლა მოკვდები და თუ ასე კარგადმოფივ-

ით ვლავარაკობ იმიტომ, რომ არ მინდა ვინმეს ვახსოვდე სუსტი – დედას თვალები უბრწყინავდა, ხელებზე დაყრდნობილი წამოიწია, სახე მოეკრუნჩხა ბოროტად, თვალებიდან სიცივე მოდიოდა, ყველას შეაშინებდა მისი იერი, შაშას გარდა, რომელიც იმდენად იყო გაბრუებული ამ რამდენიმე წამში მომხდარი ამბებით, რომ მეტს ველარაფერს ველარ გრძნობდა – შაშა, – განაგრძობდა დედა, – მე არ ვიცოდი ვინ იყო მამაშენი, – შაშა იმდენად გამოფიტული იყო ამ წამში, რომ ვერაფრით ვერ მიხვდა, რა საჭირო იყო საერთოდ ასეთი ამბის ცოდნა დედამისისთვის, როცა ამას მისთვისაც არ ჰქონდა არავითარი მნიშვნელობა.

– შაშა, – ხმას აუწია დედამ, – შენმა გაჩენამ მე გამაწამა, მომაყენა აუარებელი უსიამოვნება, შაშა, მე შენ მძულხარ, გესმის შენ! ხი, ხი, ხი, – უცებ მოეშვა დედის სხეული მოკლე, ხველებისნაირი ხითხითისაგან და ისევ შეიკრა ბოროტად, – მე ვამბობ, შაშა, გესმის, – ხმა დაიწვრილა, გასცინა ვილაცას უფრო ნაზ გამოთქმას და გაიმეორა – შაშიკო, საყვარელო, გესმის? შაშუნი, ჰა? ხი, ხი, ხი, – შაშა აბსოლუტურად გაუგებრად, უაზროდ უყურებდა. მას თითქმის არ ესმოდა რა ხდებოდა მის გარშემო, იგი მხოლოდ გრძნობდა, რომ ის, ვინც ყველაზე ძალიან აწვალებდა მთელი სიცოცხლე და ვინც ეგონა რომ სძულდა, მაგრამ მაინც ემორჩილებოდა, იყო მისი დედა და ეს დედა, მიუხედავად თავისი მოჩვენებითი სიყოფილისა ჩქარა მოკვდებოდა, შაშას მხოლოდ უკვირდა, რომ

ეს არსება კიდევ ლავარაკობდა, თანაც მისი ჭკუით რალაც საწყენს და ისეთს, რასაც უნდა ემოქმედა შაშაზე. ამან სულ მთლად უაზრო გახადა შაშას შეგრძნება. მის გამოხედვას უაზრობას მატებდა კიდევ ის, რომ ის, რასაც ერქვა დედის სიკვდილი, უკვე გამოიგლოვა, იტირა, გულიდან მოიშორა, ყოველი ახალი გამეორება იმ დიდ განცდაზე პატარა იყო და უაზრო გაკვირვების გარდა არავითარ შეგრძნებას არ იწვევდა.

დედა უფრო წამოიწია, ბოროტად დაკრუნჩხული თითები წაიღო ნახევრად ბნელში შაშას თვალებისკენ, რომლის უაზრო იერის ყურება მართლა აუტანელი იყო ამ წუთში და მოწყვეტით დაეცა საწოლზე. „ბუმ“ დაიძახა ძველმა საწოლმა. შაშაში ცნობისმოყვარეობამ გაიღვიძა. „ნეტა რა იქნება ახლა“, – გაიფიქრა მან, ეს იყო პირველი აქტიური გრძნობა, რომელიც მან გამოამუღავნა დედის დალავარაკების შემდეგ. შაშა ზევიდან უყურებდა დედის თავს, რომელიც ღრმად ჩაეფლო ბალიშში, დაპატარავდა, მოიკრუნჩხა, მოეშვა. შაშას თვალები გაუფართოვდა – დედის სახე მიდიოდა სიღრმეში, ქრებოდა. ამ მუნჯმა, მოძრავმა სცენამ ახლებურად იმოქმედა მასზე – სუსტი დედის დანახვამ აამოძრავა გაკვირვებისგან მოდუნებული გრძნობა. დედის თვალებიდან თავისით იღვრებოდნენ ცრემლები. ამ გამხმარი, მთლიანად დაშრეტილი სახიდან ასეთი სავსე ცრემლები ისეთივე საოცარი იყო, როგორც ენერგიული ხმები, რომლი-

თაც წელან ლაპარაკობდა დედის მისუსტებული სხეული.

– შაშა, – მოულოდნელად შეაშრა დედას ცრემლები თვალებზე, ლაწვებზე, თითქოს ბალიშიც კი გაშრა და უბრალოდ წარმოუდგენელი იყო, რომ ეს სხეული საერთოდ ცრემლებს ღვრიდა, ახლა იგი უცრემლოდ სლუქუნებდა – შა-შა, შა-შა, შვილო, მაპატიე, რომ ასე დავსუსტდი – ძლივს გამოთქვამდა ბგერებს, ყოველი სიტყვის შემდეგ სუნთქვა უხშირდებოდა, ცდილობდა ხელში დაეჭირა შაშას თმა, თითები გაეტარებინა შიგ, მაგრამ შაშა ისევ უმოძრაოდ იჯდა. საოცრად აშორებდა მას ბგერების გაგონება იმ სხეულიდან, რომელიც მან უკვე გამოიტირა. ბგერები და სიცოცხლის ყველა სხვა ნიშანი საიდანაც შორიდან მოდიოდა. ყოველივე ამაში მხოლოდ დედის უმოძრაო სხეული იყო ნამდვილი, დანარჩენი მას, (ამ სხეულს), არ ეკუთვნოდა და ამიტომ უცხო იყო შაშასთვის.

– შაშა, შვილო, მე ბევრი ჭირი ვნახე, მე ბევრჯერ მაწყენინეს... შენ ეგ არ იცი, ან იცი... შაშა, შენ ყველაფერი იცი... მე ბევრი შეურაცხყოფა მომაყენეს... შენი გაჩენაც ჩემი შეურაცხყოფა იყო... შაშა, შენ ეგ არ იცი, შაშა, შენ ეგეც იცი ალბათ... შაშა, მაპატიე, მე შენ გინდობდი სამაგიეროს, სხვა არავინ არ იყო ჩვენს გარშემო. სანამ გაიოზი ცოცხალი იყო, მას შენზე მეტად ვცემდი. მერე შენ მე მაპატიებ, შაშა, ვიცი. მე ბევრი შეურაცხყოფა მომაყენეს... მე... საწყალი გაიოზი, შაშა... – შაშა გაშტერებით უყურებდა ჩარჩოს, სადაც გაიოზის სურათი უნდა

ყოფილიყო ჩასმული, მაგრამ უფულობის გამო ვერ გააკეთეს, შაშა უყურებდა გაიოზის სურათს, მაგრამ არ ფიქრობდა გაიოზზე, ის არ ფიქრობდა დედაზეც, ორივენი დიდი ხანია მოკვდნენ მისთვის, ორივე გამოიგლოვა მან. ძველი ნაცნობი დაგროვილი გრძობით ივსებოდა მისი არსება, იბერებოდა, ეწყობოდა, ერთ გარკვეულ ფორმას იღებდა და უცებ იპოვა; ის აღრევე ჰქონდა ნაპოვნი, ისიც იცოდა რა ერქვა მას, იცოდა, რომ ეს იყო შეურაცხყოფა, რომელსაც სხვებისგან იტანდა, იტანდა საკუთარი დედისგან, ძმისგან, მაგრამ ამ სახელს ყველანი უმაღლვდნენ. ახლა კი აშკარად გაიგო დედისგან, რომ მას – დედასაც აყენებდნენ შეურაცხყოფას. ეს დიდი ხანია იცოდა შაშამ, მაგრამ ის შეურაცხყოფას მხოლოდ საკუთარ შეურაცხყოფას არქმევდა სახელს, ახლა კი სხვისიც გახდა, სხვამაც გაიყო მასთან ერთად; მათ აყენებდნენ შეურაცხყოფას. მას, მის დედასაც, მის ძმასაც, მან იცოდა კიდევ რომლებსაც ერქვათ ეს სახელი (ისინი ძალიან ბევრნი იყვნენ), ისიც იცოდა, რა უნდა ექნა.

ცოტა ხანს კიდევ იჯდა შაშა, სანამ დედა სულ შეწყვეტდა სუნთქვას. მერე ნელა დაიწყო გამართვა, ჯერ საღი ფეხი ავადმყოფის სიგრძეზე გაჭიმა, მერე მოულოდნელად სულ გაიმართა, თითქმის თითის წვერზეც კი აიწია და უცებ მიხვდა რალაცას. „დაგანია, დაგანია, დაგანია, დაგანია, დაგანია, დაგანია“, – ტყვიამფრქვევივით მიაყარა მისმა გონებამ. ის სულ დაიძაბა და მოეშვა. „ჰო, დაგანია“, – თქვა ხმამაღლა, საკუ-

თარი ხმის გაგონებამ დაამშვიდა და ძალა მისცა. „ჰო, ძაგანია“, – გაიმეორა. საოცრად ცხადი და გასაგები იყო ყველაფერი, ანთებული თვალებით გადახტა მაგიდისკენ, წაიბორძიკა, ხელებით დაეყრდნო იატაკს და რამდენიმე ნახტომი გააკეთა ქლოშინით მაგიდის ირგვლივ. დაჯდა პირდაპირ იატაკზე და მძიმედ, მაგრამ საღად დაიწყო სუნთქვა. აქამდე რუხმა ცამ ოდნავ დაკარგა გარეთ ფერი, მზემ გამოანათა და სხივი შაშას ოთახთან დაეცა, ნელა შეიპარა მის შეგრძნებაში სინათლის გრძობა და სამარისებურ სიჩუმეში მოესმა თავისივე ხმა – ვინ?... ერთხანს ყური მიუგდო და მერე ხმის მოსვლას თვითონ დაასწრო – ხმამალა იკითხა – ვინ? რა ვინ? შეეკითხა საკუთარ თავს და ვერაფრით ვერ აღიქვა საიდან მოდიოდა ეს კითხვა. ნელა გაიმართა, ოთახში გამოდარებულზე შემოსულ ცივ, ჯანსაღ ჰაერს ხარბად იწოვდნენ მისი ფილტვები. ის გარინდული, დაძაბული და შინაგანად სიცოცხლით ავსილი იდგა. „ვინ უნდა მოსილიყო“ – ცხადად გამოხატა მისმა გონებამ მთელი მისი „ვინ“ – ის აზრი, რომელიც მოუვიდა დედის კითხვაზე – არ მოსულა ის? მაშინ ყურადღება არ მიუქცევია იმ სიტყვებისათვის და ახლა სადღაც სიღრმიდან ამოხეთქა – თუ არ მოსულა, მოვა – დაასკვნა მისმა სხეულმა. შაშამ დანა გამოიღო, რომელსაც ბავშვობიდან ლესავდა, დანის პირი ბევრი ლესვისგან თითქმის სულ დაწვრილებულიყო, ელავდა. შაშამ ნაცნობი მოძრაობით მოუსინჯა პირი მთელ თავის წლებს

ნაშრომს (ის მას ლესავდა იმიტომ, რომ არა ჰქონდა სხვა საქმე, ე.ი. არ შეეძლო ემუშავა და ლესვა გახდა მისი საქმე), სიამოვნებით შეიგრძნო ფხა და მაგიდაზე დადო. ახლა უკვე ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ ის, ვინც იკითხა დედამ სიკვდილის დროს, მოვიდოდა აქ, მოვიდოდა თავისი ფეხით. დანარჩენებს აღარ ეუბნებოდა შაშა თავისთავს, დანარჩენს მხოლოდ მისი სახელი გრძობდა და დანარჩენი მის სხეულს სწამდა.

ასე გარინდული, თითქმის უაზროდ იჯდა შაშა მაგიდაზე, დედის ცხედართან ზურგით და ელოდებოდა ძაგანიას მოსვლას.

* * *

აივანზე მდგარი ძაგანია, რომელმაც ასე იმოქმედა შაშაზე, არანაკლებ აღელვებული იყო თვითონაც. საერთოდ, ბოლო დღეებში ვერაფრით ვერ ეტეოდა მეორე სართულზე გამოკეტილ თავის ორ ოთახში. ცდილობდა უმეტესად აივანზე მდგარიყო, ან დილაადრიან მიდიოდა შუკის ბოლოში, დიდი ქუჩის კუთხესთან და იქ, კედელთან ატუხული, საეჭვო სახით იდგა. იცვამდა იმაზე უბრალოდ და ცუდად, ვიდრე საშუალება ჰქონდა. როცა ვინმეს დაინახავდა დაიწყებდა წინ და უკან სიარულს, თან უსტვენდა არაჩვეულებრივად საეჭვო სახით, მთელი მისი არსება ლაპარაკობდა, რომ ის რაღაცას მალავს.

ზედიზედ მიეწყო ნესტიანი ამინდები, დაბლა დაწვობილი ნისლი ბოლს არ უშვებდა ქალაქიდან. თვალები ეწვო-

და დაგანას, ერთი ბეწო გუგები წირპლისაგან უფრო ეკრობოდნენ ერთმანეთს, ძველ შლაპას შუბლზე უფრო იფხატავდა. ტროსტი, რომელიც თვითონ არ იცოდა რატომ ეჭირა ხელში – შარვლის ტოტთან დამალა, მერე ზემოდან მომავალ ბადრაგს თავი აარიდა და „პადიუზდში“ დაიმალა; ერთი პოლიციელი დაწინაურდა.

– ვინ არის მანდ! – დაიყვია ხმამალა. დაგანას სუნთქვა შეეკრა, ხმის ამოღება სცადა, მაგრამ ბგერა ხრინწიანი და სუსტი გამოუვიდა.

– გამოდი, გამოდი, – მხარში სტაცეს ხელი. „პადიუზდის“ სიბნელის შემდეგ უფრო მოჭუტა თვალები დაგანიამ და აშკარად ჩავარდნილი კაცის სახე მიიღო.

– შენი პასპორტი.

– მე, მე დაგანია ვარ. აი, აქ ვცხოვრობ, შუკაში.

– ვიცი.

– აი, ჩემი პასპორტი, იმედია ყველაფერი რიგზე იქნება, თუ თქვენ საწინააღმდეგო არაფერი გექნებათ, არა?

პოლიციელმა უკან გაუწოდა პასპორტი. დაგანას ესიამოვნა. პოლიციელი გამოცოცხლდა, ლაპარაკის გაჭიანურება სცადა.

– ნეტავ ვის ემალება, ა? – მიუბრუნდა ამხანაგს.

– თავის ჩრდილის ეშინია მაგ უბედურს, – გაიცინა მეორემ...

ტროტუარზე მართო დარჩენილი დაგანია უფრო მოიბუზა. ახლა მართლა ეშინოდა მას, ეშინოდა სიმართლის, სიცივის, რომელიც ჩქარა დაიწყებოდა და კიდევ რაღაცის. დაგანიამ, ისევე

როგორც თითქმის ყველა სხვამ, იცოდა, რომ დღეს უნდა დაწყებულიყო სროლა, გამოსვლა, დღეს უნდა დაწყებულიყო მდიდრების ხოცვა. დაგანია შიშმა აიტანა. მას საჭმლის ფულზე მეტი არასოდეს არა ჰქონია, მაგრამ ეშინოდა, ეშინოდა ყველაზე ძალიან – ხომ შეიძლებოდა ისიც მდიდრად ჩეთვალათ; ამიტომ იდგა ახლა აქ დახეულ შარვალ-ხალათში, რათა ყველას დაენახა, რომ ის ღარიბი იყო, ბოგანო და არაფერი არა ჰქონდა წასართმევი. ქუჩის იქით ცხოვრობდა მექარხნე. იქ დარაბა ღია იყო – იყო თუ გააღეს, ფიქრობდა დაგანია.

ისევ შეიშმუნა, შორიდანვე იცნო – ქუჩას გამალეული ჭრიდა ამქრის უფროსი, ის დაგანიაზე ძველ ტანისამოსში იყო გამოწყობილი და პირდაპირ მისკენ მიდიოდა თავდახრილი. უცებ შეამჩნია, რომ მის წინ კაცი ღვას, წამით დააშტერდა, გვერდზე გაუხვია და მიიმალა.

დაგანას გააჟრჟოლა, „ღმერთო ჩემო, შენ უშველე საწყალ კაცს“ – გადაიწერა გულში პირჯვარი. აშკარად ვერ გაბედა, რადგან მოაგონდა, რომ ისინი, ვინც დღეს გამოსვლას დაიწყებენ – ღმერთს არ ცნობენ, პირჯვარს არ იწერენ და ეკლესიაში არ დადიან. „ღმერთო ჩემო“ – განაგრძობდა მისი გონება მუშაობას – „ხომ შეიძლება მაგათ გაიმარჯვონ, მდიდრებმა მაშინ, მაშინ რა იქნება... ხომ იტყვიან რომ დაგანია დახეულია, ღარიბია, რომ დაგანია იმათ მხარეზეა, დაგანია იმათი მზვერაგია“.

მაგანიამ ვერც კი იგრძნო, ისე მოწყდა ქუჩის კუთხეს და სირბილით გაუყვა თავის სახლისკენ ქვაფენილად გზას. მისი გონება ათას ლანძღვას უგონებდა საკუთარ თავს იმის გამო, რომ სახლში ჯდომა ვერ აიტანა და გარეთ გამოვარდა. რა მისი საქმე იყო ასეთ დროში ხეტიალი.

მორჩა, სისულელეს აღარ ჩაიდენს, მივა სახლში, გამოიკეტება და სანამ ყველაფერი არ დამთავრდება, არ გამოვა, არაფრის გულისთვის არ გამოვა. პური საკმარისი აქვს, ახლა მივა თუ არა, წყლასაც აიტანს და შეიკეტება. „ხი ხი“, – გულში ესიამოვნა საკუთარი ფიქრები – რა უბრალო და ადვილი ყოფილა ყველფერი, ის კი დარბოდა, რაღაცებს იძახდა, ხან ვისთვის, ხან ვისთვის. რასაკვირველია ტყუილად აეჭვებდა ხალხს, ვაითუ, უკვე სჯერათ, რომ ის, ის... რა ის – ვერაფრით ვერ აუხსნა საკუთარ თავს. „მე ჩემთვის ვარ, მე ჩემთვის“ – დუღუნებდა თავისთვის.

სახლთან ახლოს შეჩერდა. გუნებაში ტანსაცმელი გაისწორა, მერე ტუჩები მოკუმა, როგორც სტვენის დროს ისე, ხელი მოამზადა ვითომ ტროსტის სატრიალებლად, ვიღაცას სრულიად დამშვიდებული მიესალმა გუნებაში და არხეინი ნაბიჯით წავიდა „პადიუზდისაკენ“. ყოველნაირად ცდილობდა არაფრით არ აეჩქარებინა ნაბიჯი. წინ წასულ ფეხებს ძალით იკავებდა, რის გამოც ეჩვენებოდა, რომ უფრო უკან მიდის, ვიდრე წინ. რატომღაც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა სახლში შესვლის მომენტს. მთელი მისი

არსება სავსე იყო ათასი თვალთ, რომლებიც დაუნამხამებლად უყურებდნენ მას და საკმარისი იყო მისი ერთი გაუფრთხილებელი ნაბიჯი, ან აჩქარება, რომ ამოეცნოთ „ის“, „რაღაც“, რასაც ასე ძალაღდა, რისთვისაც ამდენს იმცირებდა თავს. რა იყო „ის რაღაც“, არ იცოდა მაგანიამ, არც სხვამ არავინ იცოდა, ოღონდ „იმის“ ამოცნობა სხვებს აბსოლუტურად არ აინტერესებდათ, ისევე როგორც მთლიანად მაგანიამ. მაგანიას კი, პირიქით ტანჯავდა მისთვის შეუცნობელი ძალა, რომელიც შეძლებისდაგვარად უნდა დაემალა სხვებისგან. ამ „საიდუმლოებაში“ მისცა გასაოცარი გამძლეობა და დარჩენილი ათი ნაბიჯი გარეგნულად სრულიად მშვიდად გაიარა, ტროსტიც კი შეათამაშა ჰაერში და ოდნავ დაუსტვინა. აი, ის გაუსწორდა „პადიუზდს“, უცებ მოატრიალა თავი, განსაკუთრებულად საშიშად ეცა თვალში ცარიელა, ნისლში ჩაწოლილი ქუჩა თავისი სიჩუმით. ბოლოს ძალებმა უღალატეს მაგანიას, ის მოწყდა ადგილს და სირბილით ავარდა კიბეზე და უცებ რაღაცა ძალამ შეაჩერა შუა საფეხურზე, მაგანია მთელ ქანზე შეაჩერა ვიღაცის ხელმა, თვალეები გაუფართოვდა, სიბნელეში „პადიუზდის“ კედელზე გამოხატული ხე ნამდვილად ხედ აღიქვა. მძიმე რაღაც დააწვა გონებაზე. ერთი წამით მოეჩვენა, რომ მოჩვენებები გაქრნენ და „ის“ რაღაც ცხადი გახდა ყველასთვის, ცხადი გახდა მისთვისაც; „ოოო“, – ამოიძახა მაგანიამ და წინ გასაქცევად გაიწია. უხილავმა ძალამ ისევ დაქაჩა ისეთივე ძალით, როგორითაც თვითონ

მოინდომა წინ გაქცევა, ის მთელ სვლაზე შემოტრიალდა, ხელები გაასავსავა და უკან გადმოვარდა გასწორებული „ჰი, ჰი, ჰი“ აღმაცერად უყურებდა კარს და იცინოდა ძაგანია. „მაინც არ ვარგოდა ეს პლაშჩი, ახალი იყო, თანაც ასეთ დროში კი არ ვარგა“, – ლაპარაკობდა თითქმის ხმამაღლა, მერე უცებ გაჩერდა მოაჯირს წამოდებული პლაშჩი მოხსნა, სწრაფად დაახვია და ჩქარი ნაბიჯებით ავიდა კიბეზე. უწვალეზად გააღო კარი, შევიდა ოთახში, იმავე გასაღებით ჩაკეტა, მერე ურდულით გადარაზა და მაგიდა მიადგა. უცებ მოეშვა, პირდაპირ ჩაჯდა შუა იატაკზე, წელში მოიკუნტა მისი სხეული, სულ დაპატარავდა და სხვებთან ბრძოლაში გამოვლილი ამდენი განცდის მერე მართომ საცოდავად დაიწყო კანკალი.

კანკალებდა ძაგანია, ტიროდა ძაგანია. მას ეცოდებოდა საკუთარი თავი, რომელიც სულ მარტო იყო, რომელსაც სულ ვიღაცის ემინოდა და რომელიც გრძნობდა – მიუხედავად იმისა, რომ მას არ ჩაუდენია არავითარი დანაშაული, მაინც აგებს პასუხს. ვის წინაშე უნდა აგოს პასუხი, არ იცოდა მან – ეს გაურკვეველობა უფრო ზრდიდა მის შიშს.

იჯდა მარტო, კარზე მიდგმულ მაგიდის ფეხთან შლაპაჩამოფხატული ძაგანია და კანკალებდა. ნელა გადაუარა კანკალმა. გარეთ არავითარი ხმაური არ ისმოდა. შეუმჩნეველად დაიწყო გათენება, ოთახმა საკუთარი სინათლის შუქი დაკარგა და გარედან შემოვიდა რუხი, ნესტიანი სინათლე.

მაგიდის ფეხზე მიყუდებული თვლემდა დაღლილი ძაგანია. ოთახში გაღებული ფანჯრიდან სინათლესთან ერთად ნესტიანი ნისლი შემოვიდა და დაგუბდა. უფრო მიელიპა ტანისამოსი ძაგანიას, მთლიანად აიტანა კანკალმა მისი სხეული; ნისლინ ჰაერში ქუჩის თავში შემოსული დროგის ბორბლებისა და ცხენის ფლოქვების ხმა ყრუდ შეიჭრა, შიგ დაგუბდა და უფრო დაამძიმა ჰაერი, ძაგანიამ კანკალი შეწყვიტა, ნახევარბილში გული გაიხსნა, ნახევრადღია პირიდან ორთქლი წამოუვიდა, შესამჩნევად დაუწითლდა საფეთქლები, მოკლე, თხელი ფეხები სულ მოეკუმშა ტანის ქვეშ; სამაგიეროდ თავი გაეზარდა, საფეთქლების შემდეგ ცხვირი გაულურჯდა, დაუწითლდა, მერე მთელი სახე აუჭრელდა. „აჩ, აჩ, აჩ“, – აგზნებული იძახდნენ მისი ტუჩები, უზარმაზრი დარდი ეხატებოდათ ზედ, რომელსაც შესამჩნევად ცვლიდა საკუთარი უძლურების შეგრძნება. „აჩ, აჩ... უუუ იჰჰო“ – ისმოდა ქუჩიდან ცხენის ყრუ ხვიხვინი, რომელიც გარედან აწვებოდა ოთახს და კიდევ უფრო აგუბებდა.

ნახევრად მძინარე ძაგანია ხედავდა სიზმარს: მისი სხეული მიფორთხავდა თხელ ჭაობში, სველი შალაფა უსერავდა ხელებს, სახეს და წითელ ზოლებად აჩნდებოდა ზედ, წამოსული სისხლი ჩადიოდა ჭაობში და ჭაობი ხურდებოდა, ორთქლი ასდიოდა, იწვოდა სიცხისგან ძაგანია, წურწურით ჩამოსდიოდა ოფლი, მერე ოფლი წყდებოდა, შალაფის დასერილი სახიდან მარტო მშრალი სისხლი მოდიო-

და, მშრალი სისხლი ისეთი იყო როგორც ფხვნილი, ის იყრებოდა ჭაობში, წითელ მტვერს უშვებდა და მის ოფლიან სახეს ეკვროდა, სახე იხრუკებოდა სიცხისგან, ყელი უხმებოდა წყურვილისგან, მაგრამ მის ქვევით სისხლის ფხვნილი ჰკრავდა ჭაობს და წყლის დაღვევა შეუძლებელი იყო, წინ კი მოჩანდა სუფთა ჭაობის წყალი, რომლის ნაპირებზეც მშვიდად ისხდნენ ბაყაყები; დაგანია მთელ სხეულს დაბავდა, რომ როგორმე მიესწრო იმ ადგილისთვის, სანამ ისიც შეიკვრებოდა. ის აღარ ზოგავდა თავის სხეულს, ხელებს, სახეს, შალაფა იჭრებოდა მის ხორცში და ღრმად აჯდებოდა შიგ. „კიდე ცოტაც, კიდე ჩქარა... აჩ, აჩ“, – ესმოდა ხმები, – „ააა“, – უცებ გაიმართა ის, მის მარცხნივ მშვენიერი ცხენი ება, შვებით ამოისუნთქა მიწაზე გაწოლილმა, ახლა ვეღარსად გაექცოდა წყალი, ხოხვით წავიდა მისკენ, აქამდე უზომოდ მძიმე ბეჭები, რომლებიც ხოხვაში ხელს უშლიდნენ, გაიშალნენ ფრთებივით და ის მალლა აიყვანეს. როგორ დაჯდა ცხენზე არ უგრძნია, „აჩუუ“, – დასძახა დაგანია და უცებ გადაუარა წყურვილმა, „აჩუუ“, – დასძახა დაგანია და მუხლამდე ჭაობში საკუთარ ფეხებზე ხტუნაობით გავარდა, „აჩუუ“, – იძახდა ის და მირბოდა, ხელში აღვირი ეჭირა და მათრახს მხედრულად იქნევდა, „აჩუუ!“ – იძახდა უფრო ხმაძალა, ოღონდ უკვე ყელში მოწოლილი ბოლმით. ეშინოდა, რომ თავისთავს გამოტყდომოდა, რომ ის, რასაც მიაჭენებდა იყო საკუთარი ფეხები და არა ცხენი. ეშინოდა დაეკარგა

ეს საბოლოო იმედიც. „აჩუ, ჩუ, უუ“, – იძახდა გამწარებული უაზროდ, საკუთარი ხელით იცემდა თავში მათრახს, იბრუებდა საფეთქლებს, ოღონდ არ შეეგრძნო სიმართლე, ოღონდ არ გამტყუნებოდა ეს უკანასკნელი იმედიც. ისევ გაიღვარა ოფლში და ვერ მიაღწია წყალს, წყალი იყო ახლა მისი ერთადერთი მიზანი. ფეხებმა უღალატეს, მოკრუნჩხულს დაუბუჟდა ისინი, ერთიც შემოჰკრა ძილში თავს მათრახი და მუხლმოსხლეტით დაეცა წყლის სველ ჭაობში.

უკან გადავარდნილმა დაგანიამ წყლის სურას თავი დაარტყა. სისხლი შიგ ჩაგუბდა ქალაში და მხოლოდ ცოტათი გამოჟონა გარეთ. სურის მოტხილი თავიდან გადმოსული წყალი ქვეშ შეუდგა; გამოღვიძებულმა უსიამოვნოდ შეიგრძნო სისველე, გაცილებით უფრო უსიამოვნოდ, ვიდრე სიზმარში – სიზმარში ადამიანს ქვეშეცნულად კიდევ აქვს იმედი, რომ გაიღვიძებს, ეს იმედი ყოველთვის დევს გონების კუნჭულში სიზმრის გვერდით.

ცივ ოთახში გამოღვიძებულმა, სველში ჩამჯდარმა დაგანიამ განსაკუთრებით კარგად შეიგრძნო ეს; უცებ გაასწორა დაბუჟებული ფეხები, სისხლი მიაწყდა კიდურებს და ჩხვლეტა დაუწყო. თავისდა სამწუხაროდ დაგანიამ იგრძნო, რომ ძალა უბრუნდებოდა ფეხებში, რომ ისევ უნდა ამდგარიყო და საკუთარი თავისთვის თვითონ მოეველო. ო! რა კარგი იქნებოდა რომ ფეხები წართმეოდა საერთოდ და სულ უძღური ყოფილიყო ყველაფრის

წინაშე, მაშინ მარტო იოცნებებდა, მის მაგიერ სხვა რაღაცა იზრუნებდა მისი სიკვდილ-სიცოცხლისათვის, მაგრამ დიდი ხნის დაბუყებულმა ფეხებმა იგრძნეს თუ არა ძალა, ფეხზე ადგო-მაც მოითხოვეს; ძაგანია უსიამოვნოდ აიზღაზნა, რამდენიმე ნაბიჯი გააკეთა კედლისკენ და მოულოდნელად სწრაფად დაიწყო წინ და უკან სიარული, უცებ მთლიანობაში აღდგა მის თავში ცოტახნის წინ ნანახი სიზმარი და ისე აღიქვა, როგორც ფიზიკური წყურვილი; ახლა მართლა მოწყურდა წყალი ძაგანის, თვალები გაუფართოვდა, ნაბიჯს მოუმატა, წყალი თავწამტვრეულ სურაში იდგა, რომელსაც თავი დაარტყა, კეფაზე ამოსულმა კოპმა უფრო შეაწუხა და კიდევ უფრო მოაწყურა. რატომღაც პირდაპირ არ მივიდა წყალთან, კიდევ რამდენიმეჯერ გაიარა კუთხიდან კუთხემდე, ახლა მთელი მისი არსება გამსჭვალული იყო ერთი გრძნობით: დაელოა წყალი, დაელოა წყალი, ოღონდ ცივი, გემრიელი და რაც შეიძლება მეტი, თვითონ არ იცოდა რატომ ყოყმანობდა; როცა თითქმის სავსე სურა იდგა კუთხეში. „მეყოფა კი?“ გაუელვა თავში, უცებ გაქრა ყველა სხვა შიში, გრძნობა, თურმე წყალი ნდომებია ძაგანის, წყალი. აღტაცებულმა გააკეთა აღმოჩენა, აღვზნებული მივარდა კუთხეში, თავწამტვრეული სურა აიტაცა, ხარბად დახედა წყალს, რატომღაც კიდევ შეისვენა და უცებ სულ-მოუთქმელად დაეწაფა, პირველი ხუთი ყლუბი ისე გადაყლაპა, რომ არავითარი სიამოვნება არ უგრძნვია, ნაწლავები ხარბად იწოვდნენ სითხეს, ძაგანია

ამოსუნთქა და სიამოვნებით, სვენებით, ოღონდ ტუნმოუშორებლივ განაგრძო სმა, წყალი ძძიმედ გადადიოდა ყელში და უცებ დაკარგა გემო, ძაგანია პირიდან მოიშორა სურა, ყელში ისევ იგრძნო რაღაცა სიგამხმრე. „კიდევ გლომებია“, აღმოჩენისგან გახარებულმა ისევ მიიყუდა და დადგა, უაზროდ დახედა სურას, რომელსაც წყალის ნახევარიც არ აკლდა. „წყალი კიდევ არის?“ – აღიქვა თავისთვის და უაზროდ წამოვიდა კედლისკენ. „ესეც ასე, ახლა აღარ მწყურია“ – რალაცნაირი ნერვიულობით გააკეთა დასკვნა და უცებ ინანა, ინანა რომ ასე დაუფიქრებლად, პირდაპირ მიიყუდა წყალი და წყურვილი მოიკლა. ახლა ყველაზე ტკბილად წარმოუდგა ის წუთები, როცა სწყუროდა და როცა თავისი თვალით ხედავდა, როგორ იდგა წყლით სავსე სურა კუთხეში, რომელსაც ყოველ წაშში შეეძლო მოეკლა მისთვის წყურვილი. ახლა ძაგანია ისევ ცანცანმა აიტანა, მთლიანად დაეკარგა შიშის რაიმე კონკრეტული შეგრძნება, ისიც აღარ ახსოვდა რაზეც დილით ფიქრობდა მისი გონება; მექანიკურად იმეორებდა – „ესეც ასე... წყალი დავლიე უკვე“. ახლა, ახლა ფეხებს რიტმულად დაჰქონდათ იგი აღვზნებული თვალებით და ნერვიულობისგან აფერადებული ტიტველა თავის ქალით, რომელიც შუბლთან ერთად მთლიანად იპყრობდა მის სახეს და მხოლოდ ქვევით, უმნიშვნელო ნაწილი ჰქონდა დათმობილი უფერულ, თხელ ცხვირპირს, თვალებს და პატარა ნიკაპს. მთელი ამ ხნის განმავლობაში იატაკს უყურებ-

და ძაგანია, მერე უცებ ასწია თავი მაღლა ჭერისკენ, ისეთი შთაბეჭდილება იყო, თითქმის მისი თვალებით მისსავე, ზემოდან წამომდგარ შებლს უყურებდნენ, ძაგანია შუა ოთხში იდგა, მერე ნელა მოტრიალდა და სწრაფად წავიდა კართან მიდგმული მაგიდისაკენ, ორივე ხელით დაეჭიდა მას, უნდოდა ხელში აეღო და ისე გადაედგა უკან, მაგრამ ფეხები იატაკს ვერ ააცილა, მაგიდა ჭრივით გაცურდა უკან და ტახტის წინ, ძველ ადგილზე დადგა. „ღმერთო, შენი სახელის ჭირიმე, ვინ ჩამიღო ეს აზრი თავში, მაგიდა კარისკენ რომ მიმედგა, ანდა ურდული დამეღო“, ის ანთებული მივარდა, უცებ ამოაძრო კარიდან ურდული; მერე ნელა, უხმაუროდ დაუშვა ადგილზე, „ღმერთო ჩემო, ვინმე რომ მოსულიყო და დაეკაკუნებინა, ხომ შეიძლებოდა ეფიქრათ, რომ ძაგანია განგებ ჩაიკეტა, რომ ძაგანიას რამე აქვს, რომ ძაგანია ცუდი კაცია და მალავს, ყველაფერს მალავს“. მან გასაღები გადაატრიალა, კარი თავისით გამოიღო და „პადიეზდიდან“ შემორის სუნი შემოიტანა. ძაგანიამ ოდნავ გაჰყო თავი შიგ, იქ დილანდელივით ბნელოდა, მხოლოდ ქუჩის პირა ფანჯარა იყო თავისთვის დღისით სინათლით განათებული, ისე რომ შიგ „პადიეზდში“ შუქის ნატამალსაც არ უშვებდა, ისეთი შთაბეჭდილება იქმნებოდა, თითქოს ფანჯარა შელებილი იყო ბაც რუხად და მიკერებული ბნელი „პადიეზდის“ კედელზე.

„ჰფი“ უცებ გაყო თავი, ტუჩები ეშმაკურად დააეღამა ძაგანიამ და შეუსტვინა – სანამ ექოს გაიგონებდა,

სწრაფად მიხურა კარი. გასღები ორჯერ გადაატრიალა, კარს მიაწვა. „ეს იყოს ჩაკეტილი“ – დაასაბუთა ჩაკეტვა საკუთარ გონებაში – „ეს იყოს ჩაკეტილი, საერთოდ კარს ერთი საკეტით ყველა კეტავს“. ამ დასკვნამ ცოტა დაამშვიდა ის და რაღაც ხუმრობის მსგავსიც კი მოუვიდა თავში, რამაც საგრძნობლად აამსუბუქა, მისი ძალად მოჭმუნული სახიდან მხოლოდ ფარული შიშიღა დარჩა, რომელმაც დროებით მიიძინა, ძაგანიამ შებლი გახსნა და კარადას მიეყუდა – „რა უცნაურია პეტრე, პეტრე რომ ყოველთვის პეტრეა“. თავისთავისვე გასაოცარი მსუბუქი აზრები მოსდიოდა თავში. „არა, რა მოყვა გუმინწინ, ხი, ხი, ხი, ნეტა ვინ იყო ის სულელი,.... რაც მართალია – მართალია, კარგი ანეგლოტი იყო, რა სულელი ხალხია ქვეყანაზე“. ძაგანიას ჩვეულებრივად ჰქონდა ყველაფერი მოყოლილი ცხოვრებაში გადაეტანა, ის ანეგლოტს ნამდვილ ამბად აღიქვამდა და მერე დიდხანს აწვალებდა ფიქრი, ვინ იყო ის სულელი, რომელსაც ანეგლოტი დასცინოდა, აფასებდა თავის ნაცნობებს და ვინმეს ადარებდა მას, ახლაც იმ ანეგლოტის გმირად თავად მისი მომგონი პეტრე დაისახა, „მართო პეტრეს შეეძლო მაგის გაკეთება, სხვა ვინ იზამდა მაგ სისულელეს ხი, ხი“, ფიქრობდა თავისთვის.

ის გუმინწინ იყო, დაახლოებით ერთი-ორი წლის წინ და მაშინ პეტრე მოყვა ანეგლოტს, რომელიც ახლა გაახსენდა ძაგანიას და რომლის შინაარსიც ასეთი იყო: ერთხელ თურმე (ძაგანიამ მაშინვე წარმოიდგინა ის „თურ-

მე“ რა დროს იყო) ხიდის თავში (მაგანიას ეჭვი არ შეპარვია, რომ ის ხიდი იყო ვირის ხიდი) ერთი კაცი იღრჩვებოდა და ყვიროდა, „არიქა მიშველეთ, მიშველეთო“, მეორე თურმე მივარდა და ვედრით დაიწყო მდინარიდან წყლის ამოღება (უეჭველად პეტრე იქნებოდა, აბა სხვა ვინაა ისეთი მოხერხებული, რომ მტკვარი ვედრით დაშრიტოს; არ ვიცი, სწორე ვითხრა, პეტრე კი უჭკუოა, მაგრამ ეგ იმან იკითხოს, ვინც იღრჩვებოდა). მაგანიას თვალწინ წარმოუდგა დაღრჩობა, როგორ იბრძვის კაცი და ვერ აღწევს ნაპირს. „ნეტა ვინ იყო? ნეტა ვინ იყო?“ – შეუჩნდნენ კითხვები, ა?“ – თქვა თავისდა მოულოდნელად და კარისკენ დაიხია. „ღმერთმა დამიფაროს“, სამჯერ გადაიწერა პირფვარი ზედიზედ. „პეტრე ხო კაცი არ არის“ – მოულოდნელად გადაანთხია მთელი ჯავრი პეტრეზე, რომელსაც შეეძლო მისი ამოყვანა წყლიდან (წარმოიდგინა, რომ თვითონ იღრჩვებოდა უეჭველად), პეტრე კი, ხალხის გასაცინებლად და ანეგლოტიის მოსაგონებლად ვედრით დაიწყო წყლის ამოღება მტკვრიდან. „ღმერთო დიდებულო, მტკვარს რა დაშრიტავს“. ისე წამოახურა სახეზე მაგანიას და მთელი არსებით შეზიზღდა პეტრე, რომელიც გულგრილად უყურებდა მის დაღრჩობას. წარმოიდგინა, ხიდის მოაჯირზე გამობმული ვედრით როგორ იდგა პეტრე, მერე ვედრას წყალში უშვებდა, ავსებდა თქაფანით, აჰქონდა მალლა ის კი, მაგანია, იღრჩვებოდა ქვევით, – აფსუს – აფსუს – ვედრიდან წყალი იღვრებოდა და ერთი ათად

ემატებოდა მტკვრის წყალს. ზევით, ხიდზე კი ხალხი იდგა, ემატებოდნენ ერთმანეთს და იცინოდნენ, ხითხითებდნენ, ხარხარებდნენ, ერთმანეთს ასხდებოდნენ მხრებზე, უფრო კარგად რომ დაენახათ მისი, მაგანიას საცოდაობა და პეტრეს უხამსი ოხუნჯობა, მაგანიას ოფლმა დაასხა, რამდენიმეჯერ სწრაფად გაზომა ოთახი, ასეთი აზრების გასაფანტავად თავი გააქნია და აივანზე გავარდა.

* * *

სწორედ ამ დროს მოდიოდა ზევიდან შაშა. თავის შუკაში შემოსული კედელს აეკრა და მიპარვით დაიწყო მოძრაობა თავისი სახლისკენ, თან ცალი თვალი მაგანიას ფანჯრებისაკენ ეჭირა. ოთახიდან გამოვარდნილი მაგანიას დამფრთხალი მზერა შეეფეთა მისას, წამით ორივენი გაჩერდნენ, მერე შაშამ ისეთი სახე მიიღო, ვითომ არც დაუნახავს ის და „პადიეზღში“ მიიმალა.

მაგანია დიდხანს, დაშტერებით უყურებდა იმ შავ ხვრელს, რომელშიაც შაშა გაქრა. ქუჩაზე სრული სიწყინარე იდგა, ჯერ ისევ ძალიან ადრე იყო, მარტო, უკაცურ ქუჩაში, თანაც მეორე სართულის აივანზე დარჩენილი მაგანია შიშმა იატანა, ამ სიმაღლეზე, სიცარიელეში ის ისე იყო გამოკიდებული, როგორც სამიზნე, სწორედ ასე დალაგდა მის გონებაში ახალი შიში. ერთხელ კიდევ სცადა მოპირდაპირე „პადიეზღის“ სიბნელეში რამე დაენახა, მერე თვალები ზევით ასწია, ვითომ იქ არ იყურებოდა და არც აინტერესებდა იქ რა ხდებოდა, შეუძინევ-

ლად დაიწყო შემობრუნება ოთახში შესასვლელად, მაგრამ უცებ კეფა აეჭავა და ზურგიდან ლალატის, ზურგიდან სროლის საშინელმა უსიამოვნო გრძნობამ შეიპყრო. ფეხაკრეფით დაიწყო უკანუკან წასვლა, უკან გაწეული ხელები შეაშველა კარს, ხელებზე ტანი მოიზიდა. ის ოთახისა და ქუჩის საზრვარზე იდგა, ახალმა შეუცნობელმა შიშმა შეიპყრო მისი სხეული, ახლა ის შიშში მოდიოდა ოთახიდან და კეფას უწვავდა.

ერთი მთლიანი მოძრაობით შეხტა ოთახში, უცებ მიტრიალდა მისი სიღრმისკენ და ქშენით მიეყუდა ქუჩის მხარის კედელს.

უცებ ნერვიულმა ღიმილმა მოუბრიცა სახე. „ჰე, ჰე, ნეტა ვინ გერჩის“ – უკბინა მის გრძნობას რაღაცამ და უცებ მოეშვა მისი სხეული. საიდანღაც გულის სიღრმიდან ამოგორდა ის შიში, რომ შესაძლოა მას მართლა არავინ არ ერჩის და ის ამ შიშშიც კი სულ მარტოა.

კარიდან შემოსული სინათლე უკვე კარგად ანათებდა მის ოთახს. ეს ოთახი თითქმის ცარიელი იყო, მხოლოდ მარცხენა კედელთან იდგა ტახტი და მაგიდა, რომელიც წელან უკან გადადგა კარიდან, თითქმის ჭერთან მის პირდაპირ, მეორე ოთახის კარს ზემოთ, მისი ოჯახის სურათი ეკიდა. სურათი უკვე ძველი იყო, გაყვითლებული, მუხის მძიმე ჩარჩოში ჩასმული, უშუშოდ, მრგვალი, ღრუბლისმაგვარი ნესტის რგოლებით. სურათზე აღბეჭდილები იყვნენ მისი დედ-მამა, რომლებიც იდგნენ მათ წინ, სკამზე იჯდა თვითონ ის – ძაგა-

ნია. წლოვანებითაც პატარა, დაბლა სკამზე დამჯდარი ბავშვი სულ ერთი ბეწო ჩანდა ზევიდან დაყუდებულ დედ-მამასთან შედარებით; მიუხედავად ამისა, სურათის პირველივე შეხედვისას მხოლოდ ის გეცემოდათ თვალში, ისეთი საოცარი იერი ჰქონდა მის დიდ თავს, რომლის ქვევიდანაც ძლივს მოჩანდა ცხვირპირი და სახე. განსაკუთრებით შესამჩნევი იყო თითქოს მკრთალი ცხვირის კონტური და დაკუმული ტუჩები, რომლებიც რაღაცნაირ სასოწარკვეთილებას, უნდობლობას და შიშს გამოხატავდნენ ყველაფრისადმი, რაც მათ გარშემო ხდებოდა. ოთახის მოწყობილობას ემატებოდა ორი მასიური მუხის სკამი, მაღალი ზურგებით, ერთზე კიდევ იყო დარჩენილი მსაჯულის გერბი, მეორისთვის ადრევე მოეძროთ, ისინი ისე იდგნენ, რომ ეტყობოდა მათზე არასოდეს არავინ არა ჯდებოდა. ყველაფერი ეს ინახებოდა უჩვეულო სისუფთავეში. გაპრიალებულ იატაკზე ჩანდა ადრე დაღვრილი წყლის პატარა გუბე და სურის ძირის ნაწილი; ძაგანია სწრაფად მივიდა სურასთან, ნერვიული მოძრაობით გადადგა მაგიდაზე, მერე ტილოს სტაცა ხელი და დაღვრილი წყლის მოწმენდა დაიწყო. შემდეგ ისევე ფაცაფუცით მოწმინდა ყველაფერი, რაც ისედაც სუფთა იყო და დაღლილი, სველი ტილოთი ხელში, მიეყუდა ისევე იმავე კედელს.

ასეთი ხაზგასმული სისუფთავისაგან განსაკუთრებით ცივი და არამყუდრო ჩანდა მთელი ოთახი, რომლის ერთ კედელთან იდგა ძაგანია და

გულზე მიკრულ ჭუჭყიან ტილოს ჭმუჭნიდა. მისი თვალები რაღაც ახალი ძალით ანთებულნი ელავდნენ, რომელსაც წმენდისგან გამოწვეული ფიზიკური დაღლა ემატებოდა.

დიდხანს იდგა ასე ძაგანია, უმოძრაოდ, უფიქრებლად, მთელ მის არსებას უზომოდ უნდოდა რომ ეს უგრძნობელი დგომა უსასრულობამდე გაგრძელებულიყო, მაგრამ მივიდა თუ არა მის გონებამდე აზრად ჩამოყალიბებული – ასეთი დგომისაგან გამოწვეული სიამოვნება, შეგრძნება – „რა კარგია ასე დგომა, უფიქრებლად“, მან სიამოვნების ზღვარი განიცადა და ისევ დაიწყო აფორიაქება – „ნეტა, როდემდე ვიდგები ასე, ნეტა, დიდხანს გაგრძელდეს ეს“. გონებით ცდილობდა სიამოვნების გაგრძელებას. „რა?!“ – უცებ წერტილივით შეეკითხა ვილაცა. „არაფერი, არაფერი“, თავისთვისვე მოულოდნელად, სრულიად წყნარად თქვა მან და მეორე ოთახისკენ წავიდა. არც შეუხედავს შიგ, ისე შეისროლა ჭუჭყიანი ტილო. ამ ოთახში ისევ ბნელოდა, იქ ბნელოდა ყოველთვის. იქ დიდხანს დარჩენას ყოველთვის ერიდებოდა ძაგანია, მისთვის სრულიად საკმარისი იყო ხელი შეეყო შიგ, რომ ეპოვა ის ნივთი, რომელსაც ეძებდა, რაც იმ წარმოუდგენელ არეულობაში, იმ ოთახში რომ სუფევდა, არც ისე ადვილი იყო, იმ ოთახში ინახებოდა მთელი მისი განძეულობა: დამტვრეული სკამები, მაგიდა, კარადა, ორი სკივრი – გამოტენილი მშობლების ტანსაცმლით, ბალიშები, მათი ლეიბები, დიდი სარკე, რომელზედაც შავი სუდარა იყო ჩამო-

ფარებული დედის სიკვდილის დღიდან, მაგრამ ძაგანიას ადგზნებული გონება მაინც ხელავდა თავის გამოსახულებას ამ სიბნელეშიც, ოღონდ პატარას, ისეთს, როგორიც იყო დედ-მამის სიცოცხლის დროს და ყოველთვის ცდილობდა ჩქარა გამოსულიყო იქიდან, დაეტოვებინა ანგრეული ქვაბები, იატაკზე დაყრილი ჭურჭელი, ნავთქურა, ჭუჭყიანი ტილოები და შეფარებოდა სუფთა, ცივ ოთახს. როცა აქეთ, სიცარიელეში იჯდა, მხოლოდ მაშინ გრძნობდა ძაგანია, როგორ უყვარდა და რა სითბოთი იზიდავდა ის ანგრეული ოთახი თავის ნაცხოვრები სითბოთი, რომელშიაც სიამოვნებით გაატარებდა მთელ სიცოცხლეს და რომელშიაც ერთი წამითაც კი ვერ ძლებდა. ძაგანიას თავისდა შეუგნებლად ეშინოდა დაეკარგა ის ერთადერთი იმედი ოდესღაც მყუდრო ცხოვრების მოგონებისა, რომელსაც იწვევდა ის პატარა, ანგრეული ოთახი.

ახლაც აქეთ ცარიელ ოთახში გამოსული ძაგანია მთლიანად შეცვლილი ჩანდა ანგრეულ ოთახში ყოფნის შემდეგ. ასეთი შეცვლა იმ ოთახის ნახვით, მის ბუნებაში ყოველთვის შეიმჩნეოდა, განსაკუთრებით – ძველვარე დღეებში. ამ დროს ჩვეულებრივ ის კარგავდა შიშის გრძნობას, რომელიც ყველაში გარკვეულ წინააღმდეგობის გრძნობასთან და თავდაცვის სურვილთან არის დაკავშირებული; ახლა ამ ორმა უკანასკნელმა შეგრძნებამ დატოვა ძაგანია, ის უცებ გახდა ბედის მორჩილი, მისმა არსებამ დაუშვა ცუდის ყველაზე უკანასკნელი ზღვარი; მისთვის სულ

ერთი იყო გინდა ახლა დაეხრჩოთ კიდევ იგი, ის შეიპყრო რაღაცა დიდის და მარადიულის შეგრძნებამ, რომელიც დაკავშირებული იყო მის დედ-მამასთან, მის ბავშვობასთან – რისი დავიწყებაც არ შეიძლებოდა, ისევე როგორც, რომ ამ ქვეყნად ცხოვრობდა ოდესმე თვითონ ძაგანია, რაც არ უნდა შემთხვევოდა მას მაინც, და ამ ფაქტის ამოშლა არ შეიძლებოდა არც მისი მოკვლით, ისევე როგორც ამ ფაქტის ზედმეტი დადასტურება სრულიად უსაფუძვლო იყო, რამდენიც არ უნდა ეცხოვრა მას.

მოშვებული, მხრებში მოხრილი გამოვიდა იგი ოთახის შუაში, ჩამქრალი სახე შემოატარა იქაურობას. საოცარი სიკეთით გაჩერდა დედ-მამის სურათზე და რამდენადაც შეეძლო კეთილად გაუღიმა რაღაცას. მერე ასეთივე სუსტი, არაამქვეყნიური მოძრაობით წავიდა დიდი, მაღალი ზურგიანი მუხის სკამისკენ, რომელიც მეორე სკამის გვერდით იდგა შიშველა კედელთან და რომელსაც მსაჯულის გერბი ჰქონდა შერჩენილი, მოუხერხებლად ჩამოჯდა მის კიდეზე. სულ ერთი ბეწო, წერტილივით ჩანდა ნახევრად ბნელ, ცარიელ და სუფთა ოთახში უზარმაზარი სკამის კიდეზე მჯდარი ძაგანია, რომლის მიმქრალ თვალებში მოგონებებისაგან გამოწვეული ნაპერწკალი (არა საშიში და მშვიდი), ჩანდა. ეს მოგონებები მოიცავდნენ მის წარსულს, ბავშვობას, დედ-მამას, მის აწმყოს და მის მომავალს, და საერთოდ – ყველა მომავალს, რომელსაც ის უყურებდა ახლა, როგორც უკვე დიდი

ხნის წარსულ ამბავს – სწორედ ამიტომ იყო მთელი მისი არსება უზომოდ დამშვიდებული.

* * *

ძაგანიამ თავისი ბავშვობა გაატარა იქითა, პატარა ოთახში ისე, რომ მხოლოდ მონაყოლით იცოდა აქეთა დიდი ოთახის არსებობა, რომლის კარის ფანჯარაც ნათელ აივანზე გადის. პატარა ოთახის კართან, რომელიც ახლა ამ ოთახს უკავშირდება, ჩამოფარებული იყო ჩრჩილისაგან შეჭმული ოთხკუთხა, ფიგურებიანი ფარდაგი. მის მეხსიერებაში ახლაც იყო ჩარჩენილი, როგორი ცნობისმოყვარეობით იყურებოდა იგი გამოჭმულ ადგილებში, რომლის უკანაც რაღაც მასიური და შავი, აბლაბუდის ქსელით დაფარული მოჩანდა. ამას ბავშვი ყოველთვის მარტო აკეთებდა, როცა მას არავინ არ უყურებდა, გვიან ღამით, როცა ყველას ეძინა, ან დღისით, დედის არყოფნის დროს. მამა ძაგანიასთვის თითქმის არ არსებობდა. ეს კაცი თხელი, მოშვებული წვერით არავითარ მონაწილეობას არ იღებდა ოჯახის ცხოვრებაში. ის დღეში ორჯერ ჩადიოდა ეზოში, ფანჯრიდან თითქმის შევეულად ჩაშვებული კიბით, რომელიც ხალხმრავალ ოთხკუთხ ეზოში ჩადიოდა. (ძაგანიანთ ძველ ოთახს ცალკე შესასვლელი არა ჰქონდა, კარის გაჭრა კი რატომღაც ვერ მოხერხდა. თითქმის აღარავის ახსოვდა როგორ შემოსახლდა მათი გვარი ამ ოთახში, საიდან აიტანეს მუხის უზარმაზარი „შიფონერკა“, კომოდი და ხის საწოლი, როდის გად-

მოუშვეს კიბე და დაიწყეს მასზე სიარული), დანარჩენი დრო მამა წამოწოლილი უყურებდა ჭერს, მთელ მის მოვალეობას შეადგენდა თავი ექნია ცოლის ყველა სიტყვაზე, ის რაღაც შინაგან სიამოვნებასაც კი განიცდიდა, როცა ვინმეს ეთანხმებოდა; მთელი დღე მარტო იყო შვილთან ერთად გამოკეტილი ოთხ კედელში. საშუალოზე დილით წასული ცოლი გვიან ღამით ბრუნდებოდა შინ და მოუსვენარი სიცოცხლით აფორიაქებდა ოჯახს. ყველანი ცდილობდნენ რაც შეიძლება ხმამაღლა ელაპარაკათ, რადგან მარტო ყოფნისას მამა და შვილი მხოლოდ ჩურჩულით სცემდნენ ხმას ერთმანეთს. ეს სიჩუმე, რომელიც გადაშენების, სისაწყლის შეგრძნებას იწვევდა, დიასახლისზე დამამცირებლად მოქმედებდა ისიც, რომ ყოველ დილით მეზობლების დასანახად გრძელი კიბით უნდა ჩაშვებულყო ეზოში, ამიტომ იყო, რომ შინ დაბრუნებისას ხაზგასმული მაღალი ხმით ჰყვებოდა ამბებს, ხელოვნურად უწევდა ოჯახს სიცოცხლისუნარიანობას, რაც მამა-შვილში ისედაც იყო საოცრად დიდი რაოდენობით, ოღონდ ფარულად, შეუცნობლად. ლაპარაკის ძირითადი თემა ყოველთვის ის იყო, რომ მათი ოჯახი ერთ დროს ორივე ოთახს ფლობდა და „სუფთა ჰაერით სუნთქავდა“ – რასაც განსაკუთრებით ხაზს უსვამდა დიასახლისი. „სუნთქავდა, სწორედ სუნთქავდა“ – კვერს უკრავდა საწოლზე წამოძვდარი მამა. „ჰოდა, ახლა“, – განაგრძობდა დედა, – „ფანჯარაზე კი არ არის საქმე, ან ჰაერზე, მთავარი ის არის, ვინ გყავს მეზო-

ბლად. მაგისტანა ბინძური ხალხის გვერდით“ – ეს სიტყვები ითქმებოდა განსაკუთრებული პათოსით, რომელსაც დანაწევრებული, ხაზგასმული მარცვლები მოსდევდა – „აყრო-ლე-ბუ-ლებ-ის, და რაც მთავარია, უსინ-დი-სო-ების“. „ნადვილად, რომ უსინდისობის“, – გაბრწყინებული თვალებით იქნევდა მამა თავს, მაგრამ კარგად რომ დაკვირვებოდა კაცი, შეამჩნევდა, მის აზრებს არავითარი კავშირი არა ჰქონდა მის სიტყვებთან. მისთვის ავადმყოფურობა-დე სულ ერთი იყო, ვინ ცხოვრობდა იქით, მას მხოლოდ უნდოდა – დათანხმებოდა რაღაცას, რადგან იგი საერთოდ ყველაფრის თანახმა იყო, ოღონდ არ ყოფილიყო უთანხმოება, ოღონდ ყოფილიყო მის გარშემო მისგანვე შექმნილი სიმშვიდე და ეს სიმშვიდე არ დარღვეულიყო მისკენ მიმართული პირადი შეურაცხყოფით, რაც ჩვეულებრივ, მხოლოდ გულს ტკენდა ხოლმე მას იმითი, რომ მისი არ ესმოდათ, მისი არ ესმოდა არავის – ეს არ იყო ტრაგედია მისი არსებობისათვის, მაგრამ ისევე როგორც ყველაზე ნერვიულ კაცს აქვს წუთები, როცა ის საოცრად მშვიდია – მასაც ჰქონდა ალელვების წამები. ამ წამების დროს ის საწოლზე წამოძვდარი დაშტერებით უყურებდა პატარა შვილის მახინჯ სხეულს, რომელზედაც წამოსკუპებული დიდი თავი, მიუხედავად მოჩვენებითი უმოძრაობისა, ერთი წამით ვერ ისვენებდა. ამ სხეულს ჰქონდა მამის შინაგანი სიმშვიდის გარეგნული გამოსახულება და დედის შინაგანი თუ გარეგნული მოუსვენრობა

სადღაც ღრმად, მაგრამ საფუძვლიანად დამარხული. აღელვების წუთებში მამა უყურებდა, როგორ მიძვრებოდა ბავშვი მაგიდაზე, რა წვალებით ათრევდა სამფეხა სკამს, როგორ ფორთხდებოდა ზედ და როგორი დამტერებით იყურებოდა ფარდის იქით, ჭუჭრუტანაში. მაშინ მამას თავის გარშემო მდგარ აბსოლუტურ სიჩუმეში თითქმის ცხადად ესმოდა დედის სიტყვები – „ის ოთახი ჩვენი იყო, ის ისევ უნდა დავიბრუნოთ, იმ ოთახის კარი ნათელ, დიდ აივანზე გადის“ და უფრო აღელვებით – „წარმოგიდგენიათ, ჩვენი საკუთარი კუბოს გასატანი ადგილიც კი არა გვაქვს, ჰო, კუბოს გასატანი ადგილი არაა. „ეს კარგია, რომ გადის, ნამდვილად გადის“ – წამიერი დამაბვის შემდეგ მშვიდად ეთანხმებოდა მამა ხმებს. არაჩვეულებრივად უმართლებდა მას ასეთი გამოგონება, დათანხმებამიყოლის პოლიტიკა საკუთარ თავთან, სწრაფად იკრეფდა სულიერ სიმშვიდეს და უკვე აღარ უყურებდა, რა წვალებით ჩამოდიოდა შვილი უკან, რა სახით იჯდა იატაკზე ან კიბესთან და რა მოუთმენლობით ელოდა დედის მოსვლას, რომელსაც დაუსრულებელი მასალა ჰქონდა მოსაყოლი იმ ოთახის ღარიბების და შიგ მაცხოვრებელი ხალხის სიბოროტის გამო. მონაყოლი იმ ოჯახის სიბოროტის შესახებ ძაგანიაში გროვდებოდა როგორც ერთი მთლიანი ცნება ცუდი ძალის, რომელსაც უნდა ებრძოლოს და რომელზეც ის უეჭველად გაიმარჯვებს.

თოთხმეტი წლისამ შეგირდად დაიწყო მუშაობა. დადიოდა მარტო,

თავისი თავის პატრონი: დილით ადრე ჩამოიპარებოდა ლანდივით კიბეზე და ღამე, როცა ყველას ეძინა, აიპარებოდა უკან; მეზობლებს საერთოდ დაავიწყდათ კიდეც მისი არსებობა, იმდენად უნახავი გახდა დედ-მამის სიკვდილის შემდეგ. ძაგანიას კი ახსოვდა. ყველა ახსოვდა და ყოველდღე, დაწოლის წინ, გონებაში იმეორებდა მათ სახეებს: პეტრემ, დიდმზრებიანმა მოხუცმა საკუთარი თოკი მოიტანა კუბოს ფანჯრიდან დასაშვებად, თვითონვე შეუდგა ქვევით დაშვებულ დედის კუბოს და დაქირავებულ ფურგონამდე მიიტანა მარტომ. ზევიდან დაშვებაში მესაფლევები ეხმარებოდნენ, მათი დიალოგი სამუდამოდ ჩარჩა გონებაში ბავშვს. დედის კუბოს ჩაშვების შემდეგ მამის კუბოს ეძებდნენ – „ჩქარა, ჩქარა“, – აჩქარებდა ერთი მეორეს – „დღეს კიდეც სამი გვყავს დასამარხი“. ბავშვს ვერაფრით ვერ წარმოედგინა, რომ ამ დღეს სხვისი დამარხვაც და საერთოდ ხმამაღლა ლაპარაკი შეიძლებოდა, მაგრამ მათი სიტყვები მაშინ არ აღწევდა მის გონებაში, ისინი მხოლოდ იბეჭდებოდნენ, რათა შემდეგ აღმდგარიყვნენ მის სულში და მოსვენება დაეკარგათ მისთვის. „ვა, რა სიმძიმეა ეს მამაძალი, წინა ბუნბულივით იყო...“ „ლობიო ექნებოდა ნაჭამი სიკვდილის დღეს...“ ბავშვს ეს ფრაზაც დაამახსოვრდა და ზოგჯერ ახლაც გულუბრყვილოდ დეტალურად იგონებდა დედ-მამის გარდაცვალების წინა დღეს. უნდოდა გაეხსენებინა, მართლა ჰქონდა ნაჭამი ლობიო მამას თუ არა. „ჰა, დაუშვით“, – მოისმა ქვევიდან პე-

ტრეს ხმა. მესაფლავეები ერთად ეტანენ, იდაყვებამდე ძლივს აიტანეს მძიმე კუბო, ფანჯრამდე მიათრიეს და დადგეს. დაგანია საწოლის შუაში იჯდა და ყურადღებით ადევნებდა საინტერესო ამბავს თვალყურს. „მოდით ესეც გაგაყოლოთ, ამქვეყნის ფერი მაინც აღარ აქვს“ – ეხუმრა ერთი მეორეს და ორივემ ხმამაღლა გაიცინა. სიცილი პატარა ოთახში დაეგუბდა, დაგანია მიიყუჟა და აკანკალდა, ახლალა მივიდა მის შებრძანებამდე, რომ შეიძლებოდა ისიც პატარა ბავშვი აღარ ყოფილიყო და მაშინ მასაც ისევე გადაიტანდნენ ფანჯრიდან, როგორც მის მშობლებს – სიცილით და ლანძღვით. ლოდვით მძიმედ, კერპად ჩაჯდა ბავშვის გულში რწმენა, რომ თავის კუბოს ფანჯრიდან გადატანის საშუალებას არავის არ მისცემდა. „ერთი... ორი... სამი...“ – თვლიდა ერთ-ერთი მათგანი. მესამე დათვლაზე უცებ ასწიეს კუბო, ერთმა მათგანმა სტაცა მობმულ თოკს ხელი, მეორეს კი აუცდა იგი წაჭრილი თითებიდან და გასხლეტილი კუბო თავისით გადაეშვა ფანჯრიდან; კუბო, პირველის თოკზე გამობმული, ჰაერში ეკიდა, როცა ცხედარი უკვე ძირს ეგდო, ტლაპოში – გულადმა, მძიმე, მშვიდი, ოდნავ გაოცებული სახით, რასაც დაცემისაგან მიღებული, წარბზე გადასული ჭრილობა სძენდა, გაოცებული, რომ ეს წყნარი კაცი ასე უკადრისად, სულსწრაფად გადაუშვეს. ქვევიდან კივილი მოისმა. ერთი მესაფლავე სწრაფად დაეშვა კიბეზე. მეორეს თოკი ეჭირა. ახლა მთელი ეზო იცინოდა. დაგანია მიხვდა ყველაფერს, მიხვდა

რატომ დაიკვივლეს და რატომ იცინოდნენ. დაცარიელდა მისი ოთახი, დაცარიელდა ეზო და მარტო დარჩენილ ბავშვთან შეანათა ღამემ – საშიშმა, უცნობმა, ახალმა თავისი სიმარტოვით. დიდი ლოგინის შუაში ეგდო და ციებციხელებისაგან კანკალებდა დიდთავა ბავშვი დაგანია. იმ დღის შემდეგ მის გონებას დაეპატრონა აზრი, რომ ის იცხოვრებდა მხოლოდ იმისთვის, რომ მისი კუბო არ გადაეშვათ ისევე სამარცხვინოდ, მეზობლების სასაცილოდ თუ დასაცინად, არამედ გაეტანათ ჩვეულებრივი გზით და თან სწორედ იმ „პადიეზდიდან“ და იმ ოთახიდან, რომელზედაც ამდენს ლაპარაკობდა დედამისი. იზრდებოდა დაგანია და ნელ-ნელა დემონურად იპყრობდა ეს აზრი, მაგრამ დიდხანს, ძალიან დიდხანს აზრის იქით არ წასულა მისი განზრახვა... იმდენად ძლიერი იყო მის გულში ეს სურვილი, რომ იგი დიდხანს არ დაინტერესებულა იმ ხალხის ბედით თუ ვინაობით, რომლებიც მის გვერდით ცხოვრობდნენ. მისთვის ცხადი იყო მათი სიცუდე და მათ მიმართ მხოლოდ მტრობას გრძნობდა. მტრობას, რომელიც მათი დამარცხებით უნდა დამთავრებულიყო. იმდენად ბრიყვეული და თვითდაჯერებული იყო გამარჯვების რწმენა მასში, რომ თითქმის მარტო მაგიტომ გაიმარჯვა ყოველგვარი ზედმეტი, მოგონილი ცდების გარეშე.

ერთ დღეს დაგანიამ შურით შენიშნა, რომ იმ „პადიეზდიდან“ კუბო ჩამოჰქონდა ოთხ კაცს. ეს უკვე მეტისმეტი იყო. უცებ წარმოუდგა დედამისის გასვენება, საკუთარი თავი მათ მდგო-

მარეობაში და უკან მოუხედავად გაუყვა ქუჩას; მეორე წელს ისევ ჩამოიტანეს კუბო იმ „აღიეზდის“ ფართო კიბეზე – მშვიდად, ჩუმად, მოწყენილი სახეებით, რამაც სულ დაუკარგა მოსვენება მას; დრო კი მიდიოდა და ისევ იმ ოთახში ცხოვრობდა. დრო მიდიოდა და ძაგანია გრძნობდა, რომ შეიძლებოდა ისიც ფანჯრიდან გადაესვენებინათ. ამან განსაკუთრებით შეაწუხა ავადმყოფობის შემდეგ, რომელიც მთელი თვე გაგრძელდა და ლოგინს მიაჯაჭვა იგი. საშინელი კომპარები ესიზმრებოდა ღამე:

... როგორ ისროდნენ მას მაღლა, გაქანებით – ერთი, ორი, სამი, პირდაპირ ფანჯარაში, როგორ ელოდნენ პირდაღებული მეზობლები მის ვარდნას. მაგრამ მათ ჯიბრზე ის არ ეცემოდა, არაადამიანური ენერგიის დაძაბვით იკავებდა სხეულს ჰაერში და იდგა ასე, ვიდრე ისინი უყურებდნენ. ისინი უყურებდნენ დღისითაც, ღამითაც, მერე ადგილებზე ეძინებოდათ. მაშინ უდუნებოდა ძაგანიას სხეული, დაჭიმული ძარღვები უსკდებოდა და სისხლში შერეული ოფლი რწყავდა მის ტანს, რომელიც მოცელილივით ვარდებოდა მოუკირწყლავ ეზოში...

ვარდნით გამოწვეული ტკივილისაგან ელვიდებოდა ავადმყოფ ძაგანიას, საწოლში წამომჯდარი კიდევ დიდხანს ხედავდა მეზობლების გაბრწყინებულ სახეებს, რომლებიც ხითხითებდნენ, ხარხარებდნენ, ხტოდნენ, მერე მის მზერას ველარ უძლებდნენ და ჩუმად იპარებოდნენ. „მე კიდევ ცოცხალი ვარ“ – ხმამაღლა, საკუთარი ეჭვების გასა-

ფანტად იძახდა ძაგანია და ახალი, ცოცხალი ეჭვები ღრღინდნენ მის გულს – თუ ახლა თვალებმა იხსნეს ის დაცინვისაგან, რა იხსნიდა მას სიკვდილის შემდეგ?“ კიბიდან, შენი კუბო კიბიდან უნდა ჩაასვენონ“ – უმეორებდა მას შინაგანი ხმა და უზარმაზარი ხანგრძლივი ბრძოლისათვის ემზადებოდა მისი სხეული. ამ დროს ის უკვე ორმოცს მიღწეული კაცი იყო. ავადმყოფობის შემდეგ სულ შეიცვალა ის გარეგნულად – დიდი, საშიში, მახინჯი თავი თითქოს გაუთხელდა, ზედ შლაპა დაიფარა, ტანისამოსი გამოიცვალა, ადრე დაიწყო სახლში დაბრუნება და ზოგიერთ მეზობელთან გამოლაპარაკებასაც კი შეეცადა. უცებ გამოჩნდა მასში მეორე ბუნება – ლაპარაკის მოყვარული, ნერვიულად მხიარული და წარმოიდგინეთ გულუხვიც კი.

აქამდე თითქმის მივიწყებულმა, საშიშმა და გამოუცნობმა – უცებ მოიპოვა მეზობლების კეთილგანწყობა, რადგან ადამიანი ყოველთვის მოხარულია რაიმე ახლობელი და ნათესაური შეიგრძნოს იმაში, ვისაც განსხვავებულად და მიუწვდომლად თვლიდა, რა მხრივაც არ უნდა იყოს ეს, მეზობლებმა სწრაფად დაივიწყეს ძაგანიას წლობით სიჩუმე, სიმარტოვე და ერთგვარი ქებითაც დაიწყეს მასზე ლაპარაკი, აღარც კი ახსენებდნენ როგორი იყო ერთ დროს. ახლა ის ხშირად იჯდა შუა ეზოში, თამაშობდა ნარდს და საუბრებში ჩუმად აგროვებდა ცნობებს იმ ოთახში მცხოვრები ხალხის გარშემო და ეს ისე ბუნებრივად გამოსდიოდა, რომ არავის, წარ-

მოიდგინეთ თვითონაც კი ეფანტებოდა ეჭვი – როგორი არაადამიანური გეგმა იყო დამზადებული მის გულში.

და აი, დადგა ის დღე, როდესაც ძაგანიამ აჯობა ყველა სხვა გრძნობას და მიუკაკუნა იმ ოთახს, რომელსაც მხოლოდ წარმოდგენით იცნობდა. კარი შეახნის, შავებში ჩაცმულმა ქალმა გაუღო. „მობრძანდით“, – თქვა მან წყნარად და ოთახში შეუძღვა. ძაგანია უხმოდ შეჰყვია და მიჯაჭვულივით გაჩერდა ზღურბლთან, მას ვერ წარმოედგინა, რომ ასეთი საოცარი დამთხვევა შეიძლებოდა ყოფილიყო მის გონებაში შექმნილ ოთახსა და ნამდვილს შორის, ის გაშტერებული უყურებდა ტახტს, რომელიც კედელთან იდგა – ამ ხარვეზის გამოსწორება იმავე წამს შეიძლებოდა, როცა ძაგანია აქ შემოსახლდებოდა – ტახტს უზარმაზარი ოთახის შუაში დადგამდა. „აი, აქ იდგა კუბო“, უტრიალებდა მას თავში, „აქ კარგი ადგილია, აქ იდგება ჩემი კუბოც“ – გაიმტკიცა აზრი, უცებ მოაგლო თითქმის ცარიელ ოთახს თვალი და სტუმრის უცნაური ქცევით შეშინებულ დიასახლისს გაუღიმა. „ძაგანია, თქვენი მეზობელი“, – გაუწოდა მან ხელი. ქალმა უხერხულად გაუწოდა თავისი მარჯვენა – „ლაბრძანდით“, – თქვა მან, „ახლავე, ახლავე“, – ძაგანია დაფაცურდა, გულისჯიბიდან ფოჩიანი კანფეტები ამოიღო, იატაკზე წამომჯდარ პატარა შაშას გაუწოდა – აიღე, ტკბილია, – თქვა მან და განაგრძო – ალბათ გიკვირთ, არა, ჩემი მოსვლა, რა თქმა უნდა, რა თქმა უნდა, იტყვი, როგორ მოვიდა ეს კაცი დაუპატიჟე-

ბლად, არა? მაგრამ თქვენი ქართველური სტუმართმოყვარეობა ნებას არ გაძლევთ გამაგლოთ, არა? აი, კანფეტი. პატარა, რა გქვია შენ? – პატარა უაზროდ უყურებდა – შაშა ჰქვია – ძლივს გასაგონად თქვა დედამ. ძაგანია სკამზე ჩამოჯდა – შაშა, ჰმ, მშვენიერი ბავშვია, იცით რა მე ამდენ ბოდიშს არ მოვიხდიდი არასოდეს, გარწმუნებთ, არასოდეს, რომ გარკვეული საქმე მქონოდა თქვენთან, გარდა იმ ქრისტიანული, მე ვიტყვი – ნამდვილი ქართული კეთილი გრძნობისა, რომელიც მეზობელს ავალებს ხელი გაუწოდოს გაჭირვებაში მყოფ თავის ახლობელს. ო, ძალიან გთხოვთ, ნუ მიწყენთ ზედმეტად გულახდილობას, მე თქვენი მდგომარეობა მშვენივრად მესმის, ამ ასაკში დაქვრივება, ორი ბავშვი, თითქმის ახალგაზრდა დედა, ჰმ, ჰმ, მხოლოდ მეზობლობით, მერწმუნეთ, მხოლოდ მეზობლობით... რა ვქნა, ასეთია ჩემი ბუნება, სიკეთე, დიან სიკეთე... ჰმ, ჰმ, არ გეგონოთ ხაზს ვუსვამდე, მე ისევ ბავშვებისთვის მხოლოდ – ძაგანია ოქროს თუმნიანი ამოიღო, სწრაფად დადო მაგიდაზე და უცებ აარიდა თვალი, რომ ძალიან არ დანანებოდა, ისევ უცებ მოათვალიერა ოთახი და სანამ ქვრივი მადლობის თქმას მოასწრებდა ოთახიდან გავიდა. „პადიეზდის“ კართან ნარდის ახლადგაცნობილი პარტნიორი შეეგება. „სად იყავი, ქვრივთან?“ – ეშმაკური ღიმილით ჰკითხა მან. „რა ვიცი“, – მრავალმნიშვნელოვნად გაუღიმა ძაგანია, იმან თვალი ჩაუკრა და ერთმანეთს დასცილდნენ.

ამ დღის შემდეგ კიდევ რამდენიმეჯერ მოინახულა ძაგანია ქვრივი და ბავშვები და ყოველთვის ცდილობდა უკან ჩამოსვლისას რაც შეიძლება მეტ ხალხს დაენახა. ამასობაში ქვრივის სახლში გარკვეული სხვისი გავლენის ქვეშ მოქცეული ატმოსფერო შეიქმნა, იმ სხვისი ეშინოდათ აქ, მით უფრო ეშინოდათ, რაც უფრო მეტი სიკეთის გაკეთებას ცდილობდა ის. ბოლო ხანებში თითქმის კეთილი მეზობლის ხარჯზე მცხოვრებმა ქვრივმა ვერაფრით ვერ აიძულა თავი – მადლობის გრძობით გამსჭვალულიყო მისდამი, რაღაც გამოუთქმელი შიში, დაეუფლა მის არსებას, შიში რომლისადმი ყოველგვარი წინააღმდეგობის გაწევა უშედეგო იყო. ერთი ასეთი ვიზიტის შემდეგ ბრუნდებოდა უკან ძაგანია, „პადიეზდ-თან“ გაიოზი იდგა ბურთით ხელში, მან ფოჩიანი კანფეტი მიაჩეჩა, გაიოზი გაიქცა ქუჩის ბოლოსკენ, თან ენას უყოფდა მას და მის მიცემულ კანფეტს ჭამდა. „ახ, ასე?!“... მოულოდნელად გაბრაზდა ძაგანია და თითქოსდა ახლა მოაგონდა მთელი თავისი გეგმები, სწრაფად მოტრიალდა, უცებ ავარდა კიბეზე და დაუკაკუნებლად შევარდა იმ ოთახში, საიდანაც სულ ორი წუთის წინ გამოვიდა.

ქვრივი ნახევრადგახდილი იდგა შუა ოთახში და გაკვირვებული უყურებდა შემოჭრილ მეზობელს, მერე თითქოს ფიქრებიდან გამოერკვა, შავ კაბას ხელი სტაცა და გულზე აიფარა, „აქედან გადით“, – აღელვებით და მუდარით თქვა მან, მაგრამ ძაგანია ყურს აღარ უგდებდა. „ღიახ, ღიახ“, – ნერვ-

იულად იმეორებდა ის თავისდაუნებურად მოგონილ ამბავს – ღიახ, ეს ყველაფერი თქვენი ბრალია, საინტერესოა, რაში დაგჭირდათ რომ გელაპარაკათ ჩემი დახმარების, თქვენი ოჯახისადმი ჩემი კეთილგანწყობის შესახებ, მე ეს მხოლოდ კეთილი გულით, გულჩვილობით – ქვრივი თვალს ვერ ამორებდა მის ყინულივით ცივ თვალებს და უფრო გრძნობდა, ვიდრე ესმოდა მისი ხმა... და რაც ყველაზე საშიში იყო გრძნობდა, რომ ყოველგვარი წინააღმდეგობის უნარი დაკარგული ჰქონდა. ღიახ, განაგრძობდა ძაგანია – სწორედ ამის გამო, ახლა ათას, ათას ცუდ და არასაკადრის რამეს ლაპარაკობს ხალხი. ათასს, გიმეორებთ და მე მინდა, იცით რა, მე მინდა, რომ ყველაფერი ის იყოს მართალი. უცებ მოტყდა იგი და ქვრივის ხელი გულზე მიიკრა უხერხული, უსიამოვნო მოძრაობით ნახევრად უგონოდ მიინებდა მას ქვრივი.

ისინი იწვნენ დიდ, განიერ ტახტზე, რომელიც იდგა ოთახის შუაში, სწორედ ამ დროს მიხიხდა დედასთან შაშა და სწორედ ეს მომენტი ჩაებეჭდა მის გონებას სამუდამოდ, აქ მისცა ფოჩიანი კანფეტი ძაგანიამ მას; სულ ერთი წამით შეყოყმანდა კოჭლი ბავშვი, სულ ერთი წამით დაინახა ძაგანიამ მის ბავშვურ თვალებში რაღაცა საშიში და უცნობი, რის შემდეგაც მან კანფეტი აიღო და ლოდუნა დაუწყო. მაშინ ძაგანიას შაშასთვის ყურადღება არ მიუქცევია, მხოლოდ შემდეგ, უფრო გვიან, მას უკან, რაც მან მოახერხა პირდაპირ ეზოში გადასახლება და ამ ორი

ოჯახის საბოლოოდ ხელში ჩაგდება, მოიგონა რამდენიმეჯერ თავისი პირველი ცოდვა ქვრივთან, მთელი ის ამბავი, რომლიდანაც ყველაფერი მოგონებას მიეცა, ყველაფერი, გარდა ბავშვის სასოწარკვეთილი სახისა, რომელიც ყოველი შეხვედრისას ახსენებდა ახლიდან იმ წუთებს.

* * *

ცარიელი ოთახის კიდეში მსაჯულის დიდ ხის სკამზე მიკრულ ძაგანიას გააჟრჟოლა, ცხადად წარმოიდგინა დღეს დილით აივნიდან დანახული შაშას თვალები. „ღმერთო ჩემო“ – დაუტრიალდა თავში – „ნუთუ კიდევ ახსოვს, ნუთუ ახსოვს“. ეს აზრი ტანჯავდა წლების მანძილზე მას და ახლა განსაკუთრებული სიცხადით იგრძნო. ეს გუშინ წაკითხულ პროკლამაციაში ნათლად ეწერა – „ყველა მიიღებს საკადრის სასჯელს“. ნუთუ ეს იყო შურისძიება, მან მხოლოდ დედის ანდერძი შეასრულა, მან ხომ მხოლოდ, მხოლოდ იმიტომ დაიბრუნა ეს ოთახი, რომ აქედან გაესვენებინათ ის, ისევ დატოვა ყველაფერი, აქ მარტო ზედმეტი ბარგი მოაშორა, რომ გასვენების დროს მეტი ხალხი დატეულიყო მისი კუბოს გარშემო. ამდენი წელი ამ ოცნებით ცხოვრობდა, რომ მას ქრისტიანული წესით ჩაიტანდნენ კიბეზე, ახლა კი უცებ საიდანღაც გაჩნდა ახალი შიში, რომელიც დღეს დილით ამკარად ამოიკითხა შაშას თვალებში: შაშას თვალებსაც ისევ ეშინოდათ შურისძიების, როგორც თავად მას და ეს შურისძიება უნდა დამდგარიყო რაღაც დიდი ცოდვის შემდეგ, რომელ-

საც შაშა ჩაიდენდა. ძაგანია უცებ მოშორდა სკამს და ტახტისკენ წავიდა. „ღმერთო, დიდებულო, ნუთუ იმ ცოდვის მსხვერპლი მე ვიქნები“ – გაურბინა თავში, მთელი ის შიში, რომელსაც ამდენი წელი გრძნობდა, გარეთ გამოვიდა, მან ქურდულად მიმოიხედა და ხელები უძულრად გაასავსავა. არავინ, არავინ, მტერიც კი არ იყო გარშემო, ის იღვა მარტო თავის საკუბოვე ოთახში და თრთოდა, მერე მოწყვეტილი ჩამოვდა ტახტზე, სადღაც ღრუბელი გაიხლიჩა, სხივი შემოიპარა შუკაში და ტახტთან დაეცა, თოფნაკრავივით წამოვარდა ძაგანია, „არ მინდა, არა“ – დაიხრიალა, ახლა აღარ უნდოდა ეს ოთახი, არც ეს ტახტი, არც კიბეებიდან ჩასვენება, თითქოს ყველაფერ ამას ხელი შეახლო და უცებ მიხვდა, რომ ის, რაზეც ოცნებობდა იყო ბოლო და იმ ბოლოს არ ჰქონდა მისთვის არავითარი აზრი. მან დაკარგა საბოლოოდ რწმენა, რწმენა, რომელსაც თავის გულში ზრდიდა, უვლიდა, რომელზედაც ამყარებდა მომავალ სიმშვიდეს, იმედებს და არათუ დაკარგა, არამედ მთელი არსებით შეიჯავრა უცებ. ისევ გაასავსავა ხელები და კარს ეცა. კარი დაკეტილი იყო. ამ მოულოდნელმა დაბრკოლებამ, „უშიშარი ადგილიდან“ გარეთ გავარდნის უნაყოფო ცდამ წარმოუდგენელ სასოწარკვეთაში ჩააგდო, უცებ ჩაეკეტა გონება და წარმოიდგინა რომ ეს იყო ბოლო, რომ აღარსაოდეს გაიღებოდა კარი და მის კუბოს ისევ ფანჯრიდან გადასვენებდნენ. ახლა ამ აზრს წინანდებურად აღარ შეუშფოთებია ის, ავადმყოფურად მინებდა ბედს, საცოდავად გაიღიმა და კოპები შეიკრა – უზარმაზარ ნაოჭად

შეიყარნენ მის ბრტყელ შუბლზე სორცები, ნელა დაიწყო მუშაობა გონებამ, თან მარჯვენა ხელს ახმარდა, ყოველი ახალი აზრის შემდეგ ერთ თითს კუმშავდა, პირველი აზრი იყო, რომ დარჩა აქ – ეს ერთი, მეორე აზრი, იყო რომ გაასვენებდნენ ისევე ფანჯრიდან, რამაც მოულოდნელად დაამშვიდა, მესამე აზრად მოუვიდა, რომ ეს იყო ყველაფერი საერთოდ უზარმაზარი უაზრობა, რაზეც ის ფიქრობდა საერთოდ, რის შემდეგაც გონებამ დაიწყო ბურუსიდან გამოსვლა. „რატომ?“ – შეეკითხა ის თავის თავს, მოკუმშა მეოთხე თითი, მუჭა მოჭიმა, მერე წყნარად დააკრო ცერი ზევიდან, ერთხანს ასე იდგა, შემდეგ ჯიბეში ჩაიყო ხელი, გასაღები ამოიღო, მშვიდად გადაატრიალა საკეტში ერთხელ, ორჯერ, გამოიხურა, ისევე ჩაკეტა და კიბეებზე დაეშვა.

მშვენიერი დღე იდგა. დილით შეკრული ცა სამ-ოთხ ადგილას იყო გახლეჩილი, ნაწვიმარზე მზე ხალისიანად ანათებდა გუბურებს, მაგანიამ ღრმად ამოისუნთქა და მზეს მიუშვირა სახე. ერთ ხანს სრულიად უფიქრელად თბებოდა ასე. მზე უვლიდა მთელ ტანში და უზარმაზარ სიამოვნებას გვრიდა მის მღელვარებისაგან დაღლილ ტანს.

* * *

იდგა მაგანია, მზით გამთბარი და ბუნდოვნად გრძნობდა, რომ ეს მზე მარტო მას არ ათბობდა. მთელი მისი სხეული განიცდიდა რაღაც ზოგად სიამოვნებას, რომელსაც უნდა დამორჩილებოდა. ამას მოწმობდა ცარიელი, გარინდული ქუჩა, რაც ამ დროისთვის

უჩვეულო იყო. მაგანია მთლიანად მინებდა თავის განცდას და ამ განცდამ იგი დაიყვანა მხოლოდ ერთ – სიჩუმის, სრული სიწყნარის შეგრძნებამდე. შემფოთდა, უზარმაზარი ნაოჭები ისევე მოეყარა შუბლზე, მზეზე გახურებული ხორცი ერთმანეთს მიეკრო, რამაც დუმილით გამოწვეული სიამოვნება გაახანგრძლივა. კიდევ რამდენიმეჯერ მოიყარა მან შუბლზე ნაოჭები და თავისდაშეუმჩნევლად ამოძრავდა, აუტანელმა სიჩუმემ საბოლოოდ გატეხა მისი ღროებითი სიმშვიდე. გაცილებით მეტი ხმები, შიში გაიგონა მან ამ სიჩუმეში, ვიდრე შეიძლება წარმოედგინა ყველაზე დიდ ხმაურშიც კი. ხმები უცებ მიაწყდნენ მის სხეულს და ადგილზე გააქვავეს, თავის ოდნავი მობრუნებაც კი გვერდზე, საიდანაც ათასი საფრთხე ემუქრებოდა, უზარმაზარ ძალდატანებას მოითხოვდა მისი ნერვებისაგან. უცებ გაუელვა თავში, რომ ახლავე საჭირო იყო ავარდნილიყო ძალა სახლში და მოეცადა, სანამ გარკვეულად რამე დაიწყებოდა, მაგრამ ცარიელა, სუფთა ოთახის მოგონებამ შუაში დადგმული ტახტით, ახლა უკვე ცუდად იმოქმედა მასზე; მაგანიამ ქუჩას გახედა: რასაკვირველია აქ მეტი საშუალება იყო დამალვის, გაქცევის, თუ ეს საჭირო იქნებოდა, ვიდრე იქ, იმ ზაფანგში, რომელშიც ძალით იგდებდა თავს. რა გაქცევა? რა ზაფანგი? – უცებ დაუსვა კითხვა გონებამ. მაგანია აქამდე დარწმუნებული იყო, რომ ორივე ეს კითხვა სულმთლად ცხადი იყო მისთვის და პასუხიც დიდი ხანია გაცემული ჰქონდა მათზე. „ნეტა ვინ მოგდევს?“ – გაისმა იორნია ახლა კითხვაში და მის გარშემო თითქოს დაეშვნენ ქუჩის

ბოლოები, სახლის კედლები გაიხსნა, ყველაფერი დაცარიელდა და მას შეეძლო წასულიყო საითაც სურდა, ოთხივე მხარეს, და არა ჩანდა არსაით ბოლო, არა ჩანდა მიზანი, რის შემდეგაც დაგანია იტყოდა, რომ მივიდა – მეტი სიარული აღარაა საჭირო, და დაღლილი, სამართლიანად დაისვენებდა. ყოველი მხრივ ახალ ადგილას მას ხვდებოდა სიმართლოვე უზარმაზარი ცარიელი სახლებითა და მინდვრებით და ახლა, ამდილანდელი ამდენი განცდის შემდეგ დაგანია მიხვდა, რომ მას უღმერთოდ უნდოდა დალაპარაკებოდა ვინმეს, ხმა გაეცა ვინმესთვის ქრისტიანულად, ადამიანურად, ეთქვა ვინმესთვის, რომ ის დიდი, დიდი ხანია ცდილობს გაიჩინოს მეგობარი, მაგრამ საქმეები, სულ ეს საქმეები არ აძლევენ ამის საშუალებას. დაგანიას ალგზნებული გონება უკვე ხედავდა როგორ ისხდებოდნენ თვითონ და ის მეგობარი ყავის სმისას, ჩუმად ან მოკლე სიტყვებიანი საუბრით, რა ნაზი იქნებოდა მათი მიმართვა, როგორ მამაშვილურ რჩევებს მისცემდა თავად – საკუთარი წარსულიდან, რა მაღლობელი იქნებოდა ამ რჩევების გამო მისი მეგობარი და რა სავსე იქნებოდა ცხოვრება, კმაყოფილი, ჩუმი, მხიარული. დაგანიას უკვირდა და რაც უფრო მეტს ფიქრობდა ამაზე, უფრო უკვირდა, რომ ასეთი უბრალო რამე აქამდე ვერ განახორციელა, შეეცადა გაერკვია, რა უშლიდა ხელს, მაგრამ ყველა მიზეზი იმდენად უმნიშვნელო, წვრილმანი იყო, რომ არც ერთზე შეჩერება არ ღირდა. „უბრალოდ დრო არ მქონდა“, დაძაბა მან კუნთები, შეიშმუნა, სიამოვნებისგან ატკაცუნდა მისი სხეული, რომელსაც ახლა

დრო ჰქონდა და ე.ი. ის რაც სჭირდებოდა მის მეგობრობას, იყო დრო, ხოლო სურვილის არსებობის გამეორება საჭიროდ აღარ ჩათვალა.

მან სრული სიმშვიდით გაიარა გამოიარა თავისი „პადიეზის“ წინ, მერე ნელა, ისეთივე აწონილი, ოღონდ კარგი დამკვირვებლისათვის ოდნავ ატაცებული და მსუბუქი ნაბიჯებით გადაჭრა ქუჩა და იმავე „პადიეზში“ დაიძაბა, რომელშიც დილით გაქრა შაშა.

ვინც დაგანიას შაშასაკენ სვლას დააკვირდებოდა, იფიქრებდა, რომ ის დიდი, ძალიან დიდი ხნის შემდეგ მიდიოდა მეგობართან, რომელიც არ ენახა მთელი საუკუნე, იმდენი შეკავებული სიყვარული, სითბო იყო მის არსებაში; და ის, რომელიც არ ენახა, აუცილებლად ასეთივე გულისფრიალით ელოდა მის მოსვლას, რათა გულში ჩაეკრა ახლობელი, ეთქვა თავისი ვარამი, რაც პირველზე ნაკლები არა ჰქონდა სათქმელად თუ სატირლად დაგროვილი და მით შეემსუბუქებინა თავისი მძიმე განწყობა.

ამასობაში კი ისინი ფაქტიურად ყოველდღე ხვდებოდნენ ერთმანეთს, შაშა აღიოდა დაგანიასთან და იჯდა უმოძრაოდ მანამდე, სანამ დაგანია არ თხოვდა მას გაეკეთებინა რამე, რაც სრულიად არ სჭირდებოდა დაგანიას, ან გაემეორებინა რაიმე სასცილო, რაც ასო „ს“-ს „შ“-დ თქმაში იყო და რაც სიცილს დიდხანია აღარ იწვევდა დაგანიაში, ოღონდ აკეთებდა ამას იმიტომ, რომ უბრალოდ, აუტანელი ხდებოდა სიჩუმე და მასში ჩაგუბებული ბოროტება, რომელსაც ყოველწამს ელოდა დაგანია შაშას დაშტერებული თვალებიდან... ამ თვალებისა ქვეშეც-

ნეულად ეშინოდა და ამ შიშს ზრდიდა არცოდნა იმისა, ახსოვდა თუ არა შაშას ის ამბავი: დედა, საწოლი... ყოველივე ამაზე ფიქრობდა ის შაშას დუმილისას. როცა შაშა ლაპარაკს იწყებდა, მაშინ მას სახეზე ეხატებოდა ბავშვობა, სიკეთე და ძაგანია მშვიდდებოდა. შაშას წასვლისას დატოვებული ძხერა შიშში, ეჭვებში აფლობდა და ის ნანობდა ხოლმე, რომ ადრე გაუშვა, რომ მხედველობის არიდან მოცილა, რომ უფრო საშიშია მტერი, როცა არ ხედავ და არ იცი, რას გიმზადებს.

მეორე დღეს თვითონ გადადიოდა მათთან ძაგანია და იჯდა. ოჯახის საქმეებით დატვირთული საშა თვალს არ აშორებდა მის მელოტ თავს და რაღაცას, თავისთვისვე გაურკვეველს ამზადებდა გულში, აწყობდა გეგმასავით და ელოდა, სულ რაღაცას ელოდა, ელოდა გამოსულიყო იმ გავლენიდან, რაც მისდაუნებურად აიძულებდა დაეჯერებინა ძაგანიასთვის, ეხუმრა მისი სურვილის მიხედვით, გაეკეთებინა მისთვის საქმე, და თუ ძაგანიას მაშინ ეშინოდა, როცა ვერა ხედავდა შაშას, შაშას პირიქით, მაშინ ეშინოდა, როცა ხედავდა მას, ეშინოდა იმიტომ, რომ შურისძიების გეგმა, რომელიც ასე ადვილად შესასრულებელი იყო გონებაში, თითქმის წარმოუდგენელი ხდებოდა კაცის დანახვისას; მიუხედავად ამისა, მაინც სულმოუთქმელად დაეძებდა ძაგანიას, უნდოდა რაც შეიძლება მეტი დამცირება აეტანა მისგან (ბოლო ხანებში არავითარი დამცირება აღარ იყო, მხოლოდ შაშა ეძახდა მას ამ სახელს და ზრდიდა თავის გონებაში ყველაფერს იმისგან მიღებულს, როგორც შეურაცხყოფას რომ მეტი სიძულვილი

დაუგროვდებოდა და დაეძლია თავშეკავების ის ზღვარი).

ახლა დედის სიკვდილის შემდეგ, თითქოს თავისთავად ჩამოსცილდა ეს ზღვარი. სრულიად მშვიდად იჯდა შაშა თავის მაგიდაზე, გვერდზე ალესილი დანა ელო და დარწმუნებული ელოდა ძაგანიას მოსვლას. დედის სიკვდილმა ისე იმოქმედა, რომ მას გამოსასყიდავად შურისძიება მიაჩნდა, მის სიკვდილში ძაგანიას, როგორც ბოროტ სულს საერთოდ დებდა ბრალს.

ძაგანია მიდიოდა ბნელ კორიდორში, მიდიოდა ოდნავ მსუბუქი ნაბიჯებით, რათა ეპოვა მეგობარი და ეს მეგობარი რომ შაშა იყო, ოდნავაც არ ეპარებოდა ეჭვი, რადგანაც მის გარშემო მყოფ ადამიანთაგან მხოლოდ შაშას არსებით იყო ის გატაცებული და მასზე ფიქრობდა მთელი წლები. ის, რომ ფიქრობდა შიშით, უსიამოვნო ეჭვებით გაქრა ძაგანიასთვის და დარჩა მხოლოდ ფიქრი, რომელიც გამოწვეული უნდა ყოფილიყო დიდი სითბოთი და როცა ის ბნელი კორიდორიდან ოთხკუთხა ეზოში გადიოდა, დარწმუნებული იყო, რომ ის იჯდა და ელოდა მას ასეთივე მეგობრული გრძნობით; შაშაც ასევე იყო დარწმუნებული, რომ დღეს დილით სწორედ ამ დროს მოვიდოდა მასთან ძაგანია, რათა ერთხელ კიდევ დაეცინა, დაემცირებინა დედამისის ცხედარი.

უჩვეულო ჩუმი იყო ეს ეზო. ფარდიდან გამოჩენილი გაბურძენული თავი გაქრა — მტრულად, უნდობლად და ძაგანიას გულში რაღაც დიდი და თბილი გაიკაწრა, წაიბილწა, ოღონდ მის სხეულს და გამომეტყველებას ინერციისათვის არ უღალატია. ის ფრთხილად მივიდა კართან, რატომ-

ლაც თითის წვერებზე აიწია და ტროს-
ტით დააკაკუნა.

შაშას გააჟრჟოლა. უეჭველად
დაგანია იყო, დაგანია, რომელსაც ამდენი
ხანი ელოდა, რომლისთვისაც ამდენი
წელი იგროვებდა გულში ბრაზს და
ლესავდა დანას, დაგანია რომელმაც მთელ
მის არსებას უზარმაზარი შეურაცხე-
ოფა მიაყენა და რომელიც ამ დღით
მივიდა მასთან, რათა კიდევ ერთხელ
დაეცინა დედამისის ცხედრისთვის, მიეცა
მისთვის მოთმინების ჯილდოდ ფო-
ჩიანი კანფეტი, რომელსაც ის ძალღვივით
დაუწყებდა ლოლნას და ეს ასე იქნე-
ბოდა, თუ მის დანახვას მოასწრებდა
ის კაცი, რომელიც რაღაც
ფსიქოლოგიური უფლებით სარგე-
ბლობდა მასზე ამდენი წელი. შაშა
მოიხარა, ხელში მოიბლუჯა დანა და
კარის უკან აიტუზა. საჭირო იყო არ
დაენახა ის, არ დაენახა, თორემ ისევ
დაკარგავდა ძალას, ისევ მოექცეოდა
მისი გავლენის ქვეშ და ეს იქნებოდა
სამუდამოდ, სიკვდილამდე, ის რაღაც
საშინელი, სისხლიანი უნდა მომხდარიყო
სწორედ ახლა, დედის ცხედარი ჯერ
გაცივებულად არ იყო და თუ დაგანია
ასე უცებ მოვიდა ბედისწერის ძახ-
ილზე, ეს იყო მისი ბრალი, მხოლოდ
მისი ბრალი და შაშა ამაში არ იყო
დამნაშავე. კარს უკან ცალ ფეხზე
ატუზული შაშა გაქვავდა, ქანდაკებად
იქცა დანით ხელში, მეორე, უკან გაშ-
ვერილი, მოკლე, უძალო ფეხი კედელს
ეჭვინებოდა და პროპორციას უნარ-
ჩუნებდა სხეულს.

დაგანია შეჩვეული იყო, რომ მას
შიგნიდან არ ეპატიჟებოდნენ, არასოდეს
არ იმეორებდა კაკუნს, ისე შედიოდა,
პირდაპირ, მაგრამ ახლა როცა ამდენი

სითბო დარჩა მის გულში, მიუხედავად
წამიერი ეჭვისა, შეყოყმანდა, ადგილზე
შეიშუშნა, მერე გაიღიმა, ღრმად ჩაიყო
ჯიბეში ხელი, რამოდენიმე ფოჩიანი
კანფეტი ამოიღო, წინ გაშვერილ პეშე-
ში დაიჭირა სამუდამო სიტკბოსა და
ზავის ნიშნად, დაავიწყდა, რომ იგივე
კანფეტები მტრობისა და ვერაგობი-
სათვის ემსახურებოდნენ მას, მაგრამ
ეს ახსოვდა შაშას და საბოლოოდ
სწორედ ამ ფოჩიანი კანფეტების დან-
ახვამ გამოიყვანა ის მოთმინებიდან.

იმდენად მოულოდნელი იყო მო-
მხდარი, რომ დიდხანს ვერ მოვიდა შაშა
გონზე. მას, რომელიც ასეთი მოთ-
მინებით ელოდა ამ დღეს, მაინც ვერ
წარმოედგინა, რომ ეს დანა, რომელზეც
სისხლი იყო ახალი, თბილი, ჩაერჭო
დაგანიას მთელი ძალით დაუნდობლად
და იმ მომენტში, როცა ის ზღურბლზე
გადმოდიოდა. ასე რომ არც კი დაუნახ-
ავს მისი სახე. შაშამ კარისკენ გაა-
პარა აღმაცერი მზერა, ზღურბლთან
ეყარა ფოჩიანი კანფეტები და ჩანდა
სისხლის წვეთები, ბნელ კორიდორში
ტორტმანით შევიდა დაგანიას ფიგურა.
თმაშლილი, ცალფეხზე მთლიანად გამ-
ართული, დაშტერებით უყურებდა შაშა
იმ ადგილს, სადაც მიიმალა დაგანია.
მისი გონება სავსე იყო დიდი, გაბერ-
ილი და დაუნაწევრებელი შეგრძნებით,
რომელიც ძალიან წააგავდა პროხის
ამოუსუნთქველ ბლავილს „უუმუმუმ“,
სადაც ყველაზე მეტად იგრძნობა, მი-
უხედავად თავისი უაზრობისა, სურ-
ვილი, სურვილის შესრულება – რომ
ამ ბლავილზე მეტი მოვა თუ ბალახი,
მისთვის გარკვეულ მომენტში სულ
ერთია, რადგან მან აისრულა თავისი
ნდობა, მან დაიბლავლა, როცა შეუძლე-

ბელი იყო არდაბლავლება და გააკეთა თუ არა ეს ყური მიუგდო – რომლის რამდენიმე წამი სავსე არის ხოლმე უაზრობით, მხოლოდ ცოტა გვიან აღწევს შეგრძნებამდე ხმები.

შაშა დიდი ხანია გრძობდა ქუჩიდან მომავალ ხმაურს, ყვირილს, სიმღერის ხმას, მაგრამ გონებით ანალიზს ვერ უკეთებდა მომხდარს. როცა აშკარად შეიგრძნო, რომ იქ ხმაურობდა ხალხი, პირველი მისი ფიქრი იყო, რომ ცხადი გახდა მისი მოქმედება, ამიტომ ხალხი ღელავს, ხალხს უნდა – გაუსწორდეს მკვლელს, რადგან ხალხმა მხოლოდ სისხლი დაინახა, რომელიც დაღვარა შაშამ, ხოლო ვინ იყო ამის მიზეზი (ის მიზეზი ძაგანია იყო, შაშას ერთი წამითაც არ ეპარებოდა ეჭვი) არ აინტერესებდათ მათ, ისინი მხოლოდ იმას უცდიდნენ რომ შაშას დანა გადაეგდო (დანის მაინც ემინოდათ, მით უმეტეს რომ ნახეს მისი ნამოქმედარი) მაშინ შებოჭდნენ მას, გაუსწორდებოდნენ.

შაშამ ეზოდან გასასვლელს გახედა, სიბნელეში კედელს მიყუყუებული ძაგანის სხეული ამოძრავდა და ისევ მიმალა სიღრმეში, ახლა ის შაშას არ აინტერესებდა, მან დანის დარტყმით მოკლა ძაგანია, ამ დარტყმის დროს იყარა მთელი ჯავრი, მომავალი მისი ბედი შაშასთვის სულ ერთი იყო, პირიქით, სადღაც გაუელვა კიდეც, რომ ჯობდა კიდეც, ძაგანია რომ დადიოდა.

კუთხიდან ხმაურმა იმატა, შაშამ თვალი მოავლო ოთახს სამალავის მოსაძებნად და უცებ სძენად იქცა. ერთიანი, დიდი, დაუნაწევრებელი, მხოლოდ სურვილიანი ძროხის ბლავილივით მოდიოდა ქუჩიდან სიმღერის ხმა, სწორედ ისეთი, როგორითაც სავსე იყო

შაშას არსება, რომელმაც უზარმაზრი ნათესაური აღიქვა იმ ხმებში, მან დანას მოუჭირა ხელი, ფილტვები დაებერა და აღმუვლდა, ეზოში უფრო მკაფიოდ შემოვარდნილი სიმღერა ავსებდა, იერთებდა შაშას ღმუილს თავის რიტმში, მელოდიაში აქცევდა, საკუთარ ხმას უკარგავდა მას, ზრდიდა თავის ხმის მასას და მიდიოდა წინ, მიდიოდა გვერდებზე, მიდიოდა მაღლა, მხოლოდ მის უკან რჩებოდა განსაკუთრებული სიჩუმე, რომელსაც ხაზს უსვამდა, რომ წამების წინ აქ იყო რიტმი, მელოდია. თავდავიწყებით შევარდა ქუჩისკენ გასასვლელში შაშა, გასასვლელის ბოლოდან სინათლე სცემდა; დაულაღვად, თითქმის კოჭლობის გარეშე გავარდა შაშა ქუჩაში, რომელშიც ცხელი სუნი იდგა ახლად გავლილი ხალხისა და გამოუდგა მათ მძიმედ და ქლოშინით, მაგრამ თავდავიწყებით, რადგან ერთადერთი ადგილი, სადაც შეეძლო მას თავი შეეფარებინა, რისგან – ახლა თვითონაც აღარ იცოდა, იყო მასა. მასა, რომელიც მოდიოდა, რომელიც მღეროდა და რომელსაც უნდოდა რაღაცა, და სწორედ ამ სურვილით უნათესავდებოდა წინწასულ მელოდიას შაშას შინაგანი ბლავილი.

ბნელ, ვიწრო კორიდორში ხტუნაობით მიმავალმა შაშამ ვერც კი შენიშნა ძაგანია, რომელიც მოხრილი, სანახევროდ მწოლიარე ეგდო შეღრმავებულ კედელთან. დანის დარტყმის წუთიდან არაჩვეულებრივი სიცხადით აშუშავდა ძაგანის გონება, სისხლმა ის სწრაფად გამოიყვანა იმ გაბრუებულობიდან, რომელიც დაემართა შაშასთან შესვლისას. სწორედ ამიტომ მისდა გასაკვირად, მომხდარს სულ არ უმოქ-

მედია მასზე, არ უგრძობია ფიზიკური ტკივილიც კი. მან სალი გონებით აღიქვა, რომ მოხდა ის, რასაც ელოდა დიდი ხანია, მოხდა გარდაუვალი და იყო წამი, როდესაც სწორედ ამიტომ მისი სხეული მადლობელიც კი იყო შაშასი. მაგრამ უცებ ამოძრავდნენ მასში ძველი ინსტიქტები, ახლა მისი ყველაზე დიდი სურვილი იყო სანამ შეეძლო მოძრაობა, აესწრო თავის ოთახში, ჩაკეტილიყო და ოთახის შუაში მდგარ ტახტზე ამოსვლოდა სული. ტორტმანით გაიარა ვიწრო გასასვლელი, ბორძიკით მივიდა ქვაფენილამდე და ახალი დიდი ძალისაგან შეშინებული შედგა, ძროხის ბლავილის მსგავსი სურვილიანი ხმა ისმოდა ქუჩიდან, ეს ხმა თხოვდა მას შეუძლებელს, ეს ხმა ავსებდა მის სხეულს, რომელსაც ახლა სურდა შეერთებოდა მას, ჰქონოდა ისეთივე სურვილის უნარი, მაგრამ ის უკვე სისხლისგან იცლებოდა, სხვა ქვეყნიდან მოსულივით აღიქვამდა ყველაფერს მძაფრს და ცოცხალს ძაგანია.

ნელა დაიხარა უკან, სწორედ ამ დროს გაიგონა შაშას ნაბიჯის ხმა. უზარმაზარმა შიშმა, რომ აქ, ამ ადგილას მოუსწრო სიკვდილმა, შეიპყრო მთელი სხეული და ის ინსტიქტურად, უფრო უძღურობისგან მიწვა კედლის შეღრმავებულში.

დიდი ხანია მიწყდა სიმღერა და შაშას ნაბიჯების ხმა, მაგრამ ძაგანია რაც შეიძლებოდა იგრძელებდა მათ, იწვევდა საკუთარი ფანტაზიით და ბოლოს შეიგრძნო, რომ გარშემო სრული სიჩუმე იდგა. წამოიწია და სისხლისგან დაწრეტილი ისევ მივდა, მძიმედ, მოწყვეტით. „ღუმპ“ — გაისმა

სხეულის ხმა და სიბნელეში მოვიდნენ ჩუმი შეგრძნებები, თითქმის ჯანმრთელივით წამოვარდა, სიბნელიდან პირდაპირ გაიქცა ქუჩაში. ქუჩა სავსე იყო მზერით, სინათლით, ის დაბნეული იდგა აყრილი ქვების შუაში და რაღაც საიდუმლოს უგდებდა ყურს, მერე ფეხაკრეფით წავიდა თავისი „პადიეზდისკენ“, რაც შეიძლებოდა ჩუმად აღგამდა ნაბიჯებს, რადგან სულ უმნიშვნელო ხმაც კი მკვეთრად ისმოდა ამ სიჩუმეში, „პადიეზდთან“ ის გაჩერდა და ყური დაუგლო სიჩუმეს, როცა ხმები არ იშმის შეგიძლია გაიგონო ის ხმა, რომლისაც ყველაზე მეტად გეშინია, სწორედ ის ხმა მივიდა ძაგანიაამდე, მაგრამ მისი აზრი ახლაც ვერ გაიგო მან. ხმა კი სულ იზრდებოდა, რადგან გარშემო არ იყვნენ სხვა ხმები, რომლებსაც შეეძლოთ გაეჩუმებინათ, ნახევრად მაინც ჩაექროთ მათი ძალა. უდიდესი სიამოვნებით გაცვლიდა სიცარიელეს, სიჩუმეს ძაგანია ისევ იმ მდგომარეობაზე, როცა ხალხსა და შაშას შუა იყო მოქცეული, მაშინ უფრო უშიშრად გრძნობდა თავს და უცებ აღიქვა მისმა სხეულმა, რომ იქ მართლაც გაცილებით უშიშარი იყო. ახლა მას უკვირდა, რომ ხალხს არ დაუძახა, არ აუხსნა თავისი გაჭირვება, არ უთხრა ყველაფერი, არ ამხილა შაშა, რომელმაც ის მოკლა, დანის დარტყმის შემდეგ პირველად ახლა შეზიზღდა, შეძულდა შაშა, რადგან მან მოკლა ის, ძაგანია, რომელსაც რაღაცა კარგის გაკეთება უნდოდა. უნდა დაეძახა მას ხალხისთვის, ხალხს უნდა ეთქვა, ვინ იყო დამნაშავე, ამ აზრებმა შეიპყრო იგი, აახმაურა მისი გონება, მაგრამ გარშემო სიცარიელე და სიჩუმე იდგა. ახლა ძაგანიას ხმები აღარ

ესმოდა, ის წარმოიდგენდა მხოლოდ ხალხს, აუარებელ ხალხს, ათ-ოც-ოცდაათ რიგად დაწყობილს, რომელიც ასამართლებდა შაშას, კოჭლს, დებილს, რომელმაც ნორმალურ ძაგანიას მოუსპო სიცოცხლე ჯერ კიდევ დიდი ხნით ადრე, სანამ დანას დაარტყამდა. ხალხი ააღელვა ძაგანიას ცოდვამ, ხალხმა დაინახა მისი სიმართლე და სწორედ მაშინ გაქრა ოცდაათივე წყება, როცა ძაგანიამ მათი ნდობა მოიპოვა.

ძაგანია ცარიელ ქუჩას უყურებდა, ახლა მას სიამოვნებდა, რომ იქ აღარავინ აღარ იყო, რადგან დებილმა შაშამ ვერ მოასწრო რაღაცის თქმა, რაღაც მნიშვნელოვანის, რომელსაც შეეძლო საქმე შეებრუნებინა მის საწინააღმდეგოდ. სადარბაზოს კარს მიყუდებულმა ღრმად ამოისუნთქა, ის საიდუმლო, რომელიც თავად არ იცოდა რაში მდგომარეობდა, რჩებოდა მასთან ერთად, სიჩუმეში, წყნარად, თავისთვის, ისე... საოცარმა სინაზემ შეიპყრო ძაგანია, ნელა დასწია თავი და უხერხულად დაისვა ზედ ხელი, არაჩვეულებრივად ესიამოვნა მოფერება, ახლა ხელზე გადაისვა ხელი და ფორთხვით აუყვა კიბის საფეხურებს. დაღლილი, სისხლისგან თითქმის მთლიანად დაცლილი ადებდა თავს ყოველ საფეხურს და უეცბ იგრძნო, რომ ცრემ-

ლებმა გამოჟონა. მან სახლის წინ დადებულ ფენის საწმენდს ხელი გადაუსვა, სველმა ტილომ ისევ დაუბრუნა შეგრძნება, მაგრამ ეს შეგრძნებაც იყო ახალი. მას აღარ ახსოვდა აღარც ხალხი, აღარც შაშა, აღარც ის, რომ ძალიან აწყენინეს – იმდენად, რომ მოკლეს კიდევ, და რაც ყველაზე მთავარია, მას დაავიწყდა შიში, ყველაფერი ეს გაიფიქრა იმ წამში, როდესაც სველ ტილოს გადაუსვა ხელი, მაგრამ გაელიმა ყველა იმ ტყუილ შფოთებზე და გაუკვირდა, რომ ოდესღაც მათზე გაბრაზება შეეძლო. დიდხანს იჯდა სუფთა, ცარიელა ოთახის შუაში დადგმულ ტახტზე ძაგანია, მერე უკვე სისხლისგან თითქმის მთლიანად დაცლილი ფორთხვით გავიდა პატარა, ანგრეულ ოთახში, ხის დიდ საწოლზე აძვრა და აბლაბუდებს დაუწყო ყურება, რომლებიც ჯვარედინად გაიზარდნენ მის გონებაში, გადაეწნენ ერთმანეთს, მერე დაკარგეს ძაფების ფორმა, გაერთიანდნენ, ღრუბელივით, სქელი ნისლის ქულასავით ჩაწვნენ მთელ ოთახში და გაქრნენ.

პროლოგი: ბნელი ოთახის კუთხეში, უზარმაზარ ხის საწოლზე იწვა ძაგანიას პატარა ფიგურა მიტკალივით თეთრი სახით და მშვიდად, უშიშრად უყურებდა ჭერს.

ფარდა

*თბილისი, 1958 წ. 2-5
აკვისტო*

ახალგაზრდა ბელა კოკია, ორი შვილის დედა, მარტვილის რაიონიდან ჩამოვიდა, ეროვნული გამოცდები ჩააბარა და საქართველოს საერთაშორისო „საზოგადოება ცოდნის“ სასწავლო უნივერსიტეტის ახალქალაქის ფილიალის ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ჩაირიცხა. მეორე კურსიდან კი სწავლა საქართველოს პოლიტექნიკურ უნივერსიტეტში გააგრძელა. მისი ლექსები სარედაქციო პორთფელში გვქონდა და ჩვენი ჟურნალის ახალ ნომერში ვაქვეყნებთ.

* * *

ისევ სიჩუმე და მღუმარება,
 ნაწყენს ტკივილი არაფრით მიკლებს,
 უიმედობა და სიახლოვე,
 იქვე სიკვდილი, სიცოცხლეც იქვე,
 კვლავ გულის ფეთქვა ჩამესმის შენი,
 ხმაც მესმის, მესმის და შენ დაგეძებ,
 მაგრამ შორსა ხარ, მიუწვდომელი
 სუნთქვა ახლობლის მწყდება ბაგეზე.
 გთხოვ, ერთხელ მაინც მოხვიდე ჩემთან,
 შევიგრძნო შენი გულის სიმშვიდე,
 მერე კი მჯერა, თვით ზეცის ფერში
 გაქრობა-ტირილს არ შევუშინდე.

* * *

ჩემო პატარა,
 ძლიერ მიყვარხარ.
 ჩემი ცხოვრების,
 დიდი სივრცე ხარ,
 თვალეპაჭუნა,
 სავსე ღიმილით,
 თბილი გულით და
 სხარტი სირბილით.
 ჩემო პატარა,
 ძლიერ მიყვარხარ,

ნეტავ იცოდე,
 რა ცხოვრება ხარ.
 პაწია ხელით,
 რომ მეფერები.
 რომ მეუბნები,
 ჩემი დედა ხარ.
 ჩემო პატარა,
 ძლიერ მიყვარხარ,
 ჩემი მფარველი,
 ანგელოზი ხარ.
 სული წმინდა და
 გული კამკამა,
 ხარ მხიარული დედას პატარა.

* * *

გულის ტკივილი, აჩქარებს სუნთქვას,
 თვალი ცრემლებით ივსება მუდამ.
 სიახლესავით ყოველთვის გელი,
 მომიახლოვდი ჩამკიდე ხელი,
 და წამიყვანე უდაბნოსაკენ,
 რომ ამარიდო საშიშ მოსახვევს,
 რომ ყოველ დილით გაღვიძებისას
 ვხედავდე ვარდებს ვინაც უვლიდა
 და მაშინ გეტყვი, მე შენ მიყვარხარ,
 სევდას განვაგდებ ძალით გულიდან,
 ქვიშას გავივლი შიშველ ფეხებით.
 ვიპოვი გულს და ჩავიკრავ გზნებით,
 ჩავიკრავ შენც და გეტყვი მჭირდები,
 არ მოგიშორებ არაფრით არა,
 მეყო ტკივილი, მეყო ტირილი,
 და მეყვარები მხოლოდ შენ მარად.

* * *

ტირის თვალები ცივი ცრემლებით,
რა გატირებსო, რაო?
მწარედ ეცემა ღაწვს მარგალიტი,
იწვის, ინათე, გზაო ...
წინ ნისლია და მას ვერ ვპოულობ,
სად წასულხარო სადო?
მას სული ტანჯავს და ვერა ხვდება,
გაუჩინარდა ცადო.
რა ცხოვრებაა, რა სიცოცხლეა,
ღმერთო, სად არის სადო?
გუშინ ვხედავდი, დღეს აღარ არის,
ნუთუ გაქრა? და რატომ?
შენც გჭირდებოდა? მეც ხომ მიყვარდა,
რატომ წამართვი, რატომ?
ძლიერ მიყვარდა, ძლიერ მიყვარდა,
არ დამიბრუნებ? მაშ გევედრები
რომ მოუარო მარტომ.

* * *

ღამე თენდებოდა,
დილა ბნელდებოდა,
შენზე ფიქრებშიც კი,
გული ჩერდებოდა.
ცრემლი მომდიოდა,
თვალი სველდებოდა,
მივხვდი უშენობა,
ჩემთვის ძნელდებოდა.
გული შენ გნატრობდა,
აღარ ჩერდებოდა,
ცრემლი მომდიოდა,
ლოყა სველდებოდა.
ღმერთო უშენობა,
როგორ ძნელდებოდა.

* * *

ფიქრი, ფიქრია
 სული კი წმინდა,
 ფიფქები სცვივა, სცვივა და სცვივა.
 ერთი აჩრდილი და ერთი ფიქრი,
 თოვლზე ნაბიჯი, მივდივარ, მივალ?
 ცივა სიცივეს
 გული ჯერ უძლებს,
 გონება ფიქრობს, აჩრდილი მიდის,
 ფიფქი კი სცვივა, დააფენს ფურცლებს
 ნაბიჯებს ტოვებს აჩრდილი მშვიდი.

* * *

თუკი ცხოვრებამ ცრემლი დაგანახა
 და თანაც
 ეკლიან გზაზე გატარა,
 ნუ მიენდობი მის უცაბედ გაღიმებას,
 რადგანაც იცოდე გატირებს, პატარავ ...

* * *

... შენ რომ გამშვიდებდი,
 მე გული მე მტკიოდა.
 შენ რომ გაცინებდი,
 ცრემლები მცვიოდა.
 შენ რომ მიდიოდი,
 ლანდებს გატოლებდი,
 და შიში მავსებდა –
 მარტო დატოვების.

* * *

... მე არ მინახავს, მსგავსი მშვენება,
რაც დამანახა, ამ ჯავახეთმა,
სილამაზეა სადაც გახედავ,
მე არ მინახავს, მსგავსი მთები და
რუხი კლდეების შერწყმა ხეებთან.
ეს მაშინ იყო როცა შებინდლა
და არემარე თითქოს შეერთდა.
დიდი მხატვარიც ვერ დახატავდა,
ასე ლამაზად, ფერთა შერევას.
და მეც სიტყვებით ვერ გადმოვცემდი
ჩემს მიერ ნანახ მშვენიერებას ...

* * *

ისევ დღე და ისევ ღამე,
ისევ სველი თითები,
ისევ შენი ნაზი სახე,
ღამეს როცა მითევდი.
ისევ მოხვალ, ისევ მნახავ,
ისევ მეტყვი მჭირდები,
ისევ იგრძნობ ჩემს სითბოს და
სიყვარულსაც მპირდები.
ისევ შენ და ისევ ღამე,
ცრემლიანი თვალებით,
ისევ მკაცრი განშორება,
წამი შეუბრალები.
ისევ მე და ისევ ღამე
თვალებს სევდა მეღება
ისევ გეტყვი ნულარ წახვალ,
კოცნაც შეიმეღება.

პატარა ბიჭის ზიძრები

გიორგი შალამბერიძე თბილისის 21 საჯარო სკოლის, ე. წ. გერმანული სკოლის მე-7 კლასის მოსწავლეა. სკოლის გარდა ის უამრავი საქმით არის დაკავებული: სისტემატურად მუშაობს ინტერნეტში სპორტული თემების, ძირითადად ფეხბურთის ახალი ამბების გასაშუქებლად, ეუფლება ინგლისურ და გერმანულ ენებს, ცოდნას იღრმავებს ქართული ლიტერატურის წრეში შესანიშნავი პედაგოგის დოდო ჯორბენაძის ხელმძღვანელობით, დადის ცურვაზე, ფეხბურთზე, წარმატებით მონაწილეობს ქ. თბილისის მოსწავლეთა ეროვნული სასახლის ქართული ცეკვის ანსამბლის საქმიანობაში. პატარა ბიჭმა გასტროლებით უკვე მოიარა პოლონეთი, უკრაინა, თურქეთი, ეგვიპტე.

ჩვენ, უფროსი თაობის წარმომადგენლებს ყოველთვის გვაინტერესებს და აუცილებლად უნდა გვაინტერესებდეს რას ფიქრობს, რითი ცხოვრობს ნორჩი თაობა, ჩვენი შვილიშვილების, ანუ 21-ე საუკუნის მოქალაქეთა თაობა. ყველასთვის თვალყურის დევნებას ძნელად თუ შეძლებს ვინმე. გიორგი შალამბერიძე კი ჩემი საყვარელი შვილიშვილია და ცოტად თუ ბევრად მაქვს საშუალება მის უკვე ძალიან საინტერესო, სისხლსავსე ცხოვრებას მივადევნო თვალი. გასულ წელს რვეულების გროვაში შემთხვევით აღმოვაჩინე გიორგის 2009 წლის საშინაო დავალებების რვეული, როცა ის თერთმეტი წლის იყო. რვეულში დიდი ადგილი

ეკავა რელიგიის თემებზე დაწერილ დავალებებს: „ქრისტეს ცხოვრება“, „ოცდახუთსა დეკემბერსა ქრისტე იშვა ბეთლემსაო“, „გიორგობა“ და სხვ. მათ შორის იყო საკუთარი ჩანახატები, უშუალოდ 11 წლის ბიჭის მიერ გამოცემული საყურადღებო აზრები, რამაც ძალიან დამაინტერესა და მომიწადა საილუსტრაციოდ დაგვებეჭდა სამეცნიერო-სალიტერატურო ჟურნალის ფურცლებზე. აქვე ისიც მინდა ვთქვა, რომ გიორგი შალამბერიძეს ყავს ორი წლით უმცროსი და თამუნა შალამბერიძე, იგივე 21-ე სკოლის მე-5 კლასის ფრიადოსანი მოსწავლე, ის ყველას უყვარს, კლასელებსაც, მეგობრებსაც, მშობლებსაც, მასწავლებლებსაც, ნამდვილად შესანიშნავი, გნებავთ საამაყო გოგონაა, ბეჯითობითა და სანიშნულად ყოფაქცევით გამორჩეული. ბავშვები სკოლიდან დაბრუნების შემდეგ თავისით ამზადებენ გაკვეთილებს, წერენ დავალებებს, მუშაობენ კომპიუტერთან, თამაშობენ და რაც ჩემთვის განსაკუთრებით სასიხარულოა, ძალიან ბევრს კითხულობენ, უამრავი წიგნი აქვთ წაკითხული, ყველაფერს ღირებულს ეცნობიან. საბედნიეროდ კომპიუტერის სიყვარულმა ვერ დაჩრდილა წიგნის სიყვარული, წიგნი მათთვის მთავარია. ალბათ, აქ დიდი როლი ითამაშა მშობლების – ქართულ ენასა და ლიტერატურაში მეცნიერებათა დოქტორების მაგალითმა, მათმა ყოველდღიურმა მზრუნველობამ. როგორც რაიმე მნიშ-

ვნელოვანი მოვლენის დროს ხდება ხოლმე, მეც მინდა რწმენით, იმედითა და სიყვარულით, ყოველგვარი მიკერძობა-ამბიციურობის გარეშე განვაცხადო – გიორგი და თამარ (თამუნა) შალამბერიძეები, დაიმახსოვრეთ ეს სახელები.

შესვენება

ჩვენს სკოლაში კაბინეტური სისტემაა, ალბათ ამიტომაც კარგად შესვენებას ვერ ვასწრებთ. სამაგიეროდ, ათწუთიანი შესვენების დროს ყველანი ბუფეტისაკენ გავრბივართ. ძალიან გვიყვარს, როცა შრომის, ბუნების, ხატვის

თუ მუსიკის გაკვეთილების შემდეგ ზარი ირეკება.

ჩვენი კლასი ისე ვერ ისვენებს, როგორც სხვები, ეს ცუდია. საერთოდ მინდა ვთქვა, რომ „შესვენება“ ჭკვიანმა კაცმა მოიგონა, ყოველ ბავშვს შესვენება ჭირდება, შესვენება და დასვენება შეუძლია კიდეც.

ჩვენთან შესვენება საკმაოდ არეულია, ხმაურიანი და ზოგჯერ შარიანიც. მაგალითად, ერთხელ სკოლის ღირექტორთანაც კი მიმიყვანეს უბრალო ბიჭური ცელქობის გამო.

თუ გინდათ გაიგოთ თავისუფლების ფასი, შემოიარეთ სკოლაში დასვენების დროს. როგორც ვთქვი, ჩვენს სკოლაში კაბინეტური სისტემაა, ამიტომ გადაადგილების გამო შესვენებას თითქმის ვეღარ ვასწრებთ, რასაც ვინაზღაურებთ ე. წ. დიდი შესვენების დროს. მე და ჩემს მეგობრებს, ჩემს თანაკლასელებს თითქმის ერთდროულად გვშვივდება. მსიამოვნებს ასეთ დროს ზარის დარეკვა. ზოგჯერ ისიც ხდება, რომ დარაჯს შეეშლება და ზარს არასწორად, მცირე დროით ადრე რეკავს. ბავშვებს ეს პატარა მოულოდნელობაც გვიხარია და სასწრაფოდ გავრბივართ კარისაკენ. მასწავლებელიც აღარ ცდილობს ამ ნაკადის გაჩერებას, ან რა ძალას შეუძლია მათი გაჩერება, როცა დამნაშავეები არ არიან. ფსიქოლოგებიც კი ამბობენ, რომ ზედიზედ რამდენიმე გაკვეთილის ყურადღებით სმენა, გონებას ღლის და ამიტომაც არის დაწესებული ბავშვებისათვის დასვენება.

მზის დღე და საბრალოური ციფრები

*„თინათინ მზესა სწუნობდა,
მაგრამ მზე თინათინობდა“,
„ჰე, მზეო, ესე უსტარი არს
ჩემგან ნამოღვაწევი“.
(შოთა რუსთაველი)*

*„მზევ შინა და, მზევ გარეთა,
მზევ შინ შემოდიო,
ვაჟის მამა შინ არ არის,
მზევ, შინ შემოდიო“.
(ხალხური).*

*„მზე დედაა ჩემი, მთვარე
მამაა ჩემი, გუნდი და გუნდი
ვარსკვლავნი და და ძმანია ჩემი“.
(ხალხური)*

მზის დღე უქმე დღე იყო. კვირა დღეს ინგლისელები შუნდაყ-ს, ხოლო გერმანელები შობტაყ-ს უწოდებენ. ქართულში კვირა დღის აღსანიშნავად სიტყვა „მზე“ შემონახული არ არის, მაგრამ გვაქვს „მზგეფსი“, რაც ნიშნავს ერთ სრულ კვირას – ორშაბათიდან-ორშაბათამდე, სამშაბათიდან-სამშაბათამდე და ასე შემდეგ. მთვარე მეგრულად არის „თუთა“, ისიც ღვთაებრივი იყო. სამეგრელოში ზეიმი ტარდებოდა, რომელსაც ეწოდებოდა „თუთარჩელობა“. ქართულ ენაში ასევე გვაქვს წმინდა საკრალური ციფრები: სამი, შვიდი, ცხრა: „ცხრა მთა“, „ცხრა წყარო“, „ცხრა ძმა ხერხეულიძე“, „ცხრათვალა მზე“... აქ შეიძლება გავიხსენოთ პწკარები ქართველი პოეტის ლექსიდან:

„ჩვენ რატომღაც ყველაფერი ცხრა გვიყვარს,
ცხრა მზე, ცხრა მთა, ცხრა მუხა და ცხრა კარი,
აგვაფრენს და ცხრა მთას იქით წაგვიყვანს
ცხრათვალა მზის ცხრაფრთიანი ზღაპარი“.

ასევე საკრალური ციფრია შვიდი. „შვიდფერა ცისარტყელა“, „შვიდსამთავროს მოგვაგონებს მოელვარე ის შვიდფერი“. (აკაკი წერეთელი – „თორნიკე ერისთავი“).

ზღაპრებში გვხვდება „სამი გზა“, რომელიც ასარჩევია, სამი ძმა, სამი გოჭი და ასე შემდეგ. ეს საკრალური ციფრები, როგორც ჩანს, ხალხის რწმენამ და ცხოვრებისეულმა გამოცდილებამ დანერგა ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

მინდა, შენ გგავდე, დედა

დედა ამქვეყნად ყველასათვის უძვირფასესი ადამიანია. მე მეცოდებიან ისინი, ვისაც დედა არ ჰყავს, ობლები არიან. ძალიან მინდა გგავდე დედას თითქმის ყველაფერში – წესრიგში, ნიჭიერებაში, თავისი საქმის სიყვარულში, შრომაში, სიკეთეში...

დედა ჩემთვის უძვირფასესი ადამიანია, რადგან ის დედაა და ამით ყველაფერია ნათქვამი. „დედის ჩაწვეთებულ ცრემლზე ია ამოდისო“, – წერს დიდი ქართველი პოეტი გიორგი ლეონიძე. ვფიქრობ, დედას სამ მარტს სწორედ ია უნდა აჩუქო.

მინდა, შენ გგავდე დედა! მე შენ ძალიან მიყვარხარ! სასაცილოა, რომ

*გიორგი და თამუნა შალამბერიძეები
პაპასთან ერთად.
მანგლისი, 2010 წ.*

ვამბობ მიყვარხარო, რადგან ბუნებრივია დედა ყველას უყვარს, უმადურების და არანორმალურების გარდა. სამწუხაროდ, ზოგი ბავშვი უდებოა, ეს მართლა გულსატკეპია.

დედა, შენ იმდენი კარგი თვისება გაქვს, ვერც ჩამოვთვლი. ამ თვისებების გამო მინდა შენ გგავდე, დედა. ხანდახან მეჩხუბები, მაგრამ ვიცი, რომ ამას ჩემს სასიკეთოდ აკეთებ. უშენოდ ვერ ვძლებ, ამიტომ, როცა სახლში ვარ, მუდამ გელოდები, მოხვალ და სიხარულით ცას ვეწევი.

შენ ჩემთვის უძვირფასესი ადამიანი ხარ, რადგან, ერთხელ კიდევ გავიმეორებ, დედა ხარ და ამით ყველაფერია ნათქვამი. კი არ მიყვარხარ, გაღმერთებ!

**„მარმა ბუდიდან ყვავის ბახალა,
ზაფხულის ტყეებს გადაახალა“
(გალაკტიონ ტაბიძე)**

ამარმა და მოუსვენარმა ქარმა
ბუდიდან გაღმოაგდო უმწეო ყვავის

ბახალა. ტყეში შრიალებდნენ ფოთლები, გალობდნენ ფრინველები, გაისმოდა ცხოველთა ერთგვარი გადაძახილი, მოულოდნელობით შეშინებული ყვავის ბახალა კი მწარედ ტიროდა. ტყე ისეთი მაღალი და მშვენიერი იყო, როგორც ტაძარი. ქარის ქროლვის ხმაზე იკეცებოდა ბალახი და ცეკვავდა თავის საყვარელ ცეკვას. სიმშვიდე ირგვლივ ისეთი მშვენიერი იყო, როგორც წმინდა სარეცელი. „ველად ბალახი იყო კეცილი, როგორც სიმშვიდე და სარეცელი“. ყვავის ბახალას მაინც მწარე ცრემლები სცვიოდა. ალბათ, ამის გამო განრისხდა ბუნება, შეეცოდა უსუსური ბახალა, გავარდა მეხი, ატყდა ქუხილი, ტყე გამოეხმაურა მეხის ჭექის ხმას. ხევში და ხრამებში ექოსავით გაისმა მეხის გავარდნის ხმაური. შეშინდა ცა, შავი ღრუბლებით დაიფარა და წამოვიდა შხაპუნა წვიმა.

საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ უდიდეს ქართველ პოეტს გალაკტიონ ტაბიძეს სხვა ლექსშიც ყავს მოხსენიებული ყვავის ბახალა:

„მთაც მაღალია, ცაც მაღალია და
კაციც უნდა იყოს მაღალი,

გამოირღვევა მთების გალია, გად-
მოფრინდება ქორის ბახალა“.

ალბათ, პოეტი ბახალას ბედით დაინტერესებას პატარა ბავშვების, მომავალი თაობისადმი ზრუნვას და სიყვარულს უკავშირებდა, ან ვინ იცის, იქნებ თავის საფიქარ პატარა სამშობლოსაც გულისხმობდა.

55 წლის შამღვ ...

1954 წლის ნოემბრის დასაწყისში გურამ რჩეულიშვილმა მიგვიპატიჟა კახეთის დასათვალიერებლად და საქეიფოდ. გურამმა ხშირად იცოდა ასე, მიუხედავად იმისა, რომ თბილისი უსაზღვროდ უყვარდა, დიდხანს ერთ ადგილზე ყოფნას, უმოდრობასა და ერთფეროვნებას მაინც ვერ იტანდა, სულ მოგზაურობა, ახალი შთაბეჭდილებებით დატვირთვა, მოძრაობა და მოქმედება უნდოდა, სხვა ცხოვრება ეძახდა. უახლესი მეგობრები ხელად აგვიყოლია და სამი დღე ვიმოგზაურეთ გვიანი შემოდგომის მშვენიერ კახეთში. გურამ რჩეულიშვილს ვახლდით ედი რჩეულიშვილი, ქართლოს სვანიძე, მე და ხუთი ჩვენი მეგობარი გოგონა. ამ მოგზაურობით აღტაცებულმა პატარა ლირიკული პოემა დავწერე, მერე და მერე ეს პოემა სადღაც გამეხნა, ვერაფრით ვეღარ ვიპოვნე, მაშინ 19 წლის ვიყავი, ნაწერების შენახვასა და საკუთარი არქივის შექმნაზე არც ვფიქრობდი. გასულ წელს მამაჩემის ძალიან დიდ არქივში შემთხვევით აღმოვაჩინე მომცრო ბლოკნოტის ფურცლებზე ჩაწერილი ახალგაზრდულ-მეგობრული ლირიკული პოემა. როგორც სათაურშია ნათქვამი, დაკარგულის ეს აღმოჩენა ზუსტად 55 წლის შემდეგ მოხდა. მართალია პოემას დიდი ლიტერატურული ღირებულება არ აქვს, უფრო გასართობი და გასახსენებელი ხასიათისაა, მაგრამ რედაქციამ მაინც გადაწყვიტა მისი გამოქვეყნება, რადგან მეგობრობის, ბუნების, სამშობლოს უსაზღვრო სიყვარულთან ერთად აქ ახალგაზრდა ოცი წლის გურამ რჩეულიშვილის დაუდგრომელი სული ტრიალებს და მისი მარადიული ხსოვნის ერთი შორეული ფურცელი იშლება, მართალია ეს უშუალოდ არ ჩანს, მაგრამ ორ-სამ ადგილას მაინც არის ნახსენები გურამ რჩეულიშვილის გვარი.

ნუგ ზარ წერეთელი

პასეჟისაკენ

*გურამ, ედი რჩეულიშვილების,
ქართლოს სვანიძის ხსოვნას*

სიახლეებს მოველით
და გავყურებთ მთავორებს,
მზიანი დღე ნოემბრის
ზაფხულისას გვაგონებს.
თეთრი ღრუბლის აკვანში
მზე ჩანს გადარწეული,

და მკლავების გადაშლით
გვხვდება პატარძელი.
ჩანს მიდამო ნახატი
ველებით და კორდებით,
თბილისს ვუთვლით ნახვამდის,
და ღროებით ვშორდებით.
სიმაღლისკენ მივდივართ,
ვტოვებთ ღამეგანათევს,
მწვერვალებზე ბინდია,
გულს ცისკარი ანათებს.
გულს იმედიც ანათებს,
რომ დაგვტოვონ დარდებმა,
ხალისს შემოგვამატებს
კახეთს განავარდება.

* * *

არ ავლებენ აინუნში
სიცივისგან დაზრობას,
ჩამომსხდარან ჩაილურში
და ჩაღდება ბაზრობა.
აქ მტევენები ქარვისფერი,
უხვად ღვინოც აქავე,
მოფარფატე ქარის ფრთები
აკიდობს აქანებს.
კახურ პურის სურნელებას
მოუხდება მაჭრობა,
პურმარილის მსურველებმა
არ დავიწყეთ ვაჭრობა.
გული განა ისე გაძლებს
არ მოუნდეს გიჟობა,
სუფრას ვაფენთ ნაციხარზე
ისე როგორც გვიჯობდა.
წინაპართა ხმებიც გვესმის,
ჩაფლულნი ვართ ყელამდი,
მადლიერი სიტყვით, ლექსით,

გავიხსენეთ ყველანი.
 დავტკბით მზერით ლამაზ მხარის,
 მთებით – ღრუბლებს რომ ერთვის,
 ნეტავ ასე განახარნი
 ვიქნებოდეთ ყოველთვის.
 მომავალის გზებზე გვევლოს,
 სულში აღარ გაწვიმდეს,
 ბევრი კარგი სადღეგრძელო
 სიყვარულით ავწიეთ.
 კვლავ გავხედეთ ტურფა მთა-ველს,
 მზე თალამდის მისულა,
 წასასვლელად ავიშაღეთ
 მძიმედ, დარბაისლურად.

* * *

ღრუბელი არ ჩანს ჯერაც, ტიალი,
 მზე კი გვიღიბის ისევ უცვლელად,
 ლექსები ლაღო ასათიანის
 ალბათ, მეასედ გადიფურცლება.
 ზეცას ლამაზად გააქვს კრიალი,
 სასიამოვნო სითბო იღვრება
 და გვესმის მუდამ ომანიანი,
 ლაღოს დაფერფლილ სულის სიმღერა.
 ხან გვეძალება სიცოცხლის ეშხი,
 ზოგჯერ გვინდოდა ჩუმად გვეტირა,
 ეს ტკბილი განცდა ქართული ლექსის
 ბაკურციხემდის არ შეწყვეტილა.
 სადაც გახედავ ყველგან მთებია,
 სულიც მალღდება მთათა მახლობლად,
 გუშინდელივით გაგვხსენებია
 დაუვიწყარი ჩვენი ბავშვობა.
 დავტკბით ბუნებით ჯერ არნახულით,
 რითმებმა თითქოს სიმებს ჩამოკრეს,
 მალე გაშაღეს სუფრა კახური,
 ღვინოც ღოჭებით უხვად ჩამოდგეს.
 გამოცდილებით შეფერებულთ
 არ დაგვავიწყდა ყველას დალოცვა,

და რქაწითელით მართლა ქებულით
 სავსე ყანწების გვერგო გამოცლა.
 თითქოს უდარდო გულიც მღეროდა,
 როცა შევერთეთ ხალისს ერთიანს,
 ხან საქართველოს სადღეგრძელოა,
 ხან სიყვარულის ალავერდია.
 ვთქვით ყველაფერი,
 რაც კი ვინდომეთ,
 თანაც სიტყვებით ახლად ნარჩევით,
 მერე კი ოჯახს დავემშვიდობეთ
 ტრადიციული წამსვლელ-დამრჩენით.
 მივქრევართ გზებით მთისკენ მიშლილით,
 ზოგან სწორით და ზოგან განივით,
 წინ გვიზის გურამ რჩეულიშვილი
 გემის გამოცდილ კაპიტანივით.
 სწორუპოვარით ვტკბებით ბუნებით,
 კუთხის სიუხვე გადმოგვცემია,
 მთები ნიკალას მოხატულები
 ამაყი მზერით გადმოგვცქერიან.
 მზემ გამოსულმა სამფლობელოდან
 თეთრი მწვერვალი თითქოს დაზეთა,
 ჰა, წინანდალიც,
 იქნებ გველოდა
 დიდი ოჯახი ჭავჭავაძეთა.
 თუმც ოცნებიდან არავინ არი,
 გმირი, პოეტი,
 არც ეს, არც ისა,
 თავზე სურათი დაგვცქერს მლიმარი
 ეკატერინე ჭავჭავაძისა.
 მათი სულები თუმცა აქვეა,
 ძალზე შორს არის ახლა მთავრინა,
 და სინანული გადმოგვაფრქვია
 გზამ საუკუნით ადრე გავლილმა.
 მათი ძალაა რომ არ ვეცემით,
 ჩვენც ვიტყვით სათქმელს შეგვიანებით,
 გზა კი მოკლდება
 და იკეცება,
 მალე თელავში შევეგრიალდებით.

* * *

კვლავ თელავი, ცივგომბორი ცასთან ისევ აღიმართა
 ძველი გრძნობის წარუშლელი კვალი მხვდება ნადიკვართან.
 იმ გრიგალებს გავედევნე,
 სად წახვედი, საითა ხარ,
 ვით ცა ღრუბლით, უშენობით სიხარული დაითალხა.
 ვიცი სულში ეს წუთები სევდას ხშირად ამოწნავენ,
 როგორც მაშინ ქარი მთვარეს ატოკებს და ამოდრავებს.
 მთვარევ, თეჟად თეთრი ნისლი თუმცა უცებ გადიკარი,
 მაინც რაღაც საოცნებოდ ნათელია ნადიკვარი.
 ქარო, აგრე იფარფატე, მეტად ნულა გაცხარდები,
 კვლავ უკრავენ ქარის ხმაზე
 ტაშს ცაცხვები, ტაშს ცაცხვები.
 ვერცხლის სიმებგადავლებულს ისევ ვხედავ კავკასიონს,
 ვნატრობ ტრფობას, თუგინდ დარდი ძველებურად დამასიოს.
 ასე მარტო, ასე კენტად
 მე ოცნება არ მჩვევია,
 მინდა ვინმეს ცეცხლი ვარგო გულს რომ უხვად დარჩენია.
 მინდა ლექსით, სიყვარულით მომსკდარ დარდის დაოკება.
 რა ხანია ეს სურვილი
 თან მომდევს და თან მომყვება.
 ლექსებს ვამბობ გატაცებით ფაქიზ განცდით დაწერილებს,
 მას რა ვუთხრა, ვინც მრავალჯერ
 ცხელ სტრიქონებს მაწვევინებს.
 ვისაც გრძნობა სიყვარულის სანთელივით გაუქრება,
 ვინც შეუწყო ბევრჯერ ხელი სტრიქონების გაუქმებას.
 არც მე მინდა სიყვარული ვით ფერია ვინც არ მოდის,
 რაც გინდ იყოს, დღეს კი დავტკბეთ ამ დიდებულ მიდამოთი.
 თელავს ისევ გადავხედოთ ულამაზეს გორიდანა,
 მსურს ლხინი და სიხარული
 დარდმა ან რა მომიტანა
 მსურს ტკივილის დავიწყება, გული მაინც გამთელდება,
 რა სჯობია ნადიკვარზე ლამის თეთრად გათენებას.

* * *

დილა გათენდა საოცრად თბილი,
ცაცხვმა ტოტები ცისკენ ამართა,
რა ლამაზია თელავი დილით
მზემ რომ ოქროსფრად გადაანათა.
ქარმა ნისლები მთიდან განვეტა
და აქვს სურვილი ტყეში მიმაღვის,
საოცნებოა გადასახედად
ნადიკვარი და ეს აივანი.
ვით ხელისგულზე მოჩანს კახეთი,
ჩვენც ალტაცებით ვათვალიერებთ,
მწვერვალს დაეგო ღრუბლის ნახვევი
რომ აღმართულა დასალიერზე.
შეფენებია ფერდობს ფერდობი,
მიწას ღუნავენ მთები სიმძიმით,
სიახლისაგან ისე ვერთობით,
როგორც ცახცვები სხივთა ციმციმით.
დარდი თუ მაინც დამყვა წუხელის,
დღემ სიხარული არ დამამაღლა
მალე სუფრასაც შემოეუსხედით
რჩეულიშვილი დაჯდა თამადად.
სადღეგრძელოსთან, ალავერდებთან
ვტკბებით მშვენიერ დაკვრით, სიმღერით,
ასეთი ღზინით არ დაბერდები,
და რა თქმა უნდა, არ დაიღლები.
ქართული სუფრის მაღლით ვივსებით,
მწვანეს და ცისფერს ხვრეპენ თვალები,
ზოგი მშვიდი და დარბაისელი,
ყველა ერთად კი შეუდარები.
გიშერს წააგავს ღვინის სიშავე,
ჩანან ყანწები დარაზმულები,
შუადლით ფეხზე წამოვიშაღეთ
და ისევ ვხარობთ ლამაზ ბუნებით.
წამოვიშაღეთ, მზემ კვლავ დაგვხედა,
არ აქვს სურვილი ალბათ დამაღვის,
ჩამოვიტოვეთ უკან ანმეტა,
ჩანს ბახტრიონიც, მთაც და ალვანიც.

დგანან ქედები ჩვეულ სიმშვიდით,
ქარი ჩამდგარი ფრთასაც არა შლის,
ხინკალზე კახი ჩოლოყაშვილი
წამოგვეწია კიდევ ალვანში.
ჰორიზონტისკენ თეთრად ციალებს,
ელავენ მთებიც ვერცხლის ბეჭდები,
შემდეგ ლოპოტა გადავიარეთ
რჩეულიშვილის ფართო ბეჭვებით.
და მანქანამაც იგრძნო მხნეობა,
გზა გადაკეცა ისე ადვილად,
ალბათ ქარიც ვერ დაგვეწეოდა
დადევნება რომ მოეწადინა.
თავს დავადექით მშფოთვარ ალაზანს,
ტალღების ჰანგიც გვეხმიანება,
ხეები მიჯრით აქ ვინ დარაზმა,
ჩაიშრიალეს ვერხვიანებმა.
მორევში მწვანე წყალი ტრიალებს,
თითქოს მოუნდა კლდესთან ანცობა,
აქ ვერაფერი გაგვატიალებს,
თუ სიყვარულმა არ გაგვაცოფა,
დაქანებულზე წყალი იხუვლებს,
კლდე გააყოლებს თვალებს განდევნილს,
ალაზნის წყალი მკერდზე ვისხურეთ
მაღალ მთებიდან ჩამონადენი.
მზე ოქროსავით ისევ კრიალებს,
მთებისკენ შუბის ტარზე დახრილი,
მიდამოს მძაფრად აახმიანებს
მამაპაპური შემოძახილი.
ისევ გიზიდავს ცხელი მწვადები,
ვით ალაზანის სწრაფი დინება,
გინდაც წავიდნენ წელიწადები,
ასე არასდროს მოგვეწყინება
მზემ მთებთან ოქროს გაავლო ხაზი,
ღრუბელი ქარით განაფრენია,
და კვლავ ვირწმუნეთ: ახალგაზრდობის
ფასი,
ამ ქვეყნად არაფერია.

* * *

დრო გავიდა და უკან ვბრუნდებით
 სამი ღლის განცდით ნაირ-ნაირით,
 ისევ ვბრუნდებით,
 ისევ ვბრუნდებით
 შუამთისა და თურდოს ჰაერით.
 გზას შევუდექით უღელტეხილის,
 შორს მწვერვალებზე თითქოსდა ბარდნის,
 ეს სილამაზე რომ არ გვეხილა
 დაგვაკლდებოდა რამხელა მადლი.
 მადლი მამულის,
 მადლი კახეთის,
 ზეზვას, ლუხუმის, ლელას, სანათას,
 ბევრჯერ ნანახი გადასახედით
 კახეთმა კვლავაც შემოგვანათა.
 ამ სილამაზით თვალისმომჭრელით,
 გამაოგნებლით,
 ისევ გავხვედით,
 თმას აგვიწეწავს ქარი მოჭრილი
 და სურნელებას გვაფრქვევს კახეთის.
 სამშობლოც სწორედ ასეთი უნდა,
 ვინც თავდადება ხალხისამ იხსნა,
 შემოდგომის მზის წითელი გუნდა
 ქედებს ადევს და
 ჰორიზონტს სისხლავს.
 ალაზნის ველზე ბურუსი წვება
 და ზეცისფერი აქაც იღვრება,
 არის მაღალი განგების ნება,
 რომ აქ ყოველთვის ისმის სიმღერა.
 ამამალლებელს მღერიან „ზამთარს“,
 აგუგუნებენ მეფურ „ჩაკრულოს“,
 ხმების გრიალი ახლაც კი გემართავს,
 როცა გომბორის გზას ვართ დაკრული.
 დაე, ამ ხმებმა ასწლობით გემართოს,
 კვლავაც დაზრდოდეს არწივს მართვენი,
 წინ გადამლილი გზებია ფართო
 და თბილისისკენ მივემართებით.

07.11.1954 წ.

ვერ უმეღბარი... ვერ უმეღბარი... ვერ უმეღბარი...

კარგად მახსოვს დიდი ქართველი მწერლის, მრავალსაუკუნოვანი ქართული ლიტერატურის ჭეშმარიტი კლასიკოსისა და უახლეს ქართულ პროზაში ახალი გზების გამკვალავის, 26 წლის მარადიულ ჭაბუკად დარჩენილი გურამ რჩეულიშვილის დაბადებიდან 50 წლისთავის საიუბილეო დღეები. ხალხმრავალი იუბილე ჩატარდა ფილარმონიის დიდ საკონცერტო დარბაზში, შემდეგ 1984 წლის 4 ივლისს ნამდვილად გრანდიოზული იუბილე გაიმართა თელავის სახელმწიფო თეატრში გურამ რჩეულიშვილის დაბადების დღეს. ამასთან ერთად საიუბილეო საღამოები გაიმართა ქუთაისში, ჭიათურაში, ზუგდიდში, ბორჯომში, სოხუმში და მრავალ სხვა ადგილას.

ეს იყო ტრაგიკულად დაღუპული დიდი მწერილისადმი გულწრფელი სიყვარულით განპირობებული ნამდვილი სახალხო დღესასწაული.

სამწუხაროდ, ეს იყო უკვე შორეულად ქცეულ 1984 წელს.

1994 წელს მაშინდელი მძიმე, სულიან-ხორციანად დამთრგუნველი არეულობის დროს, როდესაც არც სინათლე იყო, არც წყალი, არც გაზი, არც გათბობა, რაც მთავარია, ხალხის ძირითადი საკვები პურიც კი არ იშოვებოდა და საშინელ დონეზე შემოყრილი უხარისხო თურქული პროდუქციით ვიკვებებოდით, მაინც გამოიძებნა საშუალება, მაინც გაკეთდა აუცილებლად გასაკეთებელი საქმე. საქართველოს კულტურის სამინისტროს, საქართველოს მწერალთა კავშირისა და საქართველოს გურამ

რჩეულიშვილის საზოგადოების ერთობლივი ძალებით დიდი ქართველი მწერლის 60 წლისთავისადმი მიძღვნილი იუბილე ჩატარდა შოთა რუსთაველის სახელობის თეატრის დიდ დარბაზში. იუბილე კვლავაც ხალხმრავალი იყო, ჩვენი თანამედროვე მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენლები გამოდიოდნენ სიტყვებით, მოგონებებით, ლექსებით, შემდეგ კი გაიმართა მეორე განყოფილება, სადაც გურამ რჩეულიშვილის ნაწარმოებებს კითხულობდნენ და მის საყოველთაოდ ცნობილ გმირებს ანსახიერებდნენ თითქმის ყველა თაობის წარმომადგენელი მსახიობები.

1994 წელსვე, ზაფხულსა და შემოდგომის თვეებში გურამ რჩეულიშვილის საიუბილეო საღამოები გაიმართა წყალტუბოში, ბათუმში, ზუგდიდში, ბორჯომ-პარკში, თელავში, სადაც ახალგაზრდობის დიდი რაოდენობა მონაწილეობდა, მოსახლეობის ინტერესი შესაბამისად ძალიან დიდი იყო, ყველას პირზე ეკერა გურამ რჩეულიშვილი, ყველა აცხადებდა, რომ მისი ბადალი თვითმყოფადი მწერალი საქართველოში არ მოიძებნებოდა. ამავე პერიოდში დაიწერა უამრავი ლექსი, მოთხრობა, წიგნი, სტატია თუ გამოკვლევა გურამის სისხლსავსე ცხოვრებისადმი სიყვარულით შექმნილი.

გურამ რჩეულიშვილს პროზის, პოეზიისა და კრიტიკის მრავალფეროვანი ჟანრებიდან საკუთარი ნაწარმოებები მიუძღვნეს ირაკლი აბაშიძემ, გიორგი შატბერაშვილმა, თამაზ ჭილაძემ, ოთარ ჭილაძემ, ზვიად გამსახურდიამ, მერაბ კოსტავამ, გურამ გვეგშიძემ, ჯან-

სულ ჩარკვიანმა, ზაურ ბოლქვაძემ, ესმა ონიანმა, დათო ჯავახიშვილმა, თემო ჯაფარიძემ, ერლომ ახვლედიანმა და მრავალმა სხვამ.

სამოცი წლიდან სამოცდათხუთმეტ წლამდე განვლილ პერიოდში გურამ რჩეულიშვილის უკვდავი სახელი ახალი მარაგანდელით შეიმოსა. განსაკუთრებით საყურადღებო იყო ცალკე წიგნებად დასტამბული მისი „მოთხრობები და ნოველები“, „შამას რეკოლუცია“, ღრმა ფილოსოფიურ-დრამატული პიესა „იულონი“. კიდევ უფრო საყურადღებოც და სასიხარულოც იყო ის გარემოება, რომ გურამ რჩეულიშვილის უძცროსი დის – მწერლისა და მეცნიერის მარინე რჩეულიშვილი-ფალავანდიშვილის თავდადებული შრომისა და საქართველოს გურამ რჩეულიშვილის საზოგადოების აქტიური ხელისშეწყობით 2006-2007 წლებში განხორციელდა გურამ რჩეულიშვილის თხზულებათა სრული კრებულის აკადემიური გამოცემა ექვს ტომად, თანაც შესანიშნავად გაფორმებული ეს ბრწყინვალე ექვსტომეული ორჯერ ზედიზედ გამოვიდა. ექვსტომეული მაღალ დონეზე გააფორმა ცნობილმა ქართველმა მხატვარმა ვახტანგ რურუამ.

საყოველთაო ყურადღება და მოწონება დაიმსახურა ახალგაზრდა მწერლის მდიდარი ლიტერატურული მემკვიდრეობის ამსახველმა აღნიშნულმა ექვსტომეულმა, რისი რეალური განხორციელებაც მოხდა მსოფლიოში სახელგანთქმული ქართველი მხატვრის ზურაბ წერეთლის მხარდაჭერით. ახალგაზრდობის შორეულ წლებში გურამ რჩეულიშვილი და ზურაბ წერ-

ეთელი ახლო მეგობრები იყვნენ, შემოქმედებითი გეგმების ერთად გაკეთებაც ჰქონდათ მიზნად დასახული.

ქართველმა ხალხმა, სრულიად საქართველომ ჩვენგან ტრაგიკულად წასული გურამ რჩეულიშვილი, 9-10 მოთხრობის დაბეჭდვისა და 1961, 1965 წლებში გამოცემული წიგნებით ერთხმად აღიარა დიდ მწერლად, დიდ კლასიკოსად, ანუ როგორც ძალიან ხშირად ტრიბუნადან ამბობდნენ ხოლმე ქართული ლიტერატურის კრიტიკოსები – ძალიან დიდ მწერლად. ეს იყო თითქმის ნახევარი საუკუნის წინ, სამოციან წლებში, ექვსტომეულის აკადემიურმა გამოცემამ კი უფრო მეტად აღამაღლა მისი სახელი და შემოქმედებითი თაობის წინამძღოლის საპატიო წოდებაც დაუმკვიდრა. ამგვარი იდეებითა და იმედებით აღსავსენი მოვედით 2009 წლამდე, როდესაც გურამს შეუსრულდა დაბადებიდან 75 წლისთავის საიუბილეო თარიღი. ამას ემატებოდა ისიც, რომ 2010 წლის 23 აგვისტოს სრულდებოდა 50 წელი დიდი ქართველი მწერლის ტრაგიკული დაღუპვიდან. ეს ორი თარიღი თავისთავად განაპირობებდა და მოითხოვდა კიდევ იუბილეს ძალიან მაღალ დონეზე აღნიშვნას, რაშიც მისი ოჯახი და უახლოესი მეგობრები დარწმუნებულები ვიყავით. თუმცა იუბილე ვერ ჩატარდა ვერცერთ თარიღთან დაკავშირებით. იქნებ 80 წლისთავისათვის მოხდა იუბილის გადაღება საყოველთაო აღნიშვნის მიზნით. საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო უამრავი საქმის გამო იყო დაკავებული, საქართველოს მწერალთა კავშირმა და საქართველოს გურამ რჩეულიშვილის

საზოგადოებამ კი საჭირო ფხა ვერ გამოვიჩინეთ, პრინციპულობა და დღეისათვის ასე საჭირო შემტევი ხასიათი დაგვაკლდა, თუმცა გასაკეთებელი საქმე არც ამ ორგანიზაციებს აკლდათ.

აქვე ისიც აუცილებლად უნდა შევნიშნოთ, რომ მწერლისათვის და ამ შემთხვევაში კონკრეტულად გურამ რჩეულიშვილის მაღალი სახელისათვის იუბილე მინცდამაინც დიდი მოვლენა სულაც არ იქნებოდა, ეს უბრალოდ ხსოვნის, დაფასებისა და დაკანონებული პატივისცემის გამოხატულებად უფრო ჩაითვლებოდა. იმასაც უნდა გავუსვა ხაზი, რომ გურამ რჩეულიშვილის ახლობელ ადამიანებსა და მეგობრებს ვისაც ის დიდ პატივს სცემდა და მათი სიტყვის სხვებზე მეტად სჯეროდა — ჭაბუა ამირეჯიბს, ოთარ ჭილაძეს, თამაზ ჭილაძეს, გურამ გეგეშიძეს და სხვებს არც არასოდეს მონდომებით, არც უცდიათ, არც უძებნიათ მათთვის იუბილეების ჩატარების გზები, იუბილეების ჩაუტარებლად ისინი ისედაც არიან დიდი მწერლები, ხალხისთვის უაღრესად საყვარელი და ახალგაზრდობისათვის სწორი, შეუმცდარი სამაგალითო კაცური გზების მაჩვენებელი ნიშანსვეტები. ამიტომ შინაგანად ნასიამოვნებიც კი ვარ, რომ იუბილე არ ჩატარდა, ის გურამ რჩეულიშვილის მაღალ სახელს ბევრს ვერაფერს შემატებდა.

წერილის სათაურშივე გამოტანილ სიტყვა „არშემდგართან...“ დაკავშირებით ერთზე უკვე ვთქვით, ახლა ორი თითქმის არშემდგარის შესახებაც ძალზე მოკლედ მოგახსენებთ.

ეს არის 2009 წელს გამოცემული „უახლესი ქართული პოეზიის ანთოლოგია“, ქ. თბილისის მერიის დაფინანსებით დასტამბული 800 გვერდიანი წიგნი. აქ 400-მდე პოეტია წარმოდგენილი, მათ შორის ბევრი საერთოდ უცნობი პოეტია, რომელთა პოეტური ნათლობაც სამწუხაროდ, ქართული პოეზიის ანთოლოგიის ფურცლებზე მოხდა. ამ დროს არ არის წარმოდგენილი გურამ რჩეულიშვილი. ზოგმა დაბალი დონის პიროვნებამ შეიძლება გაიკვიროს რა შუაშიაო, ამ დროს ყველამ იცის, რომ გურამი წერდა მშვენიერ თეთრ ლექსებს ქართულ და ხანდახან რუსულ და გერმანულ ენაზეც კი. ლექსების ნაწილი არაერთხელ დაიბეჭდა ჟურნალ-გაზეთებში, გამოვიდა პატარა წიგნად, მთლიანად შევიდა მწერლის ექვსტომეულის თხზულებების აკადემიურ გამოცემაში და სხვაგანაც გამოქვეყნდა. მისი ლექსების დაბეჭდვა ანთოლოგიას გაცილებით მეტ მნიშვნელობასა და ფასეულობასაც შესძენდა, რაც არ მოხდა ზედმეტად თავის არშეწუხების გამო.

თუნდაც ერთ მაგალითს მოვიტან საილუსტრაციოდ: 2007 წელს დიდი ქართველი მომღერლის პაატა ბურჭულაძის ფონდმა „იავნანამ“ გამოსცა ბრწყინვალედ შედგენილი და ბრწყინვალედ გაფორმებული ანთოლოგია „თბილისი ქართულ პოეზიაში“, საერთო სათაურით „პოეტების სამეფო“. ამ ულამაზეს ანთოლოგიაში, თუ არ ვცდები, ორასამდე პოეტის ნაწარმოებებთან ერთად შევიდა გურამ რჩეულიშვილის სამი საინტერესო თეთრი ლექსი: „აღმართი“, „დაღმართი“ და „ქუჩაში“. მნიშვნელოვან ლიტერატურულ ფაქტ-

თან ერთად ჩემის აზრით შემოქმედებით-საგამომცემლო ხარისხის მთავარი ან გადაწყვეტი მომენტი ის, რომ თბილისისადმი მიძღვნილი ანთოლოგიის იდეის ავტორია მსოფლიო დონის მომღერალი პაატა ბურჭულაძე, ცნობილი ბიბლიოფილი გურამ ახალაია, რედაქტორ-შემდგენელია გამოჩენილი ქართველი პოეტი ემზარ კვიციანი, საოცრად მაღალი დონის მხატვრობა და გაფორმება კი ეკუთვნის გამოჩენილ ქართველ მხატვარს, სახელმწიფო პრემიის ლაურეატს, უმაღლესი დონის გრაფიკოსს გოგი წერეთელს; უახლესი ქართული პოეზიის ანთოლოგიის იდეის ავტორი და მთავარი რედაქტორი კი არის ვაჟა ოთარაშვილი, გაფორმება – დამწყებ დიზაინერებს: ლექსო ოთარაშვილსა და სალომე პაიჭაძეს ეკუთვნის, მხატვარიც კი არ მოუწვევიათ ძლივს ერთხელ გამოცემული ანთოლოგიის მაღალ დონეზე გასაფორმებლად, ამიტომაც არის რომ ერთად დალაგებული ანთოლოგიები აგურებს ან ბლოკებს უფრო ჰგავს.

სანამ პოეზიის ანთოლოგიაზე კიდევ ვიტყვოდე რამეს და 2010 წელს გამოცემულ უახლესი ქართული პროზის ანთოლოგიასაც მოკლედ შევეხებოდე, აუცილებლად მინდა ვთქვა, რომ მე მწვავე კრიტიკას და ჩხუბის შემდეგ მუშტების ქნევას არ ვაპირებ, მხოლოდ აუცილებლად მიმაჩნია კანონის ძალის მქონე საავტორო უფლებების კუთხით რამდენიმე შენიშვნის თქმა, რასაც არავინ არ შეხება, საავტორო უფლებები კი, როგორც ორგანიზაციის ისე პიროვნების პასუხისმგებლობას ერთნაირად განსაზღვრავს. ყველაფერს რომ თავი

დავანებოთ, თითქმის თორმეტი წელიწადი ვხელმძღვანელობდი საქართველოში ყველა ეტაპზე ძალზე აქტუალურ საავტორო უფლებების მაკოორდინებელ ორგანოს. საავტორო უფლებები, იგივე კანონია, მისი დარღვევა არავის არ ეპატიება, დამრღვევი კი ისჯება ან კანონისა და სასამართლო ორგანოების მიერ სისხლის სამართლის წესით ან მწერლური მორალისა და ეთიკის კუთხით, რაც ადმინისტრაციულ სასჯელზე არა ნაკლებია.

იმ ანთოლოგიაში სადაც გურამ რჩეულიშვილის ლიტერატურის ისტორიის საკუთრებად ქცეული მნიშვნელოვანი პოეზიისათვის ადგილი არ მოიძებნა, როგორც ვთქვი, სრულიად უცნობი ავტორების, დამწყებებისა თუ დაწყებულების, ოღონდ მაინც უცნობების ლექსებითაა სავსე. ლიტერატურული ან თუ ხმამაღლა არ იქნება ნათქვამი, ისტორიული სიმართლის უტყუარობის მიზნით ისიც უნდა ითქვას, რომ გურამ რჩეულიშვილი იმ დროს წერდა თეთრ ლექსებს, ანუ ქმნიდა 1955 წლიდან, როცა ქართული თეთრი ლექსის წარმომადგენლები ღია სტურუა, ბესიკ ხარანაული და ამ მიმდინარეობის სხვა მიმდევრები ჯერ კიდევ არ იყვნენ გამოსული ლიტერატურულ სარბიელზე. ამრიგად, ამ საქმეში, მე-20 საუკუნის ორმოცდაათიანი წლების პერიოდში ვერლობრის დანერგვის საქმის მებაირახტრედ გურამ რჩეულიშვილი უნდა მივიჩნიოთ.

უახლესი ქართული პოეზიის ანთოლოგიის თუნდ ზერელე თვალის გადავლებითაც კი დაინტერესებული პირი აუცილებლად შენიშნავს ერთ

საოცარ დიფერენციაციას, შედეგების თუ მთავარი შედეგების მიერ არასწორად მოძებნილს, ნაჯახით მუშაობასა და უშნო ჭრასთან გაიგივებულს: დიდ პოეტებს დათმობილი აქვთ ოთხი გვერდი, გამოჩენილ პოეტებს – სამი, ცნობილ პოეტებს ორი, მათი აზრით ისე რა პოეტებს კი ერთი გვერდი. შეიძლება ამგვარი მიდგომა ადამიანურად კიდევ რალაცით გაამართლო, მაგრამ იმას კი არავითარი გამართლება არ მოეძებნება, რომ მწერალთა კავშირის გამომცემლობა „ეროვნული მწერლობის“ დირექტორი, ანთოლოგიის იდეის ავტორი და მთავარი რედაქტორი, სარედაქციო კოლეგიის წევრი და თავმჯდომარე ვაჟა ოთარაშვილი, ფართო მკითხველი საზოგადოებისათვის საკმაოდ უცნობი თავისი პოეზიით, ოთხ გვერდზეა წარმოდგენილი, ხოლო სარედაქციო კოლეგიის წევრის საერთოდ უცნობი პოეტის, ამ ბოლო დროს ბევრ წერილში მოხსენიებული ვერა ზამთარაძის პოეზია სრულ სამ გვერდზეა განთავსებული. ე.ი. საერთოდ დაბნეული საზოგადოებრიობისათვის ერთი დიდი პოეტის რანგშია აყვანილი, მეორე კი გამოჩენილის. ამ დროს ორორი გვერდი ძლივს აქვთ დათმობილი მართლა გამოჩენილ, თვითმყოფად პოეტებს – ზაურ ბოლქვაძეს, ოთარ მამფორიას, რევაზ მარგიანს, თედო ბექიშვილს და სხვებს, შესანიშნავი ქართველი პოეტი ოთარ ჭელიძე კი საერთოდ ერთ გვერდზე ძლივსაა წარმოდგენილი, რაც სამარცხვინო ფაქტია. „უახლესი ქართული პოეზიის ანთოლოგიის“ სარედაქციო კოლეგიასა და ხელმძღვანელობას, ახალ ხელმძღვანელობას და საერთოდ ყველას უნდა

შევახსენოთ, რომ არა მარტო სისხლის სამართლის კოდექსში, არამედ საავტორო უფლებების მსოფლიოს მასშტაბით აღიარებულ კანონებშიც ბუნებრივია, არსებობს თანამდებობის ბოროტად გამოყენების ცნება და მსგავს არაფრის მომტან, პირიქით საქმის გამაფუჭებელ არაადეკვატურ ცდუნებებს თავი უნდა ავარიდოთ.

ასევე საავტორო უფლებების კანონის შესაბამისად, რაც ყენევისა და ბერნის კონვენციების გადაწყვეტილებათა თანახმად მთელ მსოფლიოში მოქმედებდა და მოქმედებს, ყველა ავტორს აქვს ხელშეუხებელი უფლება მისი ავტორობით თუ ავტორთა ჯგუფის მიერ გამოცემული წიგნებიდან უფასოდ მიიღოს აუცილებელი საავტორო ეგზემპლარები. ადრე ეს უფლება წიგნის 10 ეგზემპლარს შეადგენდა, მერე ფორმაციათა ცვლისა და არეულობის შედეგად საავტორო ეგზემპლარების რაოდენობამაც დაიწია, მაგრამ 2 ეგზემპლარს მაინც არასოდეს ჩამოსცილებია. ანთოლოგიის შემთხვევაში კი, მთავრობისა და მერიის გარდა, ყველა ავტორისათვის ერთი ეგზემპლარი ოცდაათ ლარად და ბევრ შემთხვევაში მეტადაც იყიდება. პირადად მე ორ ეგზემპლარ პოეზიის ანთოლოგიაში სამოცი ლარი გადავიხადე, თან დამადლებით, რომ სხვაგან კიდევ უფრო ძვირად გაიყიდება და ასეთი შეღავათი მხოლოდ მწერლებისთვის არის დაწესებული. არაერთი საწყალი ან შეჭირვებული ავტორი 30 ან 50 ლარს ნამდვილად ვერ გადაიხდის ანთოლოგიებში. გამოდის რომ მერია საკმაოდ უხვად აფინანსებდა ანთოლოგიების

გამომცემლებს, ისინი კი კვლავ მუქთი ფულის შოვნაზე იყვნენ გადასულები.

გადაწყვეტილი მქონდა საქართველოს მწერალთა კავშირსა და გამომცემლობა „ეროვნულ მწერლობას“ შორის მომხდარ მეტად უსიამოვნო შეხლა-შემოხლაში საერთოდ არ მიმელო მონაწილეობა, მით უმეტეს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქთან, უწმინდესთან და უნეტარესთან შეხვედრისა და მართებული ჭკუის დარიგების შემდეგ, მაგრამ ზოგიერთმა სრულიად არასწორმა, არაკოლეგიალურმა გულგრილობამ თუ დანაშაულებრივმა ქმედებამ მიბიძგა საავტორო უფლებების დაცვის კანონისმიერი პრიზმიდან შემეხედა ფაქტებისათვის. ბუნებრივია, რაც ითქვა იმას აღარ ვიძეორებ, ზედმეტად კრიტიკას გვერდს ვუვლი, აუდიტის თუ პროკურატურის ურთულეს ფუნქციებში ოდნავაც არ ვიჭრები, არც არავის ვიცავ, არც ვემზრობი, მხოლოდ სიმართლის და პატიოსნების ფენომენს ვითვალისწინებ. აქვე მინდა ისიც მიუკიბმოუკიბავად განვაცხადო, რომ გურამ რჩეულიშვილის ხსოვნისადმი ნებსით თუ უნებლიედ, მცირედ თუ მეტად შეხებისას, მისი დიდი შემოქმედების ნებისმიერი დოზით ხელყოფას თუ უგულვებელყოფას ვერავის ვაპატიებ, გინდ მწერალი იყოს, გინდ კრიტიკოსი, გინდ დეპუტატი თუ მინისტრი. ამას გავაკეთებ არა მხოლოდ როგორც უახლოესი მეგობარი, არამედ როგორც საქართველოს გურამ რჩეულიშვილის ოცწლიანი საზოგადოების პრეზიდენტი.

და აი, „უახლოესი ქართული პოეზიის ანთოლოგიის“ გამოცემიდან

მგონი ერთ წელიწადში გამოვიდა „უახლოესი ქართული პროზის ანთოლოგიის“ ორტომეული. გადავთვალიერე და გაცოცხლებული, უფრო ზუსტი იქნება თუ ვიტყვი შეურაცხყოფილი და გაოგნებული დავრჩი. ანთოლოგიაში არ არის შეტანილი, დღევანდელი ბევრისთვის საყვარელი გამოთქმა რომ ვიხმარო, ქართული პროზის მეგა-ვარსკვლავი გურამ რჩეულიშვილი. ე. ი. არც ამ შემთხვევაში შეიწუხეს თავი და სახელის სასწრაფო მოხვეჭის მსურველი ნაცნობ-მეგობრებით გაუწვალებლად გაჭედეს ტომეულები. მე რომ არ ვიყავი პროზის ანთოლოგიაში სულაც არ მწყენია, თავი რომ გავანებოთ ჩემი ავტორობით გამოცემულ სამ რომანსა და ათ პროზაულ წიგნს, მათ შორის მეოცე საუკუნის ბოლოს 71 ათასი ტირაჟით გაყიდულ წიგნებს გურამ რჩეულიშვილის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ: „მე ახლაც 26 წლის ვარ“ და „აი, მე, გურამი ვდგავარ თქვენს წინ“, არ მწყენია-მეთქი ვთქვი და ვთქვი იმიტომ, რომ ასეთი დონის ანთოლოგიებში დაბეჭდვას ჯობია საერთოდ დაუბეჭდავი დარჩეს შენი ნაწარმოებები. გურამ რჩეულიშვილის არშეტანა კი ვერ ავიტანე და ამას ვერცერთი ნორმალურად მოაზროვნე ადამიანი ვერ აიტანს. ეს ფაქტი არის არა მარტო საავტორო უფლებების უხეში დარღვევა, არამედ მკრეხელობაც და დანაშაულიც კი ქართველი ხალხისა და ქართველი ახალგაზრდობის წინაშე, ვისაც უსაზღვროდ უყვარდა და უყვარს ტრაგიკულად კი არა გმირულად დაღუპული მათი თანატოლი დიდი მწერალი. აქვე შეიძლება ისიც ითქვას, რომ სიჩქარისა თუ ნაცნობ-

მეგობრებთან თავის გამოჩენა-დამსახურების დროს ანთოლოგიიდან გამორჩათ ისეთი საინტერესო მწერლები, როგორებიც არიან: დათო ჯავახიშვილი, ერლომ ახვლედიანი, კარლო კობერიძე, ფრიდონ ხალვაში და ალექსანდრე სამსონია აჭარიდან, გურამ ბათიაშვილი, თეიმურაზ მაღლაფერიძე, გიორგი პაპუაშვილი, ლევან მალაზონია და სხვები.

ისევე გურამ რჩეულიშვილთან დაკავშირებით გამახსენდა: მგონი ამ ათითორმეტი წლის წინ „ლიტერატურულ საქართველოში“ გამოქვეყნდა მაშინ ჯერ კიდევ უცნობი ვაჟა ოთარაშვილის წერილი. წერილი ვერსად ვეღარ ვიპოვე. ეს თუ არ ვცდები მაშინ იყო, როცა ვახტანგ რჩეულიშვილის უკვე ყოფილი სოციალისტური პარტიის ხაზით ვაჟა ოთარაშვილი დეპუტატობისთვის ემზადებოდა. მახსოვს ავტორი აქებდა და აღიღებდა უბრწყინვალეს პროზაიკოსს გურამ რჩეულიშვილს და იმასაც ამბობდა, რომ დიდი მადლობა უნდა მოვასხენოთ ნუგზარ წერეთელს, გურამ რჩეულიშვილი სწორედ მან შემოუნახა და აჩუქა საქართველოს. ახლა კი, როცა ვაჟას ხელში სამწუხაროდ უსაზღვრო ძალა-უფლება ჰქონდა ჩავდებულნი და შეეძლო საკუთარი წერილის ადრესატისათვის ჯეროვანი, საჭირო, უფრო ზუსტად დამსახურებული პატივი მიეგო, მერკანტილური მიზნებით გატაცებულს „ათას ცოცხალზე უფრო ცოცხალი“ და ბევრ თანამედროვე მწერალზე ათასჯერ მეტად მოაზროვნე გურამ რჩეულიშვილი საერთოდ დაავიწყდა, ანდა მეტიმეტად დაკავებულ კაცს მხედველობიდან გამორჩა.

კარგად მახსოვს, სწორედ ჩემი საავტორო უფლებების რესპუბლიკურ დაწესებულებაში მუშაობის დროს ჩვენი ძალიან რთული და დამღლევი მუშაობის შემდეგ, პოლონეთში უკვე მზად იყო გამოსაცემად ქართული პოეზიის ანთოლოგია. ამ ანთოლოგიის უდიდესი მნიშვნელობის საკითხს მოსკოვშიაც კი მიხვდნენ და ზოგიერთი საკითხის დასაზუსტებლად თუ პრობლემის გადასაჭრელად 1984 წლის სექტემბერში პოლონეთს გაემგზავრა ოფიციალური დელეგაცია, სადაც შევდიოდით მე, მწერალი გურამ გეგეშიძე და საავტორო უფლებების კომიტეტის – ვააპის წარმომადგენელი ჟურნალისტი ვადიმ ღუნინი. ვარშავიდან ლოდში ჩავედით, იქ დიდ და ცნობილ გამომცემლობაში მალე უნდა დასტამბულიყო 635 გვერდიანი ქართული პოეზიის ანთოლოგია პოლონურ ენაზე, რომელსაც ამზადებდნენ საქართველოს დიდად მოყვარული და ჭეშმარიტად უანგარო მეგობრები: გამოჩენილი პოლონელი პოეტი იგორ სიკირიციკი, პოეტი ტადეუშ ხრუშჩელევსკი, პროფესორი ფლორიან ნეუვაჟნი, მთარგმნელი ელეონორა კარპუკი, გამომცემლობის დირექტორი პოეტი იაცეკ ზაორსკი და მრავალი სხვა. დიდხანს მოვუნდით კითხვებზე პასუხის გაცემას, გაცნობას და საჭოჭმანო საკითხების გადაწყვეტას. მერე გვითხრეს საჭიროა ანთოლოგიას ვრცელი წინასიტყვაობა წავუძმდვართო და ვინ იქნება ავტორიო. ჩვენ ვერაფერი ვერ ვუპასუხეთ, საკუთარ თავზე ვერ ავიღეთ პასუხისმგებლობა და შევპირდით თბილისში ჩამოსვლისთანავე ვაცნობებდით პასუხს. თბილისში შედგა საქართვე-

ლოს მწერალთა კავშირისა და საქართველოს საავტორო უფლებების კომიტეტის სხდომა, სადაც მრავალი კანდიდატურა იქნა განხილული და ბოლოს დადგინდა, რომ პოლონურ ენაზე გამომავალ ქართული პოეზიის ანთოლოგიისათვის ვრცელ წინასიტყვაობას დაწერდა გამოჩენილი ლიტერატურათმცოდნე, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის დირექტორი, აკადემიკოსი სარგის ცაიშვილი. მართლაც ძალიან შეძვირდებულ ვადებში დაიწერა 60 გვერდიანი ვრცელი შესავალი წერილი, დროულად გაიგზავნა პოლონეთის საავტორო უფლებების სააგენტოში და 1985 წელს საკმაოდ სოლიდური ტირაჟით გამოვიდა შესანიშნავად გაფორმებული ანთოლოგია, რაც გაცილებით მაღალ დონეზე გამოცემული ვიდრე ჩვენი უახლესი ქართული პოეზიის ანთოლოგია, უბრალოდ სქელი წიგნი.

ეს გახსენება აქ იმისთვის დამჭირდა, რომ მეჩვენებინა როგორი სიფრთხილით, პასუხისმგებლობითა და მაღალი დონის გათვალისწინებით ვუდგებოდით ანთოლოგიისათვის განკუთვნილ წინასიტყვაობის საკითხსაც კი. გამომცემლობა „ეროვნულ მწერლობაში“ დასტამბულ უახლეს ქართული პოეზიასა და პროზის ანთოლოგიებს წინ უძღვის ერთი და იგივე ავტორის ვაჟა ოთარაშვილის წინასიტყვაობა. რამდენიმე იკითხა კიდევ ვინ არის ასეთი უნივერსალი ან რას წარმოადგენს ეს ვაჟა ოთარაშვილი ორივე ანთოლოგიისათვის წინასიტყვაობის დაწერას საკუთარ თავზე რომ იღებსო. მართლა საინ-

ტერესოა სად გადაწყდა, ვინ გადაწყვიტა ან რატომ გადაწყვიტა, რომ ორივე წინასიტყვაობა მაინც და მაინც გამომცემლობის დირექტორს დაეწერა, ვისი კომპეტენციაც და მწერლობის დონეც სრულიადაც არ არის საკმარისი ამგვარი საპასუხისმგებლო საქმისათვის.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამხელა ანთოლოგიების გამოცემის ყველა მსხვილმან-წვრილმანი საკუთარ თავზე აუღია ვაჟა ოთარაშვილს, აი, ნახეთ: ის არის იდეის ავტორი და მთავარი რედაქტორი, მერიასთან ურთიერთობის აღმდგენი და საჭირო თანხის მშოვნელი, წინასიტყვაობის ავტორი, სარედაქციო კოლეგიების წევრიც და თავმჯდომარეც. ეს ფაქტიც საავტორო უფლებების დარღვევისაკენ მიუთითებს, რაც კვლავ გადაჭარბებასა და გადამეტებაში გამოიხატება. ამით იგივე საავტორო უფლებების მიხედვით კვლავაც თვალსაჩინო დარღვევას აქვს ადგილი. შეიძლება ვინმემ მისცა ასეთი რწმუნება ან მწერალთა კავშირმა მიიღო საჭირო დადგენილება, ან სარედაქციო კოლეგიამ მაინც იმსჯელა ამ საკითხზე და წერილობითი თანხმობა გასცა, ეს ზუსტად არ ვიცი, უბრალოდ ფაქტის კონსტატაციას ვახდენ.

უახლესი ქართული პოეზიის ერთტომეულსა და უახლესი ქართული პროზის ორტომეულს ყველგან გარკვევით აწერია © ვაჟა ოთარაშვილი – უახლესი ქართული პოეზიის ანთოლოგია; © ვაჟა ოთარაშვილი – უახლესი ქართული პროზის ანთოლოგია. კიდევ კარგი ეს საერთაშორისო დაცვის ნიშანი © მაინც არ გამორჩენიათ, არ დავიწყნიათ, საერთოდ საავ-

ტორი უფლება გარეშე პირებს არ ეძლევათ, ამ უფლებით სარგებლობს პირადად ავტორი, შემდეგ მისი მემკვიდრე, მემკვიდრეების არარსებობის შემთხვევაში კი ყველა საავტორო უფლება რჩება სახელმწიფოს, ან ასეთი რამ შესაძლებელია საავტორო უფლების სახელმწიფო კანონით დადგენილი ვადის ამოწურვის შემდეგ. აქ კი რა საოცრება ხდება, თანამედროვე ქართული პოეზიისა და პროზის წარმომადგენელთა ყველა უფლება საკუთარ ხელში აუღია ვაჟა ოთარაშვილს და შემდგომ ამ უკვე განთავისუფლებულმა კაცმა თუ მონინდომა და ქოში უკულმა ყარა, შეიძლება არავის არ მიეცეს უფლება ანთოლოგიებში წარმოდგენილი მასალა გამოიყენოს. როცა რაიმეს ვაკეთებთ და ყველაფერში საკუთარ პოპულარობას ვეძებთ, კანონებსაც უნდა დაეუკვირდეთ და არ მოვახდინოთ მათი იგნორირება, განსაკუთრებით ისეთ ფაქტს და საპასუხისმგებლო სფეროში, როგორცაა პოეტების, მწერლების და საერთოდ შემოქმედებითი ადამიანების კანონის ძალით დაცული საავტორო უფლებები.

შეცდომებსა და გადახვევებზე ლაპარაკი შეიძლება დაგვიანებულია, მაგრამ დაგვიანებული სწორი მითითე-

ბებიც კი ძალიან ხშირად სასარგებლოა და უეჭველად გასათვალისწინებელი. საავტორო უფლებების განუხრელი დაცვისაკენ მოწოდება მაგალითად, უეჭველად გამოადგება საქართველოს მწერალთა კავშირს, სხვა კავშირებსა თუ გამომცემლობებს, ეს აუცილებლად დასჭირდება, თუნდაც საქართველოს მწერალთა კავშირის გამომცემლობა „ეროვნული მწერლობის“ ახალ ხელმძღვანელს, ახალგაზრდა მწერალს გენრი დოლიძეს და მის კოლექტივს.

ამ არცთუ ისე სასიამოვნო წერილის დასასრულს ჩვენი ჟურნალის საშუალებით მინდა მადლობა ვუთხრა ქ. თბილისის მერიის ხელმძღვანელობას, მერიის კულტურის, განათლებისა და სპორტის დეპარტამენტს, რომელთა ინიციატივითა და მხარდაჭერით დაწესდა დიდი ქართველი მწერლის, ახალგაზრდობის უსაყვარლესი შემოქმედის, ლეენდარული გურამ რჩეულიშვილის სახელობის სახელმწიფო პრემია, რაც ყოველწლიურად მიენიჭება 18-დან 35 წლამდე ასაკის თვითმყოფად, იმედის მომცემ, გამორჩეულ მწერალს. ამით ძალიან კარგი, სასარგებლო საქმე გაკეთდა ახალგაზრდა მწერლების წახალისებისათვის. უამრავი შეცდომების დაშვებას თუ უსაფუძვლო ამბიციების გამოვლენას სჯობია ასეთ ცხოვრებისეულ პრობლემებზე ვიფიქროთ და ვიშრომოთ.

**ნუგ ზარ წერეთელი –
საქართველოს გურამ რჩეულიშვილის
საზოგადოების პრეზიდენტი**

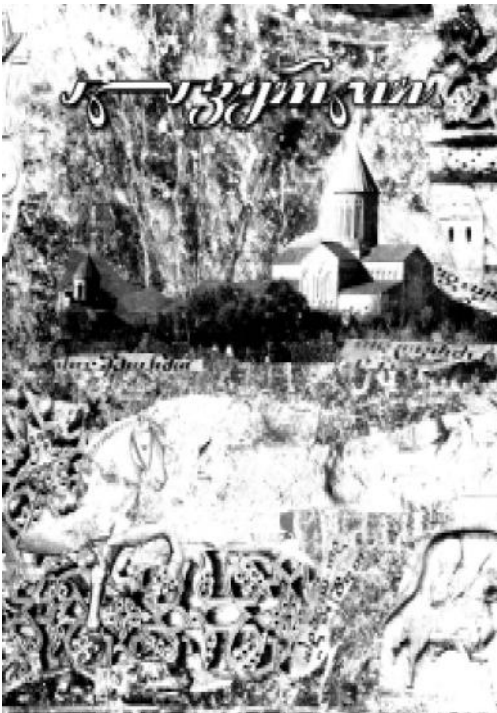
გურამ რჩეულიშვილის სახელობის პრემიის მონაწილე ახალგაზრდა პროზაიკოსთა კრებულის წინასიტყვაობიდან

„ალავერდი“ ასე ჰქვია ახალგაზრდა მწერალთა კრებულს. წიგნში გურამ რჩეულიშვილის სახელობის კონკურსზე წარმოდგენილი საუკეთესო ნაწარმოებებია დაბეჭდილი. მკითხველი ბევრ ახალ ავტორს გაეცნობა. გვჯერა, გაივლის წლები და არაერთი მათგანი ქართული მწერლობის საუკეთესო წარმოდგენელთა გვერდით დაიმკვიდრებს ადგილს.

დიდ მადლობას მოვახსენებთ ქალაქ თბილისის მერს ბატონ გივი უგულავას და მერიის სოციალური მომსახურებისა და კულტურის სამსახურის უფროსს ბატონ მამუკა ქაცარავას ამ მეტად მნიშვნელოვანი პრემიის დაარსებისა და ახალგაზრდა მწერლების თანადგომისათვის.

საქართველოს მწერალთა კავშირი

საქართველოს მწერალთა კავშირის გაზეთი
№3 (203) 25 მარტი - 25 აპრილი, 2011

„ალავერდის“ გამარჯვებულები

17 მარტს მოსწავლე ახალგაზრდობის სასახლის სარკეებიან დარბაზში საქართველოს მწერალთა კავშირის თაოსნობითა და თბილისის მერიის ხელშეწყობით, უკვე მეორედ, გურამ რჩეულიშვილის სახელობის პრემიის „ალავერდი“-ს გამარჯვებულთა დაჯილდოება გაიმართა. კონკურსში 200-მდე ახალგაზრდა პროზაიკოსი მონაწილეობდა. აქედან 83 ავტორის კონკურსზე წარმოდგენილი ნაწარმოები შევიდა კრებულში – „ალავერდობა“. გამარჯვებულებს ჯილდოები, დიპლომები და საჩუქრები გადასცეს და გამარჯვება მიულოცეს თბილისის მერიის სოციალური მომსახურების და კულტურის სამსახურის უფროსმა მამუკა

ქაცარავამ. მერიის განათლებისა და კულტურის განყოფილების უფროსმა შოთა მაღლაკელიძემ, ჟიურის წევრებმა: მაყვალა გონაშვილმა, რევაზ მიშველაძემ, (ჟიურის თავმჯდომარე), ნუგზარ წერეთელმა, ბალათერ არაბულმა, დავით შემოქმედელმა, ზაალ ბოტკოველმა.

საუკეთესო რომანი

ნინო სადღობელაშვილი

გურამ მეგრელიშვილი

საუკეთესო მოთხრობა

ბაჩო კვიციანი

ნათია ჯანაშია

საუკეთესო მინიატურა

ნინო თარხნიშვილი

ლიკა საჯაია

სამი წამახალისებელი პრემია ნომინაცია – მკოქის სუნთქვა

ლადო კილასონია

ნომინაცია – ჟიურის სიმკაითია

გიორგი შერვაშიძე

ნომინაცია – ღვბიუტი

რუსუდან ტყეშელაძე

გურამ რჩეულიშვილის

სახელობის კონკურსში

წარმატებით მონაწილეობის

დიპლომები გადაეცათ:

1. გეგა აბულაძეს
2. ქრისტინე ბებიას
3. მარიამ ადამაშვილს
4. ირაკლი შამათავას
5. მზია სალვარიძეს
6. დათუნა დგებუაძეს
7. უჩა ზაქაშვილს

ქართულმა ფარმაცევტულმა საზოგადოებამ დიდი დანაკლისი განიცადა, ფარმაცევტული ფაკულტეტის პროფესორების - მაია ქურციკიძისა და ნაზი სურმავას გარდაცვალების გამო. ეს ორი ბრწყინვალე ადამიანი და სპეციალისტი უდროოდ გამოაკლდა ფარმაცევტთა დიდ ოჯახს.

მაია ქურციკიძის გამოსათხოვარი

13 მარტი

ტელეფონის გაბმული ზარი –
ყრუ კივილი და საშინელი ტკივილი
გულში,

უფერულდება ყოველივე დღესა თუ
გუშინ.

უბედურება . . .

მიინავლა სპეტაკი ალი

მორჩა სოფელი . . .

ვისთვის ბალი

ვისთვის ცხელი "ქვაბები რვალის".

მოკვდა ჭკვიანი, ღირსეული
დასაყრდენი ყველასთვის მყარი,
უებრო დედა და უბრალოდ
პატარა და ლამაზი ქალი.

რა მასკარადი, რა ნიღბები

ან ისრები შხამით და გესლით . . .

(თურმე ის უფრო მართალია
ვინც ამას გესვრით).

ერთმანეთს მაშინ მოვუსმინოთ

როდესაც გვესმის,

პასუხი კითხვის

—რომელი არის პირველადი

ძაფი თუ ნემსი? . . .

ძნელია თუმცა

უნებურად არ უნდა შევცდეთ! . . .

13 მარტი

ტელეფონის გაბმული ზარი –

ელდა, თავზარი,

ყრუ ტკივილი კიოტობს სულში,

უფერულდება მოგონება დღესა თუ
გუშინ . . .

რამ გვანუგემოს,

მოძავალსაც ეს ტკივილი

საშინლად უშლის . . .

გაზაფხულია . . .

მზეა რაღაც ცივი და მკაცრი,

ჯერ არ გამქრალა სიცივე ზამთრის,
ზეცა თეთრია ზეწარივით,

ყვავილობს ნუში . . .
ვერც ვხედავთ თითქოს,
ახლა ყველა იმ დარდს დავეძებთ,
ჩაბუდებულებს იმ ტკივილებს
ლუკაჩოს გულში.

რით ვუმკურნალოთ? რით
ვუწამლოთ?
ხელს არვის უშლის.
. . . ვგონებ გვიშველის
თუ შევერთდებით, არ დავიშლებით,
მაიკოს ბიჭი
სიყვარულით ჩავიკრათ გულში.

გაზაფხულზე წასული და ლექსებში დარჩენილი ლალი სურმაგას გახსენება

ძალიან ხშირად, ქალს გაზაფხულის
ყვავილს ან კოპწია ჩიტს ადარებენ,
რასაც უფრო ეპითეტური დატვირთვა
აქვს, თორემ ქალი მართლაც ყვავილს
რომ ჰგავდეს, დამეთანხმებით, ნამდვილად
იშვიათია. ასეთი იშვიათთაგანი იყო
ყველასთვის ძალიან საყვარელი, მართ-

ლა ნაზი – ლალი სურმაგა – კოპწია
ქალბატონი, კეთილშობილური გარეგ-
ნობით და პოეტური სულით.

ლალის ადამიანური თუ პროფესი-
ული ღირებულებები ყველამ ვიცით და
ყველას გვახსოვს, მაგრამ ცოტამ თუ
იცის როგორ ცხოვრობდა იგი ლექსით
და ლექსში, რაც შემდგომში მისი
ტრაგიკული ბედის გარკვეულ წინათ-
გრძნობად იქცა.

წესით არ უნდა ეთქვა ორი კარგი
ბიჭის დედას "ბედნიერება არის მირაჟი,
ცას ღრუბელივით ვაწყდები მაღლა"
ან კიდევ "სიკვდილთან ბრძოლით არ
დავილლები, და დროც სულელურ
დავაში გავა" – თითქოს ბრძოლის ჟინი
აქვს, მაგრამ ბრძოლის უიმედო ბო-
ლოსაც შეგუებია. . . რომ „მარტო-
ბის ზღვაში" „წყნარად დაითვალოს
დარჩენილი დღეები" – როგორც იქ

იყო სინამდვილეში – „პალიატიური“.

მხოლოდ ერთხელ უმტყუნა წინათგრძნობამ: „ტაატით ჩავალთ სიბერის კიბეს“, ამბობს ლექსში "სიბერე", – ამ კიბეზე თავის თავსაც გულისხმობს, მაგრამ ეს ალბათობა არ შედგება, სიბერემდე მას ბევრი დააკლდა, იგი 60 წლის წავიდა ჩვენგან.

“ო, მეც ცასავით ცრემლს ველარ ვიშრობ,

სული ქცეულა ნაცრისფერ ბაღად”, – მუნთალია ბედი, თორემ რატომ უნდა ეთქვა ლალისნაირ ადამიანს, მეგობარს, დედას ან მეუღლეს ეს სიტყვები. . .

დასანანია, რომ „საზოგადოება ცოდნის“ ჟურნალ "სიტყვის" 2009 წლის 8-9 ნომერში გამოქვეყნებული არც ერთი ლექსი დათარიღებული არ არის, არა და თითქმის ყველა მათგანი უნაზესი სულის "უიმედო ტკივილია", მაგრამ ვერ იგებ როდის "დაიწყო ღნობა" "უსპეტაკესმა ფიფქმა", – მის სევდიან "ნაცნობ მონოლოგს" იშვიათად თუ მოისმენდა ვინმე.

უზენაესია ღმერთის ნება, იქნებ ნაადრევად იმიტომ წაიყვანა რომ „რჩეული“ იყო ან მეტ ძალას ვერ მიანიჭებდა ამქვეყნად სათუთი სულის „გულდაწყვეტილ დედას“, რათა „ქარდაქარ გაფანტული ფიქრი“ მიეწვდინა შველისთვის, რომ მოეხდინა „სასიკეთო ფერისცვალება“. . .

„იქნებ შენაც გადაიქცე მზედ და წვიმის წვეთი შემისრუტო ცქერით“.

გაზაფხულის თაიგულივით ლამაზი და გაზაფხულის სიყვარულით მოსული, გაზაფხულზე აღესრულა. ერთ-ერთ უსათაურო ლექსში ის ამბობს:

„შემდეგ ვიქცევი უნაზეს სიოდ, იმედს ბალღვით ვერავენ მართმევს, ღმერთის ტადარში ჩამოვიქროლებ, ბედნიერებას დავუნთებ სანთლებს“. ღვთის ნებით, ეს უხილავი „სანთლები“, დედის იმედია, ისინი ბიჭებს გზას გაუნათებენ კეთილი და ბედნიერი მომავლისკენ.

**პროფესორ-მასწავლებლების
სახელით
ნელი (ნესტან) ნიკურაძე
13.03.11**

თავს უფლებას მივცემ და ყველა იმ სასწავლებლის სახელითაც, სადაც დიდი სიყვარულით გელოდნენ სტუდენტები და კოლეგები.

**თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტი;
საქართველოს „საზოგადოება ცოდნის“ სასწავლო უნივერსიტეტი;
სასწავლო უნივერსი-ტეტი
"ინტერფარმი+";
სასწავლო უნივერსიტეტი
"მიმი".**